



สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)



รายงานการวิจัย

ผลกระทบและการฟื้นตัวของแรงงานในระบบอาหาร  
ในการสร้างความมั่นคงของมนุษย์จากวิกฤติโควิด

Impacts and Resiliencies of Food workers  
for Human Security in COVID Crisis

ดร. ศยามล เจริญรัตน์ (ผศ. วิจัย)

น.ส. ชลนภา อนุกุล

รศ. ดร. คณางค์ คันธมธุรพจน์

ผศ. ดร. ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ

ดร. ชีรเวทย์ ลิ้มโกมลวิลาศ

น.ส. จันทรา เนินนอก

น.ส. ธัญชนก วรากรพัฒนกุล

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ

ปี พ.ศ. 2564



สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)



## บทสรุปผู้บริหาร

มาตรการรับมือโรคระบาดด้านสาธารณสุขและมาตรการเยียวยาผลกระทบด้านเศรษฐกิจของรัฐที่ผ่านมา ส่งผลผลกระทบต่อกลุ่มคนแต่ละกลุ่มแตกต่างกัน แม้ว่ามาตรการรักษาระยะห่างและปิดเมืองสามารถชะลอ กิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมเพื่อยุติการแพร่ระบาดของโรค แต่กิจกรรมในระบบอาหารยังต้องดำเนินต่อเพื่อ สร้างความมั่นคงทางอาหารให้กับทุกคนในภาวะวิกฤติ โดยเฉพาะในเขตพื้นที่เมือง และเนื่องจากระบบอาหารมี ขนาดใหญ่และความซับซ้อนจึงประกอบด้วยคนทำงานในระบบอาหารมีหลากหลายกลุ่มและจำนวนมาก ส่วน ใหญ่เป็นกลุ่มคนทำงานที่มีรายได้น้อย กลุ่มประชากรแรงงานในระบบอาหารจึงเป็นคนทำงานรายได้น้อยกลุ่ม ใหญ่ที่ต้องเผชิญความเสี่ยงในภาวะวิกฤติของการระบาดใหญ่ ภาวะที่ถูกมองข้ามนี้ทำให้คนทำงานในระบบ อาหารไม่ได้รับความคุ้มครองจากมาตรการเยียวยาผลกระทบเท่าที่ควร และเป็นกลุ่มที่เข้าถึงความมั่นคงของ มนุษย์มากที่สุดกลุ่มหนึ่งจากวิกฤติการระบาดของโรคโควิด 19 ที่ผ่านมา

โครงการวิจัย *“ผลกระทบและการฟื้นตัวของแรงงานในระบบอาหารในการสร้างความมั่นคงของมนุษย์ จากวิกฤติโควิด”* นี้มีเป้าหมายในการแสวงหาทางออกสำหรับคนทำงานในระบบอาหารเพื่อให้สามารถรับมือ วิกฤติที่อาจเกิดขึ้นอีกในอนาคต โดยวัตถุประสงค์ของงานวิจัยประกอบด้วย (หนึ่ง) ทบทวนสถานการณ์โควิด-19 ที่ส่งผลต่อแรงงานในระบบอาหาร การรับมือและการฟื้นตัวของแรงงานในระบบอาหารในต่างประเทศ และ เปรียบเทียบรูปแบบการฟื้นตัวกับประเทศไทย (สอง) ศึกษาสถานการณ์ ผลกระทบ การรับมือและการฟื้นตัวของ แรงงานในระบบอาหารที่ได้รับจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 (สาม) พัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายที่เหมาะสมกับ การรับมือผลกระทบในภาวะวิกฤติ และมาตรการฟื้นฟูสำหรับแรงงานในระบบอาหาร

ระเบียบวิธีวิจัยเป็นแบบผสมผสาน ประกอบด้วย (หนึ่ง) การวิจัยเชิงเอกสารเพื่อศึกษารูปแบบของ ผลกระทบ การรับมือ และการฟื้นตัวในเมือง ของกลุ่มแรงงานในระบบอาหารในต่างประเทศ (สอง) การวิจัยเชิง ปริมาณเพื่อจัดเก็บข้อมูลปฐมภูมิจากแรงงานในระบบอาหารในพื้นที่เขตเมือง และ (สาม) การวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อจัดเก็บข้อมูลเชิงลึกจากผู้เกี่ยวข้อง

การวิจัยเชิงเอกสาร ใช้การปริทัศน์วรรณกรรมอย่างเป็นระบบ และการศึกษาสถานการณ์ในต่างประเทศ เลือกประเทศที่มีเอกสารหลักเป็นภาษาอังกฤษ สามารถเข้าถึงเอกสารและข้อมูลได้ผ่านระบบออนไลน์ เป็น ประเทศที่ประสบปัญหาเรื่องแรงงานในระบบอาหารจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 มีสถานการณ์แพร่ระบาด ในลักษณะใกล้เคียงกับประเทศไทย อยู่ในภูมิภาคเอเชียที่มีบริบทและสถานการณ์ด้านแรงงานใกล้เคียงกับ ประเทศไทย และสามารถใช้เป็นมาตรฐานเปรียบเทียบได้

การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้การสุ่มตัวอย่างอย่างเป็นระบบหลายขั้นตอนเพื่อเลือกกลุ่มประชากรในเขตเมือง และนอกเขตเมืองเพื่อเปรียบเทียบกิจกรรมที่เกิดขึ้นรวม 387 ตัวอย่าง ดำเนินการทดสอบเครื่องมือ และทดลอง



## สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

ใช้ ทั้งนี้ ใช้การสุ่มประชากรแบบเฉพาะเจาะจงตามคุณสมบัติ นั่นคือ แรงงานในระบบอาหารที่เคยทำงานหรือยังทำงาน โดยเป็นผู้มีอายุระหว่าง 18-70 ปี และยินดีตอบแบบสอบถามทั้งหมด การจัดเก็บข้อมูลใช้รูปแบบการสัมภาษณ์ซึ่งหน้า โดยใช้เจ้าหน้าที่ภาคสนามที่ได้รับการอบรมการเก็บข้อมูลเป็นผู้สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การเลือกเก็บข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจงตามคุณสมบัติ ผ่านการสุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ ประกอบด้วย การสัมภาษณ์ 25 กรณี การสนทนากลุ่มเฉพาะ 2 ครั้ง ประกอบด้วย กลุ่มเจ้าของกิจการขนาดเล็กและลูกจ้างในกิจการอาหาร 1 ครั้ง และกลุ่มเจ้าของร้านอาหารที่มีลูกจ้างและกลุ่มเจ้าของกิจกรรมเกี่ยวเนื่องกับระบบอาหาร 1 ครั้ง โดยใช้แนวคำถามและใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมของกิจกรรมในกลุ่มแรงงานในระบบอาหารในเขตเมือง นอกจากนี้ ยังมีการประชุมระดมสมอง 1 ครั้ง เพื่อพัฒนากระบวนการรับมือภาวะวิกฤติของแรงงานในระบบอาหาร ใช้การเลือกกลุ่มเป้าหมายจากกลุ่มในระบบอาหารเพียงหนึ่งกลุ่มที่มีศักยภาพจากข้อมูลสนาม และนักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ และประชุมผู้เกี่ยวข้อง 1 ครั้ง เพื่อพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบาย ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ และผู้มีส่วนได้เสีย

ผลการทบทวนวรรณกรรมว่าด้วยสถานการณ์และผลกระทบต่อแรงงานในระบบอาหารในประเทศไทย นำมาสู่การจัดแบ่งกลุ่มแรงงานในระบบอาหารที่มีความเปราะบางและตกอยู่ในความเสี่ยงช่วงวิกฤติโรคระบาดรวม 8 กลุ่ม ประกอบด้วย (หนึ่ง) ร้านชำและร้านสะดวกซื้อ (สอง) ซูเปอร์มาร์เก็ต (สาม) ตลาดสด (สี่) หาบเร่แผงลอย (ห้า) ร้านอาหารขนาดเล็ก (หก) ร้านอาหารขนาดใหญ่ มีสาขา (เจ็ด) ศูนย์อาหารหรือโรงอาหาร (แปด) บริการรับส่งอาหาร เพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการออกแบบสอบถามเพื่อจัดเก็บข้อมูลปฐมภูมิจากกลุ่มประชากรแรงงานในระบบอาหารต่อไป ส่วนผลการทบทวนวรรณกรรมว่าด้วยสถานการณ์และผลกระทบต่อแรงงานในระบบอาหารในประเทศสหรัฐอเมริกาและสิงคโปร์พบว่า มีลักษณะของมาตรการหลักเพื่อรับมือผลกระทบและฟื้นฟูในกลุ่มแรงงานในระบบอาหารร่วมกัน ๒ ลักษณะ ได้แก่ (หนึ่ง) มาตรการมุ่งเป้าไปที่แรงงานในระบบอาหารที่เป็นกลุ่มเปราะบาง ได้แก่ กลุ่มคนทำงานรายได้น้อย กลุ่มแม่เลี้ยงเดี่ยว กลุ่มคนว่างงาน และกลุ่มผู้จ้างงานตนเอง โดยเน้นหนักไปที่ การอุดหนุนรายได้ และช่วยลดค่าใช้จ่ายด้านอาหารและที่อยู่อาศัย (สอง) มาตรการมุ่งเป้าไปที่ผู้ประกอบการขนาดกลางและย่อมในระบบอาหาร โดยเน้นไปที่การอุดหนุนรายได้เพื่อรักษาสภาพการจ้างงาน ลดค่าใช้จ่ายด้านค่าเช่าและภาษี ในขณะที่มาตรการรับมือโควิด-19 ของประเทศไทยนั้น แม้จะมุ่งเน้นการให้ความช่วยเหลือครัวเรือนรายได้น้อย แต่ยังไม่สามารถรักษาการจ้างงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ส่งผลกระทบต่อธุรกิจขนาดกลางและย่อมอย่างรุนแรง

ผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่ากลุ่มแรงงานในระบบอาหารที่เปราะบางมากที่สุดคือ **กลุ่มผู้จ้างงานตนเอง และกลุ่มธุรกิจขนาดย่อม** ในส่วนของกิจกรรมกระจายอาหารและการจัดเตรียมอาหาร ทั้งนี้ สัดส่วนแรงงานในระบบอาหารกลุ่มเปราะบางในแต่ละกลุ่ม ที่มีรายได้ลดลงต่ำกว่า 5,000 บาท และไม่มีประกันสังคม (เฉลี่ยร้อยละ 40) ประกอบด้วย คนทำงาน **หาบเร่แผงลอย** (ร้อยละ 28) ใน **ตลาด/ตลาดสด** (ร้อยละ 26) ใน **ร้าน**



**สะดวกซื้อ** (ร้อยละ 20) ใน **ร้านชำ** (ร้อยละ 18) และใน **ร้านอาหารขนาดเล็ก** (ร้อยละ 18) นั่นคือ นอกจากนี้ ยังพบว่ากลุ่มคนทำงานใน **ศูนย์อาหาร** เป็นกลุ่มเสี่ยงต่อความยากจน เพราะแม้จะมีรายจ่ายชัดเจน แต่กลับอยู่ในประกันสังคมมาตรา 33 ไม่ถึงครึ่ง (ร้อยละ 45) แรงงานในระบบอาหารที่เป็นกลุ่มเปราะบางและกลุ่มเสี่ยงเหล่านี้ต่างเผชิญกับความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม เนื่องจากรายได้ลดลง และมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะค่าอาหาร (ร้อยละ 54) ค่าสาธารณูปโภค (ร้อยละ 34) ค่าที่อยู่อาศัย (ร้อยละ 25) และค่าเดินทาง (ร้อยละ 25) โดยมีความต้องการความช่วยเหลือหลักด้านรายได้ (ร้อยละ 77) และ งาน (ร้อยละ 22) และในช่วงของการระบาดมีความต้องการทางสุขภาพสูง ทั้งนี้ มาตรการที่กลุ่มตัวอย่างเข้าถึงมากที่สุดคือ “คนละครึ่ง” (ร้อยละ 65) เราชนะ/เราไม่ทิ้งกัน (ร้อยละ 30) บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ (ร้อยละ 15) รวมทั้งมาตรการประกันสังคมกรณีว่างงาน (ร้อยละ 42) กลุ่มตัวอย่างยืนยันว่า **เข้าไม่ถึงมาตรการสินเชื่อที่มีอยู่** และแนวทางการเตรียมตัวเพื่อรับมือวิกฤติในอนาคตมุ่งเน้นการสั่งสมทุนทางเศรษฐกิจและสังคมผ่าน การออม (ร้อยละ 77) ประกันสุขภาพ (ร้อยละ 49) และความมั่นคงในงาน (ร้อยละ 20)

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพในภาพรวมพบว่าแรงงานในระบบอาหารเผชิญปัญหา 4 ด้าน ได้แก่ (หนึ่ง) ด้านเศรษฐกิจ ขาดงานขาดรายได้แต่มีรายจ่าย (สอง) ด้านสุขภาพ ขาดความปลอดภัยในการทำงานในภาวะเสี่ยงเนื่องจากขาดอุปกรณ์ป้องกัน (สาม) ด้านอนาคต คนทำงานรู้สึกขาดความมั่นคงในชีวิต เนื่องจากทุนทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีอยู่ค่อนข้างจำกัด แม้จะใช้รับมือภาวะวิกฤติจากโรคระบาดได้ แต่ไม่เพียงพอสำหรับระยะฟื้นฟู จึงไม่สามารถวางแผนอนาคตได้ (สี่) ภาระงานดูแลในครัวเรือนเพิ่มขึ้น โดยไม่มีค่าตอบแทน ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวตึงเครียด เหล่านี้ ยืนยันว่า **ความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของแรงงานในระบบอาหารเป็นปัจจัยอุปสรรคที่บั่นทอนศักยภาพการฟื้นตัวของอุตสาหกรรมอาหารภาคบริการ** ในอนาคต และมาตรการทางนโยบายที่ไม่ครอบคลุมงานดูแลในครัวเรือน เป็นอุปสรรคต่อการเข้าสู่ตลาดงานและความมั่นคงในการจ้างงานของคนทำงานที่มีภาระรับผิดชอบต่อครอบครัว ทั้งนี้ พบว่ากลุ่มที่สามารถรับมือกับภาวะวิกฤติและมีแนวโน้มจะฟื้นฟูเยียวยาตัวเองจากภาวะวิกฤติได้มากกว่ากลุ่มอื่นคือกลุ่มคนที่มีทุนทางเศรษฐกิจและสังคมมากกว่ากลุ่มอื่น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนหนุ่มสาว อายุราว 20 – 40 ปี มีการศึกษา เข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และมีทักษะในการจัดการเงินและรายได้ระดับสูง

งานวิจัยนี้ได้พัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบาย เพื่อรับมือผลกระทบและฟื้นฟูแรงงานระบบอาหารเขตพื้นที่เมืองจากวิกฤติการระบาดของโรคโควิด ๑๙ มุ่งเป้าไปยัง (หนึ่ง) กลุ่มแรงงานในระบบอาหารที่เป็นกลุ่มเปราะบางและกลุ่มเสี่ยง (สอง) กลุ่มธุรกิจขนาดกลางและย่อม โดยเน้นไปที่การสร้าง**ความมั่นคงทางรายได้และรักษาการจ้างงาน** ดังนี้

**๑. มาตรการมุ่งเป้ากลุ่มแรงงานในระบบอาหารกลุ่มจ้างงานตนเอง**

- *อุดหนุนรายได้กลุ่มผู้จ้างงานตนเอง* ในกลุ่มหาบเร่แผงลอย ตลาด/ตลาดสด ร้านสะดวกซื้อ ร้านชำ และร้านอาหารขนาดเล็ก โดยให้แสดงหลักฐานการประกอบอาชีพ กำหนดเงื่อนไขให้เข้าสู่ระบบประกันสังคม ผ่านการให้เงินอุดหนุนรายได้ ๕,๐๐๐ บาท/เดือน ต่อลูกจ้างและผู้ประกอบการที่มีรายได้น้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท จากมาตรการปิดเมือง
- *บัตรอิเล็กทรอนิกส์หรือคู่มืออาหาร* มูลค่าอย่างน้อย ๑๘๐ บาท/วัน สำหรับแรงงานในระบบอาหารที่ได้รับผลกระทบจากการปิดกิจการช่วงปิดเมือง หรืออยู่ในระหว่างกักตัว หรือตกงานขาดรายได้ สำหรับซื้ออาหารสดหรือแห้งหรือปรุงสำเร็จโดยเฉพาะ จากร้านค้า/ร้านอาหารขนาดกลางและขนาดย่อม กรณีที่เป็นผู้หญิงและมีบุตรอายุไม่เกิน ๑๘ ปี ได้รับเงินอุดหนุนค่านมและอาหารสำหรับเด็กอีก ๑๐๐ บาท/วัน ต่อเด็กหนึ่งคน
- *ลดหย่อนค่าน้ำค่าไฟ* ร้อยละ ๓๐ อย่างน้อย ๖ เดือน ให้กับกลุ่มผู้จ้างงานตนเองที่อยู่ในห้องเช่าขนาด ๑ ห้อง โดยอาศัยอยู่รวมกัน ตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป เนื่องจากมาตรการปิดเมืองและมีการทำงานจากที่บ้าน
- *คืนภาษีให้กับผู้ประกอบการในระบบอาหารที่เป็นผู้จ้างงานตนเอง* และได้รับผลกระทบจากวิกฤติโรคระบาดและมาตรการควบคุมโรคระบาด รวบรวมร้อยละ ๒๐ ของกำไรขั้นต้น ในช่วงเวลาที่มีการปิดเมืองหรือกำหนดระยะห่างอย่างน้อย ๓ เดือน สูงสุดไม่เกิน ๑๕,๐๐๐ บาท

**๒. มาตรการมุ่งเป้ากลุ่มแรงงานในระบบอาหารที่อยู่ในครัวเรือนรายได้ต่ำ**

- *อุดหนุนรายได้ที่ลดลงจากการลดเวลาทำงาน* โดยรัฐร่วมกับนายจ้างจ่ายเงินชดเชยรายได้ที่ลดลงจากการลดเวลาทำงานฝ่ายละ ร้อยละ ๓๓ ให้กับลูกจ้างที่ต้องมีเวลาทำงานขั้นต่ำ ๑/๓ ของเวลาทำงานปกติ ในช่วงธุรกิจขาลงของผู้ประกอบในระบบอาหาร กลุ่มค้าปลีก/ค้าส่ง ตลาด/ตลาดสด ร้านอาหาร/ศูนย์อาหาร/หาบเร่แผงลอย เป็นระยะเวลาอย่างน้อย ๖ เดือน โดยธุรกิจเหล่านี้จะไม่มีรายได้ลูกจ้างออก และจ่ายเงินเดือนให้กับลูกจ้างแม้อยู่ในช่วงลาป่วย กักตัว หรือลาคลอด และรัฐจะรับผิดชอบค่าใช้จ่ายประกันสังคมแบบเต็มจำนวนแทนผู้ประกอบการในช่วงเวลาดังกล่าว โดยมุ่งเน้นผู้หญิงทำงานที่ตั้งครรภ์และคนทำงานที่มีบุตร รวมแล้วไม่เกินร้อยละ ๖๐ ของลูกจ้างทั้งหมดของสถานประกอบการนั้น
- *ศูนย์เลี้ยงเด็ก* ที่เปิดบริการในช่วงปิดเมืองหรือรักษาระยะห่าง เพื่อรองรับเด็กอ่อนหรือเด็กเล็กที่อยู่ในความดูแลของแรงงานในระบบอาหารและหรือแรงงานจำเป็นกลุ่มอื่น ในจำนวนที่เพียงพอ
- *ยกเว้นหรือลดหย่อนค่าเช่าที่พักอาศัย* ในช่วงปิดเมือง กรณีที่เป็นของรัฐ ให้ยกเว้นค่าเช่าอย่างน้อย ๓ เดือน ให้กับคนทำงานในระบบอาหารที่ตกงาน และขาดรายได้ กรณีที่เป็นของเอกชน ให้รัฐลดหย่อนภาษีแก่ผู้ให้เช่าร้อยละ ๕๐ หากลดหย่อนค่าเช่าลงไปร้อยละ ๒๐ หรือยกเว้นภาษีผู้ให้เช่า หากยกเว้นค่าเช่าอย่างน้อย ๑ เดือน

- *ผ่อนปรนการชำระค่าวงเดือนที่อยู่อาศัย* ให้กับครัวเรือนของพนักงานในระบบอาหารที่ตักงาน และขาดรายได้ งดเก็บค่าธรรมเนียมการเบิกเงินเกินบัญชีและการชำระค่าใช้จ่ายล่าช้า และไม่มีภาระงาน ข้อมูลไปที่เครดิตบูโร
- *สินเชื่อดอกเงิน* ให้กับครัวเรือนพนักงานในระบบอาหารที่ตักงาน และขาดรายได้ คนละไม่เกิน ๒๐,๐๐๐ บาท โดยไม่มีดอกเบี้ย

### ๓. มาตรการมุ่งเป้าธุรกิจขนาดกลางและย่อมในระบบอาหาร

- *อุดหนุนการรักษาการจ้างงาน* โดยรัฐให้เงินอุดหนุนผู้ประกอบการขนาดย่อย (ลูกจ้างไม่เกิน ๕ คน) ในกลุ่มหาบเร่แผงลอย ตลาด/ตลาดสด ร้านสะดวกซื้อ ร้านชำ และร้านอาหารขนาดเล็กที่ไม่มีการไล่ลูกจ้างออกเดือนละ ๑,๐๐๐ บาท ต่อลูกจ้าง ๑ คน เป็นระยะเวลาอย่างน้อย ๖ เดือน โดยธุรกิจเหล่านั้นต้องและจ่ายเงินเดือนไม่ต่ำกว่าค่าจ้างขั้นต่ำ โดยรัฐจะรับผิดชอบค่าใช้จ่ายประกันสังคมแบบเต็มจำนวนแทนผู้ประกอบการในช่วงเวลาดังกล่าว
- *อุดหนุนค่าใช้จ่ายประกันสังคม* เพื่อจูงใจให้ผู้ประกอบการศูนย์อาหารทำประกันสังคมมาตรา ๓๓ ให้กับลูกจ้างของตน โดยรัฐจะรับผิดชอบค่าใช้จ่ายประกันสังคมแบบเต็มจำนวนแทนผู้ประกอบการที่ได้รับผลกระทบอย่างน้อย ๖ เดือน ทั้งนี้ ต้องไม่มีการไล่ลูกจ้างออก และมีการจ่ายเงินเดือนไม่ต่ำกว่าค่าจ้างขั้นต่ำ
- *ลดหย่อนหรือชะลอการจัดเก็บค่าธรรมเนียมในกระบวนการขึ้นทะเบียนแรงงานข้ามชาติ* ให้รัฐจูงใจผู้ประกอบการในระบบอาหารขนาดกลางและขนาดย่อม ในกลุ่มหาบเร่แผงลอย ตลาด/ตลาดสด ร้านสะดวกซื้อ ร้านชำ และร้านอาหารขนาดเล็ก นำลูกจ้างแรงงานข้ามชาติที่ไม่มีเอกสารหรือไม่ถูกระเบียบเข้าสู่กระบวนการขึ้นทะเบียนหรือต่ออายุเอกสารเกี่ยวข้อง และป้องกันการเคลื่อนย้ายแรงงานช่วงปิดเมือง โดยการลดค่าธรรมเนียมทั้งหมดร้อยละ ๕๐ และกรณีที่มีค่าใช้จ่ายรวมกันเกิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท ผู้ประกอบการสามารถผ่อนชำระได้ภายในเวลา ๑ ปี
- *ยกเว้นหรือลดหย่อนค่าเช่า* ในช่วงปิดเมือง กรณีที่รัฐหรือหน่วยงานของรัฐเป็นผู้ให้เช่า ให้ยกเว้นค่าเช่าอย่างน้อย ๓ เดือน ให้กับธุรกิจขนาดกลางและย่อม กลุ่มหาบเร่แผงลอย ตลาด/ตลาดสด ร้านสะดวกซื้อ ร้านชำ และร้านอาหารขนาดเล็ก กรณีที่เป็นของเอกชน ให้รัฐจูงใจผู้ให้เช่าในการลดค่าเช่าร้อยละ ๒๐ ด้วยการลดภาษีเงินได้ของผู้ให้เช่า ร้อยละ ๕๐ เป็นเวลาครึ่งปี หรือกรณีที่เป็นพื้นที่ตลาด ให้รัฐอุดหนุนค่าใช้จ่ายในการติดตั้งระบบป้องกันและระงับอัคคีภัยให้กับผู้ให้เช่าที่ลดค่าเช่า
- *ลดภาษีมูลค่าเพิ่ม* ร้อยละ ๕๐ ให้ผู้ประกอบการร้านอาหารขนาดเล็กที่ได้รับผลกระทบ เป็นระยะเวลา ๖ เดือน



#### สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

- ลดหย่อนภาษีเงินได้นิติบุคคล ร้อยละ ๓๐ ให้กับผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลางและย่อม กลุ่ม ตลาด/ ตลาดสด ร้านสะดวกซื้อ ร้านชำ และร้านอาหารขนาดเล็ก
- อุดหนุนการใช้พลังงานที่มีประสิทธิภาพ โดยรัฐให้ทุนอุดหนุนธุรกิจขนาดกลางและย่อม โดยเฉพาะกลุ่มร้านอาหาร ร้านชำ ตลาด และร้านสะดวกซื้อ ในการเปลี่ยนมาใช้อุปกรณ์ประหยัดพลังงาน สูงสุดไม่เกิน ร้อยละ ๕๐

#### ๔. มาตรการระยะยาว

- ประกันสังคมคนทำงานในศูนย์อาหาร/โรงอาหาร หน่วยงานรัฐและเอกชนที่ใช้บริการธุรกิจจ้างเหมาช่วง แรงงาน ต้องกำหนดเงื่อนไขให้ธุรกิจดังกล่าวจ่ายเงินเดือนในอัตราไม่ต่ำกว่าค่าจ้างขั้นต่ำและจัดให้มีประกันสังคม มาตรา ๓๓ แก่คนทำงาน และให้มีกระบวนการตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอทุกปี
- การเปลี่ยนผ่านของหาบเร่แผงลอยสู่พื้นที่ศูนย์อาหาร ในเขตที่มีพื้นที่หาบเร่แผงลอยหนาแน่นสะท้อนให้เห็นว่า หาบเร่แผงลอยเป็นแหล่งอาหารสำคัญของผู้คนในพื้นที่นั้น รัฐควรร่วมกับเอกชนจัดหาพื้นที่ศูนย์อาหารในบริเวณนั้นเพื่อให้ผู้ประกอบการหาบเร่แผงลอยในพื้นที่นั้น กรณีเป็นอาคารสำนักงานขนาดใหญ่มีคนทำงานมากกว่า ๔๐๐ คนขึ้นไป ต้องจัดให้มีศูนย์อาหารภายในอาคาร กรณีที่มีอาคารที่พักอาศัยขนาดใหญ่ หรือหอพักจำนวนมาก ต้องหารือให้จัดหาพื้นที่ศูนย์อาหารร่วมกัน
- สินเชื่อสตาร์ทอัพและเงินทุนหมุนเวียนสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจอาหารรายย่อย คู่ขนานไปกับการจัดอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการ
- ส่งเสริมการรวมกลุ่มของผู้จ้างงานตนเอง โดยรัฐให้เงินอุดหนุนผู้จ้างงานตนเองผ่านการขึ้นทะเบียนเป็นสมาชิกขององค์กรที่ทำงานเกี่ยวข้อง อาทิ สหภาพคนทำงาน ศูนย์ประสานงานแรงงานนอกระบบ เป็นต้น คนละ ๕๐๐ บาท เพื่อหนุนเสริมศักยภาพองค์กรตัวแทนกลุ่มจ้างงานตัวเองให้สามารถดำเนินการช่วยเหลือผู้จ้างงานตนเองในภาวะวิกฤติได้ในอนาคต และหรือเป็นหน่วยให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิแรงงานประกันสังคม ตลอดจนจัดเก็บค่าธรรมเนียมผู้ประกันตน





## สรุปผลโครงการวิจัย

**ชื่อโครงการ** ผลกระทบและการฟื้นตัวของแรงงานในระบบอาหาร ในการสร้างความมั่นคงของมนุษย์ จากวิกฤติโควิด  
Impacts and Resiliencies of Food workers for Human Security in COVID Crisis

**ผู้วิจัย** ดร. ศยามล เจริญรัตน์  
หน่วยงาน สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย  
ที่อยู่ สถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ชั้น 5 อาคารวิศิษฐ์-ประจวบเหมาะ  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ  
โทรศัพท์ 081-355-3748 **อีเมล** [saya21@yahoo.com](mailto:saya21@yahoo.com)

**ผู้ร่วมวิจัย** นางสาวชลนภา อนุกุล  
หน่วยงาน มูลนิธิเครือข่ายเพื่อสังคมเป็นธรรม  
โทรศัพท์ 086-328-8368 **อีเมล** [cholnapa@gmail.com](mailto:cholnapa@gmail.com)

รศ.ดร. คณางค์ คันธมธูรพจน์  
หน่วยงาน คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล  
โทรศัพท์ 086-588-6004 **อีเมล** [k\\_kanang@yahoo.com](mailto:k_kanang@yahoo.com)

ผศ.ดร.ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ  
หน่วยงาน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม  
โทรศัพท์ 081-951- 7023 **อีเมล** [Riverfree1@hotmail.com](mailto:Riverfree1@hotmail.com)

ดร.ธีรเวทย์ ลิ้มโกลลวิลาศ  
หน่วยงาน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ  
โทรศัพท์ 099-242-4515 **อีเมล** [Teerawate@g.swu.ac.th](mailto:Teerawate@g.swu.ac.th)

นางสาวจันทรา เนินนอก  
หน่วยงาน สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย  
โทรศัพท์ 090-135-6070 **อีเมล** [jantra\\_noennok@hotmail.com](mailto:jantra_noennok@hotmail.com)



## สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

นางสาวธัญชนก วรากรพัฒนกุล

หน่วยงาน มูลนิธิเครือข่ายเพื่อสังคมเป็นธรรม

โทรศัพท์ 092-895-9098

อีเมล [nongnui@gmail.com](mailto:nongnui@gmail.com)

ระยะเวลาทำวิจัย ๑๙ พฤษภาคม 2564 - ๑๘ สิงหาคม 2565

งบประมาณ 1,428,000 บาท

### ความเป็นมา

แม้ว่ามาตรการรักษาระยะห่างและปิดเมืองสามารถชะลอกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมเพื่อยุติการแพร่ระบาดของโรค แต่กิจกรรมในระบบอาหารยังต้องดำเนินต่อไปเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารให้กับทุกคนในภาวะวิกฤติ อย่างไรก็ตาม แรงงานในระบบอาหารเขตพื้นที่เมือง ซึ่งเป็นกลุ่มเปราะบางในฐานะคนทำงานรายได้น้อย ต้องกลายเป็นกลุ่มคนทำงานที่ต้องเผชิญความเสี่ยงจากการระบาดของโรค ควบคู่ไปกับความไม่มั่นคงในการจ้างงานและรายได้ มากกว่าคนทำงานกลุ่มอื่น ส่งผลต่อการฟื้นตัวของอุตสาหกรรมภาคธุรกิจและบริการภายใต้ระบบอาหารเขตเมือง ซึ่งเป็นแหล่งจ้างงานขนาดใหญ่ ประกอบด้วย (หนึ่ง) ธุรกิจค้าปลีก/ค้าส่ง (สอง) ตลาด/ตลาดสด (สาม) ร้านอาหาร/ศูนย์อาหาร/หาบเร่แผงลอย และ (สี่) ธุรกิจรับส่งอาหาร

### วัตถุประสงค์

1. ทบทวนสถานการณ์โควิด-19 ส่งผลต่อแรงงานในระบบอาหาร การรับมือและการฟื้นตัวของแรงงานในระบบอาหารในต่างประเทศ และเปรียบเทียบรูปแบบการฟื้นตัวกับประเทศไทย
2. ศึกษาสถานการณ์ ผลกระทบ การรับมือและการฟื้นตัวของแรงงานในระบบอาหารที่ได้รับจากการแพร่ระบาดของโควิด-19
3. พัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายที่เหมาะสมกับการรับมือผลกระทบในภาวะวิกฤติ และมาตรการฟื้นฟูสำหรับแรงงานในระบบอาหาร

### ระเบียบวิธีวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัยเป็นแบบผสมผสาน ประกอบด้วย (หนึ่ง) การวิจัยเชิงเอกสารเพื่อศึกษารูปแบบของผลกระทบ การรับมือ และการฟื้นตัวในเมือง ของกลุ่มแรงงานในระบบอาหารในต่างประเทศ (สอง) การวิจัยเชิงปริมาณเพื่อจัดเก็บข้อมูลปฐมภูมิจากแรงงานในระบบอาหารในพื้นที่เขตเมือง และ (สาม) การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อจัดเก็บข้อมูลเชิงลึกจากผู้เกี่ยวข้อง

## ผลการวิจัย

จากการทบทวนเอกสารพบว่า สถานการณ์โควิด-19 ส่งผลต่อแรงงานในระบบอาหารแต่ละกลุ่มแตกต่างกัน เมื่อเปรียบเทียบมาตรการรับมือและฟื้นฟูในสิงคโปร์ สหรัฐอเมริกา และประเทศไทย พบว่า สิงคโปร์และสหรัฐอเมริกามีนโยบายคุ้มครองทางสังคมที่เข้มแข็งอยู่เดิม จึงสามารถคุ้มครองกลุ่มคนทำงานเปราะบางรายได้น้อยในภาวะวิกฤติโรคระบาดได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าประเทศไทย โดยมาตรการประกอบด้วย นโยบายพุ่งเป้าไปที่คนทำงานในระบบอาหารที่เป็นกลุ่มเปราะบาง และนโยบายพุ่งเป้าไปที่ธุรกิจขนาดกลางและย่อม

ผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่ากลุ่มแรงงานในระบบอาหารที่เปราะบางมากที่สุดคือ **กลุ่มผู้จ้างงานตนเอง และกลุ่มธุรกิจขนาดย่อม** ในส่วนของกิจกรรมกระจายอาหารและการจัดเตรียมอาหาร โดยมีรายได้ลดลงต่ำกว่า ๕,๐๐๐ บาท และไม่มีประกันสังคม ทั้งยังพบว่าคนทำงานใน**ศูนย์อาหาร**แม้จะมีนายจ้างชัดเจน แต่กลับอยู่ในประกันสังคมมาตรา 33 ไม่ถึงครึ่ง เหล่านี้ต่างประสบปัญหาความไม่มั่นคงทางอาหาร เนื่องจากรายได้ลดลง และมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า ปัญหาหลัก ๔ ด้านที่แรงงานในระบบอาหารเผชิญช่วงวิกฤติโควิด-19 ได้แก่ มิติเศรษฐกิจ สุขภาพ อนาคต และงานดูแลที่ไม่มีค่าตอบแทน ยืนยันว่า ความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของแรงงานในระบบอาหารเป็นปัจจัยอุปสรรคที่บั่นทอนศักยภาพที่จะฟื้นฟูตนเองของแรงงาน และมาตรการทางนโยบายไม่ครอบคลุมงานดูแลในครัวเรือนอันเป็นอุปสรรคต่อการเข้าสู่ตลาดงานและความมั่นคงในการจ้างงานของผู้หญิง ทั้งนี้ ยังพบว่ากลุ่มที่สามารถรับมือกับภาวะวิกฤติ และมีแนวโน้มจะฟื้นฟูเยียวยาตัวเองจากภาวะวิกฤติได้มากกว่ากลุ่มอื่นคือกลุ่มคนที่มีทุนทางเศรษฐกิจ และสังคมมากกว่ากลุ่มอื่น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนหนุ่มสาว อายุราว 20 – 40 ปี มีการศึกษา เข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และมีทักษะในการจัดการเงินและรายได้ระดับสูง

ข้อค้นพบจากการวิจัยนำมาสู่การพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อรับมือผลกระทบและฟื้นฟูแรงงานระบบอาหารเขตพื้นที่เมืองจากวิกฤติการระบาดของโรคโควิด ๑๙ มุ่งเป้าไปยังกลุ่มแรงงานในระบบอาหารที่เป็นกลุ่มเปราะบางและกลุ่มเสี่ยง และคู่มือการรับมือภาวะวิกฤติที่กลุ่มคนทำงานในระบบอาหารร่วมกันพัฒนาขึ้น

## ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับงานวิจัยขั้นต่อไป

1. งานศึกษา Precariousness ของแรงงานในระบบอาหารพื้นที่เขตเมือง เฉพาะกลุ่ม เน้นไปที่กลุ่มเปราะบาง ซึ่งเป็นข้อค้นพบของงานวิจัยนี้ และยังไม่มีการศึกษาวิจัยมากนัก อาทิ คนทำงานร้านชำ คนทำงานในตลาดหรือตลาดสด คนทำงานในร้านอาหารขนาดเล็ก คนทำงานในศูนย์อาหาร เพื่อนำไปสู่การทำความเข้าใจต่อการสร้างความมั่นคงในมิติของตลาดงาน/การทำงาน/งาน/รายได้/อาชีพ เป็นต้น
2. ขยายขอบเขตงานศึกษาไปกลุ่มแรงงานในระบบอาหาร ที่อยู่นอกเหนือขอบเขตงานนี้ อาทิ คนขับรถบรรทุกหรือขนส่งผลิตผลทางการเกษตร กลุ่มคนจัดการเศษขยะอาหาร



## สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

3. งานศึกษาเชิงนโยบายหรือแนวปฏิบัติ ว่าด้วยทางเลือกในการลงทุนหน่วยบริการที่ทำหน้าที่ดูแลเด็กอ่อน-เด็กเล็ก เพื่อผ่อนภาระให้กับผู้หญิงทำงานรายได้น้อย รวมทั้งแนวทางพัฒนานโยบายเงินอุดหนุนงานดูแลในครอบครัว
4. งานศึกษาแนวนโยบายประกันรายได้และระบบประกันสังคมที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มประชากรแรงงานนอกระบบ

### การใช้ประโยชน์งานวิจัยจากโครงการ

1. ตีพิมพ์เผยแพร่ผ่านวารสารวิชาการที่ได้รับการยอมรับ เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างองค์ความรู้พื้นฐานเพื่อการศึกษาด้อยอดงานวิจัยด้านแรงงานอาหาร (Food Workers) ในประเทศไทย
2. ข้อเสนอเชิงนโยบายจากงานวิจัยสามารถจัดทำเป็น Policy Brief นำเสนอต่อผู้เกี่ยวข้องต่อไป
3. สื่อสารสร้างความตระหนักรู้ให้กับสังคมไทย ให้เห็นคุณค่าความสำคัญของคนทำงานในระบบอาหาร ในฐานะคนทำงานที่จำเป็น (essential workers) ซึ่งจะช่วยสนับสนุนนโยบายที่ยกระดับความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของคนทำงานกลุ่มนี้



## บทคัดย่อ

คนทำงานในระบบอาหารเป็นคนที่ทำงานรายได้น้อยกลุ่มใหญ่ที่ต้องเผชิญความเสี่ยงในภาวะวิกฤติของการระบาดใหญ่เช่นเดียวกับบุคลากรทางการแพทย์ แต่กลับถูกมองข้ามและถูกละเลยจากมาตรการเชิงนโยบาย ทำให้กลุ่มประชากรแรงงานในระบบอาหารไม่ได้รับความคุ้มครองและเยียวยา และเป็นกลุ่มที่เข้าไม่ถึงความมั่นคงของมนุษย์มากที่สุดกลุ่มหนึ่งจากวิกฤติโควิด-19 ที่ผ่านมา โครงการวิจัย “ผลกระทบและการฟื้นฟูตัวของแรงงานในระบบอาหารในการสร้างความมั่นคงของมนุษย์จากวิกฤติโควิด” มีเป้าหมายในการแสวงหาทางออกสำหรับคนทำงานในระบบอาหารเพื่อให้สามารถรับมือวิกฤติที่อาจเกิดขึ้นอีกในอนาคต ระเบียบวิธีวิจัยเป็นแบบผสมผสาน ประกอบด้วย งานวิจัยเชิงเอกสารร่วมกับเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยทบทวนวรรณกรรมเปรียบเทียบมาตรการเชิงนโยบายของสหรัฐอเมริกา สิงคโปร์ และไทย งานวิจัยเชิงปริมาณจัดเก็บข้อมูลเชิงปฐมภูมิแบบซึ่งหน้าผ่านแบบสอบถาม จากแรงงานในระบบอาหารรวม 398 คน ร่วมกับข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกแบบพบหน้ารวม 25 คน การสนทนากลุ่ม 2 ครั้ง แบ่งเป็นกลุ่มลูกจ้าง 1 ครั้ง และกลุ่มผู้ประกอบการ 1 ครั้ง การประชุมระดมสมอง 1 ครั้งของกลุ่มแรงงานในระบบที่มีศักยภาพในการรับมือภาวะวิกฤติ และการประชุมผู้เกี่ยวข้อง 2 ครั้งเพื่อพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายและรับฟังข้อเสนอแนะ ข้อค้นพบหลักจากงานวิจัยชี้ให้เห็นว่าคนทำงานในระบบอาหารที่เป็นผู้จ้างงานตนเองและในกลุ่มธุรกิจขนาดเล็ก เป็นกลุ่มเปราะบาง ที่เผชิญกับความไม่มั่นคงทางรายได้และการจ้างงาน ขาดแคลนทุนทางเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลต่อการฟื้นฟูตัวเองและอุตสาหกรรมอาหารภาคบริการในพื้นที่เขตเมืองในอนาคต และมาตรการรับมือโควิดของประเทศไทยแม้จะมุ่งเน้นการช่วยเหลือครัวเรือนผู้มีรายได้น้อย แต่ยังไม่สามารถรักษาการจ้างงานได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยเฉพาะในกลุ่มธุรกิจขนาดกลางและย่อม นำมาสู่การพัฒนาคู่มือการรับมือภาวะวิกฤติร่วมกับกลุ่มคนทำงานในระบบอาหาร และข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อรับมือผลกระทบและฟื้นฟูแรงงานระบบอาหารเขตพื้นที่เมืองจากวิกฤติการระบาดของโรคโควิด ๑๙ มุ่งเป้าไปยังกลุ่มแรงงานในระบบอาหารที่เป็นกลุ่มเปราะบางและกลุ่มเสี่ยง และกลุ่มธุรกิจในระบบอาหารขนาดกลางและย่อม

**คำสำคัญ:** คนทำงานในระบบอาหาร, โควิด-19, ความมั่นคงของมนุษย์, การรับมือและการฟื้นฟูตัววิกฤติ, การรักษาการจ้างงาน



สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)



## Abstract

Food system workers are a large group of low-income workers facing the same risk of pandemic crisis as healthcare workers. However, they are invisible and excluded from crisis management policy measures. As a result, food workers are unprotected and become one of the most vulnerable groups without human security in the past Covid-19 crisis. The research project ‘Impacts and Resiliencies of Food workers for Human Security in COVID Crisis’ aims to find solutions for food workers to cope with future crises. The mixed method is applied with a combination of documentary, quantitative and qualitative researches. The documentation review compares policy measures in the United States, Singapore and Thailand. The quantitative research collects primary data using questionnaires from a total of 398 food system workers. The qualitative part consists of 25 face-to-face in-depth interviews, 2 group discussions, 1 brainstorming session and 2 stakeholders’ meetings. The main findings indicate that the most vulnerable food workers are self-employed workers and workers in micro businesses, who in Covid crisis have faced with the most income insecurity and employment instability. Because of the lack of economic and income security, their capability to resilience could affect the recovery of the food industry and the service sector in urban areas in the future. Moreover, as Thailand’s Covid-19 response policy focused on low-income household assistances, the implementation of job retention scheme was ineffective especially in the small and medium-sized businesses. These led to the development of a crisis response manuals with food workers participation. The policy recommendation put an emphasis on vulnerable food workers and small and medium-sized food related businesses to establish their income, employment and job security.

**Keywords:** Food workers, COVID19, Human security, Crisis response and recovery, Job retention



สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)





## คำนำ

โครงการวิจัย “ผลกระทบและการฟื้นตัวของแรงงานในระบบอาหารในการสร้างความมั่นคงของมนุษย์จากวิกฤติโควิด” (Impacts and Resiliencies of Food workers for Human Security in COVID Crisis) ให้ความสนใจกลุ่มแรงงานในระบบอาหาร ในฐานะที่เป็นประชากรคนทำงานกลุ่มเปราะบาง ที่ถูกมองข้ามและมีจำนวนมากในสังคมไทย เมื่ออยู่ภายใต้ภาวะการณ์แพร่ระบาดของไวรัสที่ผ่านมา แรงงานในระบบอาหารได้รับผลกระทบอย่างมากทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะกลุ่มผู้จ้างงานตนเอง ในเขตเมือง ดังนั้น กรุงเทพมหานครจึงเป็นตัวแทนที่ถูกเลือกสำหรับการศึกษาเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น และนำไปสู่การป้องกันและแก้ไขปัญหา

แม้ว่าระหว่างการทำดำเนินการวิจัยในช่วง พ.ศ. 2564 จะประสบอุปสรรคของการทำงานอยู่หลายครั้งเพราะอยู่ในช่วงของการระบาดใหญ่ระลอกที่สอง สาม และสี่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการทำงาน การลงพื้นที่เป็นไปอย่างยากลำบาก มีการปรับทั้งแผนงานและกิจกรรมหลายต่อหลายครั้ง เพื่อให้โอกาสของการเก็บข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยสามารถดำเนินการได้เหมาะสมมากที่สุด

งานวิจัยชิ้นนี้จะไม่สำเร็จลุล่วงได้หากไม่ได้รับความอนุเคราะห์จากหลายฝ่าย ตั้งแต่เริ่มดำเนินการโครงการจนบรรลุเป้าหมาย ในการนี้ โครงการฯ ขอขอบคุณ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (กสว.) สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้ทรงคุณวุฒิ วช. ที่ปรึกษาโครงการ คณะผู้ร่วมวิจัย และคณะทำงานจัดเก็บข้อมูลทุกท่าน รวมไปถึงผู้ให้ข้อมูลในการดำเนินการวิจัยที่สนับสนุนให้งานวิจัยนี้ดำเนินการสำเร็จสมบูรณ์

คณะผู้วิจัยหวังว่า ความรู้และข้อเสนอเชิงนโยบายที่เป็นผลลัพธ์จากการวิจัยจะสามารถเป็นประโยชน์ต่อกลุ่มแรงงานในระบบอาหาร ผู้ประกอบการนโยบาย รวมไปถึงผู้เกี่ยวข้องไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง หากรายงานฉบับนี้มีความผิดพลาดประการใด คณะนักวิจัยขออภัยมา ณ ที่นี้

คณะนักวิจัย

กรกฎาคม 2565



สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)



## สารบัญ

บทสรุปผู้บริหาร .....	3
สรุปผลโครงการวิจัย.....	9
บทคัดย่อ .....	13
Abstract .....	15
คำนำ.....	17
สารบัญ.....	19
สารบัญตาราง .....	23
สารบัญรูป.....	25
บทที่ 1 บทนำ.....	27
1.1 ความสำคัญของปัญหา.....	27
1.2 วัตถุประสงค์ .....	29
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	31
2.1 แนวคิดเกี่ยวข้อง .....	31
2.1.1 ความมั่นคงของอาหารในเมืองและชนบท .....	31
2.1.2 ระบบอาหารกับคนทำงานในระบบอาหาร .....	33
2.1.3 การรับมือภาวะวิกฤตและการฟื้นฟู.....	35
2.1.4 ผลกระทบโควิด-19 กับคนทำงาน.....	37
2.2 กรอบการวิจัย .....	38
2.3 ปรัชญาวรรณกรรม .....	40
2.3.1 ปรัชญาเชิงระบบ.....	40



2.3.2 ประเภทของแรงงานในระบบอาหาร และแรงงานในระบบอาหารที่ได้รับผลกระทบจาก โควิด-19 .....	43
2.4 ข้อมูลการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร .....	50
<b>บทที่ 3 ระเบียบวิธีการวิจัย .....</b>	<b>55</b>
3.1 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย .....	55
3.2 ข้อจำกัดในการศึกษา .....	62
<b>บทที่ 4 สถานการณ์ การรับมือโควิด และมาตรการในประเทศไทย สิงคโปร์ และสหรัฐอเมริกา</b>	<b>65</b>
4.1 ประเทศไทย .....	65
4.2 ประเทศสิงคโปร์ .....	72
4.3 ประเทศสหรัฐอเมริกา .....	88
4.4 สรุปมาตรการเชิงเปรียบเทียบ .....	96
<b>บทที่ 5 ผลการวิจัย .....</b>	<b>101</b>
5.1 เชิงปริมาณ .....	101
5.1.1 ข้อมูลทั่วไป .....	101
5.1.2 สถานภาพการทำงานและอาชีพของแรงงานในระบบอาหาร .....	103
5.1.3 การรับรู้เรื่องโควิด -19 และ ผลกระทบจากโควิด-19 .....	105
5.1.4 สุขภาพและการปรับตัวกับโควิด- 19 .....	110
5.1.5 ประสพการณ์ ความพร้อม และความคาดหวังในอนาคต .....	112
5.2 เชิงคุณภาพ .....	118
5.2.1 สรุปผลการสัมภาษณ์เชิงลึกแรงงานในระบบอาหาร .....	118
5.2.2 การสนทนากลุ่มของกลุ่มแรงงานในระบบอาหารที่เป็นลูกจ้างและผู้จ้างงานตนเอง ...	126
<b>บทที่ 6 อภิปรายผล สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ .....</b>	<b>131</b>



6.1	แรงงานในระบบอาหารที่เป็นกลุ่มเปราะบาง: ผู้จ้างงานตนเอง และผู้ประกอบการรายย่อย	131
6.2	ปัจจัยหลักส่งผลกระทบต่อความไม่มั่นคงในชีวิตของแรงงานในระบบอาหาร: ความไม่มั่นคงทางรายได้และการจ้างงาน	133
6.3	งานที่ถูกมองข้าม และส่งผลกระทบต่อคนทำงานที่มีภาระรับผิดชอบต่อครอบครัว: งานดูแล	134
6.4	กรอบนโยบาย: มุ่งเน้นการสร้าง ความมั่นคงทางรายได้และการจ้างงาน	135
<b>บทที่ 7</b>	<b>คู่มือการรับมือภาวะวิกฤติสำหรับแรงงานในระบบอาหาร</b>	<b>139</b>
7.1	ระยะเผชิญหน้ารับมือวิกฤติ	139
7.2	ระยะฟื้นฟูเยียวยา	141
7.3	ระยะบรรเทาผลกระทบ	142
7.4	ระยะเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือวิกฤติในอนาคต	142
<b>บทที่ 8</b>	<b>ข้อเสนอเชิงนโยบาย</b>	<b>143</b>
8.1	มาตรการมุ่งเป้ากลุ่มแรงงานในระบบอาหารกลุ่มจ้างงานตนเอง	144
8.2	มาตรการมุ่งเป้ากลุ่มแรงงานในระบบอาหารที่อยู่ในครัวเรือนรายได้น้อย	144
8.3	มาตรการมุ่งเป้าธุรกิจขนาดกลางและย่อมในระบบอาหาร	145
8.4	มาตรการระยะยาว	146
<b>ภาคผนวก</b>		<b>ก</b>
ก.	แบบสอบถามเรื่องผลกระทบและการฟื้นตัวของคนทำงานเกี่ยวกับอาหารภายใต้วิกฤติโควิด	
ข.	แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์กรณีศึกษา	ฅ
ค.	แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่มแรงงาน และผู้เกี่ยวข้อง	ด
ง.	กรอบคำถามสำหรับการพัฒนากระบวนการรับมือกับภาวะวิกฤติของแรงงานในระบบอาหาร	ถ



สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

- จ. ประวัติผู้เชี่ยวชาญ..... ๖
- ฉ. สรุปความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อแบบสอบถาม ..... ๗
- ช. ภาวะการทำงานของประชากร พ.ศ. 2554-2563 ..... ๘
- ฌ. แบบฟอร์มสรุปผลงานวิจัย/โครงการวิจัย ..... ๙
- ญ. แบบฟอร์มสรุปผลงานวิจัย (สำหรับเผยแพร่ในระบบ EXPLORE ผ่านทางเว็บไซต์ [www.thai-explore.net](http://www.thai-explore.net))..... ๙
- ฎ. แบบฟอร์มสรุปงานวิจัยในรูปแบบอินโฟกราฟิกส์..... ๑๐
- ฏ. แบบฟอร์มประเมินผลการวิจัยในการนำไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม ..... ๑๑
- ฎ. รายชื่อนักวิจัย..... ๑๑



## สารบัญตาราง

	หน้า
ตาราง 1 จำนวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการทบทวนเอกสารแยกตามฐานข้อมูล.....	43
ตาราง 2 ภาวะการมีงานทำในสาขาที่เกี่ยวข้องกับคนงานในระบบอาหาร.....	53
ตาราง 3 เงื่อนไขการเลือกกลุ่มตัวอย่าง.....	57
ตาราง 4 ลักษณะอาชีพของกลุ่มแรงงานในระบบอาหาร.....	59
ตาราง 5 ผลวิเคราะห์ SWOT สถานการณ์แรงงานในระบบอาหารช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 .....	65
ตาราง 6 ผลผลิตภัณฑอาหารประเภทต่าง ๆ ที่ประเทศสิงคโปร์จำแนกเพื่อการนำเข้าภายในประเทศ .....	75
ตาราง 7 สรุปมาตรการรับมือวิกฤติโควิด-19 ระหว่างไทย สิงคโปร์ และสหรัฐอเมริกา.....	97
ตาราง 8 เปรียบเทียบระดับมาตรการช่วยเหลือครัวเรือนรายได้น้อย และธุรกิจเอสเอ็มอี ของไทย สิงคโปร์ และ สหรัฐอเมริกา.....	98
ตาราง 9 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง .....	102
ตาราง 10 สถานภาพในอาชีพ .....	103
ตาราง 11 ลักษณะของอาชีพปัจจุบัน.....	105
ตาราง 12 ช่องทางการรับรู้ข่าวสารเรื่องโควิด-19.....	106
ตาราง 13 มาตรการรับมือที่ผ่านมา เพื่อลดการแพร่กระจายโควิด-19 ในชีวิตประจำวัน .....	106
ตาราง 14 ผลกระทบจากโควิด-19 ที่ผ่านมา .....	107
ตาราง 15 ค่าใช้จ่ายก่อนและหลังโควิด-19 .....	108
ตาราง 16 รายจ่ายที่เพิ่มขึ้นระหว่างโควิด-19 .....	108
ตาราง 17 มาตรการของรัฐที่เข้าถึงได้ระหว่าง พ.ศ. 2563 และ พ.ศ.2564.....	109
ตาราง 18 มาตรการเยียวยาที่เข้าถึง .....	110
ตาราง 19 การประเมินตัวเองเกี่ยวกับโอกาสการติดเชื้อ.....	110
ตาราง 20 แผนจัดการตนเองหากติดเชื้อ.....	111
ตาราง 21 ผู้ให้ความช่วยเหลือมากที่สุด .....	112
ตาราง 22 การประเมินระดับการเข้าถึงความช่วยเหลือจากภาครัฐ .....	112
ตาราง 23 ความช่วยเหลือที่ต้องการในช่วงต้น พ.ศ. 2563 และช่วงปลาย พ.ศ. 2563-2564.....	113
ตาราง 24 การประเมินศักยภาพผู้ช่วยเหลือให้ผ่านพ้นภาวะวิกฤติ.....	114
ตาราง 25 ยุทธศาสตร์เตรียมความพร้อมรับมือวิกฤติโควิด-19.....	114
ตาราง 26 สถานภาพการได้รับความคุ้มครองตามประเภทประกันสังคม แยกตามกลุ่มอาชีพ.....	115
ตาราง 27 สรุปข้อมูลกรณีศึกษา .....	120



สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

ตาราง 28 กรอบพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายลดผลกระทบจากโควิด-19 และฟื้นฟูเยียวยาคนทำงานในระบบ  
อาหารเขตเมืองตามกรอบความมั่นคงของมนุษย์ สามระยะ ..... 135





## สารบัญรูป

	หน้า
รูป 1 แนวคิดเรื่องความมั่นคงทางอาหาร 4 มิติ.....	32
รูป 2 ระบบอาหาร.....	33
รูป 3 วงจรการจัดการภัยพิบัติ (Adapted from Alexander, 2000).....	36
รูป 4 จำนวนผู้ว่างงานและเสมือนว่างงาน.....	37
รูป 5 กรอบการวิจัย.....	39
รูป 6 กรอบการดำเนินการทบทวนอย่างเป็นระบบ.....	42
รูป 7 ประเภทคนทำงานในระบบอาหารแบ่งตามกระบวนการในห่วงโซ่อุปทานอาหาร .....	46
รูป 8 แสดงการฉายภาพคนทำงานที่รายได้น้อยของสหรัฐ.....	47
รูป 9 สัดส่วนผู้มีงานทำ และผู้ว่างงาน ระหว่าง พ.ศ. 2554-2563 .....	50
รูป 10 การว่างงานตามไตรมาส พ.ศ. 2561 - 2564.....	51
รูป 11 อัตราผู้ติดเชื่อประเทศไทย สิงคโปร์ และสหรัฐ มกราคม 2563 - พฤศจิกายน 2564.....	56
รูป 12 แสดงถึงการจัดสรรหน้าที่ของสำนักงานอาหารแห่งสิงคโปร์.....	74
รูป 13 อัตราการว่างงานของสหรัฐ ตั้งแต่ ค.ศ. 2005 – 2021 .....	90
รูป 14 กลุ่มอาชีพจำแนกตามอายุของแรงงาน.....	103
รูป 15 ผลกระทบโควิด-19 ต่อแรงงานในระบบอาหารกลุ่มต่างๆ .....	117
รูป 16 ช่วงเวลาของสภาพปัญหาและระดับสภาพวิกฤติในชีวิต กลุ่มที่ 1 (บน) และกลุ่มที่ 2 (ล่าง).....	128
รูป 17 วงจรจัดการภัยพิบัติ จากกรอบการวิจัย .....	139



สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

## บทที่ 1 บทนำ

### 1.1 ความสำคัญของปัญหา

การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2562 ที่ผ่านมานอกจากจะสร้างความอันตรายต่อชีวิตของมนุษย์ที่กลายเป็นการก่อเกิดของความไม่มั่นคงทางมนุษย์ด้านสุขภาพแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมทั่วโลก เมื่อพิจารณาเฉพาะความสูญเสียทางภาคเศรษฐกิจในภาพรวมทั้งโลกแล้วคิดเป็นมูลค่ามหาศาล รายงานจากองค์กรระดับโลกหลายองค์กรได้คาดการณ์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นด้านเศรษฐกิจและสังคม จาก ILO ว่างานอย่างน้อยประมาณร้อยละ 5-25 จะถูกทำลายจากสถานการณ์นี้ และคิดว่าจะมีความเสียหายจากรายได้จากการทำงาน คิดเป็นมูลค่ากว่า 860 พันล้าน ถึง 3.4 แสนล้านเหรียญสหรัฐ UNCTAD คาดการณ์ว่าการลงทุนจากต่างประเทศจะลดลง ร้อยละ 30-40 และ UNWTO มองว่านักท่องเที่ยวจะลดลงอีกราวร้อยละ 20-30 นอกจากนี้ UNESCO คาดว่าจะมีนักเรียนที่ต้องออกจากโรงเรียนอีกราว 1.5 พันล้านคน (UN, 2020) ซึ่งความรุนแรงของผลกระทบเกิดขึ้นแตกต่างกันในแต่ละประเทศ โดยเฉพาะปัญหาการจ้างงาน และการลดการเคลื่อนย้ายของการลงทุนทั้งในและระหว่างประเทศ ในขณะที่ปัญหาด้านสังคมที่ตามมาจากมาตรการการรับมือกับการแพร่ระบาดของโควิด-19 และผลกระทบแบบลูกโซ่ของภาวะเศรษฐกิจได้สร้างความไม่มั่นคงของมนุษย์หลายประการตามมา ภาวะไม่มีงานทำที่เพิ่มขึ้นจากไตรมาสหนึ่งที่เกือบสี่แสนคน (3.95 แสน) เป็น 7.45 แสนคนในไตรมาสสองของปี 2563 (open development Thailand, 2020) ภาวะตกงานจากการถูกเลิกจ้าง โดยเฉพาะในภาคการท่องเที่ยวอย่างน้อยกว่าหกล้านคนจะตกงาน (ILO, 2020) หรือกระทั่งกิจกรรมที่เป็นแบบแผนใหม่ หรือ new normal เช่น การทำงานจากที่บ้าน การเรียนออนไลน์ ส่งผลอย่างรุนแรงกับชีวิตของผู้คน ความรุนแรงในบ้านเพิ่มมากขึ้น (มুমมองสิทธิ์, 2563) ภาระของผู้หญิงในบ้านเพิ่มมากขึ้น ภาวะพึ่งพาของสมาชิกในครอบครัวเพิ่มมากขึ้น การปรับตัวต่างๆ ของคนในสังคมเข้าสู่การรับมือกับการแพร่ระบาดของไวรัสแม้จะมีผลดีต่อการดูแลสุขภาพและควบคุมโรค แต่ก็ส่งผลกระทบเชิงลบตามมาด้วยเช่นกัน

มาตรการรับมือที่ดีที่สุดที่หลายประเทศดำเนินการเพื่อชะลอการแพร่กระจายของไวรัสรวมถึงประเทศไทย แม้ว่าจะได้รับการยอมรับว่ามีแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการกับโรคระบาด แต่มาตรการเหล่านั้นล้วนส่งผลกระทบต่อคนในแต่ละสังคมทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นมาตรการระดับต่ำ เช่น การสร้างระยะห่างทางสังคม (social distancing) ไปจนถึงมาตรการระดับสูงสุด เช่น การ ปิดเมืองหรือประเทศ (lock down) ที่เคยเกิดขึ้นในกรุงเทพมหานครในช่วงเดือนมีนาคม และเกิดมาตรการนี้อีกครั้งที่สมุทรสาครในเดือนธันวาคม มาตรการกักกันตัวแรงงานของประเทศสิงคโปร์ที่มีแนวทางการจัดการที่ดี แต่ใช้งบประมาณจำนวนมากและขาดมุมมองทางความเป็นสัตว์สังคมของมนุษย์ที่ต้องการปฏิสัมพันธ์บ้าง มาตรการทั้งการรับมือและมาตรการเยียวยาที่ผ่านมาของประเทศไทยสร้างผลกระทบในระดับโครงสร้างมหภาคที่ชัดเจน ในขณะที่ก็สร้างบาดแผลให้กับกลุ่มเปราะบางในสังคมอย่างเห็นได้ชัดเช่นกัน



## สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

ดังนั้นมาตรการการรับมือจากฝ่ายรัฐที่เหมือนตั้งรับและแก้ตามสถานการณ์เป็นแนวทางที่เหมาะสม แต่อาจจะไม่ดีที่สุดสำหรับทุกคน เพราะในสถานการณ์ที่ผ่านมา มีกลุ่มคนในสังคมหลายกลุ่มได้รับผลกระทบที่รุนแรงกว่ากลุ่มอื่นๆ เช่น แรงงานนอกระบบ คนไร้บ้าน หรือกระทั่งแรงงานในระบบที่ตำแหน่งเล็กและไม่สำคัญ เป็นต้น ล้วนเป็นคนที่มักถูกมองไม่เห็น แต่กลับเป็นกลไกในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ เช่นเดียวกับคนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับอาหารหรือคนทำงานในระบบอาหาร ประกอบด้วยผู้คนจำนวนมากที่เกี่ยวข้องตั้งแต่การผลิตอาหาร กระบวนการแปรรูป การกระจายผลผลิตหรือการขายอาหาร การบริโภค รวมไปถึงการจัดการขยะที่ส่วนมากยากจนและรายได้น้อย ซึ่งแม้ว่ามาตรการรับมือต่างๆ ที่ทางสาธารณสุขจะดำเนินการอยู่นั้นส่งผลให้หลายอาชีพต้องชะลอการทำงาน ไปจนถึงหยุดนิ่ง แต่กลุ่มอาชีพในระบบอาหารกลับยังดำเนินการอยู่ เกษตรกร โรงงานแปรรูปอาหาร คนขายข้าว คนเก็บขยะ ซึ่งกระจายตัวอยู่ทั้งในและนอกระบบ ภายใต้วิกฤติการระบาดของไวรัสโควิด-19 กลุ่มคนทำงานที่ยังคงพยายังกิจการดำเนินชีวิตให้กับสังคม สร้างความมั่นคงทางอาหารให้เมือง กลับกำลังได้รับผลกระทบจากปัญหาเรื่องแรงงาน และบางปัญหาอาจจะทวีความรุนแรงมากขึ้น เช่น สภาพการทำงาน ที่มากกว่า 8 ชั่วโมงต่อวัน หรือล้มละลายจากการแบกรับค่าเช่าร้านอาหาร เป็นต้น ซึ่งเมื่อพิจารณาในมุมมองของการรับมือ การปรับตัว และการฟื้นฟูของกลุ่มแรงงานในระบบอาหารที่บางส่วนทำได้ดี แต่บางส่วนก็ยังประสบปัญหา ที่เหมือนจะรุนแรงมากขึ้นเมื่อต้องเผชิญกับการระบาดระลอกใหม่ที่พื้นที่สมุทรสาคร ซึ่งหากพิจารณาโควิด-19 ในฐานะภัยพิบัติ การรับมือและปรับตัวของกลุ่มคนทำงานในระบบอาหารเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายใต้วงจรบริหารจัดการภัยพิบัติ ที่ประกอบด้วยวงจร การป้องกัน (Prevention) - การบรรเทาผลกระทบ (Mitigation) - การเตรียมการ (Preparedness) - การตอบสนองในภาวะฉุกเฉิน (Response) - การฟื้นฟู (Recovery) ซึ่งจำเป็นต้องมีมาตรการเชิงนโยบายรับมือ กระบวนการขั้นตอนต่างๆ ทั้งนี้ ประสิทธิภาพของมาตรการเชิงนโยบายนั้นขึ้นขึ้นกับการทำความเข้าใจต่อสถานะเปราะบางและความเสี่ยงของกลุ่มประชากรเป้าหมาย

ความยั่งยืนของคนทำงานในระบบอาหารที่มีหน้าที่สร้างความมั่นคงทางอาหารซึ่งกำลังอดอาหารจากปัญหาเศรษฐกิจที่ส่งสมมาจึงเป็นเรื่องที่เราต้องเข้ามาพิจารณาเพื่อหาทางออกในการรับมือวิกฤติที่อาจเกิดขึ้นอีกในอนาคตสำหรับคนกลุ่มนี้ ที่คอยพยุงให้คนในสังคมทั้งเมืองและชนบทสามารถอยู่รอดได้มาหลายวิกฤติ การศึกษาครั้งนี้ต้องการทบทวนสถานการณ์โควิด-19 ที่ส่งผลกระทบต่อแรงงานในระบบอาหาร กระบวนการรับมือ การปรับตัวรวมถึงการฟื้นฟูของแรงงาน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนามาตรการเพื่อการฟื้นฟูแรงงานเหล่านี้ซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ของประเทศ



## 1.2 วัตถุประสงค์

1. เพื่อทบทวนสถานการณ์โควิด-19ที่ส่งผลต่อแรงงานในระบบอาหารการรับมือและการฟื้นตัวของแรงงานในระบบอาหารในต่างประเทศและเปรียบเทียบรูปแบบการฟื้นตัวกับประเทศไทย
2. เพื่อสร้างองค์ความรู้จากการศึกษาสถานการณ์ ผลกระทบ การรับมือและการฟื้นตัวของแรงงานในระบบอาหารที่ได้รับจากการแพร่ระบาดของโควิด-19
3. เพื่อพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายที่เหมาะสมกับการรับมือผลกระทบในภาวะวิกฤติ และมาตรการฟื้นฟูสำหรับแรงงานในระบบอาหาร



สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

## บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

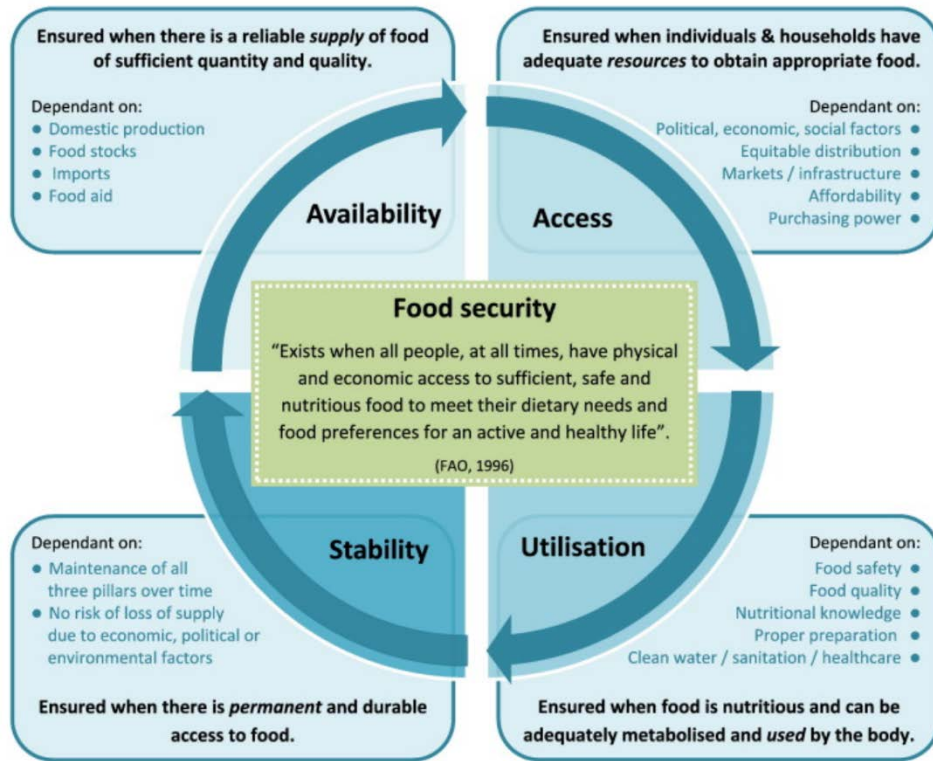
บทนี้ มีรายละเอียดของเนื้อหาประกอบด้วยสามส่วนคือ ส่วนแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ส่วนของการทบทวนวรรณกรรม และส่วนของการทบทวนสถานการณ์และผลกระทบของการแพร่ระบาดของโควิด-19 และมาตรการรับมือ ของประเทศไทยและต่างประเทศ

### 2.1 แนวคิดเกี่ยวข้อง

#### 2.1.1 ความมั่นคงของอาหารในเมืองและชนบท

ความมั่นคงทางอาหารได้รับการยอมรับในเวทีระดับโลก และระดับประเทศมากขึ้นเรื่อยๆ เมื่อพิจารณาจากการนิยาม ความมั่นคงทางอาหารตั้งแต่ ช่วงทศวรรษ 1970 เป็นต้นมา เนื่องจากความซับซ้อนของการนิยาม ความหมายที่คำนึงถึงพลวัต และบริบทผู้คนที่แตกต่างกันออกไปตามภูมิภาค ซึ่งนิยามที่ได้รับการยอมรับมากที่สุดเกิดจากที่ประชุมอาหารโลก (World Food Summit) ใน ค.ศ. 1996 ซึ่งต่อมา FAO (FAO 2006) ได้แบ่ง ความหมายออกเป็น 4 มิติคือ

- ความพอเพียง (Availability) ของปริมาณอาหาร ที่อาจได้มาจากการผลิตภายในประเทศหรือการนำเข้า รวมถึงความช่วยเหลือด้านอาหาร
- การเข้าถึง (Access) ทรัพยากรที่พอเพียงของบุคคลเพื่อได้มาซึ่งอาหารที่เหมาะสมและมีโภชนาการที่ดี โดยทรัพยากรหมายถึง ความสามารถของบุคคลที่จะกำหนดควบคุมกลุ่มสินค้าหนึ่งๆ ได้ภายใต้บริบททางกฎหมาย (law) การเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของชุมชนที่บุคคลอาศัยอยู่ ซึ่งรวมถึงสิทธิตามประเพณี (culture right) ด้วย
- การใช้ประโยชน์ (Utilization) ด้านอาหารผ่านอาหารที่เพียงพอ (Availability) มีน้ำสะอาดเพื่ออุปโภคและบริโภค และการรักษาสุขภาพ และสุขอนามัยเพื่อที่จะเข้าถึงภาวะความเป็นอยู่ที่ดีทางโภชนาการ ซึ่งความต้องการทางกายภาพทั้งหมดได้รับการตอบสนอง โดยนัยยะนี้ความมั่นคงทางอาหาร จึงสัมพันธ์กับปัจจัยนำเข้าที่ไม่ใช่อาหารด้วย
- เสถียรภาพ (Stability) ทางอาหาร ที่ประชาชน คริวเรือน และบุคคลจะต้องเข้าถึงอาหารที่เพียงพอตลอดเวลา ไม่ต้องเสี่ยงกับการไม่สามารถเข้าถึงอาหารอันเป็นผลมาจากวิกฤตที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน เช่น วิกฤติไวรัส วิกฤตทางเศรษฐกิจ วิกฤติจากสภาพภูมิอากาศ หรือเหตุการณ์ที่เป็นไปตามวงจร เช่น ภาวะความไม่มั่นคงทางอาหารตามฤดูกาล ซึ่งในความหมายนี้ความมั่นคงทางอาหาร ครอบคลุมถึงมิติ ความพอเพียงและการเข้าถึงอาหารด้วย



รูป 1 แนวคิดเรื่องความมั่นคงทางอาหาร 4 มิติ

ที่มา: Sandesh Adhikari, (2018) <https://www.publichealthnotes.com/food-security-determinants-and-urbanization>

ความมั่นคงทางอาหารเดิมมีการพัฒนาจากกรอบของการผลิตอาหาร ให้ตอบสนองต่อ “ผู้หิวโหย” (hungers) ทั่วโลก ไปสู่แนวคิดทางเลือกใหม่ที่ไกลกว่าแค่การผลิตที่ตอบสนองคนบางกลุ่มเท่านั้น แต่หมายถึงการสร้างมิติเชื่อมโยงกับประเด็นอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็น ความปลอดภัยทางอาหาร ชุมชน การลดความยากจน ความเปราะบาง และความเป็นธรรม (Adhikari 2018) และเมื่อพิจารณาจากมิติทั้งสิ้นแล้วจะเห็นว่า แต่ละมิติมีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างแยกไม่ออกเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของมนุษย์ที่จะสร้างให้เกิดความมั่นคงในชีวิตผ่านความมั่นคงทางอาหาร

อย่างไรก็ตามในด้านของมิติทางภูมิศาสตร์ระหว่างเมืองและชนบทแล้ว มิติของความมั่นคงทางอาหารมีความแตกต่างกันเมื่อมองผ่านมุมมองของระบบอาหาร ชนบทในฐานะผู้ผลิตอาหาร มีความมั่นคงทางอาหารในเชิงเทคนิคมากกว่า เมืองที่ไม่สามารถผลิตอาหารได้เอง ดังนั้น ในทางเปรียบเทียบแล้วเมืองจะมีความไม่มั่นคงทางอาหารได้สูงมากโดยเฉพาะในภาวะวิกฤติ หรือภายใต้สถานการณ์การแย่งชิงระหว่างพืชพลังงานและพืชอาหาร หรือพืชอาหารสัตว์ (Searchinger and Heimlich 2015) นอกจากนี้ปัญหาเรื่องความยากจนในเมืองส่งผลที่ทวีความรุนแรงต่อความไม่มั่นคงทางอาหารในเมืองมากยิ่งขึ้นเมื่อราคาอาหารที่แพงมากขึ้นเรื่อยๆ (Cohen and Garrett 2010; Stage, Stage, and Mcgranahan 2010) คุณภาพของอาหารที่แย่งลงเกิดจากการเข้าถึงจากระยะทาง เวลา และราคา ของคนในเมืองสะท้อนภาพความไม่มั่นคงของอาหารในเมืองได้เป็นอย่างดี



ซึ่งความไม่มั่นคงของอาหารในเมืองไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ แต่ยังสะท้อนภาพโครงสร้างที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงอาหารของคนเมืองบางกลุ่ม

### 2.1.2 ระบบอาหารกับคนทำงานในระบบอาหาร

ระบบอาหาร (Food Systems) ในนิยามของระบบอาหารแล้วมักการให้ความหมายถึง สารอาหาร อาหาร สุขภาพ เกษตรกรรม และการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน ซึ่งรวมเอากิจกรรมของระบบการผลิตอาหาร กระบวนการแปรรูป การกระจายผลผลิต การบริโภค รวมไปถึงการจัดการขยะ (Ericksen 2008) (*Farmland Information Center, n.d.*)

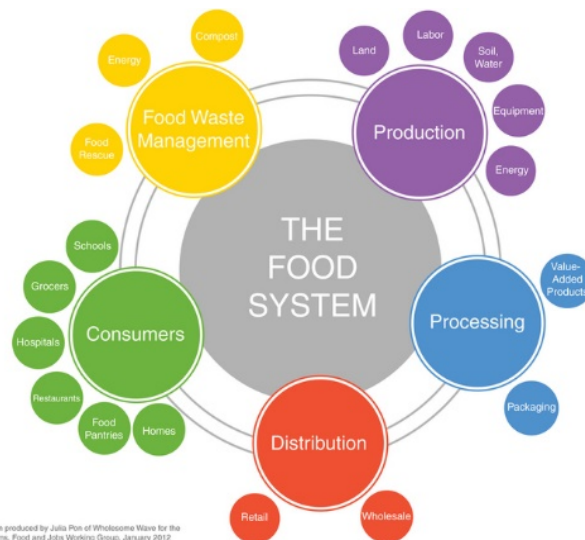


Diagram produced by Julia Pon of Wholesome Wave for the CT Farms, Food and Jobs Working Group, January 2012

รูป 2 ระบบอาหาร

ที่มา: Connecticut Food System Alliance (CFSA), <https://ctfoodsystemalliance.com/2015/06/30/preamble/>

ระบบอาหารจึงเปรียบเสมือนห่วงโซ่ของอาหารที่มีหลาย (Sobal, J., Khan, L.K., and Bisogni, C 1998) ตั้งแต่การปลูก หรือในไร่ (from farm) ไปสู่ การบริโภค หรือบนโต๊ะอาหาร (to table) ที่ยังมีนัยยะของการตลาด และการขนส่งอาหารด้วย มิติ (Heller, M.C. and Keoleian, G.A., 2003)

**คนทำงานในระบบอาหาร (Food Workers)** เมื่อพิจารณาจากระบบอาหารแล้ว คนทำงานในระบบอาหารจึงหมายถึงรวมถึงคนทำงานที่อยู่ในกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ในระบบอาหารทั้งหมด ตั้งแต่การผลิตในพื้นที่ การเกษตรซึ่งโดยมากอยู่ในชนบท กระบวนการแปรรูป ในอุตสาหกรรมแปรรูปสินค้า และการหีบห่อ การกระจายผลผลิต ได้แก่ร้านค้าและการขายในภาคบริการด้านอาหารและที่เกี่ยวข้องกับการขายอาหาร การค้า



ปลีก ซึ่งรวมเอาเรื่องการขนส่ง (logistic) การบริโภค รวมไปถึงการจัดการขยะด้วย จึงทำให้เห็นภาพได้ว่า คนทำงานในระบบอาหารมีคนที่มาเกี่ยวข้องจำนวนมาก และยังมีเชื่อมโยงระหว่างเมืองและชนบทด้วย

ในสหรัฐมีคนทำงานในระบบอาหารที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทั้งห้าประเภทคือ การผลิต การแปรรูป การกระจาย การค้าปลีก และระบบบริการ ถึง ยี่สิบล้านคน หรือประมาณ หนึ่งในหกของแรงงานทั่วสหรัฐ (Food Chain Workers Alliance 2012) สำหรับประเทศไทยยังไม่มีตัวเลขที่ชัดเจนถึงจำนวนคนทำงานในระบบอาหาร เนื่องจากมีคนทำงานทั้งในและนอกระบบ ซึ่งยากต่อการเก็บข้อมูลเชิงสถิติ แต่จากการสำรวจมีผู้อยู่ในกำลังแรงงานของประเทศไทยที่มีประมาณ 38.5 ล้านคน ในพ.ศ. 2562 พบว่า มีแรงงานหรือคนทำงานในภาคการเกษตร 16.3 ล้านคน เมื่อเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2562 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2562) ซึ่งเป็นเพียงหนึ่งในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบอาหาร ซึ่งต้องรวมกับจำนวนคนทำงานในภาคอุตสาหกรรมด้านอาหาร และบริการด้านอาหารอีก ดังนั้นจำนวนคนทำงานในระบบอาหารของประเทศไทยจึงมีจำนวนไม่น้อย ทั้งนี้สภาพปัญหาของคนทำงานในแต่ละส่วนก็มีความแตกต่างกันต่างภาคส่วนด้วย (sectors)

### งานในระบบอาหาร (Food Work) สภาพการทำงาน (Working Condition) การจ้างงาน ในระบบอาหาร (ใน/นอกระบบ) และผลกระทบต่อสุขภาพ (Impacts on Health)

งานในระบบอาหารมีความหลากหลายเป็นผลมาจากกิจกรรมในระบบอาหารจำนวนมาก ซึ่งส่งผลต่อลักษณะการจ้างงาน สภาพการทำงาน และผลกระทบต่อสุขภาพที่เกิดจากการทำงานในกิจกรรมในระบบอาหารต่างๆ แตกต่างกันไป

ความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นจากการทำงาน สภาพการจ้างงาน สภาพการทำงานของคนทำงาน ซึ่งรวมถึงคนทำงานในระบบอาหารมักถูกพิจารณาในประเด็นหลักๆ คือ ๑) ลักษณะการจ้างงานแบบในหรือนอกระบบ ซึ่งจะครอบคลุมไปถึงสวัสดิการและการให้ความคุ้มครองต่อคนทำงานในประเด็นถัดไป ๒) ความมั่นคงของรายได้ของคนทำงาน ๓) ลักษณะความคุ้มครองและมาตรการดูแลแรงงาน และ ๔) การต่อรอง และการรวมกลุ่มของคนทำงาน ตามสิทธิแรงงาน ซึ่งทั้งหมดหมายรวมถึงความมั่นคงในชีวิตของคนทำงานและครอบครัว ดังนั้นความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นสำหรับแรงงานจึงเป็นอุปสรรคในการสนับสนุนคนทำงานที่สำคัญ

นอกจากนี้ ในแง่ของผลกระทบต่อสุขภาพจากการทำงานซึ่งได้รับการตระหนักมาเป็นเวลานานแล้วนั้น มีข้อมูลจากการศึกษาจำนวนไม่น้อยที่อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการทำงานกับผลกระทบต่อสุขภาพว่ามีความเกี่ยวข้องปัจจัยทางโครงสร้างและปัจจัยทางสังคม ในงานของ องค์การอนามัยโลก (WHO) เรื่องปัจจัยสังคมกำหนดสุขภาพ (Social determinant of health: SDH) ที่ปรากฏในรายงาน Closing the Gap in a Generation ก็เป็นอีกกรอบแนวคิดหนึ่งที่สนับสนุนเรื่องผลกระทบต่อสุขภาพจากการทำงาน และปัจจัยทางสังคมที่ส่งผลให้คนป่วย (WHO 2008; Wilkinson and Marmot 2009)



ดังนั้น ผลกระทบที่มีต่อภาวะการแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่ผ่านมา ส่งผลกระทบต่อผู้คนในระบบอาหารสองส่วน คือ

ก. กลุ่มแรงงานที่กระจายตัวอยู่ในอาชีพต่างๆ ตามกิจกรรมทางเศรษฐกิจในห่วงโซ่ระบบอาหาร ได้แก่

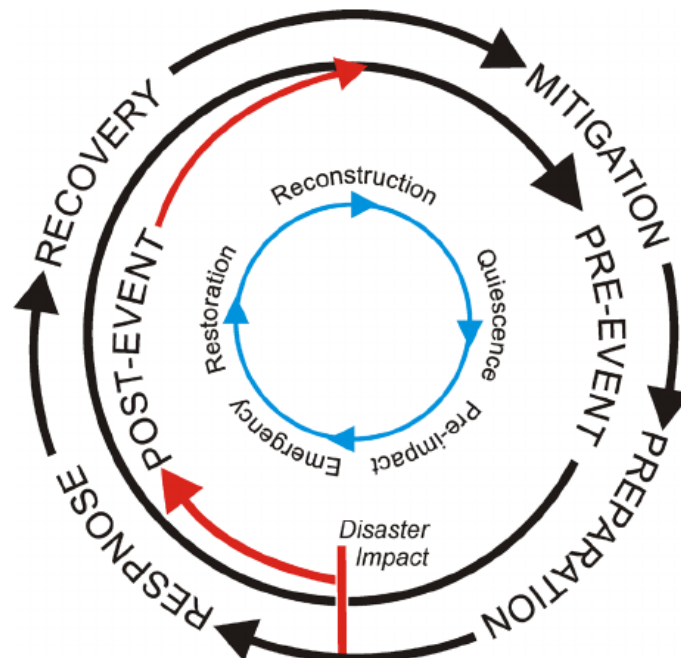
- 1) *กลุ่มผู้ผลิต (food producer)* หรือ เกษตรกรที่รวมเอาผู้ผลิตอาหารจากการทำการประมง และปศุสัตว์ ทั้งนี้รวมถึงแรงงานในกิจการเหล่านั้นด้วย
- 2) *กลุ่มผู้แปรรูปอาหาร (food processor)* เป็นกลุ่มที่แปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ให้ออกไปในรูปแบบอื่นๆ เช่น โรงงานผลิตอาหาร กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มอาชีพที่ผลิตอาหาร กลุ่มโอท็อป รวมไปถึงกิจการขนาดเล็กและขนาดย่อม (Small and Medium Enterprise - SME)
- 3) *กลุ่มกระจายอาหาร (food distributor)* ส่วนมากเป็นการกระจายอาหารทั้งในรูปของผลิตภัณฑ์อาหารตั้งต้น หรือของสด และผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูปแล้ว ซึ่งจะหมายถึงแหล่งขายอาหารสดและพร้อมรับประทาน เช่น ตลาดประเภทต่างๆ ร้านอาหาร และร้านขายอาหาร ระบบขนส่งอาหารทุกประเภท เช่น รถบรรทุก รถกระบะ บริษัทขนส่ง กิจการส่งอาหารตามบ้าน เป็นต้น
- 4) *กลุ่มการจัดการขยะ (food waste management)* จะเป็นกลุ่มคนทำงานที่รวมตั้งแต่การเก็บอาหารเหลือไปจนถึงกระบวนการทำลายหรือย่อยสลาย เช่น คนเก็บขยะ คนทำงานในโรงกำจัดขยะ เป็นต้น

ข. *กลุ่มผู้บริโภค (consumer)* เป็นกลุ่มที่จะได้รับผลกระทบโดยตรงจากความไม่มั่นคงของระบบอาหารที่เกิดจากคนทำงานระบบอาหาร เพราะการเข้าถึงอาหารของผู้บริโภคจะลดทั้งปริมาณและคุณภาพลง อย่างไรก็ตามในการศึกษารั้งนี้ใช้การทบทวนเอกสารเพิ่มเติมเพื่อเลือกกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาให้ครอบคลุมและเป็นประโยชน์มากที่สุด (โปรดดูในส่วนการทบทวนวรรณกรรมและระเบียบวิธี)

### 2.1.3 การรับมือภาวะวิกฤตและการฟื้นฟู

การจัดการวิกฤตหรือภัยพิบัติเกิดขึ้นทั่วโลกจากภัยต่างๆไม่ว่าจะเป็นภัยทางธรรมชาติ น้ำท่วม แผ่นดินไหว ไฟไหม้ การระเบิดของสถานที่ต่างๆ พายุรวมถึงโรคระบาด ซึ่งมักถูกแทนที่ด้วยคำหลายคำ เช่น ภัยพิบัติ เหตุฉุกเฉิน หายนะ ดังนั้นการจัดการวิกฤตจึงเป็นการตัดสินใจในทางเลือกต่างๆภายใต้สถานการณ์นั้นๆ ดังนั้นการจัดการภัยพิบัติ (Disaster management) ไม่ใช่เป็นเพียงการจัดการในช่วงระหว่างเกิดภัยพิบัติเท่านั้น แต่เป็นการจัดการทั้งในช่วงก่อน ระหว่าง และหลังเกิดภัยพิบัติ ดังนั้นความหมายของการจัดการภัยพิบัติ จึงหมายถึง การสังเกตและการวิเคราะห์ภัยพิบัติอย่างเป็นระบบ เพื่อการปรับปรุงมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการป้องกัน (Prevention) หรือการบรรเทาความเดือดร้อน (Mitigation) การเตรียมการ(Preparedness) การตอบสนองในภาวะฉุกเฉิน (Response)และการฟื้นฟูความเสียหาย (Recovery)(Carter, 1991) ประกอบด้วย

1. การบรรเทาผลกระทบ เป็นการลดหรือกำจัดความน่าจะเป็นหรือความเป็นไปได้ในการเกิดอันตราย
2. การเตรียมการ เป็นการจัดให้ประชาชนผู้ที่มีความเสี่ยงต่อภัยพิบัติได้มีความรู้และเครื่องมือที่จะช่วยเพิ่มโอกาสในการรอดชีวิตจากภัยพิบัติ และลดความเสียหายของชีวิตและทรัพย์สิน
3. การตอบสนองในภาวะฉุกเฉิน เป็นการลงมือปฏิบัติเพื่อลดหรือการจัดผลกระทบในช่วงระหว่างที่เกิดภัยพิบัติ และเป็นการป้องกันไม่ให้อันตรายและทรัพย์สินเกิดความเสียหายมากขึ้น
4. การฟื้นฟูความเสียหาย เป็นการทำให้ผู้ประสบภัยหรือผู้รอดชีวิตจากภัยพิบัติกลับสู่สภาพชีวิตที่ปกติ หลังจากภัยพิบัติผ่านพ้นไป



รูป 3 วงจรการจัดการภัยพิบัติ (Adapted from Alexander, 2000)

ที่มา: A Review of Geospatial Information Technology for Natural Disaster Management in Developing Countries (Herold and Sawada 2012)

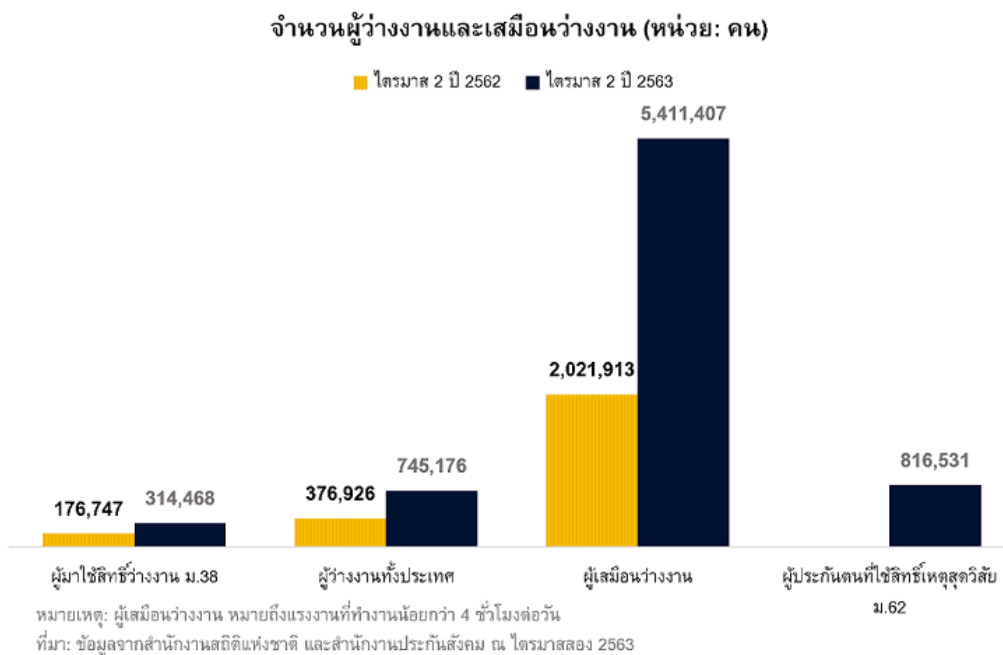
วงจรเริ่มด้วยการป้องกัน คือ การดำเนินการเพื่อหลีกเลี่ยงหรือขัดขวางไม่ให้เกิดภัยพิบัติเช่น การสร้างเขื่อนป้องกันน้ำท่วม เพื่อที่จะได้เป็นการบรรเทาหรือลดผลกระทบ ที่อาจจะเกิดขึ้นจากภัยพิบัติ เช่น การกำหนดมาตรฐานความปลอดภัย การปรับปรุงระบบแจ้งเตือนภัย และการสร้างความตระหนักรู้ของสาธารณะในการจัดการภัยพิบัติ จากนั้นจะเข้าสู่การเตรียมการ เป็นการเตรียมความพร้อมในการรับมือกับผลกระทบของภัยพิบัติ เช่น การจัดทำแผนรองรับภาวะฉุกเฉิน การเตรียมการอพยพประชากร และการสื่อสารในภาวะฉุกเฉิน ซึ่งขั้นนี้ต้องเป็นการดำเนินการจากทุกภาคส่วนการตอบสนอง ต่อภาวะฉุกเฉินในช่วงระหว่างที่เกิดภัยพิบัติอย่าง

ทันทีทันใด เช่น การค้นหาช่วยชีวิต การกู้ภัย การอพยพ การบริจาคสิ่งของ และการสร้างที่พักชั่วคราว และเมื่อภัยพิบัติผ่านพ้นไปจะต้องมีขั้นตอนการฟื้นฟูความเสียหาย เช่น การซ่อมแซมโครงสร้างพื้นฐาน การจัดตั้งชุมชนใหม่ และหากเป็นการฟื้นฟูในระยะยาวจะนำไปสู่การพัฒนาต่อไป

ดังนั้น ในภาวะการแพร่ระบาดของโควิด-19 จึงนับเป็นวิกฤตที่ทุกภาคส่วนโดยเฉพาะกลุ่มประชากรต้องเข้ามาจับบทบาทในการตอบสนองต่อวิกฤตอย่างรวดเร็ว ทันทีทันใด และนำไปสู่กระบวนการขั้นต่อไปจนถึงการฟื้นฟูและเตรียมการบรรเทาผลที่อาจจะเกิดในอนาคต

### 2.1.4 ผลกระทบโควิด-19 กับคนทำงาน

ผลกระทบของโควิด-19 ต่อคนทำงานพบว่าตั้งแต่การแพร่ระบาดของโควิด-19รุนแรงขึ้นในช่วงไตรมาสที่สองของพ.ศ. 2563 เป็นต้นมา มีอัตราการว่างงานของแรงงานในประเทศไทยสูงมากขึ้นเป็นเท่าตัว ราว 7.5 แสนคน เมื่อเทียบกับปี พ.ศ. 2562 ในช่วงเวลาเดียวกัน โดยเฉพาะกลุ่มผู้เสมือนว่างงาน ที่มีชั่วโมงการทำงานไม่ถึง 4 ชั่วโมงต่อวัน มีมากถึง 5.4 ล้านคน (ธนาคารแห่งประเทศไทย 2563) แม้ว่าจะมีอัตราการลดลงเมื่อทยอยเปิดเมืองในเวลาต่อมา ตัวเลขที่สูงขึ้นของผู้เสมือนว่างงานนี้สะท้อนภาพของความระส่ำระสายของตลาดแรงงานไทยที่ชี้ว่ากลุ่มผู้เสมือนว่างงานอาจกลายเป็นผู้ว่างงานจากการเลิกจ้างหรือตกงานจาภาวะโควิด-19 ได้มาก เพราะการปิดตัวลงของธุรกิจที่ได้รับผลกระทบและไม่สามารถพยุงตัวได้ (กปิลกาญจน์ et al. 2563)



รูป 4 จำนวนผู้ว่างงานและเสมือนว่างงาน

ที่มา ธนาคารแห่งประเทศไทย.

[https://www.bot.or.th/Thai/ResearchAndPublications/articles/Pages/Article\\_12Oct2020.aspx](https://www.bot.or.th/Thai/ResearchAndPublications/articles/Pages/Article_12Oct2020.aspx)



อย่างไรก็ตาม ผลกระทบที่เกิดแต่ละสาขาของเศรษฐกิจมีผลกระทบไม่เท่ากัน โดยสาขาที่พึ่งพาอุปสงค์จากต่างประเทศได้รับผลกระทบรุนแรงและมีแนวโน้มฟื้นตัวช้ากว่าสาขาอื่นๆ และพบอีกว่ามีการเคลื่อนย้ายแรงงานกลับสู่ภูมิลำเนามากกว่า 1 ล้านคน และส่วนหนึ่งยังคงตกงาน ในกลุ่มที่ย้ายกลับสู่ภูมิลำเนาในส่วนหนึ่งสามารถกลับเข้าสู่ตลาดงานได้ในภาคการเกษตรแต่ก็เป็นสาขาที่มีผลิตภาพและรายได้ต่ำกว่างานเดิม นอกจากนี้กิจการบางประเภทไม่สามารถปรับตัวไปสู่กิจกรรมในรูปแบบอื่นได้ เช่น ธุรกิจสปา ร้านตัดผม และบางกิจการที่มีความเสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสในขณะปฏิบัติงาน ซึ่งแทบทั้งหมดมีการจ้างงานแบบไม่เป็นทางการจะเป็นกลุ่มที่เสี่ยงต่อการปิดกิจการและมีผลกระทบต่อการทำงาน และกลุ่มที่ถูกผลกระทบจากมาตรการส่วนใหญ่คือ กลุ่มอาชีพด้านการขาย มีจำนวนประมาณ 3.4 ล้านคนเป็นแรงงานหญิง แรงงานที่มีการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาหรือต่ำกว่า และรองลงมาเป็นกลุ่มปริญาตรี หรือสูงกว่าซึ่งกลุ่มนี้สามารถปรับเปลี่ยนการทำงานในลักษณะออนไลน์ได้และเป็นกลุ่มวัยทำงาน (เล็กเฟื่องฟู et al. 2563) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยในช่วงโควิด-19หลายชิ้นที่ชี้ชัดว่ากลุ่มที่ได้รับผลกระทบคือกลุ่มแรงงานที่มีทักษะต่ำ การศึกษาต่ำ และอยู่ในธุรกิจบริการเป็นส่วนใหญ่ และยังไม่ถึงมาตรการเยียวยาต่างๆของรัฐ (ทรัพย์สิงห์ 2563)

## 2.2 กรอบการวิจัย

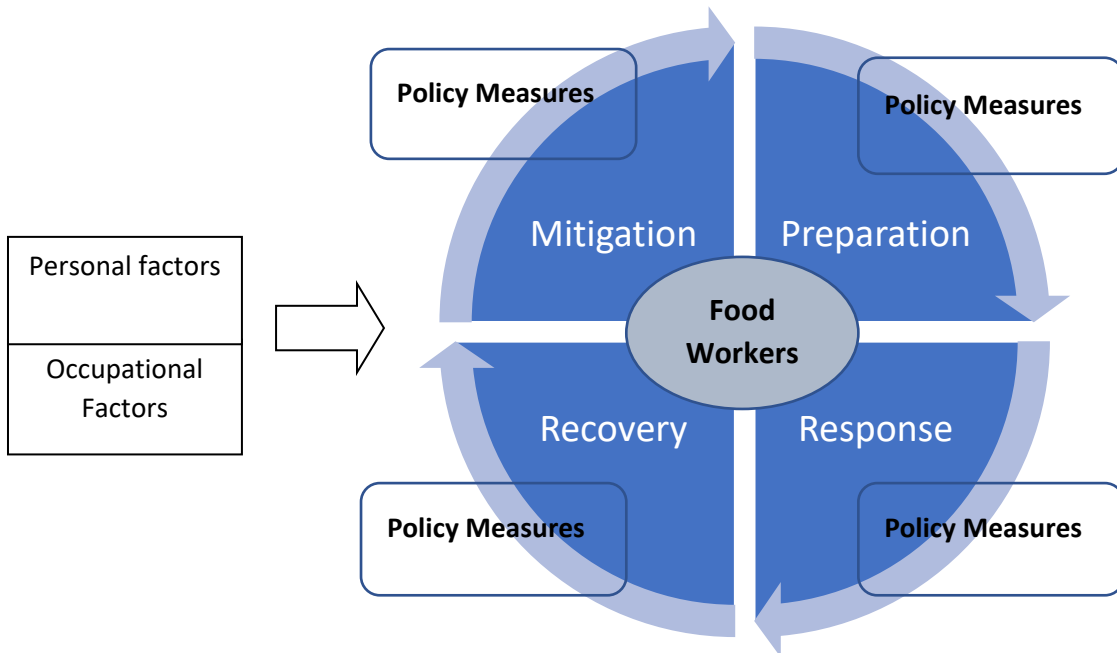
การระบาดของโควิด-19 ถือเป็นภัยพิบัติที่ส่งผลกระทบต่อทั้งทางสุขภาพ เศรษฐกิจ และสังคม การบริหารจัดการโควิด-19 ก็อยู่ภายใต้กรอบคิดการบริหารจัดการภัยพิบัติเช่นเดียวกัน นั่นคือ ประกอบด้วยวงจรของการเผชิญภัย ต่อด้วยการฟื้นฟูเยียวยา และการบรรเทาผลกระทบ เพื่อสร้างความพร้อมเตรียมรับมือภัยพิบัติที่อาจจะเกิดขึ้นอีกในอนาคต

อย่างไรก็ดี ความแตกต่างของความเปราะบางและความเสี่ยงในการใช้ชีวิตของผู้คน รวมทั้งโครงสร้างความเหลื่อมล้ำที่มีอยู่เดิม ก็ทำให้ผู้คนแต่ละกลุ่มได้รับผลกระทบแตกต่างกัน กลุ่มประชากรเปราะบางถือเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบมากกว่ากลุ่มประชากรกลุ่มอื่น ทั้งยังมีศักยภาพในการรับมือ และฟื้นฟูเยียวยาได้น้อยกว่ากลุ่มประชากรอื่น โดยเหตุที่สถานการณ์การระบาดของโควิด-19 ทั่วโลก และมาตรการทางนโยบายต่างๆ ก็มีแนวโน้มเพื่อรักษาสมดุลทั้งทางสุขภาพและเศรษฐกิจ แต่ก็ส่งผลกระทบต่อกลุ่มประชากรเปราะบางทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างเด่นชัด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มประชากรคนทำงานที่ยากจนและรายได้น้อย (working poor and low paid workers) นั่นคือ กลุ่มประชากรแรงงานที่มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน และกลุ่มประชากรแรงงานที่มีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย

ในขณะที่มาตรการรักษาระยะห่างทางสังคม (Social Distancing) ได้นำมาซึ่งการยุติหรือลดกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมลง แต่การรักษาความมั่นคงทางอาหารจำต้องอาศัยคนทำงานในระบบอาหาร ทั้งในกระบวนการผลิต แปรรูป กระจาย ไปจนถึงผู้จัดการขยะจากอาหาร อาจกล่าวได้ว่า นอกเหนือจากบุคลากรทาง

การแพทย์ กลุ่มประชากรแรงงานในระบบอาหารเป็นกลุ่มประชากรที่เผชิญความเสี่ยงจากการทำงานในท่ามกลางสถานการณ์การระบาดของโรคมามากที่สุดกลุ่มหนึ่ง กระนั้น กลุ่มประชากรแรงงานในระบบอาหารโดยมากเป็นกลุ่มประชากรแรงงานที่ยากจนและรายได้น้อย และในขณะที่สร้างความมั่นคงทางอาหารให้กับกลุ่มประชากรอื่นในภาวะวิกฤติ กลุ่มประชากรแรงงานในระบบอาหารกลับเผชิญกับความไม่มั่นคงทางอาชีพ รายได้ที่อยู่อาศัย ฯลฯ มากกว่ากลุ่มประชากรอื่น

งานศึกษาวิจัยนี้ มุ่งใช้กรอบคิดการบริหารจัดการภัยพิบัติ เพื่อศึกษาผลกระทบและแนวทางการรับมือของกลุ่มประชากรในระบบอาหารที่เกิดขึ้นในขั้นตอนต่างๆ ของวงจรบริหารจัดการภัยพิบัติ โดยคำนึงถึงลักษณะความเปราะบางและความเสี่ยงที่แตกต่างกันของกลุ่มประชากรแรงงานอาหารในกระบวนการผลิต แปรรูป และกระจายอาหาร เพื่อค้นหาแนวทางและหรือมาตรการเชิงนโยบายที่ตอบสนองต่อวงจรบริหารจัดการภัยพิบัติในแต่ละมิติ



รูป 5 กรอบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีสมมติฐานว่าปัจจัยส่วนบุคคล เช่น เพศ อายุ การศึกษา ครอบครัวและญาติ ที่อยู่อาศัย สถานะทางเศรษฐกิจ และปัจจัยด้านอาชีพ คือประเภทอาชีพ ลักษณะการจ้างงาน ความมั่นคงของอาชีพ ส่งผลต่อผลกระทบที่แรงงานได้รับจากการแพร่กระจายของโควิด-19 และส่งผลต่อศักยภาพในการรับมือและการฟื้นตัวจากวิกฤติ ดังนั้นมาตรการที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงของการจัดการภัยพิบัติจึงต้องคำนึงถึงปัจจัยเหล่านั้น

## 2.3 ปรัชญาวรรณกรรม

### 2.3.1 ปรัชญาเชิงระบบ

การทบทวนเอกสารของโครงการนี้มุ่งประเด็นในสองหัวข้อหลักคือ 1) แรงงานในระบบอาหาร ประกอบด้วย ประเภทของแรงงานในระบบอาหาร และสถานการณ์แรงงานกลุ่มเปราะบางในระบบอาหารที่ได้รับผลกระทบจากโควิด-19 และการรับมือ และ 2) มาตรการลดผลกระทบและสนับสนุนการฟื้นฟูของแรงงานในระบบอาหารเพื่อนำไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์ของแรงงานในระบบอาหาร โดยดำเนินการทบทวนสืบค้นเอกสารทั้งในและต่างประเทศเพื่อนำไปสู่การสร้างข้อเสนอเชิงนโยบายที่เหมาะสมกับประเทศไทย

เพื่อให้การค้นคว้าครอบคลุมและปราศจากอคติการเลือกใช้แนวทางการทบทวนอย่างเป็นระบบ (systematic review) (Tawfik et al. 2019) จึงเป็นกระบวนการที่ถูกเลือกใช้ในการทบทวนเอกสารครั้งนี้ ซึ่งมีขั้นตอนในการดำเนินการในการศึกษาดังนี้

1. Research question การตั้งคำถามวิจัยซึ่งมีจากกลุ่มประชากร คือแรงงานในระบบอาหาร (Population) และ คำถามเชิงประเด็นจาก ประกอบด้วย 1) กลุ่มแรงงานในระบบอาหารเป็นใคร และมีสถานการณ์เช่นใดในภาวะโควิด-19 2) การรับมือต่อวิกฤติโควิด-19ของแรงงานในระบบอาหารเป็นเช่นไร และมีกระบวนการฟื้นฟูอย่างไร ในการทำให้เกิดความมั่นคงของมนุษย์
2. Preliminary search การค้นหาเบื้องต้นเพื่อให้เห็นขอบของงานที่จะทำการศึกษา เลือกจากฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ThaiJo หรือ ระบบฐานข้อมูลวารสารอิเล็กทรอนิกส์กลางของประเทศไทย ฐานข้อมูลของศูนย์ข้อมูลการวิจัย Digital "วช." ฐานข้อมูลสำนักงานวิทยทรัพยากร หอสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย(หอสมุดกลาง) หอสมุดแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ google scholar Scopus ISI PubMed POPLINE ProQuest Dissertation&Theses SpringerLink - Journal ScienceDirect เป็นต้น หลังจากดำเนินการค้นหาเบื้องต้นแล้วเลือกฐานข้อมูลจากทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ อย่างน้อยภาษาละ 1 ฐานเพื่อทำการค้นหาในขั้นตอนต่อไป
3. Inclusion and exclusion criteria พัฒนาเกณฑ์ในการกำหนดการคัดออกและคัดเข้าเอกสาร โดยเลือกเฉพาะบทความทางวิชาการ (research articles & academic articles) รายงานวิจัย (academic research) หนังสือ (books) วิทยานิพนธ์ (Thesis) ในช่วง 2 ปีย้อนหลัง ตั้งแต่ พ.ศ. 2563-2564 หลังเริ่มมีการแพร่ระบาดของโควิด-19 เพื่อดูผลกระทบจากโควิด-19เป็นหลัก และเลือกเอกสารเฉพาะ ภาษาไทย และภาษาอังกฤษที่สามารถเข้าถึงเอกสารฉบับเต็มได้จากระบบออนไลน์เท่านั้น เนื่องจากภาวะการแพร่ระบาดของโควิด-19 อย่างไรก็ตามสำหรับฐานข้อมูลภาษาไทยได้ขยาย



ระยะเวลาในการสำรวจออกไปเป็น สิบปีย้อนหลัง (พ.ศ. 2555-2564) ในคำค้นเรื่องแรงงานในระบบอาหาร เพื่อให้เห็นสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องในประเทศไทย

4. Search strategy สร้างวิธีการค้นหาเพื่อให้ทราบว่าวิธีการใดจะใช้ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ และการสร้างคำสำคัญ โดยเลือกใช้คำสำคัญในการค้นหาประกอบด้วย “แรงงานในระบบอาหาร” “การรับมือและการฟื้นตัวจากโควิด-19” “ผลกระทบจากโควิด-19” (food workers, COVID response and resiliencies and COVID impacts) และ เลือกค้นข้อมูลจากฐานหลักของภาษาอังกฤษและภาษาไทยดังนี้

ก. ฐานข้อมูลภาษาไทย เลือกฐานข้อมูล ThaiJo หรือ ระบบฐานข้อมูลวารสารอิเล็กทรอนิกส์กลางของประเทศไทย และฐานข้อมูลของศูนย์ข้อมูลการวิจัย Digital "วช." ตามข้อเสนอแนะของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ

ข. ฐานข้อมูลภาษาอังกฤษ เลือกฐานข้อมูล จาก google scholar และ Scopus

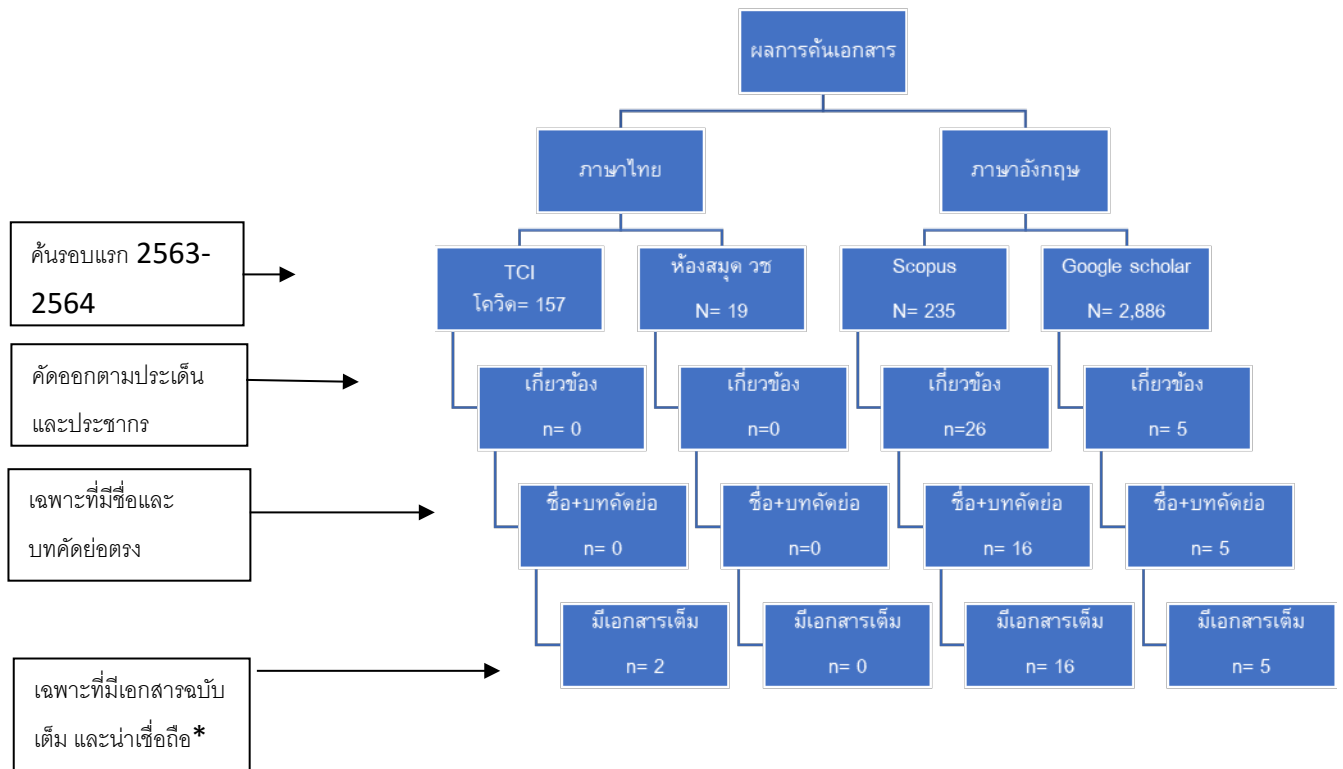
- Search databases จำแนกกลุ่มฐานข้อมูลที่จะใช้ในการค้นหาต่างๆข้างต้น ประกอบด้วยกลุ่มของเอกสาร สามประเด็นข้างต้น
- Title and abstract screening อ่านและเลือกงานจากชื่อบทความ/เอกสาร และบทคัดย่อที่เกี่ยวข้องตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ตามเกณฑ์การคัดเข้าและออก ข้างต้น
- Full text downloading and screening อ่านเอกสารฉบับเต็มที่สามารถเข้าถึงได้และมีความเกี่ยวข้องจากทั้ง สามประเด็นข้างต้น

ค. Manual search ค้นหาเพิ่มเติมจากการอ้างอิง หรืออ้างอิงในเพิ่มจากเอกสารที่ได้ค้นมาในข้อก่อนหน้าเพิ่มเติม

5. Data extraction and quality assessment, Data checking task and statistical analysis and double data checking ทำการตรวจสอบข้อมูลและเลือกเฉพาะเอกสารที่ความน่าเชื่อถือ เช่น จำนวนการถูกอ้างอิง ความสอดคล้องของข้อมูล เป็นต้น
6. Writing report เขียนรายงานการทบทวนเอกสาร

จากการค้นเอกสารจากฐานข้อมูลระหว่างเดือน มิถุนายน พ.ศ. 2564 – เดือน กันยายน พ.ศ. 2564 สำหรับฐานข้อมูลภาษาไทย และสืบค้นระหว่าง มิถุนายน พ.ศ.2564- เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2564 พบว่า เอกสารในประเทศไทยโดยเฉพาะในฐานข้อมูลของศูนย์ข้อมูลการวิจัย Digital "วช." ซึ่งที่เกี่ยวข้องกับประเด็นแรงงานในระบบอาหารมีอยู่จำนวนหนึ่งซึ่งเกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของแรงงานในระบบอาหาร การจัดการด้านสุขภาพของแรงงานในโรงงานและหรืออุตสาหกรรมอาหาร ความมั่นคงทางอาหารของแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมอาหาร

รวมไปถึงพฤติกรรมของแรงงาน และนโยบายด้านค่าจ้างของแรงงาน เป็นต้น แต่ทั้งนี้ยังไม่พบเอกสารหรืองานวิจัยของแรงงานในระบบอาหารที่เกี่ยวข้องกับการรับมือโควิด-19 ซึ่งเอกสารที่พบเกี่ยวกับโควิด-19คือ ประเด็นผลกระทบของการท่องเที่ยวจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 ซึ่งไม่ได้เน้นที่แรงงานแต่อย่างไร



รูป 6 กรอบการดำเนินการทบทวนอย่างเป็นระบบ

เช่นเดียวกับข้อมูลจากฐานวารสาร TCI ที่พบว่า ส่วนมากเป็นเรื่องของการรับมือหรือการตอบสนองต่อสถานการณ์โควิด-19 แต่ไม่พบความเชื่อมโยงระหว่างแรงงานในระบบอาหารกับการรับมือโควิด-19 โดยตรง ส่วนมากเป็นประเด็นผลกระทบของโควิด-19 กับกลุ่มประชากรต่างๆ

ฐานข้อมูลต่างประเทศของ SCOPUS พบว่ามีบทความเกี่ยวกับผลกระทบและการรับมือรวมถึงการฟื้นฟูจากโควิด-19 จำนวนมากในช่วงสองปีที่ผ่านมา ซึ่งเป็นการศึกษาในหลายประเทศ รวมถึงมีความเชื่อมโยงกับแรงงานในระบบอาหารอยู่ทั้งสิ้น 16 เอกสาร ซึ่งสามารถเข้าถึงเอกสารตัวเต็มได้ มีประเด็นที่แยกตามกลุ่มอาชีพของแรงงานในระบบอาหาร เช่น fast food workers, farmer, food transportation, farmer market เป็นต้น ที่มีผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 และมาตรการการรับมือ ในฐานข้อมูล google Scholar พบเอกสารที่เกี่ยวกับการรับมือและฟื้นตัวจากโควิด-19 จำนวนมากในช่วงสองปีที่ผ่านมา นอกจากนี้ยังพบเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแรงงานในระบบอาหารและผลกระทบโควิด-19 จำนวนหนึ่ง แต่เมื่อทำการค้นความเชื่อมโยงแล้ว



พบว่ามี เอกสารที่เกี่ยวข้องจำนวน 5 ชิ้น ซึ่งสามารถเข้าถึงได้ทั้งหมด ซึ่งในนั้นมีความซ้ำกับเอกสารในฐานของ Scopus จำนวน 2 ชิ้น

ตาราง 1 จำนวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการทบทวนเอกสารแยกตามฐานข้อมูล

คำสำคัญ	TCI	วช	Scopus	Google scholar
แรงงานในระบบอาหาร/food worker	0	17	74	344
การรับมือและการฟื้นตัวจากโควิด-19/ COVID response and/or resiliencies	46	1	103	2,220
ผลกระทบจากโควิด-19/ COVID impacts	111	1	58	322
รวม	157	19	235	2,886
ตรวจสอบความครอบคลุมเกี่ยวข้อง	0	0	26	5
ชื่อและบทคัดย่อ	0	0	16	5
มีเอกสารฉบับเต็มและเข้าถึงได้	0	0	16	5
ค้นเพิ่มเติม	2	0	16	5

อย่างไรก็ตามเพื่อให้การดำเนินการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องมีความครบถ้วนมากยิ่งขึ้นจึงได้มีการขยายการค้นเอกสารไปยังเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่นจากบรรณานุกรมของเอกสารที่พบ และการเพิ่มคำค้นในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ตามกลุ่มประชากรและประเทศที่ถูกเลือกใช้เป็นกลุ่มตัวอย่าง

### 2.3.2 ประเภทของแรงงานในระบบอาหาร และแรงงานในระบบอาหารที่ได้รับผลกระทบจากโควิด-19

การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือ โควิด-19 ตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2562 ที่ผ่านมานอกจากจะเป็นภัยต่อความมั่นคงทางสุขภาพแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมทั่วโลก ก่อเกิดเป็นภัยต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจที่ทำให้เกิดการตกงาน ขาดรายได้ ต้องขายทรัพย์สินเพื่อใช้หนี้ บ้างถูกไล่ออกจากที่พักเพราะไม่มีเงินจ่ายค่าเช่า กลายเป็นคนไร้บ้านที่ต้องเผชิญกับความไม่มั่นคงในชีวิตและทรัพย์สินในพื้นที่สาธารณะ ผู้ติดเชื้อบางกลุ่มบางกลุ่มถูกขับไล่หรือกีดกันออกจากชุมชน มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนในการเข้าถึงประกันสังคม บริการสุขภาพ รวมทั้งการทำงาน นอกจากนี้ มาตรการควบคุมการระบาดยังทำให้ห่วงโซ่อุปทานในระบบอาหารหยุดชะงัก คนบางกลุ่มต้องเผชิญกับภัยความไม่มั่นคงทางอาหารเพราะไม่สามารถเข้าถึงอาหารได้เหมือนเดิม อาจกล่าวได้ว่า วิกฤติโควิด-19 ได้สั่นคลอนความมั่นคงของมนุษย์ในแทบทุกมิติ

มาตรการควบคุมการระบาดของโควิด-19 ในแต่ละประเทศ นอกจากจะมุ่งไปที่การรักษาความมั่นคงทางสุขภาพ ยังให้น้ำหนักกับการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ดังที่ แม้จะมีการระงับกิจกรรมทางเศรษฐกิจและ



สังคมหลายด้านเพื่อควบคุมการแพร่เชื้อ แต่กิจกรรมจำนวนมากในระบบอาหารยังต้องดำเนินไปเพื่อหล่อเลี้ยงประชากรทั้งหมด

อย่างไรก็ดี ในขณะที่บุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขได้รับการยอมรับว่าเป็น “คนทำงานด่านหน้า” (Frontline Worker) ในการรับมือสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 อันนำไปสู่การให้น้ำหนักต่อมาตรการสนับสนุนและป้องกันความปลอดภัยในการทำงานที่เหมาะสมของคนทำงานกลุ่มนี้ คนทำงานในระบบอาหารจำนวนมากกลายเป็นกลุ่ม “คนทำงานที่จำเป็น” (Essential Worker) อย่างไม่คาดหมาย และถูกผลักให้เผชิญกับสภาพแวดล้อมในการทำงานและใช้ชีวิตที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อโดยไม่มีมาตรการเตรียมความพร้อมมากพอ

ในช่วงแรกของการระบาดใหญ่ คนทำงานในระบบอาหารไม่รู้ตัวว่าต้องเข้าไปอยู่ในสมรภูมิด่านหน้าของการระบาด คนส่วนใหญ่ขาดความรู้เกี่ยวกับการป้องกันตนเอง และขาดแคลนอุปกรณ์ป้องกันส่วนตัว ดังนั้นเอง จึงได้พบปรากฏการณ์ระบาดในกลุ่มคนทำงานที่โรงงานแปรรูปเนื้อสัตว์และอาหารทะเลเป็นอันดับต้นๆ โดยปัจจัยที่นำไปสู่ความเสี่ยงในการติดเชื้อ ประกอบไปด้วยสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ไม่ถูกสุขอนามัยและไม่สามารถรักษาระยะห่างได้ รวมทั้งความแออัดของสภาพที่อยู่อาศัยและการเดินทางโดยระบบขนส่งสาธารณะ

มาตรการควบคุมการระบาดใหญ่เน้นไปที่การจำกัดการเคลื่อนย้ายของผู้คน การปิดชายแดนและล็อกดาวน์ทำให้เกษตรกรต้องชะลอการเก็บเกี่ยวผลผลิต คนทำงานตามฤดูกาลจึงไม่มีงานทำ และเมื่อคนทำงานในโรงงานแปรรูปอาหาร ทั้งเนื้อสัตว์ และอาหารทะเล รวมทั้งคนทำงานในตลาดสดมีการติดเชื้อจำนวนมาก โรงงานและตลาดสดก็ถูกสั่งปิด เช่นเดียวกับร้านอาหารและหาบเร่แผงลอยที่ปิดไปก่อนหน้านี้ ขณะเดียวกันประชากรในเขตเมืองก็หาซื้อและกักตุนอาหารจากซูเปอร์มาร์เก็ตและร้านของชำมากขึ้น ทำให้ความต้องการวัตถุดิบทางการเกษตรลดลง เกษตรกรไม่สามารถจัดส่งผลผลิตออกจากพื้นที่ได้ คนในเมืองก็ยิ่งเข้าถึงอาหารสดประกอบด้วย ผัก ผลไม้ ได้น้อยลง

โดยทั่วไปนั้น งานวิจัยว่าด้วยระบบอาหารมุ่งเน้นไปที่สุขภาวะทางโภชนาการ อาหารที่ทุกคนเข้าถึงได้ การลดภาวะโลกร้อน และความยั่งยืน ส่วนงานวิจัยที่ว่าด้วยคนทำงานในระบบอาหารมุ่งเปิดเผยให้เห็นสถานการณ์ปัญหาที่คนทำงานเหล่านี้เผชิญอยู่ ไม่ว่าจะเป็นคนทำงานในภาคเกษตร คนทำงานในอุตสาหกรรมอาหาร คนทำงานในธุรกิจบริการด้านอาหาร รวมทั้งคนทำงานเกี่ยวกับการจัดการขยะจากอาหาร งานวิจัยในประเทศไทยหลายชิ้นมุ่งเป้าไปที่คนทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมด้านอาหาร เช่น อุตสาหกรรมอาหารแช่แข็ง อุตสาหกรรมอาหารทะเล ซึ่งประกอบด้วยประเด็นเพศสภาวะ สุขภาพ ค่าจ้าง พฤติกรรมการทำงาน คุณภาพชีวิต ความมั่นคงทางอาหาร(กปิลกาญจน์ et al. 2563; แก้วมณี and จันทร์ประสิทธิ์ 2554; จันทนะศิริ 2544; ฟองมูล 2560; เล็กเฟื่องฟ et al. 2563) และคนงานข้ามชาติหรือแรงงานต่างด้าวในร้านอาหารและในอุตสาหกรรมอาหารแปรรูปต่างๆ (ตั้งบุญชัยเจริญ 2015; เบาเน็ด and เจษฎาลักษณ์ 2017; สุขอร่าม 2552;



สุริยะวรรณ and ฤชัย 2554) และกลุ่มการจ้างงานภาคการเกษตร (Chanprasit et al. 2020; ขุนทองจันทร์, ศรีไมตรี, and อ่อนสีบุตร 2017; ฟองมูล 2560)

จากการทบทวนวรรณกรรมในเบื้องต้นพบว่า งานศึกษาในต่างประเทศว่าด้วยแรงงานในระบบอาหารที่ได้รับผลกระทบจากโควิด-19 มีอยู่พอควรตั้งแต่ช่วงปี ค.ศ. 2020 มีทั้งการนำเสนอสถานการณ์ปัญหาในแง่ผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหาร(Cho, Lee, and Winters 2020; United Nation 2020) ต่อคนทำงานอาหารโดยรวม (ILO 2020; Parks et al. 2020) และเฉพาะเจาะจงบางกลุ่ม (Babatunde and Qaim 2010; Hale and Dayot 2021; Hall et al. 2021, 2021; Lin et al. 2020; Love et al. 2021; Yousefian et al. 2021) รวมทั้งการนำเสนอมาตรการแก้ไขปัญหในระดับต่างๆ (EFFAT 2020; Franck and Prapha 2021; United Nation 2020) ทั้งนี้ งานศึกษาในต่างประเทศเกี่ยวกับแรงงานในระบบอาหารก็มีอยู่จำนวนมาก โดยมีพื้นฐานจากงานศึกษาด้านแรงงาน ที่มุ่งประเด็นความเป็นธรรม โดยชี้ให้เห็นความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นกับกลุ่มเปราะบาง ทั้งกลุ่มประชากรผิวสี กลุ่มประชากรลูกผสม กลุ่มประชากรผู้หญิง ฯลฯ ที่ทำงานเกี่ยวกับอาหารทั้งที่อยู่ในไร่ ในโรงงานแปรรูปอาหาร ในร้านอาหาร และกลุ่มที่ซับซ้อนบรรทุก (Business & Human Rights Resource Centre 2021; FAO 2021; Jackson-Smith and Veisi 2021)

ในส่วนของประเทศไทยเองนั้น แม้ว่าจะมีงานวิจัยว่าด้วยแรงงานอยู่ค่อนข้างมากและหลากหลายครอบคลุมแรงงานภาคเกษตรหรือเกษตรกร แต่งานวิจัยว่าด้วยแรงงานยังให้น้ำหนักกับแรงงานในระบบเศรษฐกิจภาคทางการ (formal economy) และข้อเสนอของขบวนการแรงงานมุ่งเน้นไปที่การแก้ไขมาตรการทางกฎหมายให้สอดคล้องกับมาตรฐานแรงงานสากล ประกอบด้วยค่าจ้างขั้นต่ำ ความปลอดภัยในการทำงาน ระบบประกันสังคม เสรีภาพในการสมาคมและสิทธิในการเจรจาต่อรองร่วม (สุขศรี and ขวลิขิต 2557) จนกระทั่งช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมางานวิจัยว่าด้วยแรงงานในระบบเศรษฐกิจนอกภาคทางการ (informal economy) หรือที่เรียกว่า “แรงงานนอกระบบ” จึงได้รับความสนใจมากขึ้น มีการรวมกลุ่มรวมตัวของแรงงานนอกระบบตามกลุ่มอาชีพ อาทิ กลุ่มคนทำงานบ้าน (domestic worker) กลุ่มผู้รับงานไปทำที่บ้าน (home based worker) กลุ่มหาบเร่แผงลอย (street vendors) กลุ่มผู้ขับขี่มอเตอร์ไซค์รับจ้าง (taxi motorcyclist) เป็นต้น และมีความพยายามผลักดันให้แรงงานนอกระบบสามารถเป็นผู้ประกันตนในระบบประกันสังคมได้ แต่จนถึงปัจจุบัน ประชากรแรงงานนอกระบบราว 20 ล้านคน (รวมเกษตรกร 10 ล้านคนแล้ว) ยังไม่ได้เป็นผู้ประกันตน และแนวโน้มการจ้างงานก็มุ่งผลักดันให้คนทำงานกลายเป็นแรงงานนอกระบบภาคทางการมากขึ้น แม้ในสถานประกอบการที่มีนายจ้างเดียวกัน ยังประกอบด้วยลูกจ้างทั้งกลุ่มที่มีสัญญาจ้างและประกันสังคม และกลุ่มที่ไม่มีสัญญาจ้างและไม่มีประกันสังคม นั่นคือ เป็นคนทำงานที่ถูกผลักดันให้เป็นแรงงานนอกระบบที่จ้างงานตนเอง (self-employed) ดังนั้นเอง เมื่อเผชิญกับภัยพิบัติโควิด-19 แรงงานนอกระบบเหล่านี้จึงได้รับผลกระทบทั้งทาง



สุขภาพเศรษฐกิจและสังคมมากกว่ากลุ่มแรงงานในระบบแม้ในสถานประกอบการเดียวกัน (Sansri 2021) และสถานการณ์ในประเทศไทยก็เป็นเช่นเดียวกับอีกหลายประเทศทั่วโลก

งานวิจัยเกี่ยวกับแรงงานในระบบอาหารในประเทศไทยโดยมากเป็นงานวิจัยเฉพาะกลุ่ม เป็นคนทำงานภายใต้ระบบเศรษฐกิจทั้งภาคทางการและนอกภาคทางการ (ศรีประเสริฐ 2014) มีทั้งเกษตรกรในฐานะผู้ผลิต (Bhalakula 2021; Chanprasit et al. 2020; ตรีสัตย์ and จุลเอียด 2013; ทิศตัง 2015) คนงานในโรงงานแปรรูปอาหาร(ตั้งบุญชัยเจริญ 2015; เบนเน็ด and เจษฎาลักษณ์ 2017; เผือกเดช, วิชัยดิษฐ, and ใจเย็น 2015) ลูกจ้างร้านสะดวกซื้อ(สุวรรณมา and เพิ่มเพียร 2016) ทาบแร่แฝงลอย (Skulchokchai and Tovivich 2020; ชาญด้วยวิทย์ and ชลพิทักษ์วงศ์ 2020; ประภัสสรกุล 2011; วงศ์เจริญ 2012) คนขับรถมอเตอร์ไซค์รับส่งอาหาร(Deeod 2020; Theerakosonphong 2562; คุณเงิน 2020; ชีระโกศลพงศ์ 2019, 2563) เป็นต้น แต่ยังไม่ปรากฏว่ามีงานวิจัยภายใต้กรอบคิดคนทำงานในระบบอาหารเลย ถือได้ว่างานวิจัยคนทำงานในระบบอาหารภายในประเทศไทยยังอยู่ในระยะเริ่มต้น โดยในปี ค.ศ. 2020 เพิ่งมีโครงการความเป็นธรรมทางสังคมสำหรับทุกคนในวิกฤติโควิด-19 กรณีศึกษาคนทำงานในระบบอาหารในเมืองกรุงเทพฯที่มีเป้าหมายในการศึกษาทำความเข้าใจความหลากหลายของกลุ่มคนทำงานภายใต้ระบบอาหารในบริบทประเทศไทย

การปริทัศน์วรรณกรรมในหัวข้อนี้ เน้นไปที่การค้นหากลุ่มแรงงานในระบบอาหารที่มีความเปราะบางและความเสี่ยงจากวิกฤติโควิด-19 มากที่สุด เพื่อกำหนดกลุ่มประชากรเป้าหมายในการจัดเก็บข้อมูลเชิงปริมาณผ่านแบบสอบถาม

### ประเภทของแรงงานในระบบอาหาร

ระบบอาหารครอบคลุมผู้เกี่ยวข้องที่ปฏิสัมพันธ์เชื่อมโยงกันภายใต้ห่วงโซ่อุปทานอาหาร ตั้งแต่การเพาะปลูก (และหรือเลี้ยงสัตว์ ประมง) เก็บเกี่ยว แปรรูป ขนส่ง ค้าปลีกค้าส่ง จัดเตรียม เสิร์ฟ/ส่ง และทิ้งขยะอาหาร ดังนั้นการจัดกลุ่มประเภทคนทำงานอาหารอาจจัดแบ่งได้ตามกระบวนการต่างๆ ในห่วงโซ่อุปทานอาหาร (ดูรูปที่ 7)

ชนบท			โคจรชาย	เมือง			
เพาะปลูก	เก็บเกี่ยว	แปรรูป	ขนส่ง	ค้าปลีก-ค้าส่ง	จัดเตรียม	ส่ง	จัดการขยะ
เกษตรกร	โรงงานแปรรูป	คนขับ	รถบรรทุก/กระบะ	ซูเปอร์มาร์เก็ต	ศูนย์อาหาร/ร้านอาหาร	delivery	พนักงานเก็บ/กำจัดขยะ
คนเลี้ยงสัตว์	รูปอาหาร	คนชนของ		ร้านชำ	ร้านอาหาร		
ประมง				ตลาดสด	ทาบแร่แฝงลอย		
คนงานรับจ้างตามฤดูกาล	โรงสี						

รูป 7 ประเภทคนทำงานในระบบอาหารแบ่งตามกระบวนการในห่วงโซ่อุปทานอาหาร

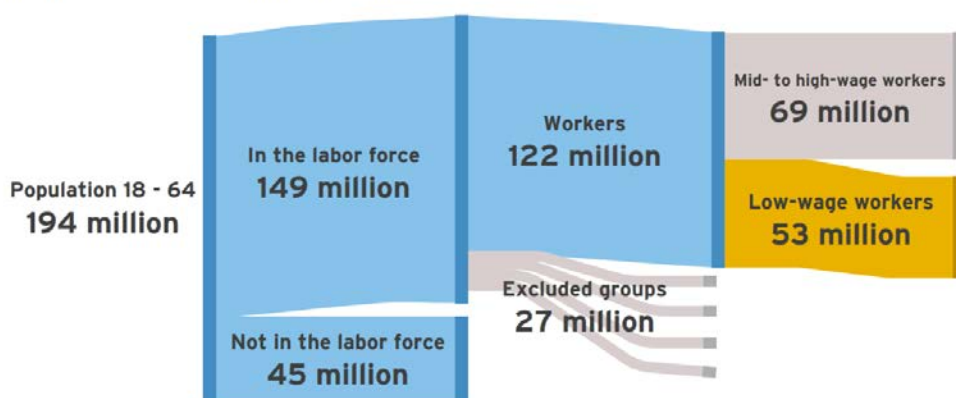
ในภาพรวมจะเห็นว่าประชากรคนทำงานในระบบอาหารของประเทศไทยเป็นประชากรแรงงานขนาดใหญ่มากที่สุดกลุ่มหนึ่ง เพราะครอบคลุมแรงงานในภาคเกษตรซึ่งมีจำนวนประชากรแรงงานนอกระบบขนาดใหญ่ แรงงานในอุตสาหกรรมแปรรูปอาหารซึ่งเป็นกำลังสำคัญของธุรกิจการส่งออก แรงงานในอุตสาหกรรมร้านอาหารซึ่งเป็นกำลังแรงงานหลักของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว คนทำงานในระบบอาหารเชื่อมโยงกันผ่านห่วงโซ่อุปทานอาหาร หากมีภาวะชะงักงันของกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างหนึ่งอย่างใดในห่วงโซ่อุปทานอาหารย่อมส่งผลกระทบต่อกันเป็นทอด

โดยเหตุที่ประชากรคนทำงานในระบบยังมีองค์ประกอบของทั้งแรงงานในระบบ แรงงานนอกระบบ และแรงงานข้ามชาติ รวมอยู่ด้วยกัน หากสามารถกำหนดมาตรการมุ่งเป้าไปที่กลุ่มคนทำงานในระบบอาหารได้นอกเหนือจากจะเป็นประโยชน์ต่อประชากรแรงงานขนาดใหญ่แล้ว ยังครอบคลุมแรงงานทุกกลุ่ม ช่วยลดสภาวะความเหลื่อมล้ำในกลุ่มแรงงานอันเกิดจากสถานะการจ้างงานที่แตกต่างกันได้

อย่างไรก็ดี แม้ว่าการแพร่ระบาดของโควิด-19 จะส่งผลกระทบต่อทุกคน แต่ผลกระทบต่อคนทำงานแต่กลุ่มแตกต่างกันออกไป กลุ่มคนทำงานที่ยากจน (working poor) หรือคนทำงานรายได้น้อย (low wage worker) ถือว่าเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤติโควิด-19 มากที่สุด

ในขณะที่ คนทำงานที่ยากจน หมายถึง คนที่ทำงานแต่มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน คนทำงานรายได้น้อย หมายถึง คนที่ทำงานแต่มีรายได้เฉลี่ยน้อยกว่าสองในสามของรายได้เฉลี่ยของคนทำงานทั้งหมด ในสหรัฐที่มีแรงงานประมาณ 149 ล้านคนนั้นเป็นแรงงาน 122 ล้านคน ซึ่งในกลุ่มเหล่านี้มีทั้งคนทำงานที่มีรายได้ที่แตกต่างกัน ระหว่างปี ค.ศ.2012-2016 พบว่ามีคนทำงานที่รายได้น้อยราว 53 ล้านคน ซึ่งใกล้เคียงกับมีคนที่ทำงานที่มีรายได้ระดับกลางถึงสูงรวมกัน ที่ 69 ล้านคน (รูปที่ 8 (Ross and Bateman 2019))

Illustration of how we identified low-wage workers



Source: Brookings analysis of 2012-2016 American Community Survey 5-year Public Use Microdata Samples

รูป 8 แสดงการฉายภาพคนทำงานที่รายได้น้อยของสหรัฐ

ที่มา: Ross and Bateman, 2019



แม้ว่านิยามของคำว่าคนทำงานที่ยากจนและคนทำงานรายได้น้อยจะยังคงค่อนข้างหลากหลาย (Jansson and Broström 2020) แต่ก็ตั้งอยู่บนฐานของกรอบคิดเดียวกัน นั่นคือ เพื่อแก้ไขความเข้าใจผิดที่ว่า คนยากจนคือคนที่ไม่ทำงานหรือขี้เกียจ และชี้ให้เห็นว่า มีประชากรคนทำงานจำนวนมากที่ติดกับดักความยากจน หรือยังอยู่ในภาวะเสี่ยง

ในปี ค.ศ. 2019 จากรายงานของสำนักงานสถิติแรงงาน ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเมินว่าในสหรัฐอเมริกามีคนทำงานที่ยากจนอยู่ราว 4% ของประชากรแรงงานทั้งหมด (U.S. Bureau of Labour Statistics 2019) ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนทำงานพาร์ทไทม์ อยู่ในภาคบริการ มีสัดส่วนของผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย และเป็นกลุ่มคนอเมริกันผิวสี หรือเชื้อสายสเปน/ละตินอเมริกา น้อยกว่าคนอเมริกันผิวขาว โดยมากมีระดับการศึกษาไม่สูงนัก นอกจากนี้ ครอบครัวที่มีเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี และหัวหน้าครอบครัวเป็นผู้หญิง ยิ่งตกอยู่ในกลุ่มคนทำงานที่ยากจนมากกว่ากลุ่มอื่น

สถานการณ์เช่นเดียวกันกับในกลุ่มประเทศสหภาพยุโรป ซึ่งรายงานในปี ค.ศ. 2019 ประชากรยุโรป 27 ประเทศ ราว 21% หรือ 92.4 ล้านคน ตกอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อความยากจน (แรงงานรายได้น้อย) โดยผู้หญิงตกอยู่ในความเสี่ยงมากกว่าผู้ชาย และกลุ่มครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว (40% ของครัวเรือนที่เสี่ยงทั้งหมด) (European Commission and Statistical Office of the European Union 2018)

ช่วงที่มีการระบาดของโควิด-19 ระหว่างปี ค.ศ. 2019 – 2020 คนทำงานในกลุ่มจัดเตรียมอาหาร (ร้านอาหาร) เป็นกลุ่มเปราะบางที่จะได้รับผลกระทบจากวิกฤติโควิด-19เป็นอย่างมาก (Gangopadhyaya and Waxman 2020)

สำหรับประเทศไทยเอง ในปี พ.ศ. 2020 ข้อค้นพบจากงานวิจัยโครงการความเป็นธรรมทางสังคมสำหรับทุกคนในวิกฤติโควิด-19 กรณีศึกษาคนทำงานในระบบอาหารในเมืองกรุงเทพฯ (ศยามล เจริญรัตน์, 2563) ซึ่งจัดเก็บข้อมูลโดยแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง 439 คน ในกลุ่มคนทำงานค้าปลีกค้าส่ง คนทำงานในร้านอาหาร และกลุ่มรับส่งอาหาร แสดงให้เห็นว่าคนทำงานในระบบอาหารทั้ง 3 กลุ่ม โดยมากเป็นผู้หญิง (59%) อายุต่ำกว่า 30 ปี (67%) การศึกษาต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษา (84%) ส่วนใหญ่มีรายได้น้อย (84%) มีหนี้ (62%) และไม่มีเงินออม (61%) เหล่านี้ยืนยันว่า คนทำงานในระบบอาหารในเขตเมืองกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนทำงานรายได้น้อย ทั้งยังพบว่าส่วนใหญ่ไม่มีประกันสังคม (62%) มีที่พักอาศัยแบบเช่า (56.5%) และต้องรับผิดชอบดูแลคนในครอบครัว (70%) ส่วนใหญ่เป็นเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี หรือผู้สูงอายุ ทุกรายก็ติ กลุ่มตัวอย่างจากการสำรวจโดยมากเป็นกลุ่มที่จ้างงานตนเอง และไม่ครอบคลุมกลุ่มแรงงานข้ามชาติ

ดังนั้นเอง งานวิจัยของโครงการฯ ควรมุ่งขยายกลุ่มประชากรในการสำรวจให้เพิ่มสัดส่วนกลุ่มที่มีนายจ้าง และกลุ่มแรงงานข้ามชาติด้วย



## แรงงานกลุ่มเปราะบางในระบบอาหารที่ได้รับผลกระทบจากโควิด-19

โดยเหตุที่คนทำงานในระบบอาหารส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนทำงานที่ยากจนหรือรายได้น้อย (low wage workers) ขาดความมั่นคงทางรายได้ และไม่มั่นคงทางอาชีพ จึงมีแนวโน้มได้รับผลกระทบจากวิกฤติโรคระบาดใหญ่มากกว่าคนทำงานกลุ่มอื่น เนื่องจากมีทรัพยากรในการรับมือน้อยกว่า และมีโอกาสในการเข้าถึงบริการทางสุขภาพและสังคมน้อยกว่า ไม่ว่าจะเป็นการจัดการอุปกรณ์ป้องกันตัวเอง การเข้าถึงการตรวจหาเชื้อ การเข้าถึงการรักษาเมื่อเจ็บป่วยติดเชื้อหรือการได้รับความสนับสนุนช่วยเหลือเมื่อต้องกักตัว และการเข้าถึงวัคซีนป้องกันตัว

เนื่องจาก สถานการณ์ในประเทศไทยตั้งแต่ช่วงปี ค.ศ. 2020-2021 พบว่าการระบาดของโควิด-19 มีระดับความรุนแรงค่อนข้างสูงในพื้นที่เขตเมือง และผลกระทบต่อเกษตรกรในพื้นที่ชนบทมีน้อยกว่าเพราะความสามารถในการรองรับแรงงานได้มากกว่า (บุญชัย, มณีพงษ์, and ปานรงค์ 2563) การจัดเก็บข้อมูลสำรวจครั้งนี้ จึงมุ่งไปที่คนทำงานในระบบอาหารในพื้นที่เขตเมือง ซึ่งประกอบด้วย (หนึ่ง) กลุ่มค้าปลีกค้าส่งวัตถุดิบทำอาหาร (สอง) กลุ่มจัดเตรียมอาหาร (สาม) กลุ่มจัดส่งอาหาร และ (สี่) กลุ่มจัดการขยะอาหาร (ตามรูปที่ 10)

อย่างไรก็ดี พบว่ากลุ่มคนทำงานในกลุ่มจัดเตรียมอาหาร (ร้านอาหาร) เป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด (Cho et al. 2020) ส่วนงานวิจัยว่าด้วยกลุ่มรับส่งอาหารได้รับความสนใจมากขึ้นในหลายปีที่ผ่านมา (Lin et al. 2020; Teerakowitkajorn and Tularak 2020, 2020; วันทนะสมบัติ, อรรถณัฐ and ธีระโกวิทขจร, เกரியศักดิ์ 2018) ในขณะที่งานวิจัยว่าด้วยการจัดการขยะจากอาหารได้รับความสนใจเป็นอย่างมากแต่กลับแทบไม่ปรากฏงานวิจัยว่าด้วยคนทำงานที่จัดการขยะจากอาหาร ทั้งนี้ ในส่วนของประเทศไทยนั้น จากข้อสังเกตเบื้องต้นพบว่าในพื้นที่ศูนย์อาหารของห้างสรรพสินค้าและร้านอาหารในสถานประกอบการต่างๆ มักปรากฏคนทำงานจัดการขยะในอาหารเสมอ

ดังนั้นเอง การสำรวจจัดเก็บข้อมูลคนทำงานในระบบอาหารในครั้งนี้จึงเลือกกลุ่มประชากรที่มีความเปราะบางด้านรายได้ อาชีพไม่มั่นคง มีข้อมูลการวิจัยบ้างแต่ยังขาดการศึกษาเชิงลึกในเขตพื้นที่เมืองกรุงเทพมหานคร และเมื่อตัดขวางกับกลุ่มแรงงานในระบบอาหารจากรูปที่ 10 แล้วจึงกำหนดกลุ่มประชากรดังนี้

- (หนึ่ง) ร้านชำและร้านสะดวกซื้อ
- (สอง) ซูเปอร์มาร์เก็ต
- (สาม) ตลาดสด
- (สี่) หาบเร่แผงลอย
- (ห้า) ร้านอาหารขนาดเล็ก
- (หก) ร้านอาหารขนาดใหญ่ มีสาขา

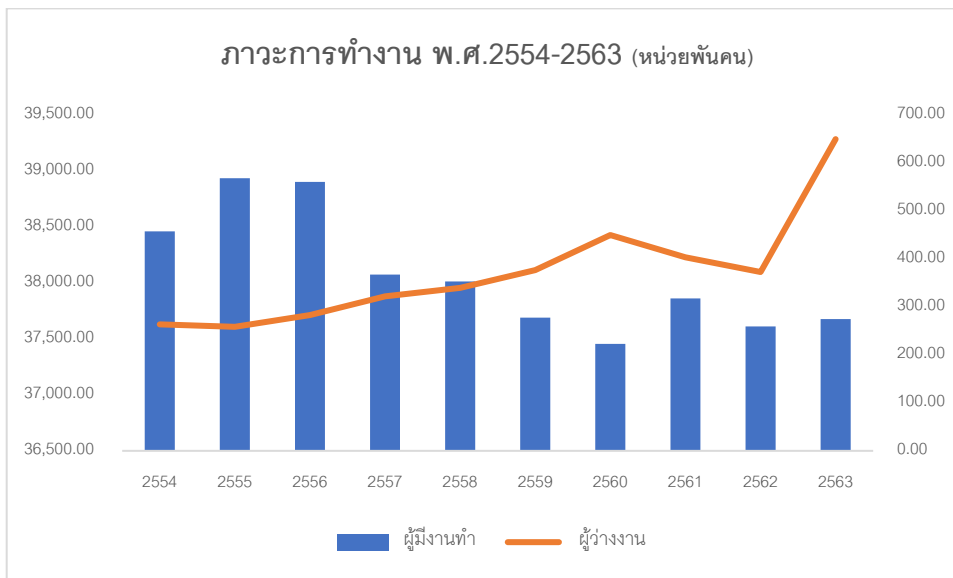


(เจ็ด) ศูนย์อาหารหรือร้านอาหาร

(แปด) บริการรับส่งอาหาร

## 2.4 ข้อมูลการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร

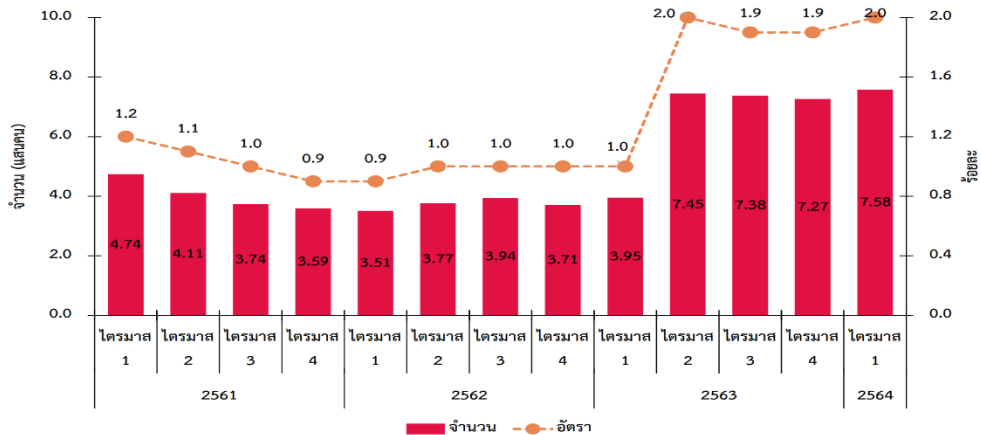
ข้อมูลการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรทั่วราชอาณาจักร (The Labor Force Survey) ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. 2514-ปัจจุบัน โดยสำรวจกลุ่มประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป (ใช้อายุ 13 ปี ถึงพ.ศ. 2553 และเริ่มใช้อายุ 15 ปี ตั้งแต่ พ.ศ.2554 ) เพื่อทราบสถานการณ์ของภาวะการทำงานของประชากร การสำรวจพบว่า จำนวนประชากรในประเทศไทยเพิ่มจำนวนมากขึ้น ส่งผลให้จำนวนของผู้มีงานทำและผู้ว่างงานเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน ข้อมูลย้อนหลังสิบปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2554-2563 พบว่า อัตราการว่างงานของประชากรในช่วงพ.ศ. 2563 มีแนวโน้มสูงขึ้น อันเนื่องมาจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 และต่อเนื่องมาจนถึงพ.ศ. 2564 (รูป 9)



รูป 9 สัดส่วนผู้มีงานทำ และผู้ว่างงาน ระหว่าง พ.ศ. 2554-2563

ที่มา: รายงานการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรทั่วราชอาณาจักร (The Labor Force Survey), สำนักงานสถิติแห่งชาติ

การว่างงาน รายไตรมาส พ.ศ. 2561 – 2564



รูป 10 การว่างงานตามไตรมาส พ.ศ. 2561 - 2564

ที่มา: รายงานการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรที่วราขอาณาจักร พ.ศ. 2564 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ขณะเดียวกัน เมื่อพิจารณาอัตราการว่างงานที่เพิ่มมากขึ้นตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2563 ไตรมาสที่สองยังคงมีอย่างต่อเนื่องถึงไตรมาสที่ 1 ของปีพ.ศ. 2564 (รูปที่ 10)

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาข้อมูลจากลักษณะอาชีพของกลุ่มผู้มีงานทำ สองกลุ่มใหญ่ประกอบด้วย ภาคการเกษตร จำนวน 11.8 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2563 และนอกภาคการเกษตร จำนวน 25.8 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2563 ซึ่งในกลุ่มนอกภาคการเกษตรมีการจำแนกกลุ่มอาชีพออกเป็น 20 กลุ่มอาชีพ ซึ่งตั้งแต่ พ.ศ. 2554 - 2563 แนวโน้มของกลุ่มอาชีพสองกลุ่มแรกที่มีจำนวนผู้มีงานทำมากที่สุดคือ การขายส่งและการขายปลีกการช้อปปิ้งออนไลน์และรถจักรยานยนต์ และการผลิตมากที่สุด (ตาราง 2)

จากการพิจารณาเพื่อหาความเกี่ยวข้องกับกลุ่มประชากรในการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งใช้วิธีการตัดขวางของกลุ่มประชากรด้วยประเด็นแรงงานในระบบอาหาร ทำให้ข้อมูลของการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรข้างต้นสามารถใช้เป็นตัวอย่างเบื้องต้นในการพิจารณาสถานการณ์ ผลกระทบของแรงงานในภาพกว้างได้ (โปรดดูตาราง ผ-1 ในภาคผนวก)

ฉะนั้น เมื่อพิจารณาถึงรายละเอียดของแต่ละกลุ่มอาชีพซึ่งมีความกว้างและมีลักษณะของอาชีพที่หลากหลายตามข้อกำหนดของการแบ่งอาชีพตามโครงการการสำรวจภาวะการทำงานของสำนักงานสถิติแห่งชาติที่ใช้ในการจัดจำแนกประเภทอาชีพตามแนวทางของ International Standard Classification of Occupation, 1988 (ISCO - 88) ซึ่งเป็นฉบับล่าสุดขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO) (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2456) ซึ่งพบว่า กลุ่มอาชีพดังกล่าวยังมีความกว้าง อีกทั้งความแยกขาดและความซ้อนทับของกลุ่มอาชีพเมื่อนำมาตัดขวางกับประเด็นในการศึกษาครั้งนี้ซึ่งประกอบด้วย การผลิตอาหาร กระบวนการแปรรูป การกระจายผลผลิต การบริโภค รวมไปถึงการจัดการขยะ (Ericksen, 2008) นั้น ยังเป็นประเด็นที่ยังต้องพิจารณาใน



#### สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

รายละเอียดที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในงานศึกษาอย่างไร อาทิเช่น กลุ่มภาคการเกษตรประกอบด้วย เกษตรกรรม การป่าไม้ และการประมง นั้น การป่าไม้ไม่เกี่ยวข้องกับประเด็นระบบอาหาร ส่วนกลุ่มการขายส่ง และการขายปลีก การช้อปปิ้งออนไลน์และรถจักรยานยนต์ นั้น แม้ว่าการขายส่งและการขายปลีกบางส่วนอยู่ใน ประเด็นระบบอาหาร แต่การช้อปปิ้งออนไลน์และรถจักรยานยนต์ ไม่อยู่ในประเด็นเกี่ยวข้องกับอาหาร เป็นต้น



สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

ตาราง 2 ภาวะการมีงานทำในสาขาที่เกี่ยวข้องกับคนงานในระบบอาหาร

ภาวะการทำงานตามกลุ่มอาชีพที่เกี่ยวข้องกับ คนงานในระบบอาหาร	2563	2562	2561	2560	2559	2558	2557	2556	2555	2554
<b>1.ภาคการเกษตร</b>	<b>11,810.47</b>	<b>11,820.89</b>	<b>12,168.29</b>	<b>11,783.27</b>	<b>11,746.62</b>	<b>12,271.91</b>	<b>12,732.72</b>	<b>15,406.95</b>	<b>15,433.58</b>	<b>14,883.10</b>
เกษตรกรรม การป่าไม้ และการประมง (ภาคการผลิตอาหาร)	11,810.47	11,820.89	12,168.29	11,783.27	11,746.62	12,271.91	12,732.72	15,406.95	15,433.58	14,883.10
<b>2.นอกภาคการเกษตร</b>	<b>25,869.73</b>	<b>25,792.55</b>	<b>25,696.26</b>	<b>25,674.98</b>	<b>25,946.02</b>	<b>25,744.25</b>	<b>25,344.71</b>	<b>23,499.93</b>	<b>23,507.54</b>	<b>23,581.55</b>
การผลิต (การแปรรูปอาหาร)	5,976.23	6,124.72	6,258.59	6,107.54	6,288.51	6,453.60	6,393.46	5,435.25	5,394.46	5,301.37
การจัดหาน้ำ การจัดการ และการบำบัดน้ำ เสีย ของเสีย และสิ่งปฏิกูล (การกำจัดขยะอาหาร)	98.7	95.19	77.13	99.14	96	82.55	105.45	88.57	66.41	88.78
การขายส่ง และการขายปลีก การซ่อมยานยนต์และรถจักรยานยนต์ (ตลาด ร้านของชำ ซุปเปอร์มาร์เก็ต)	6,276.98	6,245.37	6,277.30	6,320.78	6,331.42	6,175.79	6,184.87	6,007.83	5,993.81	6,037.02
การขนส่ง และสถานที่เก็บสินค้า (รถขนส่งของ ส่งอาหาร และเดลิเวอรี่)	1,326.38	1,301.18	1,259.87	1,232.19	1,198.53	1,215.83	1,192.30	947.92	925.94	937.32
กิจกรรมโรงแรม และการบริการด้านอาหาร (บริการด้านอาหาร)	2,869.96	2,850.05	2,827.15	2,778.28	2,729.45	2,643.56	2,567.80	2,299.98	2,307.21	2,545.71

ปรับปรุงจากสถิติแรงงานหัวข้อรายงานการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรทั่วราชอาณาจักร (The Labor Force Survey) , สำนักงานสถิติแห่งชาติ



สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

## บทที่ 3 ระเบียบวิธีการวิจัย

### 3.1 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

มีขั้นตอนรายละเอียด ดังนี้

#### ขั้นตอนที่ 1 การวางแผนการทำงาน

มีการประชุมร่วมกับทีมงาน เป็นระยะเพื่อวางแผนและปรับการทำงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์

#### ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research)

ใช้การทบทวนวรรณกรรมเพื่อทบทวนแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศและต่างประเทศ รวมถึงมาตรการการรับมือและฟื้นฟู เพื่อรวบรวมรูปแบบของผลกระทบ การรับมือ และการฟื้นฟูในเมือง หรือประเทศต่างๆ ของกลุ่มแรงงานในระบบอาหาร ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มผู้ผลิตหรือกลุ่มเกษตรกร กลุ่มแปรรูป กลุ่มกระจายและขายอาหาร และกลุ่มจัดการขยะ ด้วย เพื่อให้การค้นคว้าครอบคลุมและปราศจากอคติ แนวทางการปริทัศน์เชิงระบบ (systematic review) (Tawfik et al. 2019) จึงเป็นกระบวนการที่ถูกเลือกใช้ในการทบทวนเอกสารครั้งนี้ ซึ่งมีขั้นตอนในการดำเนินการในการศึกษาเป็นขั้นๆ โดยมีข้อกำหนดระยะเวลาในการค้นคว้าเอกสารเฉพาะในช่วงที่เริ่มมีการแพร่ระบาดของโควิด-19 เพื่อให้ครอบคลุมผลกระทบ การรับมือและการฟื้นฟู ในประเด็นสถานการณ์แรงงานในระบบอาหารจะมีการขยายกรอบการศึกษากว้างออกไป (ดูหัวข้อ 2.1 ปริทัศน์เชิงระบบ)

#### เกณฑ์การเลือกประเทศ

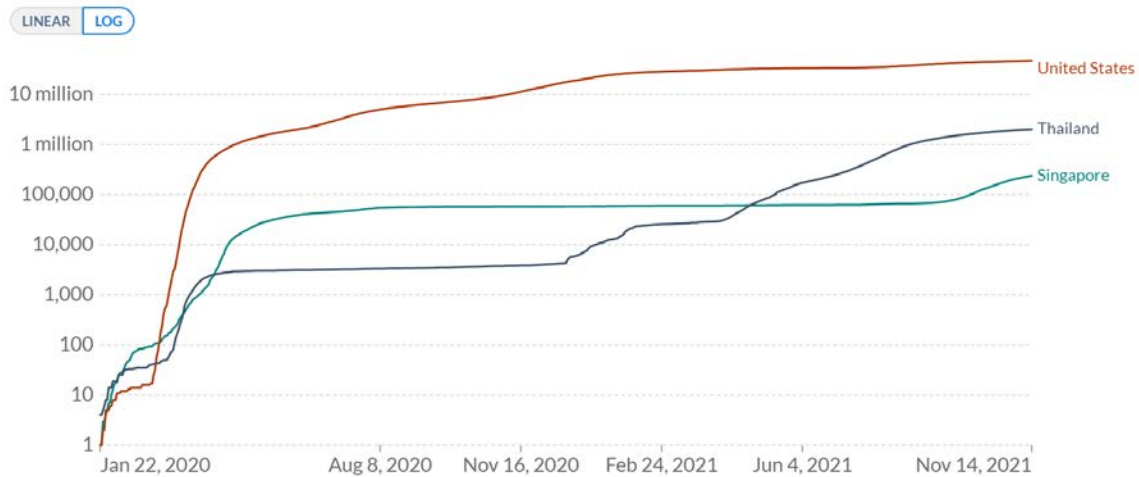
ในการทบทวนสถานการณ์ มาตรการรับมือและฟื้นฟู เพื่อเปรียบเทียบกับประเทศไทยนั้น ประกอบด้วยเกณฑ์ในการพิจารณา ดังนี้

- เลือกประเทศที่มีเอกสารหลักส่วนมากเป็นภาษาอังกฤษ และสามารถเข้าถึงเอกสารและข้อมูลได้ ผ่านออนไลน์และห้องสมุด
- เป็นประเทศที่ประสบปัญหาเรื่องแรงงานในระบบอาหารจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 และมีสถานการณ์ด้านแพร่ระบาดของโควิด-19 ในลักษณะที่ใกล้เคียงกับประเทศไทย (รูปที่ 11)
- เลือกหนึ่งประเทศที่มีความใกล้เคียงกับประเทศไทย โดยควรอยู่ในภูมิภาคเอเชียที่มีบริบท และสถานการณ์การด้านแรงงานใกล้เคียงกับประเทศไทย

- เลือกหนึ่งประเทศที่สามารถเป็นมาตรฐาน เพื่อสร้างมาตรวัดเปรียบเทียบสำหรับประเทศไทย  
 ดังนั้น ประเทศที่อยู่ในเอเชียและใช้ภาษาอังกฤษเป็นหลักคือประเทศสิงคโปร์ และมีมาตรการรับมือเรื่องแรงงานในระบบอาหาร และอีกประเทศที่สามารถเป็นมาตรฐานสำหรับประเทศไทยนั้นเลือกประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีแรงงานในระบบอาหารจำนวนมาก โดยเฉพาะภาคบริการด้านอาหาร รวมถึงการไหลเข้าของแรงงานข้ามชาติในกิจการบริการ เช่นเดียวกับประเทศไทย

### Cumulative confirmed COVID-19 cases

Due to limited testing, the number of confirmed cases is lower than the true number of infections.



Source: Johns Hopkins University CSSE COVID-19 Data

CC BY

▶ Jan 22, 2020 ○ Nov 14, 2021

รูป 11 อัตราผู้ติดเชื้อประเทศไทย สิงคโปร์ และสหรัฐ มกราคม 2563 - พฤศจิกายน 2564

ที่มา: <https://www.covidpolicywatch.com/unitedstates/>

### ขั้นตอนที่ 3 การเตรียมการเพื่อเก็บข้อมูล

ประกอบด้วยการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยมุ่งไปที่คนทำงานในระบบอาหารในพื้นที่เขตเมือง ได้แก่ กลุ่มค้าปลีกค้าส่ง กลุ่มจัดเตรียมอาหาร กลุ่มจัดส่งอาหาร และกลุ่มจัดการขยะอาหาร

เนื่องจากผลการทบทวนเอกสารยืนยันว่า คนทำงานในเขตเมืองมีผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 มากกว่าในพื้นที่ชนบทหรือกลุ่มเกษตรกรที่เป็นผู้ผลิต อีกทั้งคนทำงานในระบบอาหารที่มีกิจกรรมหรืออาชีพในเมืองมีความเปราะบางมากกว่า เช่น หาบเร่แผงลอย ตลาดสด ลูกจ้างในร้านอาหาร คนส่งอาหาร

#### การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

เพื่อค้นหากลุ่มแรงงานในระบบอาหารที่มีความเปราะบาง ได้กำหนดเกณฑ์คัดเลือก ดังนี้



- เลือกลุ่มแรงงานในระบบอาหารที่ทำงานอยู่ในเขตเมือง เนื่องจากได้รับผลกระทบจากการแพร่กระจายของโควิด-19 มากกว่าชนบท ประกอบด้วยกลุ่มค้าปลีก ค้าส่ง จัดเตรียม ส่งอาหาร และจัดการขยะ
- เลือกลุ่มแรงงานในระบบอาหารที่มีความเปราะบางจากสภาพการจ้างงาน และแรงงานที่มีรายได้ต่ำจากการทำงาน ประกอบด้วยกลุ่มค้าปลีก ค้าส่ง จัดเตรียม ส่งอาหาร และจัดการขยะ
- เลือกลุ่มแรงงานที่ยังมีการศึกษาวิจัยน้อย แต่ยังมีงานวิจัยเพื่อเทียบเคียงได้บ้างบางส่วน

ตาราง 3 เงื่อนไขการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

เงื่อนไข	แรงงานในระบบอาหาร							จัดการขยะ
	ผลิตอาหาร	แปรรูป	กระจาย				บริโภค	
	เกษตรกร/ประมง/ปศุสัตว์	อุตสาหกรรมแปรรูป/โรงสี/ทาลา	ร้านของชำ/ซูเปอร์มาร์เก็ต/สะดวกซื้อ (ก)	ตลาด/ตลาดสด (ข)	ร้านอาหาร/ศูนย์อาหาร/หาบเร่ (ค)	รับส่งอาหาร (ง)	(ไม่ใช่แรงงาน)	เก็บ
พื้นที่เมือง			✓	✓	✓	✓		✓
มีความเปราะบางด้านรายได้ และอาชีพ	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓
มีงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับแรงงาน	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
สรุปเลือก			✓	✓	✓	✓		

ดังนั้น จึงเลือกกลุ่มแรงงานในระบบอาหารทั้งหมด 8 กลุ่มจากกลุ่มค้าปลีกค้าส่งและจัดเตรียม คือ 1) ร้านชำและร้านสะดวกซื้อ 2) ซูเปอร์มาร์เก็ต 3) ตลาดสด 4) หาบเร่แผงลอย 5) ร้านอาหารขนาดเล็ก 6) ร้านอาหารขนาดใหญ่ มีสาขา 7) ศูนย์อาหารหรือโรงอาหาร 8) บริการรับส่งอาหาร เป็นกลุ่มตัวอย่างใน



การศึกษาครั้งนี้ (ดูหัวข้อ 2.3.2 ประเภทของแรงงานในระบบอาหาร และแรงงานในระบบอาหารที่ได้รับผลกระทบจากโควิด-19)

**ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูล**

ก. การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้การสุ่มตัวอย่างอย่างเป็นระบบหลายขั้นตอนเพื่อเลือกกลุ่มประชากรในเขตเมืองและนอกเขตเมืองเพื่อเปรียบเทียบกิจกรรมที่เกิดขึ้นรวม 400 ตัวอย่าง (รัฐฉัตรานนท์ 2019) ดำเนินการทดสอบเครื่องมือ และทดลองใช้ จากนั้นเลือกใช้สถิติเชิงพรรณนาและสถิติเชิงอนุมาน ในการอธิบายข้อมูล

การเลือกตัวอย่าง เนื่องจากไม่ทราบจำนวนประชากร แต่คาดว่าประชากรมีจำนวนมาก จึงเลือกใช้สูตรของคอคแรน (Cochran, 1977 อ้างในธีรวิฑูมิ เอกะกุล, 2543 ) ใช้ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ความคลาดเคลื่อนที่ยอมให้เกิดขึ้นได้ 5% คำนวณได้ 384 ตัวอย่าง ตามสูตร จึงทำการปิดจำนวนการเก็บแบบสอบถามให้ใกล้เคียง 400 ตัวอย่างเพื่อให้สามารถเลือกทดแทนในกรณีที่มีแบบสอบถามที่ไม่สมบูรณ์

$$n = \frac{Z^2}{4e^2}$$

$$n = \frac{(1.96)^2}{4(0.05)^2}$$

$$n = 384.16 \approx 384 \text{ หน่วย}$$

n= ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

e= ระดับความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างที่ยอมรับให้เกิดขึ้นได้ ครั้งนี้อยู่ที่ 0.05 หรือ 5%

Z= มีค่าที่ระดับความเชื่อมั่นที่ 95%หรือตามระดับนัยสำคัญที่ 0.05 เป็น 1.96

โดยใช้การสุ่มประชากรแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) ตามคุณสมบัติ ประกอบด้วย  
1) แรงงานระบบอาหารที่เคยทำงานในระบบอาหาร คือ (หนึ่ง) ร้านอาหารและร้านสะดวกซื้อ (สอง) ซูเปอร์มาร์เก็ต (สาม) ตลาดสด (สี่) หาบเร่แผงลอย (ห้า) ร้านอาหารขนาดเล็ก (หก) ร้านอาหารขนาดใหญ่ มีสาขา (เจ็ด) ศูนย์อาหารหรือโรงอาหาร (แปด) บริการรับส่งอาหาร ที่เคยทำงานหรือยังทำงานในกลุ่มข้างต้นอยู่ในปัจจุบัน  
2) มีอายุระหว่าง 18-70 ปี 3) ยินดีตอบแบบสอบถามทั้งหมด

การเก็บข้อมูลใช้รูปแบบการสัมภาษณ์ต่อหน้า (face to face interview) โดยใช้เจ้าหน้าที่ภาคสนามที่ได้รับการอบรมการเก็บข้อมูลเป็นผู้สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง และสามารถดำเนินการเก็บกลุ่มตัวอย่างโดยมีรายละเอียดแตกต่างประเภทของงานของคนงานในระบบอาหารได้ ดังนี้

ตาราง 4 ลักษณะอาชีพของกลุ่มแรงงานในระบบอาหาร

อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
1) ตลาดสด/ตลาด (ข)	54	13.6%
2) ร้านขายของชำ (ก)	60	15.1%
3) ร้านสะดวกซื้อ (ก)	19	4.8%
4) ซูเปอร์มาร์เก็ต (ก)	34	8.5%
5) หาบเร่/แผงลอย/รถเข็น (ค)	68	17.1%
6) ร้านอาหารขนาดเล็ก/Food Truck (ค)	61	15.3%
7) ร้านอาหารขนาดใหญ่/มีสาขา (ค)	58	14.6%
8) ศูนย์อาหาร/โรงอาหาร (ค)	42	10.6%
9) บริการรับ-ส่งอาหาร (ง)	2	0.5%
รวม	398	100.0%

**การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ** ประกอบด้วย การวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เช่น ความถี่ ค่าเฉลี่ย ของข้อมูล การวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง และการวัดการกระจาย ร่วมกับสถิติเชิงอนุมาน (Inference Statistics) ประกอบด้วย ตารางสองมิติหรือตารางไขว้ (Cross tabulation)

**ข. การวิจัยเชิงคุณภาพ** ใช้การเลือกเก็บข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) ตามคุณสมบัติ ผ่านการสุ่มแบบ snow ball sampling ประกอบด้วย การสัมภาษณ์ 25 กรณี การสนทนากลุ่ม 2 ครั้ง ประกอบด้วย แรงงานในระบบอาหารกลุ่มเจ้าของกิจการขนาดเล็กและลูกจ้างในกิจการอาหาร 1 ครั้ง สนทนากลุ่มเจ้าของร้านอาหารที่มีลูกจ้างและกลุ่มเจ้าของกิจกรรมเกี่ยวเนื่องกับระบบอาหาร 1 ครั้งในพื้นที่การศึกษา โดยใช้แนวคำถาม (guide line interview) และใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) ของกิจกรรมในกลุ่มแรงงานในระบบอาหารในเขตเมือง ร่วมกับการสนทนากลุ่มผู้เกี่ยวข้องอีก 1 ครั้ง

**คุณสมบัติของแรงงานในระบบอาหาร** ประกอบด้วย 1) เป็นแรงงานในระบบอาหารใน 8 กลุ่ม คือ (หนึ่ง) ร้านชำและร้านสะดวกซื้อ (สอง) ซูเปอร์มาร์เก็ต (สาม) ตลาดสด (สี่) หาบเร่แผงลอย (ห้า) ร้านอาหารขนาดเล็ก (หก) ร้านอาหารขนาดใหญ่ มีสาขา (เจ็ด) ศูนย์อาหารหรือโรงอาหาร (แปด) บริการรับส่งอาหาร 2) ทำงานอยู่ในปัจจุบัน หรือ เคยทำงานและหรือหยุดงาน และหรือถูกไล่ออกในช่วงสองปีที่ผ่านมาเนื่องจากผลกระทบของการแพร่ระบาดของโควิด-19 3) มีอายุระหว่าง 18-70 ปี 4) เคยได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโควิด-19



คุณสมบัติของผู้เกี่ยวข้องประกอบด้วย นายจ้างที่นายจ้าง เจ้าหน้าที่ภาครัฐและเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งเคยทำงานเกี่ยวข้องกับแรงงานในระบบอาหารอย่างน้อยสองปี หรือยังทำงานในด้านนี้อยู่ในปัจจุบัน และ นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเคยหรือยังทำงานด้านแรงงานในระบบอาหารมาแล้วอย่างน้อยสองปี และทุกกลุ่มจะต้องยินดีเข้าร่วมกิจกรรมตลอดกิจกรรม

**การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ** ใช้การจำแนกและจัดกลุ่มข้อมูลเป็นหมวดหมู่ (Typology and Taxonomy) เป็นการนำข้อมูลที่ได้นำมาจำแนกและจัดหมวดหมู่ออกให้เป็นระบบ เช่น ข้อมูลหมวดบุคลากร ข้อมูลหมวดสถานประกอบการจ้างงาน ข้อมูลหมวดผลกระทบ ข้อมูลหมวดการรับมือโควิด-19 และข้อมูลการฟื้นฟูจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 เป็นต้น ประกอบกับการการนับความถี่ (frequency) และฐานนิยม (mode) ของชุดข้อมูล รวมทั้งเปรียบเทียบชุดข้อมูล ทั้งนี้ เลือกใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า (triangulation) ด้านผู้ให้ข้อมูลในการตรวจสอบความถูกต้อง

### เกณฑ์การคัดเลือกและคัดออกของกลุ่มประชากร

ในการเก็บข้อมูลครั้งนี้มีกลุ่มประชากรประกอบด้วย 1) แรงงานระบบอาหารที่เคยทำงานในระบบอาหาร คือ (หนึ่ง) ร้านอาหารและร้านสะดวกซื้อ (สอง) ซูเปอร์มาร์เก็ต (สาม) ตลาดสด (สี่) หาบเร่แผงลอย (ห้า) ร้านอาหารขนาดเล็ก (หก) ร้านอาหารขนาดใหญ่ มีสาขา (เจ็ด) ศูนย์อาหารหรือโรงอาหาร (แปด) บริการรับส่งอาหาร ที่เคยทำงานหรือยังทำงานในกลุ่มข้างต้นอยู่ในปัจจุบัน มีอายุระหว่าง 18-70 ปี 2) กลุ่มผู้เกี่ยวข้องประกอบด้วย นายจ้าง เจ้าหน้าที่ภาครัฐและเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งเคยทำงานเกี่ยวข้องกับแรงงานในระบบอาหารอย่างน้อยสองปี หรือยังทำงานในด้านนี้อยู่ในปัจจุบัน 3) นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเคยหรือยังทำงานด้านแรงงานในระบบอาหารมาแล้วอย่างน้อยสองปี

หากผู้เข้าร่วมการวิจัยปฏิเสธการเข้าร่วมในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งสามารถคัดออกจากกลุ่มประชากรตัวอย่างและหาผู้เข้าการศึกษาใหม่ทดแทนให้ครบตามจำนวน ทั้งนี้ จะไม่นำกรณีศึกษาที่ขอยกออกจากโครงการมาใช้เป็นตัวอย่างในการศึกษา

### การรักษาความลับของกรณีศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ไม่ระบุชื่อผู้ตอบแบบสอบถาม ไม่ระบุชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ ไม่ระบุชื่อผู้เข้าร่วมการทำสนทนากลุ่ม ที่จะนำไปสู่ความเสี่ยงหรืออันตรายจากการให้ข้อมูล แม้ว่าประเด็นของการวิจัยจะมีความอ่อนไหวในระดับน้อย แต่เพื่อป้องกันให้เกิดผลกระทบต่อตัวผู้ให้ข้อมูลน้อยที่สุด ดังนั้นผลของการศึกษาจะใช้ภาพรวมของข้อมูลในการรายงานผล ทั้งนี้ หากมีการระบุชื่อจะเป็นไปโดยความยินยอมของผู้ให้ข้อมูล หากผู้ให้ข้อมูลไม่ประสงค์จะให้ชื่อปรากฏโครงการฯ จะใช้นามสมมุติแทน และผู้ให้ข้อมูลสามารถยุติการเข้าร่วม



โครงการหรือถอนตัวออกจากโครงการได้ทุกเมื่อโดยไม่ต้องแจ้งเหตุผล และการถอนตัวออกจากการวิจัยจะไม่มีผลกระทบทางลบใดๆ ต่อผู้เข้าร่วม แต่อย่างไรก็ตาม หนึ่งโครงการจะทำงานข้อมูลทั้งหมดที่ภายใน หนึ่งปีหลังจบการดำเนินการโครงการ

### การติดต่อเพื่อเข้าถึงข้อมูลเชิงปริมาณ และคุณภาพ

กลุ่มแรงงาน ใช้วิธีการเลือกข้อมูลหลายขั้นตอน และใช้เครือข่ายของผู้รู้จักแรงงานในการประสานเข้าถึงข้อมูล ตามกลุ่มของพื้นที่ ทั้งนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์สามารถเลือกวันและเวลาที่สะดวกในการให้ข้อมูลได้ ทั้งนี้ หากไม่สามารถประสานงานนัดได้ต้องดำเนินการเปลี่ยนกรณีศึกษา

กลุ่มนักวิชาการและนายจ้างและผู้เกี่ยวข้อง ใช้เครือข่ายผู้รู้จักในการประสานติดต่อเพื่อขอเข้าสัมภาษณ์ ในวันและเวลาที่ผู้ให้สัมภาษณ์สะดวก ทั้งนี้หากไม่สามารถประสานงานนัดได้ต้องดำเนินการเปลี่ยนกรณีศึกษา

### ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและการทดสอบความเที่ยงตรง

การทดสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ-แบบสอบถาม หรือ IOC (Index of item objective congruence) เป็นค่าสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์หรือเนื้อหา โดยให้ผู้เชี่ยวชาญตั้งแต่ 3 คน ขึ้นไปตรวจสอบและให้คะแนนแบ่งออกเป็น

ให้คะแนน +1 ถ้าแน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์

ให้คะแนน 0 ถ้าไม่แน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์

ให้คะแนน -1 ถ้าแน่ใจว่าข้อคำถามวัดได้ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์

แล้วนำผลคะแนนที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญมาคำนวณหาค่า IOC ตามสูตร

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

IOC = ดัชนีความสอดคล้อง A

R = คะแนนการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ

$\sum R$  = ผลรวมของคะแนนพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ

N = จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

โดยมีเกณฑ์ดังนี้

1. ข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.50-1.00 มีค่าความเที่ยงตรง ใช้ได้
2. ข้อคำถามที่มีค่า IOC ต่ำกว่า 0.50 ต้องปรับปรุง และถ้อยคำยังไม่สามารถใช้ไม่ได้

การทดสอบความเที่ยงตรงของ-แบบสอบถาม\_โดยผู้เชี่ยวชาญสามท่านประกอบด้วย (ประวัติผู้เชี่ยวชาญอยู่ใน 5.4 รายละเอียดอื่นๆ)



1. ผศ.ดร.ตะวัน วรณรัตน์ หัวหน้าภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
2. ผศ.ดร. สร้อยมาศ รุ่งมณี วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
3. ดร.บวร ทรัพย์สิงห์ สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พบว่าผลให้ตัดคำถามออกไปทั้งหมด 3 ข้อ และปรับเนื้อหาของคำถามใหม่บางข้อตามคำแนะนำของผู้ทรงทั้งสามท่าน โดยผลของการทดสอบให้ดูที่ 5.4

### ขั้นตอนที่ 5 พัฒนาระบวนการรับมือกับภาวะวิกฤติร่วมกับกลุ่มแรงงานในระบบอาหาร

เลือกกลุ่มเป้าหมายจากกลุ่มในระบบอาหารเพียง 1 กลุ่มที่มีศักยภาพจากข้อมูลสนาม เพื่อพัฒนาระบวนการรับมือ ด้วยการจัดกลุ่มระดมสมอง 2 ครั้งจากแรงงานในระบบอาหารที่คัดเลือกจากประชากรในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ และปริมาณที่ยินดีให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกระบวนการกลุ่ม และนักวิชาการร่วมกับผู้เชี่ยวชาญ และสรุปเป็นกรอบกระบวนการรับมือภาวะวิกฤติ จากนั้นพัฒนาออกแบบการสื่อสารในรูปแบบต่างๆ เพื่อใช้เป็นคู่มือ และเผยแพร่ทางออนไลน์

### ขั้นตอนที่ 6 พัฒนาร่างข้อเสนอเชิงนโยบาย

จัดการประชุมผู้เกี่ยวข้อง 1 ครั้ง และปรับปรุงข้อเสนอจากการประชุมผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ และผู้มีส่วนได้เสีย 1 ครั้ง รวม 2 ครั้ง

### ขั้นตอนที่ 7 จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์

ประชุมเสนอผลงาน และเผยแพร่เอกสารแนวทางการรับมือ และฟื้นฟูในภาวะวิกฤติของกลุ่มแรงงานในระบบอาหาร

## 3.2 ข้อจำกัดในการศึกษา

(หนึ่ง) การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาในช่วงเวลาที่คาบเกี่ยวกับการแพร่ระบาดของโควิด-19 หลายช่วงเวลา ตั้งแต่ช่วงต้นปี พ.ศ. 2564 ถึงต้นปี พ.ศ. 2565 ซึ่งมีการระบาดใหญ่หลายครั้ง ส่งผลให้การเก็บข้อมูลที่ผ่านมาทำได้ล่าช้าและข้อมูลที่ได้มีความคาบเกี่ยวกันหลายช่วงเวลา แม้ว่าจะมีสาระของข้อมูลไปในทิศทางเดียวกัน แต่ก็ยังมีรายละเอียด เช่น ระดับของผลกระทบ และรูปแบบการรับมือที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละช่วงเวลา ดังนั้น การศึกษาจึงจำกัดระยะเวลาของข้อมูลเพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการกำหนดระยะเวลาในการเก็บข้อมูลดังนี้



## สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

ก่อนการระบาด หมายถึง ช่วงก่อนการระบาดรอบแรก ก่อนเดือนมีนาคม พ.ศ. 2563 ที่นำไปสู่มาตรการปิดเมือง

ระหว่างการระบาด ประกอบด้วย การระบาดหลายช่วงคือ

- รอบแรก มีนาคม ถึง พฤษภาคม พ.ศ. 2563
- รอบที่สอง ธันวาคม พ.ศ. 2563 ถึง กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2564
- รอบที่สาม และสี่ เมษายน ถึง สิงหาคม พ.ศ. 2564

โดยให้กรณีศึกษาให้ข้อมูลที่เกิดขึ้นถึงระยะเวลาในเดือนมกราคม พ.ศ. 2565 และเลือกใช้ข้อมูลที่ลดทอนปัญหาจากสถานการณ์ผลกระทบจากสงครามรัสเซีย-ยูเครนออกจากการศึกษาครั้งนี้

- (สอง) กรณีศึกษาที่เลือกในการศึกษาครั้งนี้ คือแรงงานในระบบอาหารที่ยังมีงานทำอยู่ในช่วงเวลาของการดำเนินการโครงการ ดังนั้น โครงการไม่สามารถประเมินผลกระทบที่เกิดกับแรงงานในระบบอาหารที่ออกจากอาชีพ หรือถูกออกจากงานเพราะการแพร่ระบาดของโควิด-19 ไปก่อนหน้านี้ ทำให้ผลของการศึกษาอาจไม่ครอบคลุมผู้ที่ได้รับผลกระทบรุนแรงบางกลุ่มที่หลุดออกจากการศึกษา แต่เลือกเอาแรงงานที่สามารถปรับตัวและยังมีอาชีพหรือเพิ่งออกจากงานในระยะสั้น เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้



สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)



## บทที่ 4 สถานการณ์ การรับมือโควิด และมาตรการในประเทศไทย สิงคโปร์ และสหรัฐอเมริกา

ข้อมูลของแรงงานในระบบอาหารในบทนี้จะเป็นการนำเสนอข้อมูลเพื่อการเปรียบเทียบระหว่างประเทศไทย ประเทศสิงคโปร์ และประเทศสหรัฐอเมริกา ประกอบด้วย การวิเคราะห์สถานการณ์และผลกระทบของประเทศไทย และมาตรการรับมือของแต่ละประเทศ ซึ่งเป็นการทบทวนจากเอกสารระหว่างการประชุมระหว่างประเทศในระบอบแรก และระยะที่สองของประเทศไทย (ต้นปีพ.ศ. 2563 ถึง ต้นปีพ.ศ. 2564) โดยแยกเป็นรายประเทศ ดังนี้

### 4.1 ประเทศไทย

#### สถานการณ์แรงงานในระบบอาหาร ในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19

สถานการณ์แรงงานในประเทศไทยในช่วงโควิด-19 ที่ผ่านมาพบว่าสถานการณ์ที่ไม่มั่นคงตามสภาพปัญหาของการแพร่ระบาดของไวรัส มาตรการและนโยบายแก้ไขและป้องกัน ร่วมกับสถานการณ์การการเฝ้าระวังและตอบสนองต่อไวรัสทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชน โดยเฉพาะในกลุ่มแรงงานในระบบอาหาร เพราะแรงงานกลุ่มนี้ส่วนมากอยู่ในระบบนอกภาคเศรษฐกิจทางการ หรือเป็นกลุ่มแรงงานนอกระบบเป็นส่วนมาก ดังนั้น สถานการณ์การตั้งแต่วินิจฉัยการแพร่ระบาดตั้งแต่ ต้นปี พ.ศ.2563 เป็นต้นมาจึงมีสถานการณ์ไม่แน่นอน ทั้งนี้ เพื่อให้เห็นภาพของสถานการณ์ดังกล่าวได้ชัดมากขึ้นจึงได้ทำการวิเคราะห์ปัจจัยภายในและภายนอกของสถานการณ์ด้วย SWOT analysis (Pickton and Wright 1998) ดังนี้

ตาราง 5 ผลวิเคราะห์ SWOT สถานการณ์แรงงานในระบบอาหารช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19

Strengths (จุดแข็ง)	Weaknesses (จุดอ่อน)
- บางงานไม่ต้องการทักษะเฉพาะโดยส่วนงานบริการ เช่นหาบเร่แผงลอย ขับรถขนส่ง บริการร้านอาหาร	∴ งานไม่มั่นคง
- มีต้นทุนทางสังคม ดังนั้นแรงงานบางส่วนที่มีเครือญาติพียงอยู่ บางรายเลือกกลับบ้าน	∴ งานหนักและส่วนมากใช้แรงงานถูกเลิกจ้างได้ง่ายเพราะไม่มีสัญญาการจ้างงาน
- บางส่วนรับมือวิกฤติได้ดี มีความยืดหยุ่นเรื่องการเปลี่ยนอาชีพได้ง่ายทั้งในสายงานเดิมและ	∴ ขาดอำนาจต่อรองกับนายจ้าง
	∴ รายได้น้อย (low paid workers)
	∴ ในกรณีที่เป็นเจ้าของกิจการขนาดเล็กก็เสี่ยงกับการขาดทุนสูงเพราะมีทุนน้อย มีรายจ่ายมากกว่ารายได้ในช่วงโควิด-19

<p>เปลี่ยนไปสายงานใหม่ เช่น ปรับมาขายอาหารออนไลน์</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- เป็นแหล่งอาชีพที่รองรับอาชีพอื่นๆ เพราะใช้ทุนต่ำในการเปิดร้านอาหารขนาดเล็ก เช่น ถูกเลิกจ้างก็มาขายอาหารขนาดเล็ก</li> <li>- มีทักษะเดิมจากอาชีพเดิมทำให้เริ่มต้นกิจการได้ง่ายกว่า เช่น พ่อครัวมาเปิดร้านอาหารเล็กๆ เอง หรือที่บ้านเกิด</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>∴ ไม่มีเงินเก็บ</li> <li>∴ ส่วนมากเป็นแรงงานนอกระบบไม่ได้รับการคุ้มครอง และมีสวัสดิการน้อยหรือไม่มีสวัสดิการ</li> <li>∴ กรณีเป็นลูกจ้างก็ถูกไล่ออกทำให้เสียสิทธิประกันสังคม ม. 33 ไปเข้า ม. 39 และบางส่วนหลุดไปอยู่ ม. 40 หรือออกจากระบบประกันสังคม</li> <li>∴ กรณีจ้างตนเองก็ไม่สามารถส่งเงินสมทบได้ เพราะต้องจ่ายประกันทุกเดือน แต่รายได้บางเดือนไม่มีเพราะร้านไม่เปิด</li> <li>∴ เป็นแรงงานข้ามชาติ หรือกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้หญิง</li> <li>∴ มีความหลากหลายของอาชีพ รวมตัวได้ยาก</li> <li>∴ คุณลักษณะของแรงงานฯ เช่น การศึกษาต่ำ ไม่มีทักษะเฉพาะ (บางกลุ่ม) อายุมาก มีเงื่อนไขในการทำงาน (เพศหญิง ต้องดูแลคนในบ้าน ทำให้การเลื่อนอาชีพทำได้ยาก และถูกเลิกจ้างได้ง่ายกว่า</li> <li>∴ แรงงานข้ามชาติมีปัญหาเรื่องการสื่อสาร</li> <li>∴ ค่าใช้จ่ายเรื่องการป้องกันตนเอง ทำให้ค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น แต่รายได้น้อยลง</li> </ul>
<p><b>Opportunities (โอกาส)</b></p>	<p><b>Threats (อุปสรรค)</b></p>
<ul style="list-style-type: none"> <li>∴ มีนโยบายรัฐที่ช่วยเหลือ/สนับสนุนบ้าง (ชดเชยเดือนละ 5,000, คนละครึ่ง)</li> <li>∴ เป็นด่านหน้าบางส่วนได้รับวัคซีนก่อน และมีตัวเลือกวัคซีนมากขึ้น</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>∴ นโยบายยังไม่ชัดเจนเรื่องการคุ้มครองแรงงานนอกระบบ</li> <li>∴ ระบบการช่วยเหลือ และระบบประกันสังคมยังมีช่องว่างในการเข้าถึงสิทธิดังกล่าว เช่น การส่งเอกสารประกันสังคมช่วงแรก ต้องไปที่</li> </ul>

<ul style="list-style-type: none"> <li>∴ -ก่อนโควิด-19มีตลาดงานบริการเกี่ยวกับอาหารจำนวนมาก แต่ช่วงโควิด-19ตลาดแรงงานหดตัวลงตามช่วงเวลาความเข้มข้นของการระบาด</li> <li>∴ อาหารยังเป็นสิ่งจำเป็น ดังนั้นความต้องการแรงงานจะยังมีอยู่แม้จะน้อยลง</li> <li>∴ แรงงานบางกลุ่ม เช่น ส่งอาหาร หรือขายอาหารออนไลน์ ได้รับความนิยม</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>∴ สำนักงาน เอกสารที่ให้กรอกเป็นภาษาไทยเป็นอุปสรรคกับแรงงานข้ามชาติ</li> <li>∴ นโยบายด้านชดเชย(รายได้) มีแนวโน้มน้อยลงในอนาคต เพราะปัญหาทางการคลังประเทศ ที่ต้องเน้นการมาตรการทางสุขภาพมากกว่าด้านสังคม</li> <li>∴ ยังไม่รู้ว่าการแพร่ระบาดจะยุติเมื่อไหร่</li> <li>∴ มาตรการและการบริหารจัดการฉีดวัคซีนยังคงมีประสิทธิภพน้อย ทำให้อัตราการกลับมาทำงานของแรงงานทำได้ต่ำ</li> <li>∴ มาตรการป้องกันโควิด-19 ผลักภาระให้กับคนทำงาน เช่นการตรวจ ATK ทุกสัปดาห์</li> <li>∴ มีโอกาสที่การระบาดรุนแรงจะเกิดขึ้นได้อีกสำหรับประเทศไทยเกิดแล้วอย่างน้อย 3 ครั้ง</li> <li>∴ ถูกมองไม่เห็นและตกหล่น หรือมีความสำคัญเป็นลำดับรองๆ</li> <li>∴ ไม่มีฐานข้อมูลแรงงาน บางส่วนที่มีก็ไม่บูรณาการ</li> <li>∴ ค่าครองชีพในเมืองแพงกว่ารายได้ของแรงงาน</li> <li>∴ แรงงานในระบบอาหารส่วนมากพึ่งพิงกับการท่องเที่ยว เมื่อปิดประเทศกิจการบางอย่างเลิกจ้างแรงงาน</li> <li>∴ กิจการที่เกี่ยวข้อง เช่น ร้านอาหาร ที่ไม่ปรับตัวเข้ากับชีวิตแบบใหม่ ผ่านระบบ E-commerce จะประสบปัญหามากขึ้น</li> </ul>
--	--

จากตารางจะเห็นได้ว่ามีปัจจัยภายในของแรงงานในระบบอาหารทั้งด้านจุดแข็งและจุดอ่อนจากคุณสมบัติของอาชีพที่อยู่ในระบบอาหาร



จุดแข็งอยู่ที่ลักษณะของอาชีพและงานที่มีจำนวนมากเมื่อเทียบกับภาคอาชีพอื่น มีความสิ้นเปลืองของอาชีพได้ง่าย สามารถเข้า-ออกในอาชีพที่ใกล้เคียงได้ ในขณะที่เดียวกันก็เป็นจุดอ่อนหลักของแรงงานเช่นกัน เพราะลักษณะของอาชีพยังขาดความมั่นคง รายได้น้อย และไม่ได้รับการคุ้มครองทั้งเรื่องรายได้ สวัสดิการและสุขภาพ และเมื่อร่วมกับคุณสมบัติส่วนบุคคลที่มักเป็นกลุ่มเปราะบาง จึงได้รับผลกระทบมากกว่ากลุ่มอื่นๆ เมื่อมีภัยพิบัติมากระทบ

ปัจจัยภายนอกด้านโอกาสนั้นพบว่า อาหารยังเป็นปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ดังนั้น อาชีพในระบบอาหารจึงยังมีความต้องการแรงงาน ในแง่ของมาตรการและนโยบายของรัฐก็มีส่วนช่วยในการสนับสนุน และช่วยเหลืออยู่แต่ก็ยังไม่ครอบคลุมและเป็นมาตรการในการให้ความสงเคราะห์มากกว่าเป็นการสนับสนุนตามระบบปกติเช่นในระบบประกันสังคมสำหรับคนทำงาน โอกาสด้านการป้องกันโรคที่มีทางเลือกวัคซีนที่มากขึ้น และโอกาสของการเข้าถึงก็ยังเป็นช่องทางที่ยังดูเป็นปัจจัยเชิงบวกสำหรับแรงงาน

ในขณะเดียวกัน อุปสรรคของการแพร่ระบาดที่ยังเหมือนจะหาจุดสิ้นสุดไม่ได้เป็นสิ่งที่ยากจะคาดการณ์ร่วมกับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการป้องกัน การคัดกรองเพื่อดำเนินธุรกิจก็เป็นค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นสำหรับธุรกิจที่ส่งผลโดยตรงกับแรงงาน เช่นเดียวกันกับมาตรการช่วยเหลือและชดเชยจากภาครัฐก็มีแนวโน้มที่จะปรับลดลงอย่างต่อเนื่อง จากภาระทางการคลังของประเทศที่ต้องเลือกระหว่างการป้องกันรักษาทางสาธารณสุข กับมาตรการทางสังคม

### การรับมือโควิด-19 ของแรงงานในระบบอาหารของประเทศไทย

เมื่อพิจารณาเฉพาะความสูญเสียทางภาคเศรษฐกิจในภาพรวมทั้งโลกแล้วคิดเป็นมูลค่ามหาศาล รายงานจากองค์กรระดับโลกหลายองค์กรได้คาดการณ์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นด้านเศรษฐกิจและสังคม จาก ILO ว่างานอย่างน้อยประมาณร้อยละ 5-25 จะถูกทำลายจากสถานการณ์นี้ และคิดว่าจะมีความเสียหายจากรายได้จากการทำงาน คิดเป็นมูลค่ากว่า 860 พันล้าน ถึง 3.4 แสนล้านเหรียญสหรัฐ UNCTAD คาดการณ์ว่าการลงทุนจากต่างประเทศจะลดลง ร้อยละ 30-40 และ UNWTO มองว่านักท่องเที่ยวจะลดลงอีกราวร้อยละ 20-30 นอกจากนี้ UNESCO คาดว่าจะมีนักเรียนที่ต้องออกจากโรงเรียนอีกราว 1.5 พันล้านคน (UN 2020) ซึ่งความรุนแรงของผลกระทบเกิดขึ้นแตกต่างกันในแต่ละประเทศ โดยเฉพาะปัญหาการจ้างงาน และการลดการเคลื่อนย้ายของการลงทุนทั้งในและระหว่างประเทศ ในขณะที่ปัญหาด้านสังคมที่ตามมาจากมาตรการการรับมือกับการแพร่ระบาดของโควิด-19 และผลกระทบแบบลูกโซ่ของภาวะเศรษฐกิจได้สร้างความไม่มั่นคงของมนุษย์หลายประการตามมา ภาวะไม่มีงานทำที่เพิ่มขึ้นจากไตรมาสหนึ่งที่เกือบสี่แสนคน (3.95 แสน) เป็น 7.45 แสนคนในไตรมาสสองของปี 2563 (open development Thailand 2020) ภาวะตกงานจากการถูกเลิกจ้าง โดยเฉพาะในภาคการท่องเที่ยวอย่างน้อยว่าหกล้านคนจะตกงาน (ILO 2020) หรือกระทั่งกิจกรรมที่เป็นแบบ



แผนใหม่ หรือ new normal เช่น การทำงานจากที่บ้าน การเรียนออนไลน์ ส่งผลอย่างรุนแรงกับชีวิตของผู้คน ความรุนแรงในบ้านเพิ่มมากขึ้น (มุมมองสิทธิ์ 2563) ภาระของผู้หญิงในบ้านเพิ่มมากขึ้น ภาวะพึ่งพาของสมาชิก ในครอบครัวเพิ่มมากขึ้น การปรับตัวต่างๆของคนในสังคมเข้าสู่การรับมือกับการแพร่ระบาดของไวรัสแม้จะมี ผลดีต่อการดูแลสุขภาพและควบคุมโรค แต่ก็ส่งผลกระทบต่อเชิงลบตามมาด้วยเช่นกัน

มาตรการรับมือที่ดีที่หลายประเทศดำเนินการเพื่อชะลอการแพร่กระจายของไวรัสรวมถึงประเทศไทย แม้ว่าจะได้รับการยอมรับว่ามีแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการกับโรคระบาด แต่มาตรการเหล่านั้นล้วนส่งผลกระทบต่อคนในแต่ละสังคมทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นมาตรการระดับต่ำ เช่น การสร้างระยะห่างทางสังคม (social distancing) ไปจนถึงมาตรการระดับสูงสุด เช่น การ ปิดเมืองหรือประเทศ (lock down) ดังที่เคยเกิดขึ้นใน กรุงเทพมหานครในช่วงเดือนมีนาคม และเกิดมาตรการนี้อีกครั้งที่สมุทรสาครในเดือนธันวาคม มาตรการกักกัน ตัวแรงงานของประเทศสิงคโปร์ที่มีแนวทางการจัดการที่ดี แต่ใช้งบประมาณจำนวนมากและขาดมุมมองทาง ความเป็นสัตว์สังคมของมนุษย์ที่ต้องการปฏิสัมพันธ์บ้าง มาตรการทั้งการรับมือและมาตรการเยียวยาที่ผ่านมา ของประเทศไทยสร้างผลกระทบในระดับมหภาคที่ชัดเจน และสร้างบาดแผลให้กับกลุ่มเปราะบางในสังคมอย่าง เห็นได้ชัดไปพร้อมกัน

ดังนั้น มาตรการการรับมือจากฝ่ายรัฐที่เหมือนตั้งรับและแก้ตามสถานการณ์เป็นแนวทางที่เหมาะสม แต่ อาจจะไม่ดีที่สุดสำหรับทุกคน เพราะในสถานการณ์ที่ผ่านมา มีกลุ่มคนในสังคมหลายกลุ่มได้รับผลกระทบที่ รุนแรงกว่ากลุ่มอื่นๆ เช่น แรงงานนอกระบบ คนไร้บ้าน หรือกระทั่งแรงงานในระบบที่ตำแหน่งเล็กและไม่สำคัญ เป็นต้น ล้วนเป็นคนทำงานที่มักถูกมองไม่เห็น แต่กลับเป็นกลไกในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ เช่นเดียวกับคนทำงานที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับอาหารหรือคนทำงานในระบบอาหาร ประกอบด้วยผู้คนจำนวนมากที่เกี่ยวข้องตั้งแต่การผลิตอาหาร กระบวนการแปรรูป การกระจายผลผลิตหรือ การขายอาหาร การบริโภค รวมไปถึงการจัดการขยะที่ส่วนมากยากจนและรายได้น้อย ซึ่งเป็นแรงงานทั้งใน ระบบ (formal workers) และนอกระบบ (informal workers) ทางกร ซึ่งมีจำนวนมากในประเทศไทย โดยเฉพาะกลุ่มภาคเกษตรกรที่มีอยู่ราวครึ่งหนึ่งของแรงงานทั้งประเทศ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2563)

แม้ว่ามาตรการรับมือต่างๆ ที่ทางสาธารณสุขดำเนินการอยู่นั้นส่งผลให้หลายอาชีพต้องชะลอการทำงาน ไปจนถึงหยุดนิ่ง แต่กลุ่มอาชีพในระบบอาหารกลับยังดำเนินการอยู่ เกษตรกร โรงงานแปรรูปอาหาร คนขาย ข้าว คนเก็บขยะ ซึ่งกระจายตัวอยู่ทั้งในและนอกระบบ ภายใต้วิกฤติการระบาดของไวรัสนี้ กลุ่มคนทำงานที่ ยังคงพุงการดำเนินชีวิตให้กับสังคม สร้างความมั่นคงทางอาหารให้เมือง กลับกำลังได้รับผลกระทบจากปัญหา เรื่องแรงงาน และบางปัญหาจะทวีความรุนแรงมากขึ้น เช่น บางอาชีพทั้งในและนอกภาคเกษตรมีสภาพการ ทำงานที่หนักมากขึ้น มีระยะเวลาทำงานมากกว่า 8 ชั่วโมงเพราะการลดจำนวนลูกจ้างลง บางกลุ่มกลับถูกลด ชั่วโมงทำงาน ถูกเลิกจ้าง-ไล่ออกหรือปิดให้ออกทั้งแบบมีและไม่มีเงินชดเชย หรือบางธุรกิจประสบปัญหาต้อง

ปิดกิจการจากการแบกรับค่าใช้จ่ายไม่ไหว ซึ่งส่วนมากเป็นเช่าร้าน (สยามล เจริญรัตน์, 2564) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในช่วงการระบาดระลอกสองของประเทศไทยพบว่ากลุ่มแรงงานอิสระนอกภาคเกษตรมีจำนวนเพิ่มขึ้นต่อเนื่องแต่กลับมีชั่วโมงทำงานที่ลดลง สะท้อนถึงความเปราะบางที่เพิ่มขึ้นและมีรายได้ที่อาจลดลงมาจากชั่วโมงทำงานที่ลดลงข้างต้น ซึ่งน่ากังวลแนวโน้มในอนาคตอันใกล้ที่จะทำให้แรงงานมีความเปราะบางมากขึ้น ทั้งรายได้ที่ต่ำและไม่มีความแน่นอนที่มีอยู่ก่อนหน้านี้

ในระลอกที่สาม ช่วง มีนาคม ถึง เมษายน พ.ศ. 2564 มีความรุนแรงที่มากกว่า และส่งผลกระทบต่อแรงงานนอกภาคเกษตร เมื่อมีการระบาดที่รุนแรงขึ้นมีการยกระดับมาตรการควบคุมที่เข้มงวดมากขึ้นที่เริ่มบังคับใช้เมื่อ 1 พ.ค. 64 โดยเฉพาะ 6 จังหวัดในพื้นที่สีแดงเข้ม ที่ห้ามรับประทานอาหารหรือเครื่องดื่มในร้านเด็ดขาด ส่งผลโดยตรงกับผู้ประกอบอาชีพอิสระที่ทำอาชีพค้าปลีกและบริการด้านอาหารและเครื่องดื่ม ที่มีจำนวนมากถึงเกือบร้อยละ 60 ของผู้ประกอบอาชีพอิสระทั้งหมด เช่น พ่อค้าแม่ค้าในตลาดนัด หาบเร่แผงลอย เจ้าของร้านอาหารขนาดเล็ก (มณฑลธิ กปิลกาญจน์, 2564) ซึ่งเมื่อพิจารณาในมุมมองของการรับมือ การปรับตัว และการฟื้นตัวของกลุ่มแรงงานในระบบอาหารที่บางส่วนทำได้ดี เช่น การเปลี่ยนจากการกินที่ร้านไปสู่การส่งอาหารถึงบ้าน หรือการส่งอาหารทั้งรูปของสด ปิ้งสุก หรือของแห้งให้กับลูกค้าถึงบ้าน เป็นต้น แต่บางส่วนก็ยังประสบปัญหา ที่เหมือนจะรุนแรงมากขึ้นเมื่อต้องเผชิญกับการระบาดระลอกใหม่ที่พื้นที่สมุทรสาคร

หากพิจารณาโควิด-19 ในฐานะภัยพิบัติ การรับมือและปรับตัวของกลุ่มคนทำงานในระบบอาหารเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายใต้วงจรบริหารจัดการภัยพิบัติ ที่ประกอบด้วยวงจร การป้องกัน - การบรรเทาผลกระทบ - การเตรียมการ - การตอบสนองในภาวะฉุกเฉิน - การฟื้นฟู ซึ่งจำต้องมีมาตรการเชิงนโยบายรับมือกระบวนการขั้นตอนต่างๆ ทั้งนี้ ประสิทธิภาพของมาตรการเชิงนโยบายนั้นขึ้นกับการทำความเข้าใจต่อสภาวะเปราะบางและความเสี่ยงของกลุ่มประชากรเป้าหมาย

ดังนั้น มาตรการในการคุ้มครองและฟื้นฟูแรงงานในระบบอาหารของประเทศไทยในช่วงโควิด-19 สามารถแบ่งออกเป็นสองกลุ่มคือ 1) มาตรการปกติ และ 2) มาตรการพิเศษหรือมาตรการฉุกเฉินที่เกิดขึ้นเพื่อแก้ปัญหาผลกระทบจากโควิด-19

- ก. **มาตรการคุ้มครองแรงงานในภาวะปกติ** ผ่าน พรบ.ประกันสังคม ซึ่ง พรบ. นี้ครอบคลุมแรงงานที่อยู่ในระบบหรือมีการขึ้นทะเบียนกับสำนักงานประกันสังคมเป็นผู้ประกันตนเพื่อได้รับการคุ้มครองตาม พรบ.ประกันสังคม ถือเป็น มาตรการการคุ้มครองแรงงานที่ดีและมีมาตรฐาน ในฐานะ Social Security program อย่างไรก็ตามยังมีแรงงานอีกมากกว่าครึ่งที่ยังไม่สามารถเข้าสู่ระบบประกันสังคมได้ประกอบด้วยแรงงานนอกระบบคนไทย และแรงงานข้ามชาติที่ตกหล่นจาก

ระบบประกันสังคม เช่น ปัญหาเอกสารไม่ครบ นายจ้างไม่จ่ายสมทบ ขาดความรู้เรื่องประกันสังคม หรือไม่มีนายจ้างเป็นแรงงานที่จ้างงานตัวเองแต่มีรายได้ไม่มากพอเข้าประกันสังคม เป็นต้น (TDRI 2021; ดารุณี พันธุ์แอ 2559)

ในช่วงวิกฤติการระบาดของโควิด-19 พบว่ามาตรการจากสำนักงานประกันสังคมยังเป็นการตั้งรับให้กับผู้ประกันตนในมาตรา 33 มากกว่า มาตรา 39 และ มาตรา 40 และส่วนมากเป็นมาตรการเยียวยาที่มีอยู่เดิมในระบบประกันสังคมแต่เพิ่มสิทธิประโยชน์มากขึ้นและลดหย่อนมากขึ้น ซึ่งในระยะแรกของการแพร่ระบาดมีมาตรการดังนี้

- ลดอัตราเงินสมทบ นายจ้าง เหลือร้อยละ 4 ผู้ประกันตนมาตรา 33 เหลือร้อยละ 1 และผู้ประกันตนมาตรา 39 เหลือ 86 บาทต่อเดือน เป็นระยะเวลา 3 เดือน (มีนาคม – พฤษภาคม 2563)
- ขยายระยะเวลานำส่งเงินสมทบ ของนายจ้าง และ ผู้ประกันตนมาตรา 33, 39 สำหรับงวดเดือน มีนาคม – พฤษภาคม ออกไปอีก 3 เดือน
- เพิ่มสิทธิประโยชน์กรณีว่างงานเนื่องจากเหตุสุดวิสัย กรณีผู้ประกันตนไม่ได้ทำงาน หรือนายจ้างไม่ให้ทำงานกักตัว 14 วัน เนื่องจากสัมผัสหรือใกล้ชิดผู้ติดเชื้อโควิด-19 และกรณีหน่วยงานภาครัฐมีคำสั่งให้นายจ้างหยุดประกอบกิจการเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดต่ออันตราย ให้ได้รับเงินว่างงานร้อยละ 62 ของค่าจ้างรายวัน ไม่เกิน 90 วัน
- เพิ่มเงินทดแทนการขาดรายได้กรณีว่างงาน ให้ผู้ประกันตนที่ลาออก ให้รับเงินกรณีว่างงานร้อยละ 45 ของค่าจ้างไม่เกิน 90 วัน และผู้ประกันตนที่ถูกเลิกจ้างรับเงินกรณีว่างงานร้อยละ 70 ของค่าจ้าง ไม่เกิน 200 วัน ทั้งสองกรณีนั้น (บังคับใช้ 2 ปี)

อย่างไรก็ดี สำหรับผู้ประกันตนส่วนหนึ่งยังเข้าไม่ถึงสิทธิด้วยสาเหตุต่างๆ เช่น ระบบที่ไม่เป็นมิตร เช่น ต้องผูกพร้อมเพย์เลขบัญชีธนาคารกับบัตรประชาชนก่อนเพื่อเข้ารับสิทธิ ตกหล่นจากระบบ (ทรัพย์สิงห์ 2563) แม้ว่าปัจจุบันจะมีมาตรการเยียวยาเพิ่มเติมสำหรับผู้ประกันตนมาตรา 40 ที่สามารถสมัครเป็นผู้ประกันตนได้ และเป็นกลุ่มแรงงานทั้งในระบบและนอกระบบประกันสังคม ที่ได้รับผลกระทบจากคำสั่ง ศบค. ฉบับที่ 27 ในพื้นที่สีแดงเข้ม ด้วยการจ่ายเงินเยียวยาให้กับกลุ่มแรงงานประกันสังคมมาตรา 33 จำนวน 2,500 บาท มาตรา 39 และมาตรา 40 จะได้รับเงินช่วยเหลือจากรัฐบาลคนละ 5,000 บาท ก็ตามแต่ก็ยังคงประสบกับสภาพปัญหาเดิมๆ คือตกหล่น ตรวจสอบสิทธิ และการเข้าถึงสิทธิได้ยาก ทำ

ให้แรงงานที่เป็นผู้ประกันตนยังไม่ได้รับการคุ้มครองอย่างถ้วนหน้าทั้งในภาวะปกติและภาวะวิกฤติ

**ข. มาตรการพิเศษช่วงโควิด-19** เป็นมาตรการที่รัฐสนับสนุนเพิ่มเติมด้วยการออกมาตรการขึ้นมาในการคุ้มครองดูแลประชาชนทั่วไปและแรงงานโดยเฉพาะในกลุ่มแรงงานนอกระบบที่ไม่ได้เป็นผู้ประกันตน ซึ่งมาตรการส่วนมากเป็นมาตรการด้านเยียวยา มาตรการลดค่าใช้จ่ายและมาตรการเสริมอื่นๆ เช่น มาตรการด้านการศึกษา ซึ่งมาตรการในระยะแรก (มีนาคม พ.ศ. 2563) เป็นมาตรการที่มุ่งเป้าผู้มีรายได้น้อย 14.6 ล้านคน เกษตรกร 7.2 ล้านครัวเรือน และ SMEs 3 ล้านรายที่มีการจ้างงาน 14 ล้านคน และในระยะต่อมาก็ยังคงเน้นมาตรการเดิม (บุญชัย, มณีพงษ์, and ปานยงค์ 2563) ซึ่งประกอบด้วย

- มาตรการเยียวยา เป็นมาตรการที่ถูกนำมาใช้ตั้งแต่เริ่มการระบาดช่วงแรก (พ.ศ.2563) และยังมีมาตรการเยียวยาอื่นๆ ททยออกมาต่อเนื่อง เช่น มาตรการทางการเงิน ประกอบด้วย การพักหนี้ สินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ และมาตรการช่วยเหลือลูกหนี้ต่างๆ มาตรการทางภาษีสำหรับผู้ประกอบการ มาตรการช่วยเหลือในมาตรา 33 ของผู้ประกันตน หากว่างงานจ่ายร้อยละ 50 มาตรการกระจายเงินสดให้กลุ่มผู้มีรายได้น้อย หรือผู้มีอาชีพอิสระ เยียวยาแรงงานลูกจ้าง 5,000บาท สามเดือน โครงการคนละครึ่ง มาตรการเราชนะ เป็นต้น
- มาตรการลดค่าใช้จ่าย เป็นมาตรการเพื่อการบรรเทาภาระจ่ายของประชาชนในด้านการใช้ชีวิต เช่น ลดค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ค่าน้ำมันบางส่วน ลดเงินสมทบประกันสังคม ลดและชะลอการเก็บค่าธรรมเนียมของหน่วยงานรัฐ เป็นต้น ซึ่งมาตรการลดค่าใช้จ่ายนี้สนับสนุนให้แรงงานและคนทั่วไปสามารถมีมาตรฐานคุณภาพชีวิตที่ดีและสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้

## 4.2 ประเทศสิงคโปร์

### อาหาร และแรงงานในระบบอาหารของประเทศสิงคโปร์

การแพร่ระบาดไวรัสโควิด - 19 เรียกได้ว่าเป็นวิกฤตการณ์ครั้งใหญ่หลวงที่ส่งผลกระทบต่อทุกชีวิตความเป็นอยู่ ความปลอดภัยในการดำรงชีวิตของประชาชนทุกภาคส่วน จากวิกฤตการณ์การแพร่ระบาดโควิด - 19 ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงของสภาพสังคมที่มนุษย์เคยดำรงอยู่ เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างกะทันหันที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างกะทันหันและเกิดผลกระทบตามมาที่มากมายไม่ว่าจะเป็นผลกระทบทางสังคม วิธีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง ผลกระทบในภาคเศรษฐกิจ





ผลกระทบทางการเมือง รวมถึงเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่เกิดภาวะชะงักงันและมีแนวโน้มที่จะส่งผลกระทบมาอีกมากมายในอนาคต จากการแพร่ระบาดของที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วส่งผลให้ประเทศต่าง ๆ ไม่ทันได้ตั้งตัวนำมาสู่การประกาศการล็อกดาวน์อย่างเร่งด่วนเพื่อพยายามสกัดกั้นการแพร่ระบาดของโควิด - 19 ที่เกิดขึ้นส่งผลให้เศรษฐกิจของแต่ละประเทศต้องประสบปัญหาหยุดนิ่ง กิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ต้องชะลอออกไป การออกมาตราการจำกัดการเดินทางของประชาชนเพื่อชะลอการแพร่เชื้อ การเว้นระยะห่างทางสังคม ส่งผลให้เกิดภาวะว่างงานอย่างมหาศาลและกิจกรรมต่าง ๆ ของประเทศพากันได้รับผลกระทบตามๆ กัน ดังทฤษฎีโดมิโน ส่งผลให้เกิดปัญหาเฉียบพลันโดยเฉพาะอย่างยิ่งในครัวเรือนที่มีรายได้น้อยที่มีความเสี่ยงมากขึ้นต่อผลกระทบที่หลากหลายของการระบาดใหญ่

ผลกระทบจากวิกฤตการณ์การแพร่ระบาดของโควิด - 19 ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อความมั่นคงทางอาหาร (Food security) หากความมั่นคงทางอาหารได้รับผลกระทบในภาคการผลิต การเข้าถึง และการจัดจำหน่าย นำไปสู่ปัญหาในด้านความมั่นคงทางอาหารอย่างที่เกิดขึ้นในช่วงครึ่งปีแรกของปี พ.ศ. 2563 ของการแพร่ระบาดของโควิด - 19 ที่ผ่านมานี้เนื่องจากขาดการวางแผนการรับมือกับการแพร่ระบาด และนโยบายของภาครัฐที่ไม่ตอบสนองต่อปัญหาที่มีอยู่ ส่งผลให้เกิดวิกฤตการณ์ทางอาหารเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็วทั่วโลก เกิดปัญหาการขาดแคลนอาหารส่งผลกระทบต่อทางด้านสังคมตามมามากมาย

ประเทศสิงคโปร์เป็นหนึ่งในประเทศที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์การแพร่ระบาดไวรัสโควิด - 19 ทำให้รัฐบาลสิงคโปร์ออกมาตรการปิดเมือง หรือเรียกว่า Circuit Breaker เพื่อระงับกิจกรรมทางสังคมและทางเศรษฐกิจทั้งหมดในประเทศ ยกเว้นกิจกรรมที่จำเป็นที่ยังสามารถดำเนินกิจกรรมนั้นได้แบบเว้นระยะห่างทางสังคม ส่งผลกระทบต่อกิจกรรมทางสังคมและกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างใหญ่หลวงส่งผลให้ทุกภาคส่วนเกิดการปรับตัวเพื่อเนินกิจกรรมต่าง ๆ ภายใต้การแพร่ระบาดที่ดำเนินอยู่และไม่มีที่ท่าที่จะสิ้นสุดในเร็ววัน

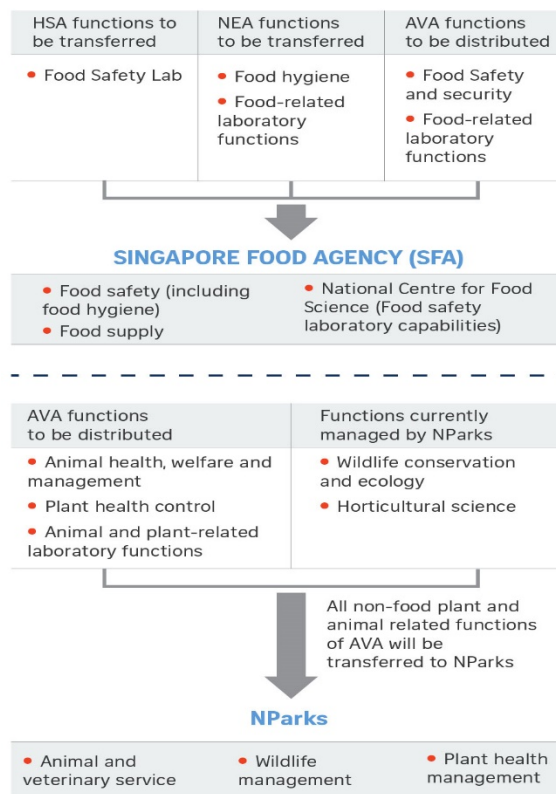
ประเทศสิงคโปร์มีสภาพภูมิศาสตร์เป็นเกาะพื้นที่ประมาณ 800 ตารางกิโลเมตรจากข้อจำกัดทางด้านภูมิศาสตร์ของสิงคโปร์ซึ่งทำให้ความกังวลเรื่องความมั่นคงทางอาหารของสิงคโปร์แตกต่างไปจากประเทศขนาดใหญ่ที่มีทรัพยากรทางธรรมชาติทั้งทางบกและทางน้ำเพื่อสนับสนุนการเกษตรได้ คุณลักษณะของสิงคโปร์ที่สำคัญคือการเป็นประเทศที่พึ่งพาการนำเข้าสินค้าทางอาหารที่เป็นอาหารหลักเช่น ข้าว แป้งสาลี โปรตีนจากสัตว์ต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลที่เป็นเกาะเล็ก ๆ เช่นสิงคโปร์จึงมีความเสี่ยงต่อการหยุดชะงักในระบบห่วงโซ่อุปทานของอาหารนำเข้าทั้งหมด ประเทศสิงคโปร์นั้นจากการรายงานของสำนักงานอาหารแห่งชาติสิงคโปร์ (Singapore food agency - SFA) ประเทศสิงคโปร์มีการนำเข้าอาหารเพื่อบริโภคภายในประเทศคิดเป็นกว่า 90 เปอร์เซ็นต์ โดยนำเข้าอาหารประเภทต่าง ๆ จากประเทศทั่วโลกกว่า 170 ประเทศ (Singapore Food Agency, 2020) แม้อัตราการนำเข้าอาหารจะสูงแต่สิงคโปร์ก็ถือว่าเป็นหนึ่งในประเทศที่มีความมั่นคงทางอาหารสูงมากประเทศหนึ่ง โดยมีดัชนีชี้วัดความมั่นคงทางอาหารของโลก (the Global Food Security Index



- GFSI) ในปีพ.ศ. 2562 บ่งชี้ว่าประเทศสิงคโปร์เป็นประเทศที่มีระดับความมั่นคงทางอาหารสูงที่สุดจาก 113 ประเทศ (The Economist Intelligence Unit, 2019) สิงคโปร์จึงมีกรณีศึกษาเกี่ยวกับนโยบาย ความสามารถ และเทคโนโลยีที่ช่วยประกันความมั่นคงด้านอาหารในรัฐสิงคโปร์ที่เป็นเพียงเกาะเล็ก ๆ ในสถานการณ์ที่ไม่วิกฤต และเมื่อเผชิญกับวิกฤตโรคระบาดเช่นปัจจุบัน

### Allocation of functions

New statutory board Singapore Food Agency will bring together food-related functions currently carried out by the Agri-Food and Veterinary Authority of Singapore (AVA), the National Environment Agency and the Health Sciences Authority. All non-food plant- and animal-related functions of AVA will be transferred to the National Parks Board.



Sources: MINISTRY OF THE ENVIRONMENT AND WATER RESOURCES, MINISTRY OF NATIONAL DEVELOPMENT STRAITS TIMES GRAPHICS

รูป 12 แสดงถึงการจัดสรรหน้าที่ของสำนักงานอาหารแห่งสิงคโปร์

ที่มา <https://www.straitstimes.com/singapore/environment/new-stat-board-singapore-food-agency-to-be-formed-in-april-2019-ava-will-cease>

สำนักงานอาหารแห่งสิงคโปร์ (Singapore Food Agency - SFA) คือคณะกรรมการชุดใหม่ที่มีก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2562 ในฐานะคณะกรรมการตามกฎหมาย มีการจัดตั้งขึ้นภายใต้กระทรวงสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรน้ำ (The Ministry of the Environment and Water Resources - MEWR) เพื่อดูแลความปลอดภัยและความปลอดภัยของอาหาร ซึ่งในปัจจุบันอยู่ภายใต้ การดูแลของ สำนักงานอาหารและ



สัตว์แห่งประเทศสิงคโปร์ (The Agri-Food and Veterinary Authority of Singapore - AVA) สำนักงานสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (The National Environment Agency - NEA) และ หน่วยงานด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพ (The Health Sciences Authority - HSA) การบูรณาการนี้ SFA จะกำกับดูแลด้านกฎระเบียบเรื่องอาหารที่เกี่ยวข้องทั้งหมดตั้งแต่การ เลี้ยงดูสัตว์จากฟาร์มจนถึงการค้าปลีก รวมถึงการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านระบบการควบคุมความปลอดภัย ของอาหาร และจะช่วยอำนวยความสะดวกแก่ทั้งเกษตรกร ผู้ผลิตอาหาร ผู้จำหน่ายอาหาร และผู้ประกอบการ ธุรกิจด้านอาหาร ที่จะสามารถติดต่อธุรกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องภายในที่เดียวกัน เช่น การขอใบอนุญาตชนิดต่าง ๆ ให้รวมอยู่ที่เดียวกัน และการรวมใบอนุญาตสำหรับธุรกิจอาหารที่มีอยู่ในปัจจุบัน นอกจากนี้ SFA จะร่วมมือกับผู้ประกอบการธุรกิจอาหารเพื่อเพิ่มสร้างขีดความสามารถ โดยการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเพิ่มผลผลิต ดำเนินการวิจัยเพื่อพัฒนาสายธุรกิจใหม่ และกระตุ้นการเปลี่ยนแปลงอุตสาหกรรม นอกจากนี้ SFA จะทำงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐด้านเศรษฐกิจอื่น ๆ ด้วย เช่น Economic Development Board Singapore (EDB), Enterprise Singapore (ESG)

จากการที่ประเทศสิงคโปร์เป็นประเทศที่มีข้อจำกัดด้านภูมิศาสตร์ที่เป็นเกาะมีพื้นที่บนบกเพียงประมาณ 800 ตารางกิโลเมตร สิงคโปร์จึงมีความจำเป็นต้องพึ่งพาการนำเข้าสินค้าจำพวกอาหารจากประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก แม้ว่าการเป็นประเทศเล็ก ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แต่สิงคโปร์ก็เป็นหนึ่งในประเทศที่มีความมั่นคงทางอาหารสูงที่สุดแห่งหนึ่งในภูมิภาคจากการบริหารจัดการที่เข้มงวดของภาครัฐทำให้สิงคโปร์สามารถบริหารความมั่นคงทางอาหารของประเทศตนเองได้อย่างมั่นคงโดยสินค้าอาหารที่สิงคโปร์นำเข้านั้นสามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้ (ตารางที่ 6)

ตาราง 6 ผลิตภัณฑ์อาหารประเภทต่าง ๆ ที่ประเทศสิงคโปร์จำแนกเพื่อการนำเข้าภายในประเทศ

กลุ่มผลิตภัณฑ์	จำพวกผลิตภัณฑ์ที่อยู่ในกลุ่ม
เนื้อสัตว์	ซากทั้งหมดหรือชิ้นส่วนของสัตว์หรือนก ผลิตภัณฑ์ในกลุ่มนี้ รวมถึงเนื้อสัตว์แช่แข็ง แช่เย็น แปรรูป และบรรจุในกระป๋อง รวมถึงผลิตภัณฑ์ที่มีส่วนผสมของเนื้อสัตว์มากกว่า 5% และรวมถึงน้ำมันสัตว์และไขมันด้วย
เนื้อสัตว์ทะเล	สัตว์น้ำทะเล น้ำกร่อย หรือน้ำจืด ดังต่อไปนี้ ปลา กุ้ง หอย ปลาหมึก ฟองน้ำทะเล หรือสัตว์ทะเลที่ไม่มีกระดูกสันหลัง เช่น ปลิงทะเล รวมถึง ตัวอ่อน และไข่ ผลิตภัณฑ์ในกลุ่มนี้ รวมถึง การนำเข้าแบบสด แช่เย็น แช่แข็ง แปรรูป และบรรจุในกระป๋อง ไม่รวมปลาสด
ผักและผลไม้สด	ผลไม้สดและผัก ที่ยังไม่ผ่านกระบวนการแปรรูป
ไข่สด	ไข่สด
ไข่แปรรูป	ไข่เค็มและดอง ไข่ของเหลวและผง ไข่ที่ปรุงแล้ว (เช่น ไข่ต้มและไข่เจียว)

อาหารแปรรูป	ผลิตภัณฑ์อาหารทั้งหมดและอาหารเสริมประเภท อาหารที่ไม่ได้จัดกลุ่มเป็นผลิตภัณฑ์เนื้อสัตว์ ผลิตภัณฑ์จากปลา หรือผลไม้สดและผักสด เช่น น้ำแร่ ไวน์ อาหารสำหรับทารก นม และผลิตภัณฑ์ จากนม อาทิ ซีส นมผง และโยเกิร์ต ขนมอบกรอบ น้ำมันปรุงอาหาร เครื่องดื่ม และถั่ว เป็นต้น
อุปกรณ์และ เครื่องใช้ในครัว	ผลิตภัณฑ์ใด ๆ ที่มีไว้ใช้เพื่อสัมผัสกับอาหารและ เครื่องดื่ม ที่ไม่ใช่ไฟฟ้าในการทำงาน เช่น ภาชนะ กระดาษ หม้อ ขวดน้ำ อุปกรณ์ทำอาหาร เช่น ตะเกียบ ช้อน เป็นต้น

### สถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด - 19

ในช่วงต้นของการแพร่ระบาดไวรัสโควิด - 19 ยังเป็นช่วงที่ประเทศต่าง ๆ ในโลกมีข้อมูลความรู้เกี่ยวกับโควิด - 19 เพียงน้อยนิด แต่ละประเทศคาดการณ์ว่าการแพร่ระบาดของโรคนี้อาจไม่เป็นอันตรายมากจึงได้ชะล่าใจ ประมาทจนสถานการณ์การแพร่ระบาดเริ่มบานปลายเข้าขั้นวิกฤติ เช่นเดียวกันกับประเทศสิงคโปร์ที่ในช่วงเริ่มต้นของการแพร่ระบาดไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคนี้นัก สิงคโปร์จึงนำประสบการณ์จากการควบคุมแพร่ระบาดของโรคซาร์สในอดีตมาปรับใช้กับการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 โดยเน้นการป้องกันการติดเชื้อผ่านกลยุทธ์ “Zero COVID” หรือการบังคับใช้ มาตรการจัดการความปลอดภัย (Safe Management Measures: SMM) เพื่อลดความรุนแรงและการเสียชีวิต จากการติดเชื้อ ในกลุ่มประชากรสิงคโปร์ อย่างไรก็ตาม กลยุทธ์ Zero COVID (Simon Willis, 2021) เป็นกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับสถานการณ์ในช่วงขณะหนึ่งเพียงเท่านั้น เนื่องจากประชากรสิงคโปร์ยังไม่ได้รับการฉีดวัคซีน ผู้คนมีภูมิคุ้มกันต่อไวรัสโควิด - 19 มีเพียงเล็กน้อยถึงไม่มีเลย การติดเชื้อจึงทำให้ผู้ติดเชื้อมีอาการที่รุนแรง อีกทั้งด้วยสายพันธุ์ไวรัส ที่ระบาดในตอนช่วงแรกมีอัตราการแพร่เชื้อค่อนข้างต่ำ ส่งผลให้มาตรการควบคุมของประเทศสิงคโปร์สามารถทำลายห่วงโซ่การแพร่เชื้อของไวรัสได้ และสิงคโปร์ได้กลายเป็นประเทศหนึ่งที่มีอัตราผู้เสียชีวิตจากไวรัสโควิด - 19 ที่ต่ำที่สุดในโลก ในขณะเดียวกันสิงคโปร์วางแผน ล่วงหน้าในการจัดหาวัคซีนป้องกันโควิด - 19 และจัดตั้งโครงการฉีดวัคซีนของชาติ ซึ่งได้รับความไว้วางใจและความร่วมมือจากประชากรสิงคโปร์เป็นอย่างดีส่งผลให้การดำเนินนโยบายเพื่อสกัดกั้นการแพร่เชื้อในช่วงแรกประสบความสำเร็จอย่างมาก ต่อมาในสิงคโปร์เกิดการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19สายพันธุ์เดลตา ที่เกิดจากการกลายพันธุ์ของเชื้อ ไวรัสโควิด - 19 ในประเทศอินเดีย ก่อนที่จะแพร่ระบาดไปทั่วโลกรวมถึงสิงคโปร์ และด้วยโควิด-19 สายพันธุ์เดลตามีอัตราการแพร่เชื้อที่สูง ส่งผลให้สถานการณ์โควิด-19 ในสิงคโปร์เกิดเปลี่ยนแปลงไป การแพร่ระบาดครั้งนี้ในสิงคโปร์ เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วทันทีที่รัฐบาลสิงคโปร์ประกาศผ่อนคลายมาตรการ Safe Management Measures (SMM) ถึงกระนั้นสิงคโปร์ก็ไม่สามารถกลับไปใช้มาตรการปิดเมืองได้อีก เนื่องจากไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ใดๆ อีกทั้งยังจะก่อให้เกิดผลกระทบทางเศรษฐกิจอย่างมหาศาลอีกด้วย เนื่องจากประชากรสิงคโปร์จะไม่สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติ ทุกครั้งที่



รัฐบาลบังคับใช้มาตรการควบคุมโรค ภาครัฐกิจต้องเผชิญกับภาวะชะงักงัน ผู้คนตกงาน ประสบการณ์ในการเติบโตของเด็กที่ขาดหายไป ครอบครัวยุคใหม่ที่ห่างกันนานขึ้น โดยเฉพาะครอบครัวที่มีสมาชิกอาศัยอยู่ ต่างประเทศ สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดความเครียดและความเหนื่อยล้าทางจิตใจและอารมณ์ซึ่งล้วนแล้วต่อเป็นผลเสียทั้งด้านเศรษฐกิจและด้านสังคมอย่างมาก ดังนั้น เมื่อไม่กี่เดือนที่ผ่านมารัฐบาลสิงคโปร์จึงออกกลยุทธ์ใหม่ “Living with COVID-19” แทนกลยุทธ์ Zero COVID ที่ไม่สามารถดำเนินการได้อีกต่อไป (Gan Kim Yong, Lawrence Wong and Ong Ye Kung, 2021)

### ผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดโควิด - 19 ต่อผู้ประกอบการร้านอาหาร

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดโควิด - 19 ภายในประเทศสิงคโปร์นั้นส่งผลกระทบต่อทุกภาคส่วนอย่างถ้วนหน้าเช่นเดียวกับภาคธุรกิจเกี่ยวกับอาหารที่ย่อมได้รับผลกระทบทั้งแรงงานในระบบอาหาร การขนส่ง และความมั่นคงทางอาหารของสิงคโปร์ ผู้ประกอบการร้านอาหารต่าง ๆ ได้รับผลกระทบจากการที่ไม่มีลูกค้ามาใช้บริการ ร้านค้าหลาย ๆ ร้านจึงใช้วิธีการลดต้นทุน (Cost cutting measures) โดยลดจำนวนพนักงานนอกเวลาลง ปรับเวลาการทำงานของพนักงานประจำ หรืออนุญาตให้พนักงานใช้วันหยุดได้ การแพร่ระบาดโควิด - 19 จึงส่งผลกระทบต่อแรงงานในระบบอาหารอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ส่งผลต่อรายได้ที่ลดลง นอกจากนี้แรงงานในระบบอาหารยังมีความเสี่ยงกับภาวะตกงานที่เพิ่มมากยิ่งขึ้นภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดที่ยังไม่มีทีท่าจะบรรเทาลงนี้ จากการที่บริษัทต่าง ๆ อนุญาตให้พนักงานสามารถทำงานนอกสถานที่ได้ไม่จำเป็นต้องเดินทางมาทำงานที่บริษัท มีคนจำนวนมากเลือกที่จะทำงานจากที่บ้าน (Work from home) ส่งผลให้กลุ่มธุรกิจอาหารและเครื่องดื่มในย่านธุรกิจต่างพากันได้รับผลกระทบตามมาจากกรณีที่ผู้คนมาใช้บริการน้อยลง ในขณะที่เดียวกันยอดขายร้านอาหารย่านแหล่งที่อยู่อาศัยกลับไม่ได้เพิ่มขึ้นเนื่องจากผู้คนส่วนมากเลือกที่จะประกอบอาหารทานเองที่บ้านไม่ได้แวะทานอาหารที่ศูนย์อาหารต่าง ๆ เพื่อพยายามหลีกเลี่ยงการเดินทางไปแหล่งชุมชนเนื่องจากความกังวลด้านการแพร่ระบาดที่ยังดำเนินอยู่ ณ ขณะปัจจุบัน

ในช่วงการแพร่ระบาดปี พ.ศ. 2563 แพลตฟอร์มออนไลน์ Chope ผู้ซึ่งให้บริการการจองร้านอาหารในสิงคโปร์ เปิดเผยข้อมูลผลสำรวจว่าร้านอาหารในประเทศสิงคโปร์มีแนวโน้มในการปิดตัวมากขึ้น เนื่องจากรัฐบาลมีการขยายมาตรการไม่อนุญาตให้มีการรับประทานอาหารภายในร้านอาหารหลังสิ้นสุดมาตรการ Circuit Breaker ระหว่างวันที่ 7 เมษายน - 1 มิถุนายน พ.ศ. 2563 จากผลสำรวจกว่า 42 เปอร์เซ็นต์ของร้านอาหารในสิงคโปร์จะไม่สามารถดำเนินธุรกิจให้อยู่รอดได้เกินสิ่งเดือนจากการบริหารต้นทุนและรายได้ ในช่วงปัจจุบัน ในขณะที่อีกกว่า 81 เปอร์เซ็นต์ ของร้านอาหารจะไม่สามารถดำเนินธุรกิจให้อยู่รอดได้เกินหกเดือน นอกจากนี้ยังมีร้านอาหารจำนวน 58 ร้านค้า ได้ถอนตัวจากแพลตฟอร์ม Chope เนื่องจากการปิดให้บริการในเดือนมีนาคมและเมษายน พ.ศ. 2563 ที่ผ่านมาซึ่งจำนวนดังกล่าวเพิ่มขึ้นสูงกว่า 50 เปอร์เซ็นต์



เมื่อเทียบกับช่วงเวลาเดียวกันของปีก่อนหน้า (Sue-Ann Tan, 2020) แม้ว่าร้านอาหารต่าง ๆ ภายในประเทศ สิงคโปร์จะมีความพยายามปรับตัวโดยการมีบริการจัดส่งอาหารถึงบ้านเพื่อช่วยให้กิจการของตนสามารถ ดำเนินต่อไปได้ภายใต้การแพร่ระบาดที่ยังดำเนินอยู่ รวมถึงการขายอาหารแบบซื้อกลับไปรับประทานที่บ้านก็ ตามการกระทำเหล่านี้ก็ยังคงไม่เพียงพอต่อการดำเนินธุรกิจให้ร้านอาหารของตนอยู่รอดต่อไปได้ Arrif Ziaudeen ผู้ก่อตั้งและผู้บริหารของ The Chope Group กล่าวว่า “ร้านอาหารต่าง ๆ มีความพยายามอย่าง มากในการให้บริการจัดส่งอาหารถึงที่บ้าน แต่นั่นก็ช่วยประท้วงให้ธุรกิจของแต่ละร้านสามารถดำเนินต่อไปได้ เพียงเท่านั้น ทั้งนี้กว่า 62 เปอร์เซ็นต์ ของร้านอาหารยังคงเปิดดำเนินการและมีการบริการจัดส่งอาหารถึงบ้าน มีการให้ข้อมูลไว้ว่า รายได้ของธุรกิจนั้นลดลงอย่างมากถึง 50 เปอร์เซ็นต์ หรือมากกว่านั้นเมื่อเทียบกับช่วงเวลา เดียวกันของปีที่แล้ว เนื่องจากรายได้ดังกล่าวนี้ไม่เพียงพอที่ชดเชยกับการที่ร้านอาหารต่าง ๆ ต้องเผชิญกับ ต้นทุนที่สูงขึ้นจากบริการการจัดส่งอาหาร ที่ดำเนินการโดยบริษัทผู้ให้บริการในการจัดส่งอาหารถึงมือผู้บริโภค ” (Arrif Ziaudeen, 2020)

นอกจากนี้ยังมีการสำรวจพบว่า 11 เปอร์เซ็นต์ของร้านอาหารในสิงคโปร์ มีการยกเลิกการจ้างงาน พนักงานบางส่วน และอีก 25 เปอร์เซ็นต์ จะมีการพิจารณายกเลิกการจ้างงานของพนักงานมากขึ้นหาก สถานการณ์ในอนาคตยังไม่ดีขึ้น ทั้งนี้ 42 เปอร์เซ็นต์ ของร้านอาหารได้มีความพยายามในการลดค่าใช้จ่ายใน การจ้างงานด้วยอีกเช่นกัน ผลสำรวจในเดือนมีนาคม ปีพ.ศ. 2563 พบว่า เกือบ 80 เปอร์เซ็นต์ ของร้านอาหาร มีการปรับลดการจ้างงานของแรงงานชั่วคราว และอีกประมาณหนึ่งในสามมีการบังคับใช้วันลาสำหรับพนักงาน เต็มเวลา ในขณะที่เดียวกันอีก 13 เปอร์เซ็นต์ของร้านอาหารแจ้งว่าไม่ได้รับการยกเว้นค่าเช่าจากผู้เช่า เนื่องจาก ผู้ให้เช่าได้ชดเชยให้จากการคืนเงินภาษีสินทรัพย์ตามคำสั่งของรัฐบาลแล้ว

จากการดำเนินมาตรการ Circuit Breaker ที่จำกัดการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม เมื่อปีที่ ผ่านมา ส่งผลให้ธุรกิจร้านอาหารและเครื่องดื่มในสิงคโปร์ได้รับผลกระทบและมีการปิดตัวลงเป็นจำนวนมาก แต่ด้วยข้อจำกัดด้านการเดินทางระหว่างประเทศจึงทำให้ชาวสิงคโปร์มีการใช้จ่ายภายในประเทศเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับการประกาศเปิดประเทศในระยะที่ 3 เมื่อวันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2563 ที่อนุญาตให้การพบปะ สังสรรค์สามารถมีจำนวนคนเข้าร่วมได้เพิ่มขึ้นจาก 5 คน เป็น 8 คน ซึ่งกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยกระตุ้นการ ฟื้นตัวของธุรกิจร้านอาหารและเครื่องดื่มของสิงคโปร์ ส่งผลให้ยอดจองร้านอาหารและเครื่องดื่มในสิงคโปร์ใน เดือนธันวาคม พ.ศ. 2563 ขยายตัวเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก ซึ่งเป็นอัตราที่มากกว่าช่วงก่อนที่จะเกิดการระบาด ของ โควิด - 19 อีกด้วย จากการเปิดเผยข้อมูลการจองร้านอาหารและเครื่องดื่มในสิงคโปร์ของแพลตฟอร์ม ออนไลน์ผู้ให้บริการจองร้านอาหารในสิงคโปร์ Chope พบว่า ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2563 ยอดการจองเติบโต ถึง 41 เปอร์เซ็นต์ เมื่อเทียบกับเดือนเดียวกันของปีก่อนหน้า ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับการเติบโตตั้งแต่



เดือนกันยายน - ธันวาคม พ.ศ. 2563 ที่มีการเติบโตประมาณ 36 เปอร์เซ็นต์ เมื่อเทียบกับช่วงเดียวกันของปีก่อนหน้า ซึ่งเป็นยอดการจอร์จร้านอาหารและเครื่องดื่มที่สูงกว่าปี พ.ศ. 2562

ผู้จัดการทั่วไปของ Chope นางสาว Jean Wee กล่าวว่า “แนวโน้มการเติบโตเป็นไปในทิศทางเดียวกับการประมาณการณ์ในไตรมาสที่สี่ ปี พ.ศ. 2563 เนื่องจากความมั่นใจของผู้บริโภคเริ่มกลับคืนมาหลังจากรัฐบาลสิงคโปร์ ประกาศมาตรการผ่อนปรนหลังการสิ้นสุด Circuit Breaker ในระยะที่สอง ส่งผลให้ความต้องการภายในประเทศเพิ่มขึ้น ประกอบกับในช่วง Circuit Breaker ร้านอาหารจำนวนมากมีการจัดทำกิจกรรมส่งเสริมการขาย เพื่อการอยู่รอดในช่วงวิกฤตการณ์ ซึ่งกลายเป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วงผลักดันการฟื้นตัวของธุรกิจร้านอาหารและเครื่องดื่มของสิงคโปร์ อย่างไรก็ตาม ไตรมาสแรกของปีพ.ศ. 2564 มีแนวโน้มที่จะซบเซาลง”

ผู้ประกอบการธุรกิจร้านอาหารและเครื่องดื่มสิงคโปร์หลายรายให้ความเห็นว่า การเติบโตนี้สะท้อนให้เห็นถึงการฟื้นตัวของความเชื่อมั่นของผู้บริโภค ท่ามกลางวิกฤตโควิด - 19 ที่ส่งผลต่อแผนการท่องเที่ยวสิ้นปีของชาวสิงคโปร์ ซึ่งข้อจำกัดด้านการเดินทางนี้อาจทำให้ผู้บริโภคบางรายปรับเปลี่ยนการเดินทางไปท่องเที่ยวต่างประเทศเป็นการรับประทานอาหารร่วมกับบุคคลในครอบครัวภายในสิงคโปร์ (Luqmanul Hakim Ismail, Sherlyn Sim, 2021)

### นโยบาย 30x30 ความมั่นคงทางอาหารของสิงคโปร์ในสถานการณ์การแพร่ระบาดโควิด - 19

กระทรวงสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรน้ำสิงคโปร์ (The Environment and Water Resources Ministry - MEWR) ได้ประกาศเป้าหมายของสำนักงานอาหารสิงคโปร์ (The Singapore Food Agency - SFA) ภายใต้นโยบายความมั่นคงด้านอาหารของสิงคโปร์ว่า ภายในปี พ.ศ. 2573 (ค .ศ.2030) สิงคโปร์จะผลิตสินค้าเกษตรให้ได้ร้อยละ 30 (นโยบาย 30-30) โดยแบ่งออกเป็นสินค้าผักและผลไม้ร้อยละ 20 และเนื้อสัตว์ร้อยละ 10 ซึ่งในปัจจุบันสิงคโปร์สามารถผลิตสินค้าผัก ผลไม้ และเนื้อสัตว์ รวมกันได้น้อยกว่าร้อยละ 10 ของความต้องการด้านโภชนาการของสิงคโปร์ (Aqil Haziq Mahmud, 2019) โดยนโยบาย 30x30 ประกอบด้วย 4 มาตรการ คือ

#### มาตรการที่ 1 การนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้เพื่อเพิ่มผลผลิตให้มากขึ้นแต่ใช้ทรัพยากรในการผลิตน้อยลง

รัฐบาลสิงคโปร์มีการจัดตั้งกองทุน Agriculture Productivity Fund มูลค่า ล้านเหรียญ 63 สิงคโปร์เพื่อการเพิ่มผลิตผลทางการเกษตร โดยการสนับสนุนให้เกษตรกรนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ปรับปรุงและพัฒนาการทำเกษตรภายในประเทศ เช่น การควบคุมสภาพอากาศ การควบคุมน้ำ และแสงที่เหมาะสมต่อการปลูกผลิตผลนั้น ๆ เพื่อเพิ่มผลผลิตอย่างมีประสิทธิภาพ



## มาตรการที่ 2 การจัดสรรพื้นที่สำหรับการเพาะปลูกเพิ่มมากขึ้น

ในปัจจุบันการวางผังเมืองของประเทศสิงคโปร์นั้นมีการจัดสรรพื้นที่สำหรับการเพาะปลูกน้อยกว่าร้อยละ ของพื้นที่ทั้งหมดของประเทศ หน่วยงาน 1The Agri-Food and Veterinary Authority (AVA) จึงมีความพยายามที่จะจัดสรรพื้นที่ทางเลือกสำหรับการทำการเกษตรในเมือง (Urban Farming) (เช่น อาคารที่ถูกทิ้งร้าง ดาดฟ้าของตึก และใต้ท้องทะเลลึก ในปัจจุบันประเทศสิงคโปร์มีพื้นที่การเกษตรในเมืองหลายแห่งเพิ่มขึ้นมากกว่าแต่ก่อนที่ผลิตสินค้าทางการเกษตรและมีวางจำหน่ายอยู่ในตลาดสิงคโปร์ อีกทั้งยังมีการทำฟาร์มปลากะพงวงสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรน้ำสิงคโปร์ (The Environment and Water Resources Ministry - MEWR) ได้มีการวางแผนระยะยาวเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศสิงคโปร์ให้เป็นศูนย์กลางเทคโนโลยีการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเขตร้อน

## มาตรการที่ 3 การพัฒนาและสนับสนุนความสามารถของฟาร์มในสิงคโปร์

การพัฒนาการเกษตรของสิงคโปร์ให้มีความรู้ความเข้าใจกระบวนการการทำเกษตรในเมือง รวมถึงการดำเนินการทางธุรกิจ โดยสำนักงานอาหารสิงคโปร์ได้ร่วมมือกับมหาวิทยาลัยในสิงคโปร์ และผู้เชี่ยวชาญหลากหลายแขนงวิชาไม่ว่าจะเป็นด้านวิทยาศาสตร์ วิศวกรรม รวมถึงการจัดการพลังงาน และขยะ เพื่อร่วมกันพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมให้กับเทคโนโลยีการเกษตร นักเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ นักวิจัย และผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อตอบสนองต่อความต้องการในภาคนี้

## มาตรการที่ 4 การผลักดันและส่งเสริมให้ผู้บริโภคสิงคโปร์บริโภคสินค้าที่ผลิตในประเทศมากขึ้น

รัฐบาลสิงคโปร์มีความพยายามอย่างสูงในการผลักดันให้ผู้บริโภคชาวสิงคโปร์หันมาบริโภคผลิตภัณฑ์ภายในประเทศที่ผลิตโดยเกษตรกรชาวสิงคโปร์ เพื่อเพิ่มความต้องการของสินค้าให้สูงขึ้นที่จะเป็นกึ่งกระตุ้นเกษตรกรชาวสิงคโปร์ให้ยอมรับนำเทคโนโลยีทางการเกษตรมาปรับใช้เพื่อเพิ่มผลผลิตให้มีประสิทธิภาพในการผลิตมากยิ่งขึ้น เพื่อตอบสนองต่อความต้องการที่เพิ่มสูงขึ้น โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เริ่มให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับการบริโภคสินค้าการเกษตรที่ผลิตขึ้นภายในประเทศ ทั้งการจัดงานแสดงสินค้าร่วมกับซูเปอร์มาร์เก็ตในสิงคโปร์ เพื่อกระตุ้นให้ผู้บริโภคหันมาสนใจเลือกสินค้าที่ผลิตภายในประเทศมากยิ่งขึ้น

วิกฤตการณ์การแพร่ระบาดโควิด-19ส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมอาหารโลก ผู้บริโภคที่ตระหนกและแห่งกักตุนสินค้าจากซูเปอร์มาร์เก็ต ทำให้สินค้าจาเป็นขาดแคลน การหยุดชะงักของห่วงโซ่อุปทานโลกส่งผลต่อความล่าช้าของการขนส่งผลผลิตทางการเกษตรไปยังประเทศต่างๆ ทั่วโลก รวมถึงการปิดตัวของร้านอาหาร ซึ่งสถานการณ์ดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อความเป็นไปได้ของนโยบายการผลิตอาหารให้ได้ 30 เปอร์เซ็นต์ ของความต้องการบริโภคในสิงคโปร์ ภายในปี พ.ศ. 2573 (ค .ศ.2030) หรือนโยบาย 30x30 ซึ่งเป็น





วิสัยทัศน์ที่มีมาก่อนวิกฤต โควิด-19 ในปัจจุบันจำนวนฟาร์มผักใบในสิงคโปร์มีถึง 83 ฟาร์ม โดยเป็นการเพิ่มขึ้นจาก 54 ฟาร์ม ในช่วงระยะปี พ.ศ.2558 – 2562 คิดเป็นสัดส่วนการเติบโตถึง 54 เปอร์เซ็นต์ แต่ปริมาณผลผลิตผักใบกลับเพิ่มขึ้นเพียงแค่ 11 เปอร์เซ็นต์ จาก 11,400 ตัน เป็น 12,700 ตัน ทั้งนี้หลายปีที่ผ่านมารัฐบาลสิงคโปร์ได้มีความพยายามที่จะส่งเสริมอุตสาหกรรมเกษตรของสิงคโปร์ ผ่านโครงการสนับสนุนเงินทุนหลายโครงการ (Derrick A Paulo, Lam Shushan, 2021)

ผู้เชี่ยวชาญด้านความมั่นคงทางอาหาร Paul Teng กล่าวว่า “แม้ว่าสิงคโปร์จะ ประสบความสำเร็จในนโยบายดังกล่าวภายใน 70เปอร์เซ็นต์ ปี แต่สิงคโปร์ยังคงต้องพึ่งพาการนำเข้าสินค้าอาหารจากโลก อีก 10 30 ทั้งนี้ นโยบายฯ 30 จะเพียงพอสำหรับรองรับความต้องการอาหารของสิงคโปร์ หากสถานการณ์ทุกอย่างดำเนินไปตามปกติ แต่ด้วยสถานการณ์เชิงลบในปัจจุบัน เช่น การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ และ โควิด 19 – ส่งผลให้สิงคโปร์ต้องวางแผนสำหรับการสำรองเสบียงอาหารสำหรับระยะเวลา 2-3 เดือน เพิ่มเติม”

ศาสตราจารย์ S. Rajaratnam จากมหาวิทยาลัย Nanyang Technological University กล่าวว่า “วิกฤต โควิด 19 - เป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เกิดความจำเป็นในการสำรองเสบียงอาหาร รวมถึง ปัจจัยเชิงลบที่เป็นอุปสรรคในอุตสาหกรรมเกษตรของเอเชีย เช่น ปัญหาการรุกรานของศัตรูพืช และการเมืองที่อาจส่งผลกระทบต่อสิงคโปร์ ซึ่งรัฐบาลสิงคโปร์ก็มีการประกาศใช้นโยบายรองรับอุปสรรคต่างๆ เช่น การจัดสรรงบประมาณส่งเสริมอุตสาหกรรมเกษตรสิงคโปร์ที่มีมูลค่าหลายล้านเหรียญสิงคโปร์ แต่การส่งเสริมนี้ก็ยังไม่เห็นผล เนื่องจากปัจจุบันสิงคโปร์สามารถผลิตอาหารได้เพียงไม่ถึง 10% ของความต้องการบริโภคภายในประเทศ”

Tan Koon Hua เจ้าของฟาร์ม 85 ผู้ผลิตผักใบเขียวรายใหญ่ที่สุดของสิงคโปร์ กล่าวว่า การเพิ่มผลผลิตเกษตรของสิงคโปร์ไม่ใช่เรื่องง่าย เนื่องจากข้อจำกัดในด้านพื้นที่ทำการเกษตรของสิงคโปร์ ที่ปัจจุบันมีไม่ถึง 1 เปอร์เซ็นต์ ของพื้นที่ทั้งหมดของประเทศประกอบกับสัญญาเช่าระยะสั้นที่ทำให้เกษตรกรสิงคโปร์ไม่สามารถลงทุนในอุปกรณ์และเทคโนโลยีที่มีต้นทุนสูงได้ ทั้งนี้สิ่งที่เกษตรกรสิงคโปร์สามารถทำได้ในปัจจุบันคือ การหาวิธีป้องกันอุปสรรคต่าง ๆ ที่อาจส่งผลต่อการหยุดชะงักของการผลิต

นอกจากนี้ เกษตรกรสิงคโปร์ส่วนมากไม่สามารถขอรับการส่งเสริมการลงทุนในนวัตกรรมเกษตรจากสำนักงานอาหารสิงคโปร์ (The Singapore Food Agency - SFA) ได้เนื่องจากไม่สามารถจัดทำแผนดำเนินธุรกิจที่ประกอบด้วยวัตถุประสงค์ของโครงการ และคำอธิบายที่ครอบคลุมของระบบการทำฟาร์ม เช่น แผนธุรกิจแบบครบวงจรและประวัติความเชี่ยวชาญของทีมงานเป็นต้น อย่างไรก็ตาม ภาครัฐสิงคโปร์มีทั้งผู้ที่ประสบความสำเร็จและล้มเหลวด้วยหลายสาเหตุ ว่าจะจะเป็นปัจจัยจากภัยธรรมชาติ หรือการขาดทุนจากการลงทุนในเทคโนโลยีซึ่งประเทศสิงคโปร์ยังคงต้องเผชิญปัญหาใหญ่ในด้านพื้นที่ที่มีอย่างจำกัด และการพัฒนาการเกษตรเพื่อการผลิตในประเทศอย่างยั่งยืนต่อไป

## ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อแก้ปัญหาภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดโควิด 19

มาตรการ Circuit Breaker (CB) คือมาตรการควบคุมการแพร่ระบาดของไวรัส โควิด19 ของสิงคโปร์ อนุญาตให้เฉพาะการบริการที่จำเป็นเท่านั้นที่เปิดทำการได้บังคับใช้ในช่วงระหว่างวันที่ 7 เมษายน ถึง 1 มิถุนายน พ.ศ. 2563 มาตรการผ่อนปรนหลังการสิ้นสุด CB ระยะที่ 1 เริ่มตั้งแต่วันที่ 2 มิถุนายน 2563 อนุญาตให้เฉพาะธุรกิจที่มีความเสี่ยงไม่สูงต่อการแพร่กระจายเชื้อไวรัส มาตรการผ่อนปรนหลังการสิ้นสุด CB ระยะที่ 2 เริ่มตั้งแต่วันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2563 อนุญาตให้ร้านค้าปลีก ห้างสรรพสินค้า และการให้บริการรับประทานอาหารในร้านอาหารสามารถเปิดทำการได้ นอกจากนี้ประเทศสิงคโปร์ยังมีมาตรการควบคุมกิจกรรมทางสังคมและเศรษฐกิจที่เข้มงวดมากขึ้น โดยเริ่มตั้งแต่วันที่ 16 พฤษภาคม ถึง 13 มิถุนายน พ.ศ. 2564 การงดกิจกรรมทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีความเสี่ยงสูงต่อการแพร่เชื้อไวรัส เช่นการลดจำนวนผู้เข้าร่วมพบปะสังสรรค์เป็น 2 คน จากเดิม 5 คน การทำงานจากบ้าน (Work from home) การงดกิจกรรมสาธารณะในร่มที่จำเป็นต้องถอดหน้ากากอนามัยออกทุกชนิด ชนิด (เช่น การรับประทานอาหารในร้านอาหาร ศูนย์อาหาร การออกกำลังกายในร่ม สปานวดหน้า และการเล่นดนตรีที่ต้องใช้การพ่นลมหายใจ เป็นต้น) มีการกำกับดูแลโดย Future Economy Council (FEC) ภายใต้ กระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมสิงคโปร์ (Ministry of Trade and Industry: MTI) เพื่อศึกษาและวางแผนการ พัฒนาประเทศในระยะยาว ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของสิงคโปร์ โดยเมื่อวันจันทร์ที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2564 ที่ผ่านมามหาหน่วยงาน Emerging Stronger Taskforce ได้ออกแถลงการณ์ข้อเสนอแนะสำหรับการดำเนินการเพื่อการผลักดันการเปลี่ยนแปลงของสิงคโปร์ภายใต้วิสัยทัศน์ “ประเทศที่ใช้ชีวิตจำกัดและเติบโตแบบ ยั่งยืน ซึ่งร่วมใจกันแข็งแกร่งขึ้น (Virtually Unlimited and Sustainable Nation that is Stronger Together)” มีแนวทางใหม่สำหรับการทำงานร่วมกันระหว่างภาคเอกชนและภาครัฐสามารถสรุปได้ 9 ประการดังนี้

1. Digitalizing the Built Environment การเร่งผลักดันอุตสาหกรรมสิงคโปร์ให้ก้าวสู่เศรษฐกิจดิจิทัล โดยต้องเริ่มตั้งแต่แนวคิดการออกแบบการก่อสร้าง การจัดการสถานที่ รวมไปถึงการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการผลิต เพื่อรองรับความท้าทายต่าง ๆ ที่กำลังเกิดขึ้น รวมถึงในอนาคต อาทิเช่น สถานการณ์โควิด - 19 เป็นต้น
2. EduTech ผลลัพธ์ที่ยิ่งใหญ่อย่างหนึ่งจากโควิด - 19 คือการใช้ EduTech หรือการเรียนรู้จากที่บ้าน การศึกษาวิชาชีพและการฝึกอบรมออนไลน์ทั่วโลก สิ่งนี้จะเป็นการสร้างโอกาสที่ดีของสิงคโปร์ในการสร้างชื่อด้านการศึกษาของสิงคโปร์ไปทั่วโลก
3. Safe and Innovative Visitor Experiences การบุกเบิกวิธีการใหม่ ๆ สำหรับการขนส่งและการเดินทางที่ปลอดภัย เพื่อให้แน่ใจว่าสิงคโปร์ยังคงเป็นศูนย์กลางทางธุรกิจและองค์กรชั้นนำในเอเชียแปซิฟิก

4. Smart Commerce ในขณะที่โควิด - 19 ได้เร่งการเติบโตของ E-Commerce แต่การค้าปลีกแบบออฟไลน์ยังคงได้รับความนิยม เนื่องจากความสะดวกสบายในการเข้าถึงร้านค้าปลีกและศูนย์กลางที่มีอยู่ในทุกชุมชนของสิงคโปร์ โดยเฉพาะบริเวณสถานี MRT จุดเปลี่ยนรถประจำทาง เป็นต้น ดังนั้นการสร้างระบบนิเวศ Smart Commerce แบบผสมผสานออฟไลน์และออนไลน์จะเป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้ประกอบการค้าปลีกสิงคโปร์ให้สามารถเติบโตได้
5. Robotics ความท้าทายด้านแรงงานในสิงคโปร์รวมถึงสถานการณ์โควิด - 19 ทำให้การนำหุ่นยนต์เข้ามา ใช้ในการดำเนินกิจกรรมมีมากขึ้น เช่น หุ่นยนต์ทำความสะอาดและการก่อสร้างไปจนถึงการดูแลสุขภาพ และระบบขนส่งสาธารณะทางบก เป็นต้น
6. Supply Chain Digitalization ในอดีตห่วงโซ่อุปทานทั่วโลกในรูปแบบดิจิทัลไม่ได้รับความนิยม เนื่องจากความไม่สะดวกไม่มีการแบ่งปันข้อมูล และผู้ให้บริการทางแพลตฟอร์มมีน้อยแต่ด้วยความกังวลที่มากขึ้นหลังจากสถานการณ์โควิด - 19 ทำให้ความต้องการห่วงโซ่อุปทานในรูปแบบดิจิทัลมีมากขึ้น และเป็นโอกาสสำคัญของสิงคโปร์ในการพัฒนาระบบดิจิทัลสำหรับผู้ประกอบการในระบบนิเวศห่วงโซ่อุปทาน
7. Sustainability ในปัจจุบันการให้ความสำคัญกับความยั่งยืนมีมากขึ้นกว่าเดิม และสิงคโปร์เป็นหนึ่งในประเทศแนวหน้าด้านการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม สิงคโปร์จะพิจารณาใช้ประโยชน์จากสิ่งเหล่านี้ เพื่อให้พัฒนาประเทศให้มีความก้าวหน้าอย่างยั่งยืน
8. MedTech การวินิจฉัยในหลอดทดลอง (In-Vitro Diagnostics: IVD) เป็นโอกาสสำคัญในภาคธุรกิจ MedTech และจะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้กับตำแหน่งของสิงคโปร์ในฐานะ ศูนย์กลางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ MedTech
9. AgriTech สิงคโปร์สนับสนุนเป้าหมายด้านความยืดหยุ่นของอาหาร พร้อมการสร้างพรมแดนด้านเทคโนโลยีเพื่อการส่งออกเทคโนโลยีด้านการเกษตรไปทั่วโลก ในการก้าวไปสู่เป้าหมายนั้น สิงคโปร์ต้องจัดการกับปัญหาพื้นฐานของศักยภาพในการผลิตภายในประเทศก่อน โดยการจัดทำแผนผังเส้นทางความเป็นไป ได้ในการก้าวไปสู่ความการทำฟาร์มแนวตั้งในร่มเชิงพาณิชย์

### นโยบายใหม่เพื่อขับเคลื่อนประเทศของสิงคโปร์ “Living with COVID-19”

เดือนสิงหาคมปี พ.ศ. 2564 ที่ผ่านมานี้ประชากรสิงคโปร์มีอัตราการฉีดวัคซีนได้ถึงประมาณ 80% รัฐบาลมีการปรับการแจ้งเตือนจำนวนผู้ติดเชื้อ และมีการคาดการณ์ว่าจำนวนผู้ติดเชื้อ จะเพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากมีผู้คนเริ่ม กลับมาทำกิจกรรมทางสังคมและกิจกรรมทางเศรษฐกิจมากขึ้น แต่จำนวนผู้ติดเชื้อ กลับเพิ่มขึ้นเร็วกว่าที่คาดไว้ โดยเป็นผลจากโควิด-19สายพันธุ์เดลตามีอัตราการแพร่เชื้อที่สูง ส่งผลให้เมื่อเดือนกันยายนที่ผ่านมา

มา รัฐบาลสิงคโปร์ประกาศ ยกระดับมาตรการควบคุมทางสังคมอีกครั้ง วันที่ 27 กันยายน - 24 ตุลาคม พ.ศ. 2564 เพื่อชะลอการแพร่ระบาด และได้มีการปรับมาตรการควบคุมสำหรับผู้ที่ไม่ได้ฉีดวัคซีนโดยเฉพาะอีกด้วย โดยสามารถสรุปข้อสำคัญของนโยบาย Living with COVID-19 ([Lee Hsien Loong, 2021](#)) ได้ดังนี้

1. มีการจัดตั้งโปรแกรม Home Recovery Programme (HRP) การรักษาตัวที่บ้านหากติดเชื้อโควิด-19 เนื่องจากการฉีดวัคซีนโควิด - 19 ทำให้อาการติดเชื้อลดความรุนแรงสำหรับประชากรส่วนใหญ่ยกเว้น ผู้สูงอายุเริ่มมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2564 ที่ผ่านมา
2. การลดความซับซ้อนของการดำเนินพิธีการทางด้านสุขภาพ (Health Protocol) โดยยกเลิกการออกคำสั่งกักตัว (Quarantine Orders) แต่เปลี่ยนเป็นการออกคำเตือน Health Risk Warning (HRW) เริ่มมีบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 11 ตุลาคม 2564 ที่ผ่านมา
3. มีความพยายามในการชักจูงผู้สูงอายุให้มารับวัคซีนที่ทางรัฐบาลจัดสรรตั้งแต่การรับวัคซีนเข็มแรกจนถึงวัคซีนเข็มที่สามเพื่อกระตุ้นภูมิคุ้มกัน
4. มีการขยายมาตรการ Vaccination-Differentiated Safe Management Measures (VDS) ตั้งแต่วันที่ 13 ตุลาคม 2564 ร้านอาหาร และศูนย์อาหาร (Hawker) อนุญาตให้นั่งรับประทานเฉพาะผู้ที่ฉีดวัคซีนแล้วไม่เกิน 2 คน เดิม ศูนย์อาหาร (Hawker) อนุญาตทั้งผู้ที่ฉีดวัคซีนและผู้ที่ไม่ได้ฉีด วัคซีนนั่งรับประทานได้ไม่เกิน 2 คน และห้างสรรพสินค้า สถานที่ท่องเที่ยวอนุญาตให้เข้าเฉพาะผู้ที่ฉีดวัคซีนแล้วไม่เกิน 2 คน

ซึ่งประเทศสิงคโปร์นั้นมีการร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนร่วมมือกันนำเสนอวิสัยทัศน์ เพื่อให้ประเทศของตนยั่งยืนในสภาวะการแพร่ระบาดโควิด - 19 และภายหลังการแพร่ระบาด “หลังสถานการณ์โควิด-19 สิงคโปร์จะเป็นประเทศหนึ่งี่สร้าง จุดเริ่มต้นใหม่ในพื้นที่ดิจิทัล เพื่อมอบโอกาสที่ไม่จำกัดสำหรับ ธุรกิจและผู้คน โดยความร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างภาครัฐ กับภาคเอกชน เพื่อการเติบโตด้วยความยั่งยืนและแข็งแกร่งไป ด้วยกัน” (Joseph Khong. 2021) คำกล่าวข้างต้นเป็นวิสัยทัศน์ที่นำเสนอโดยหน่วยงาน Emerging Stronger Taskforce (EST) ที่ถูกจัดตั้งขึ้นในช่วงการบังคับใช้ มาตรการ Circuit Breaker มาตรการเพื่อการสกัดกั้นการแพร่เชื้อโควิด - 19 ภายในประเทศ

นอกจากนั้นทางภาครัฐยังได้จัดสรรงบประมาณ Resilience Budget เพื่อรองรับการแพร่ระบาดโควิด - 19 โดยการใช้เงินทุนสำรองของประเทศทั้งนี้การจัดสรรงบประมาณมีวัตถุประสงค์เพื่อการช่วยเหลือผู้ประกอบการและภาคธุรกิจอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็น การขยายเวลาจ่ายภาษี การคืนภาษี โครงการสินเชื่อ รวมถึงการช่วยเหลือแรงงานที่มีรายได้น้อย และบุคคลที่ประกอบอาชีพอิสระผ่านโครงการฝึกอบรมและการ



สนับสนุนด้านการเงินทั้งนี้มาตรการสำคัญในการช่วยเหลือของภาครัฐในประเทศสิงคโปร์สามารถสรุปเป็น มาตรการต่าง ๆ ได้ดังนี้

### 1. มาตรการช่วยเหลือด้านแรงงาน

1.1 โครงการ Job Support Scheme (JSS) เป็นการจัดสรรงบประมาณรายจ่ายมูลค่า 15.1 พันล้านเหรียญสิงคโปร์ เพื่อสนับสนุนเงินช่วยเหลือแก่นายจ้าง ற்பค่าจ้างแรงงานสิงคโปร์ที่มีฐานรายได้ไม่เกิน 4,600 เหรียญสิงคโปร์ต่อเดือน จนถึงสิ้นปี พ.ศ. 2563 โดยนายจ้างนั้นจะได้รับเงินสนับสนุนเป็นจำนวนสามครั้ง ในเดือน พฤษภาคม กรกฎาคม และตุลาคม พ.ศ. 2563 ผู้ประกอบการทั่วไปจะได้รับเงินสนับสนุนร้อยละ 25 ของค่าจ้างแรงงาน ในส่วนของภาคการบริการอาหารนั้นจะได้รับเงินสนับสนุนร้อยละ 50 ของค่าจ้างแรงงาน ส่วนภาคการบินและการท่องเที่ยวที่ได้รับผลกระทบสูงสุดจะได้รับเงินสนับสนุนร้อยละ 75 ของค่าจ้างแรงงาน

1.2 การปรับปรุงโครงการ Wage Credit Scheme (WCS) รัฐบาลให้เงินสนับสนุนด้านต้นทุน ค่าจ้างแก่ผู้ประกอบการที่มีการขึ้นค่าจ้างรายเดือนอย่างน้อย 50 เหรียญสิงคโปร์ ให้แก่แรงงานชาวสิงคโปร์ที่มี ฐานเงินเดือนไม่เกิน 5,000 เหรียญสิงคโปร์ จากเดิม 4,000 เหรียญสิงคโปร์ โดยในปี 2562 รัฐบาลสนับสนุนร้อยละ 20 และในปี 2563 รัฐบาลสนับสนุนร้อยละ 15 ของค่าจ้างที่เพิ่มขึ้น ทั้งนี้ ชาวสิงคโปร์ราว 7000,000 คนที่ ถูกจ้างงานโดยผู้ประกอบการจำนวน 90,000 แห่งจะได้ รับประทานประโยชน์จากการปรับปรุงโครงการนี้ ซึ่งมีมูลค่า

1.1 พันล้านเหรียญสิงคโปร์

### 2. มาตรการช่วยเหลือผู้ประกอบการอาชีพอิสระ (Self-employed persons : SEPs)

2.1 โครงการ SEP Training relief scheme (SIRs) ผู้ประกอบการอาชีพอิสระมีสิทธิ์ที่จะได้รับเงิน สนับสนุนเป็นจำนวน 1,000 เหรียญสิงคโปร์ต่อเดือนเป็นระยะเวลาทั้งสิ้นเก้าเดือน

2.2 โครงการ SEP Support scheme มีการปรับเพิ่มเงินสนับสนุนภาครัฐสำหรับผู้ประกอบ อาชีพอิสระที่เข้ารับการฝึกอบรมภายใต้หลักสูตร The Skill Future Series

2.3 โครงการ Workfare Income Supplement Scheme (WIS) มีการปรับปรุงโครงการ WIS มีการเพิ่มเงินสนับสนุนพิเศษสำหรับแรงงานและผู้ประกอบการอาชีพอิสระที่มีรายได้น้อยจากเดิมอยู่ที่ร้อยละ 20 ของค่าใช้จ่ายในปี พ.ศ. 252 เป็นเงินสดจำนวน 3,000 เหรียญสิงคโปร์ต่อราย

### 3. มาตรการสร้างอาชีพ

3.1 โครงการ SGUnited Traineeships เป็นโครงการภายใต้หน่วยงาน Workforce Singapore (WSG) จะช่วยสนับสนุนค่าใช้จ่ายสำหรับองค์กรที่รับผู้ที่สำเร็จการศึกษาเข้าทำงาน ซึ่งมีจำนวนกว่า 8,000 รายที่ จบการศึกษาในปี พ.ศ. 2563



## สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

3.2 SGUnited Jobs initiative เป็นโครงการเพื่อสร้างอาชีพประมาณหนึ่งหมื่นอาชีพภายในปี พ.ศ. 2564 หน่วยงานภาครัฐจะเป็นผู้ริเริ่ม โดยการวางแผนความต้องการแรงงานของภาครัฐล่วงหน้า ซึ่งมีงานใหม่ที่หลายประเภทที่ต้องการคนรุ่นใหม่เป็นจำนวนมาก เช่น งานบริการสังคม การศึกษาปฐมวัย เป็นต้น นอกจากนี้การทำงานชั่วคราวระยะสั้นเพื่อดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด - 19 เช่น ผู้ช่วยด้านสุขภาพ เจ้าหน้าที่สนับสนุนการจัดการ เป็นต้น

### 4. มาตรการช่วยเหลือผู้ที่ตกงานจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด - 19

4.1 โครงการ ComCare Scheme ในช่วงเดือนเมษายน พ.ศ. 2563 มีการจัดตั้งกองทุนสงเคราะห์ชั่วคราวเพื่อช่วยเหลือทางการเงินในทันที โดยมีการบริหารที่สำนักงานบริการสังคมและศูนย์ชุมชน

4.2 โครงการ COVID - 19 Support Grant ในเดือนพฤษภาคม - เดือนกันยายน พ.ศ. 2563 จะมีการให้เงินสนับสนุนช่วยเหลือแรงงานที่ตกงานเนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด - 19 ทั่วประเทศ สิงคโปร์เป็นเงินจำนวนเดือนละ 800 เหรียญสิงคโปร์ต่อเดือน

### 5. มาตรการช่วยเหลือภาคธุรกิจ

5.1 การช่วยเหลือด้านกระแสเงินสดของภาคธุรกิจ โดยจะมีการช่วยผ่านทางโครงการ Job Support Scheme (JSS) และโครงการ Wage Credit Scheme (WCS)

5.2 การเลื่อนเวลาการชำระภาษีรายได้ สำหรับบริษัทและผู้ประกอบอาชีพอิสระสามารถเลื่อนการชำระภาษีรายได้ได้เป็นระยะเวลา 3 เดือนโดยไม่ต้องขออนุมัติใด ๆ

5.3 ไม่มีการปรับภาษีของสังหาริมทรัพย์ อสังหาริมทรัพย์เชิงพาณิชย์ที่ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโควิด - 19 รวมถึงห้องเช่า สถานที่ท่องเที่ยว ร้านค้า ร้านอาหารในปี พ.ศ. 2563

5.4 การคืนภาษีสังหาริมทรัพย์ประจำปี พ.ศ. 2563 ธุรกิจสังหาริมทรัพย์ ที่ไม่ใช่ที่อยู่อาศัย เช่น สำนักงาน และอสังหาริมทรัพย์เพื่อการอุตสาหกรรมที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด - 19 จะได้รับเงินคืนภาษีสังหาริมทรัพย์ร้อยละ 30 สำหรับปี พ.ศ. 2563 ในส่วนของโรงแรมที่มีบริการนอกเหนือจากที่พัก (Integrated Resorts) จะสามารถได้รับเงินคืนภาษีสังหาริมทรัพย์จำนวนร้อยละ 60 สำหรับปี พ.ศ. 2563

5.5 การผ่อนผันการเก็บค่าเช่าพื้นที่ของรัฐบาล

- ผู้เช่าที่ดำเนินกิจการประเภทศูนย์อาหาร (Hawker Center) จะได้รับการยกเว้นค่าเช่าเป็นระยะเวลาสามเดือน



## สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

- ผู้เช่าเชิงพาณิชย์ที่มีคุณสมบัติ อาทิ ผู้ให้บริการที่พักเชิงพาณิชย์ ร้านค้าปลีก ร้านอาหาร และเครื่องดื่ม สถานที่เพื่อความบันเทิง สถานดูแลสุขภาพ เป็นต้น จะได้รับการยกเว้นค่าเช่าเป็นระยะเวลาสองเดือน
- ผู้เช่าที่ไม่ใช่ที่พักอาศัยอื่น ๆ เช่น ผู้เช่าภายใต้หน่วยงานของภาครัฐจะได้รับการยกเว้นค่าเช่าครึ่งเดือน

5.6 การยกเลิกค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายทั้งหมดของรัฐบาล เป็นระยะเวลาหนึ่งปีนับตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2563 ถึงวันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2564

5.7 การปรับปรุงโครงการ Enterprise Financing Scheme (EFS) เป็นการเพิ่มมูลค่าสินเชื่อจาก 5 ล้านเหรียญสิงคโปร์ เป็น 10 ล้านเหรียญสิงคโปร์ และเพิ่มส่วนแบ่งความเสี่ยงของรัฐบาลจากร้อยละ 70 เป็นร้อยละ 80

5.8 โครงการ Temporary Bridging Loan Programme (TBLP) ขยายสินเชื่อ TBLP ไปทุกภาคส่วนโดยปรับวงเงินสินเชื่อจาก 1 ล้านเหรียญสิงคโปร์ เป็น 5 ล้านเหรียญสิงคโปร์

5.9 โครงการ Loan Insurance Scheme เป็นการเพิ่มเงินช่วยเหลือสำหรับเบี้ยประกันสินเชื่อภายใต้โครงการ Loan Insurance Scheme จากร้อยละ 50 เป็นร้อยละ 80

5.10 โครงการ EFS –SME Working Capital Loan ผู้ประกอบการ SMEs ที่ต้องการเงินสนับสนุนนอกเหนือจากโครงการ TBLP สามารถดำเนินการต่อได้ ภายใต้โครงการ EFS – SME Working Capital Loan ซึ่งปรับวงเงินสินเชื่อจาก 0.6 ล้านเหรียญสิงคโปร์เป็น 1 ล้านเหรียญสิงคโปร์

5.11 การเลื่อนการชำระเงินสินเชื่อโครงการ EFS และโครงการTBLP โดยรัฐบาลจะมีการทำงานร่วมกับสถาบันทางการเงินที่เข้าร่วม เพื่อเลื่อนการชำระเงินสินเชื่อโครงการทั้งสองเป็นระยะเวลาหนึ่งปีหากมีการร้องขอจากผู้ประกอบการธุรกิจ

**6. มาตรการช่วยเหลืออุตสาหกรรมที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากโควิด - 19** โดยแบ่งเป็นภาคการบริการทั้งห้าภาคดังนี้

6.1 ภาคการบิน มีการจัดสรรงบประมาณรายจ่ายมูลค่า 400 ล้านเหรียญสิงคโปร์ ภายใต้โครงการ JSS มีการสนับสนุนเงินช่วยเหลือด้านแรงงานท้องถิ่นร้อยละ 75 ของฐานรายได้ที่ไม่เกิน 4,000 เหรียญสิงคโปร์ต่อเดือน นอกจากนี้ยังมีการจัดสรรงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมเป็นมูลค่า 350 ล้านเหรียญสิงคโปร์ เพื่อปรับปรุงโครงการ Aviation Support Package

6.2 ภาคการท่องเที่ยว มีการสนับสนุนเงินช่วยเหลือด้านค่าจ้างแรงงานท้องถิ่น สำหรับโรงแรม ตัวแทนธุรกิจการท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยว อาคารผู้โดยสาร ผู้ประกอบการเรือสำราญ ผู้ประกอบการสถานที่จัดงาน



ต่าง ๆ จำนวนร้อยละ 75 ของผู้ที่มีฐานรายได้ไม่เกิน 4,600 เหรียญสิงคโปร์ต่อเดือนผ่านโครงการ JSS และนอกจากนี้ยังมีการจัดสรรงบประมาณรายจ่ายมูลค่า 90 ล้านดอลลาร์สิงคโปร์เพื่อสนับสนุนอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้ฟื้นตัวได้อย่างมั่นคงในภายภาคหน้า

6.3 ภาคการบริการอาหาร มีการสนับสนุนเงินช่วยเหลือด้านค่าจ้างแรงงานท้องถิ่นจำนวนร้อยละ 50 ของผู้ที่มีฐานรายได้ไม่เกิน 4,600 เหรียญสิงคโปร์ต่อเดือนผ่านโครงการ JSS

6.4 ภาคการขนส่ง มีการจัดสรรงบประมาณรายจ่ายมูลค่า 95 ล้านดอลลาร์สิงคโปร์ เพื่อปรับปรุงโครงการ Point to Point Support Package สำหรับผู้ประกอบการขับรถแท็กซี่และรถยนต์รับจ้างส่วนบุคคล จะได้รับเงินกองทุนสงเคราะห์พิเศษ 300 เหรียญสิงคโปร์ ต่อคันต่อเดือนจนถึงสิ้นเดือนกันยายน พ.ศ. 2563

6.5 ภาคศิลปวัฒนธรรม มีการจัดสรรงบประมาณรายจ่ายมูลค่า 55 ล้านดอลลาร์สิงคโปร์ เพื่อช่วยเหลือสนับสนุนการพัฒนาทักษะด้านแรงงานในด้านดิจิทัลของภาคศิลปวัฒนธรรม (Ministry of Finance Singapore, 2020)

### 4.3 ประเทศสหรัฐอเมริกา

#### แรงงานในระบบอาหารและการจ้างงานในภาคอาหาร

ประเทศสหรัฐอเมริกาเกิดมาจากการประกาศอิสรภาพของรัฐอริโซนา 13 รัฐ ประกาศดังกล่าวได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภาในวันที่ 4 กรกฎาคม ค.ศ. 1776 และอังกฤษในวันที่ 14 มกราคม ค.ศ. 1789 หลังจากนั้นรัฐต่างๆ จึงได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่เพื่อก่อตั้งสหพันธรัฐขึ้น ประเทศสหรัฐอเมริกามีเนื้อที่ประมาณ 9,629,091 ตารางกิโลเมตร เป็นเนื้อที่ที่เป็นพื้นดิน 9,158,960 ตารางกิโลเมตร เนื้อที่ที่เป็นพื้นน้ำ 470,131 ตารางกิโลเมตร อาณาเขตทิศเหนือติดประเทศแคนาดา (Canada) ทิศใต้ติดกับประเทศเม็กซิโก (Mexico) ทิศตะวันออกติดกับมหาสมุทรแอตแลนติก (Atlantic Ocean) ทิศตะวันตกติดกับมหาสมุทรแปซิฟิก (Pacific Ocean) จำนวนประชากรโดยประมาณ 331,449,281 คน เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2564 ประกอบด้วยหลายเชื้อชาติ ส่วนมากเป็นผิวขาว ประมาณร้อยละ 95.1 ผิวดำร้อยละ 12.3 เอเชียร้อยละ 0.9 อเมริเดียนร้อยละ 3.6 เชื้อชาติอื่นๆ ร้อยละ 5.5 ซึ่งมีอัตราการเติบโตชะลอตัวในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา นอกจากอัตราการเกิดที่ต่ำ ส่วนหนึ่งเกิดจากนโยบายของประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ มีความพยายามที่จะสกัดการเดินทางเข้ามาของผู้อพยพ และการผลักดันให้ผู้อพยพกลับประเทศ

ระบบเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาเป็นระบบทุนนิยม (Capitalism) ที่ให้เอกชนเป็นผู้ดำเนินธุรกิจ โดยที่รัฐจะเข้ามาแทรกแซงในกิจการของเอกชนน้อยมาก เน้นการสนับสนุนให้เกิดการแข่งขันอย่างเสรี ดังนั้นในช่วงปี ค.ศ. 1827-1875 ระบบเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาเต็มไปด้วยผู้ผลิตรายย่อย แต่ละคนมีบทบาทต่อ





ตลาดน้อยและผู้บริโภคมีอิทธิพลในตลาดมาก ทั้งนี้ลักษณะของตลาดเป็นตลาดที่มีการแข่งขันค่อนข้างสมบูรณ์ ในช่วงตั้งแต่ค.ศ. 1880 เป็นต้นมา ระบบเศรษฐกิจอเมริกาเติบโตอย่างมากเป็นช่วงที่เกิดการผูกขาดรวมตัวของ บริษัทอุตสาหกรรมเกิดขึ้น ทั้งในรูปของทรัสต์ (Trust) บริษัทในเครือ (Holding-Companies) และการรวมตัวกันอย่างเปิดเผย (Outright Mergers) ทำให้รัฐบาลต้องเข้ามาควบคุมโดยการออกกฎหมายต่อต้านการผูกขาด (Anti-Trust Law) อุตสาหกรรมหลายประเภทถูกรวบงำด้วยบริษัทยักษ์ใหญ่เพียง 2 – 3 แห่ง นอกเหนือไปจากภาคเอกชนที่มีการแข่งขันในการผลิตสินค้าโดยผ่านกลไกราคาแล้ว ในระบบเศรษฐกิจอเมริกา ยังมีเศรษฐกิจภาคเอกชนที่ไม่ได้อยู่ในระบบ หรือกลุ่ม Informal Sector ซึ่งมีลักษณะการแข่งขันค่อนข้างสูง เพราะประกอบไปด้วยผู้ผลิตรายย่อยๆ บางครั้งก็มีผู้ประกอบการเพียงคนเดียวและการเข้าสู่ระบบตลาดก็ง่าย ความสำคัญของการผลิตยังมีความสำคัญต่อตลาดแรงงาน เพราะเป็นการดูดซับแรงงานในช่วงภาวะเศรษฐกิจตกต่ำโดยช่วยลดภาวะการว่างงานที่มีอยู่ในระบบเศรษฐกิจอีกด้วย

แรงงานถือเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญในระบบเช่นนี้ ดังนั้น ความต้องการจากฝั่งนายจ้างที่มีต่อแรงงานจะมากขึ้นเมื่อค่าจ้างถูกลง ในขณะที่อุปทานของแรงงานจะผันแปรโดยตรงกับอัตราค่าจ้าง และเมื่อรัฐไม่สามารถแทรกแซงได้มากแรงงานจึงมีการรวมตัวเพื่อต่อรองในรูปของสหภาพแรงงาน

อย่างไรก็ตามสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่มีระบบเศรษฐกิจที่ใหญ่และมีอิทธิพลทางเศรษฐกิจในด้านเทคโนโลยีมากที่สุดในโลก เพื่อพิจารณาจากผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศต่อคนที่ 63,543.6 ดอลลาร์สหรัฐ (World Bank, 2020) และมีค่าครองชีพสูงมากประเทศหนึ่ง แรงงานในสหรัฐมีแรงงานทั้งแบบเต็มเวลาและบางเวลาที่เกี่ยวข้องกับภาคเกษตรและภาคอาหารจำนวน 19.7 ล้านคน ในพ.ศ. 2563 คิดเป็นร้อยละ 10.3 ของแรงงานในสหรัฐ และมีคนทำงานในระบบอาหารที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทั้งห้าประเภทคือ การผลิต การแปรรูป การกระจาย การค้าปลีก และระบบบริการ ถึง ยี่สิบล้านคน หรือประมาณ หนึ่งในหกของแรงงานทั่วสหรัฐ (Food Chain Workers Alliance 2012) ในช่วงโควิด-19ที่ผ่านมาส่งผลกระทบต่อสหรัฐอย่างมาก โดยเฉพาะในช่วงวิกฤติการระบาดหนักในระยะแรก ช่วงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2563 และระลอกที่สอง

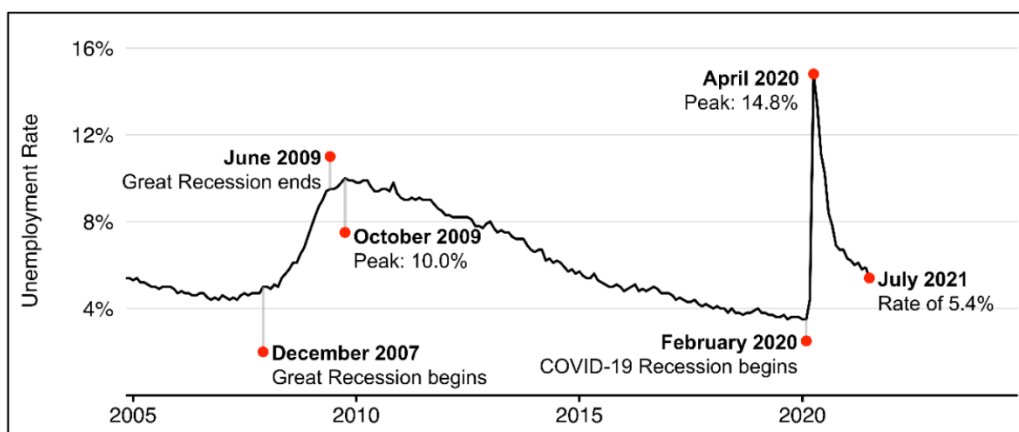
### สถานการณ์การแพร่ระบาดไวรัสโควิด – 19 และผลกระทบ

การแพร่ระบาดของโควิด-19ในสหรัฐเริ่มเมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2563 (พบผู้ติดเชื้อรายแรก) และเริ่มระบาดหนักขึ้นในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2563 จากตัวเลขผู้ติดเชื้อและเสียชีวิต มาตรการด้านสุขภาพ เช่น การสนับสนุนการตรวจหาเชื้อ การเพิ่มค่าตอบแทนให้สถานพยาบาล การให้ทุนงานวิจัย เช่น ความมั่นคงของห่วงโซ่อุปทานของผลิตภัณฑ์ทางการแพทย์ และมาตรการปิดเมือง (Lockdown) ร่วมกับการคัดกรองหาผู้ติดเชื้อรายสองแสนรายต่อวัน รวมไปถึงการหาเส้นทางทางการติดเชื้อเพื่อลดการแพร่ระบาด ส่งผลให้สถานการณ์ดีขึ้น

และเริ่มเข้าสู่การเปิดเมืองอีกครั้งในช่วงเดือน พฤษภาคม ซึ่งรัฐส่วนใหญ่จะอนุญาตให้ร้านอาหาร ร้านค้าปลีก ร้านเสริมสวย โบสถ์ เปิดทำการก่อน

การแพร่ระบาดในระลอกสองช่วงปลายเดือนมิถุนายน จำนวนผู้ติดเชื้อพุ่งขึ้นอย่างน้อยราวร้อยละ 5 จนทำให้บางรัฐระงับการเปิดเมือง จนเข้าสู่เดือนกันยายน ที่สถานการณ์กลับมาทรงตัวอีกครั้ง มาตรการกักตัว 14 วันสำหรับผู้สัมผัสผู้ป่วยถูกยกขึ้นมาเป็นมาตรการหลักในการลดการติดเชื้อ แต่ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2563 สถานการณ์กลับรุนแรงขึ้นอีกครั้ง จนเดือน มกราคม พ.ศ. 2564 และเริ่มดีขึ้นตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ในปีเดียวกัน

ผลกระทบจากโควิด-19 ต่อสภาพเศรษฐกิจในสหรัฐมีความรุนแรงตั้งแต่มีนาคม พ.ศ. 2563 นักเศรษฐศาสตร์จากออกซ์ฟอร์ด อีโคโนมิกส์ ได้ปรับคาดการณ์จีดีพีสหรัฐของปี 2564 ว่า จะขยายตัวเพียง 5.5% เหตุผลหลักส่วนหนึ่งเกิดจาก ตลาดแรงงานของสหรัฐได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 การปิดเมืองหรือห้ามเปิดทำการธุรกิจส่งผลอย่างมากกับกลุ่มแรงงานในสหรัฐ โดยเฉพาะในกลุ่มธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับอาหาร(Food Sector Workers) มีคนตกงานในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19จำนวนมาก. อัตราการว่างงาน (Unemployment Rate) เพิ่มสูงที่สุดในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2563 สูงถึง 14.8% (Congressional Research Service 2021) (รูปที่ 13) นับตั้งแต่ ค.ศ. 2005 เป็นต้นมา และแม้ว่าจะมีแนวโน้มที่ลดลงเรื่อยๆ แต่ในตุลาคม พ.ศ.2564 ก็ยังมีอัตราการว่างงานสูงถึง 4% (Investing.com, 2021) แม้ว่าหลังจากการกระจายวัคซีนให้กับพลเมืองสหรัฐอย่างกว้างขวาง ทำให้อัตราการตายและติดเชื้อลดลงมาตั้งแต่ต้นปี พ.ศ.2564 แต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2564 ที่ผ่านมามีการจ้างงานเพิ่มเพียง 235,000 ตำแหน่ง ซึ่งน้อยที่สุดนับตั้งแต่เดือนมกราคมที่ผ่านมา และยังทำให้อัตราการว่างงานทั้งหมดน้อยกว่าช่วงเดือนกุมภาพันธ์ปี 2020 หรือก่อนโควิด-19 ระบาดถึง 5.3 ล้านตำแหน่ง



Source: Created by CRS using data from the Bureau of Labor Statistics (BLS). Series LNS14000000 extracted using the Labor Force Statistics data series at <https://www.bls.gov/data/>.

รูป 13 อัตราการว่างงานของสหรัฐ ตั้งแต่ ค.ศ. 2005 – 2021

ที่มา: Congressional Research Service, 2021 <https://sgp.fas.org/crs/misc/R46554.pdf>



ผลกระทบต่อเด็ก-เยาวชน สตรี สตรีที่มีเด็กที่ต้องดูแล และกลุ่มสีผิวมีความรุนแรงมากกว่ากลุ่มแรงงานอื่นๆ โดยเฉพาะคนผิวชายเพศชาย (Census Bureau data, 2020) แม้ว่าจะมีมาตรการเยียวยาหลายรูปแบบ เช่น การจ่ายค่าจ้างเมื่อลาป่วย สองสัปดาห์ หรือการคืนภาษีเงินได้ให้พลเมืองสหรัฐที่มีรายได้ต่ำกว่า 75,000 ดอลลาร์สหรัฐ (ประมาณ 3 ล้านบาท) ซึ่งคาดว่าจะมีประมาณ 90% ของครัวเรือนทั้งประเทศ จะได้รับเงินคืน 1,200 ดอลลาร์สหรัฐ (ประมาณ 38,400 บาท) ต่อคน แต่ก็ยังไม่สามารถทำให้ดำรงชีวิตอยู่ได้ในช่วงเวลาที่ยาวนานของระยะเวลาการระบาดของโรค และมีแรงงานจำนวนมากที่เสียตำแหน่งงานระหว่างการแพร่ระบาดของโควิด-19

อุตสาหกรรมเนื้อสัตว์เป็นพื้นที่ที่มีการติดเชื้อโควิด-19สูงนับพันคนเมื่อเทียบกับในกลุ่มแรงงานในกลุ่มอาหารอื่นๆ (Food Sector Workers) เนื่องจากไม่สามารถสร้างระยะห่างระหว่างการทำงานได้ (Mak, 2020, Lusk, 2020) เช่นเดียวกับคนทำงานในร้านขายของชำที่ต้องเผชิญหน้ากับลูกค้าจากการขายของและมีโอกาสเสี่ยงต่อการติดเชื้อสูง (Dungca et al. 2020; Kornfield 2020; Meyersohn 2020) แต่เพราะเนื่องจากอาหารเป็นสิ่งจำเป็นดังนั้น โรงงานแปรรูปอาหารและร้านขายของชำจึงต้องเปิดทำการแม้ว่าจะเป็นช่วงที่มีการระบาดรุนแรง หรือปิดเมือง ดังนั้นการนายจ้างต้องจ้างงานลูกจ้างในค่าแรงที่สูงขึ้น หรือมีมาตรการอื่นๆเพื่อเชื้อเชิญให้พนักงานให้มาทำงาน เพราะความเสี่ยงที่สูงมากขึ้นและมีโอกาสของการติดเชื้อได้มากขึ้น อย่างไรก็ตามในธุรกิจเกี่ยวกับอาหารบางอย่างมีการจ้างงานที่ลดลงหรือปิดกิจการ โดยเฉพาะธุรกิจร้านอาหาร (Jin Cho, Yeong Lee, and Winters 2020) ทำให้แรงงานบางส่วนมีการย้ายตำแหน่งงานทั้งในภาคธุรกิจเกี่ยวกับอาหาร และย้ายออกไปยังภาคธุรกิจอื่น

ปัจจัยเรื่องของรายได้ของแรงงานในระบบอาหารที่ต่ำ สภาพการจ้างงาน โดยเฉพาะในโรงงานแปรรูปอาหาร และในไร่ นา สวัสดิการน้อย และขาดความมั่นคงในการจ้างงาน ล้วนเป็นปัจจัยเดิมที่ส่งผลเมื่อมีการแพร่ระบาดของโควิด-19 (Jin Cho, Yeong Lee, and Winters 2020) ค่าครองชีพที่สูงกับรายได้ที่ต่ำส่งผลต่อคุณภาพชีวิต การเลื่อนขั้นทางเศรษฐกิจ และการออม ดังนั้นผลกระทบเฉียบพลันจะเกิดขึ้นทันทีเมื่อแรงงานไม่มีค่าจ้างเพราะมีงานทำ สูญเสียงาน หรือถูกเลิกจ้าง กลุ่มงานที่จำเป็นในการผลิตอาหารไม่ว่าจะเป็น คนส่งอาหาร พนักงานค้าปลีก และคนจัดเก็บของในร้านขายของชำหรือซูเปอร์มาร์เก็ต แรงงานในโรงงานแปรรูปอาหารรวมถึงแรงงานในไร่ นา(Farm) ในสหรัฐล้วนเป็นแรงงานจำเป็นที่สำคัญแต่กำลังประสบกับปัญหาจากโควิด-19มากกว่ากลุ่มอื่นๆ

### มาตรการรับมือโควิด-19 ในกลุ่มแรงงานและมาตรการที่เกี่ยวข้อง

ในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่สหรัฐเผชิญหน้ากับวิกฤติรุนแรงหลายระลอก เพื่อเป็นการบรรเทาให้กับผู้ได้รับผลกระทบ สหรัฐได้ออกกฎหมายสำคัญเพื่อแก้ปัญหาวิกฤติหลายฉบับ บางฉบับเป็น



กฎหมายที่บัญญัติขึ้นใหม่ บางมาตรการอยู่ภายใต้กฎหมายเดิมที่การเพิ่มเติมในส่วนของมาตรการเข้าไป ซึ่ง มาตรการรับมือที่เกี่ยวข้องกับแรงงานในสหรัฐ ประกอบด้วย

**1 Coronavirus Preparedness and Response Supplemental Appropriations Act, HR 6074 (6 มี.ค. 2563)** เป็นกฎหมายที่ออกมาเพื่อรองรับด้านการพัฒนาวัคซีนโดยมีการอนุมัติวงเงินงบประมาณ จำนวน 8.3 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ไว้สำหรับเป็นกองทุนตั้งต้นและสนับสนุนการพัฒนาวัคซีน

**2 Families First Coronavirus Response Act, (FFCRA Act), HR 6201 (18 มี.ค. 2563)** เป็นกฎหมายที่ออกมาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อดูแลแรงงานที่ได้รับผลกระทบจากการต้องหยุดงานเนื่องด้วยสาเหตุ จากโควิด-19 หรือเพื่อรักษาคุณภาพชีวิตของคนที่ได้รับผลกระทบจากโควิด-19 ในวงเงินที่อนุมัติงบประมาณ 1.05 แสนล้านดอลลาร์สหรัฐ ทั้งนี้ มีมาตรการดังนี้

2.1 มาตรการสนับสนุนการลาป่วยแบบได้ค่าจ้าง (Paid sick leave) โดยรัฐบาลอนุมัติการจ่ายค่าจ้าง ให้ทั้งลูกจ้างประจำและลูกจ้างชั่วคราว สูงสุด 80 ชั่วโมงในระยะ 2 สัปดาห์ หรือ 14 วัน ตามระยะเวลาการ กักกันโรค ในกรณีที่ลูกจ้างมีเหตุจำเป็นต้องหยุดงานด้วยเหตุผลใดเหตุผลหนึ่งดังต่อไปนี้ (Library of Congress 2020a)

- 1) ได้รับคำสั่งจากภาครัฐ (ทั้งส่วนกลาง มลรัฐ และท้องถิ่น) ให้กักตัวเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของ เชื้อโควิด-19
- 2) ได้รับคำแนะนำจากผู้ให้บริการด้านสาธารณสุขให้กักตัวเนื่องจากมีความเสี่ยงที่จะติดโควิด-19
- 3) มีอาการคล้ายผู้ติดเชื้อโควิด-19 และอยู่ระหว่างการวินิจฉัยทางการแพทย์
- 4) จำเป็นต้องดูแลบุคคลผู้ซึ่งตรงกับเงื่อนไขข้อ 1) หรือ 2)
- 5) จำเป็นต้องดูแลบุตรที่มีอายุน้อยกว่า 18 ปี เนื่องจากโรงเรียนและสถานรับเลี้ยงเด็กปิดทำการ เพราะวิกฤติโควิด-19
- 6) ประสบปัญหาอื่นนอกจากข้างต้น ที่มีลักษณะคล้ายกับเงื่อนไขที่ระบุโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวง สุขภาพและการบริการมนุษย์ ร่วมกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังและรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงแรงงาน

ทั้งนี้ สำหรับลูกจ้างที่ลาหยุดด้วยเหตุผลในข้อ 1) – 3) รัฐบาลจะจ่ายค่าจ้างสูงสุดไม่เกิน 511 ดอลลาร์สหรัฐ ต่อวัน และไม่เกิน 5,110 ดอลลาร์สหรัฐต่อสัปดาห์ ส่วนลูกจ้างที่ลาหยุดด้วยเหตุผลในข้อ 4) – 6) รัฐบาลจะ จ่ายค่าจ้างสูงสุดไม่เกิน 200 ดอลลาร์สหรัฐต่อวัน และไม่เกิน 2,000 ดอลลาร์สหรัฐต่อสัปดาห์

2.2 มาตรการการช่วยเหลือผู้ว่างงาน (unemployment) เป็นมาตรการสมทบเงินชดเชยให้แก่ผู้ว่างงาน โดยรัฐแต่ละแห่งสามารถเลือกได้ว่าจะเข้าร่วมข้อตกลงนี้หรือไม่ หากเลือกทำการเข้าร่วมแล้ว รัฐบาลกลางจะสมทบเงินชดเชยการว่างงานให้แก่ผู้ว่างงานอีก 600 ดอลลาร์สหรัฐต่อสัปดาห์ ผ่านกฎหมายรัฐ (State Law) (Library of Congress 2020b)

2.3 มาตรการการสนับสนุนด้านอาหาร เช่น 1) บริการส่งอาหารให้ผู้สูงอายุและผู้พิการ (Library of Congress 2020a) โดยรัฐบาลกลางให้ความช่วยเหลือด้านอาหารแก่ผู้สูงอายุและผู้พิการใน มีบริการส่งอาหารถึงบ้าน รวมถึงให้การบริการส่งอาหารแก่กลุ่มชนพื้นเมืองอเมริกันด้วยงบ 250 ล้านดอลลาร์สหรัฐ 2) มาตรการซื้อและแจกจ่ายอาหารให้แก่ผู้มีรายได้น้อย (Library of Congress 2020a) ภายใต้งบประมาณค่า 400 ล้านดอลลาร์สหรัฐ 3) มาตรการให้ทุนสนับสนุนค่าอาหารสำหรับสตรีมีครรภ์และมารดา (Library of Congress 2020a) โดยรัฐบาลกลางให้ทุนสนับสนุนค่าอาหารสำหรับสตรีมีครรภ์และมารดาผู้ถูกให้ออกจากงานเนื่องจากวิกฤตโควิด-19 มูลค่า 500 ล้านดอลลาร์สหรัฐ 4) มาตรการให้บริการส่งอาหารให้นักเรียนผู้มีรายได้น้อยและครอบครัว (Library of Congress 2020a) โดยปกตินักเรียนจากครอบครัวผู้มีรายได้น้อยที่เข้าร่วมโครงการ Supplemental Nutrition Assistance Program (SNAP) หรือ Food Stamps จะได้รับทุนสนับสนุนค่าอาหารกลางวันฟรีหรือได้รับส่วนลดพิเศษ และในช่วงวิกฤตโควิด-19 นักเรียนและครอบครัวจะได้รับการบริการอาหารเช้าและอาหารกลางวันส่งถึงบ้าน ในกรณีที่โรงเรียนปิดอย่างน้อย 5 วัน

3. ภาษีเงินได้และที่อยู่อาศัย (27 มี.ค. 2563) เพื่อช่วยเหลือบุคคลและธุรกิจ รวมทั้งกระตุ้นเศรษฐกิจ ภายใต้วงเงินงบประมาณที่อนุมัติ 1.7 ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐ ประกอบด้วยมาตรการดังนี้

3.1 มาตรการคืนเงินภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา (Library of Congress 2020b) โดยสภาองเกรสนุมัติคืนภาษี (Rebate) แก่ชาวอเมริกันคนละ 1,200 ดอลลาร์สหรัฐ (หากยื่นภาษีแบบคู่สมรสจะได้คู่ละ 2,400 ดอลลาร์สหรัฐ) และในกรณีที่บุคคลนั้นมีบุตรอายุน้อยกว่า 17 ปีจะได้รับเงินช่วยเหลือเพิ่มอีก 500 ดอลลาร์สหรัฐต่อบุตรหนึ่งคน โดยมีเงื่อนไขรายได้ (อ้างอิงตามข้อมูลการเสียภาษีของปี 2019 หรือปี 2018) ดังนี้

- 1) บุคคลผู้มีสถานะโสดที่มีรายได้น้อยกว่า 75,000 ดอลลาร์สหรัฐต่อปี
- 2) บุคคลผู้มีสถานะเป็นหัวหน้าครอบครัวที่มีรายได้น้อยกว่า 112,500 ดอลลาร์สหรัฐต่อปี
- 3) คู่สมรสที่ยื่นภาษีร่วมกัน (taxpayers filing joint) ที่มีรายได้รวมกันน้อยกว่า 150,000 ดอลลาร์สหรัฐต่อปี

ทั้งนี้ สำหรับผู้มีรายได้น้อยกว่าเกณฑ์กำหนดจะได้รับเงินภาษีคืนลดลง 50 ดอลลาร์สหรัฐต่อรายได้ 1,000 ดอลลาร์ที่เกินจากเกณฑ์



ซึ่งแรงงานในระบบอาหารส่วนมากมีรายได้ไม่ถึงเกณฑ์ที่มาตรการกำหนด ทำให้เป็นมาตรการที่ช่วยกระจายเงินสดเข้าสู่มือแรงงานได้อย่างรวดเร็วเพื่อการดำรงชีวิตในภาวะยากลำบาก

มาตรการคืนเงินค่าจ้างแรงงานให้ธุรกิจที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตโควิด-19 (Library of Congress 2020b) โดยให้ธุรกิจที่ได้รับผลกระทบจากมาตรการของรัฐหรือมียอดขายลดลงอย่างเห็นได้ชัด จำนวนจากยอดขายในไตรมาสแรกของปี 2020 น้อยกว่าร้อยละ 50 ของยอดขายในไตรมาสเดียวกันของปีที่แล้ว และยอดขายในไตรมาสถัดมาของปี 2020 มากกว่าร้อยละ 80 ของยอดขายปีที่แล้ว ธุรกิจเหล่านี้สามารถเรียกร้องเครดิตสำหรับค่าจ้างที่จ่ายให้ลูกจ้างและค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับแผนการดูแลสุขภาพได้ร้อยละ 50 แต่ไม่เกิน 10,000 ดอลลาร์สหรัฐและไม่เกินกว่าค่าจ้างที่จ่ายให้ลูกจ้าง 30 วันที่ผ่านมา

โดยมีเงื่อนไขว่า ธุรกิจที่มีลูกจ้างประจำเฉลี่ยมากกว่า 100 คนในปี 2019 จะต้องปิดทำการในช่วงเวลาดังกล่าว ส่วนธุรกิจที่มีลูกจ้างประจำเฉลี่ยทั้งปีไม่เกิน 100 คน จะปิดทำการหรือไม่ปิดทำการในช่วงเวลาดังกล่าวก็ได้

มาตรการนี้สนับสนุนธุรกิจอาหารและเกี่ยวข้องกับระบบอาหารจำนวนมากโดยเฉพาะธุรกิจร้านอาหารและบริการที่เกี่ยวข้องกับอาหารขนาดกลางและเล็กในสหรัฐ

3.2 มาตรการละเว้นค่าจ้างที่พักอาศัยที่รับรองโดยรัฐบาลสำหรับครอบครัวที่อยู่กันแบบหลายครอบครัว (Library of Congress 2020b) สำหรับครอบครัวที่อยู่กันแบบหลายครอบครัว (Multifamily) อยู่อาศัยที่มีตั้งแต่ 5 หน่วยที่อยู่อาศัย (Unit) ขึ้นไปและมีหนี้ค่าจ้างที่พักอาศัยที่รับรองโดยรัฐบาล (Federally Backed Multifamily Mortgage Loan) สภาคองเกรสนุมัติให้ขยายเวลาการชำระค่าจ้างที่พักอาศัย 30 วัน และสามารถยื่นขอขยายระยะเวลาได้อีก 2 ครั้ง ครั้งละ 30 วัน อีกทั้งยังสั่งห้ามผู้ให้บริการดำเนินการยึดที่อยู่ เรียกเก็บค่าปรับ หรือลงโทษลูกหนี้ จนถึงกลางเดือนพฤษภาคม 2563 พร้อมทั้งสั่งห้ามเจ้าของที่ดิน (Landlord) ขับไล่ผู้เช่าที่ไม่สามารถชำระค่าเช่าได้เป็นระยะเวลา 120 วัน นับตั้งแต่วันที่กฎหมายนี้ประกาศใช้

**4. Paycheck Protection Program and Health Care Enhancement Act, H.R. 266 (24 เม.ย. 2563)** (National Association of Counties, 2020) เป็นมาตรการที่สหรัฐอนุมัติวงเงินมูลค่า 4.84 แสนล้านเหรียญสหรัฐ เพื่อให้เงินทุนช่วยเหลือกับธุรกิจขนาดเล็กและธุรกิจโรงพยาบาล

**5. Paycheck Protection Program Flexibility Act of 2020 (PPPFA) (5 มิ.ย. 2563)** (Investopedia, 2020) เป็นมาตรการเพื่อผ่อนปรนเงื่อนไขการชำระหนี้ให้แก่ธุรกิจขนาดเล็ก (มีพนักงานไม่เกิน 500 คน) ที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตโควิด-19 และสามารถกู้เงินระยะสั้นจากโปรแกรม Paycheck



Protection Program หรือ PPP โดยต้องจ่ายเงินกู้ภายใน 24 สัปดาห์ (6 เดือน) ซึ่งมากกว่าระยะเวลาเดิมคือ ต้องคืนเงินกู้ภายใน 8 สัปดาห์ (2 เดือน) หลังจากได้รับเงิน แต่ทั้งนี้จะต้องทำการกู้ยืมไม่เกินวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2563 และต้องชำระเงินกู้ภายใน 5 ปี (จากเดิม 2 ปี) ทั้งนี้ ธุรกิจสามารถปลดหนี้ได้โดยมีเงื่อนไขดังนี้

- 1) ยอดหนี้ที่ปลดได้จะคำนวณจากค่าใช้จ่ายในช่วง 24 สัปดาห์แรก
- 2) ยอดหนี้ที่ปลดได้จะลดลงหากมีการลดการจ้างงานหรือลดค่าจ้าง
- 3) ธุรกิจต้องจ่ายเงินในการจ่ายค่าจ้างลูกจ้างอย่างน้อยร้อยละ 60 ของยอดหนี้ที่ปลดได้ (จากเดิมอย่างน้อยร้อยละ 75)

## 6. มาตรการอื่นเพิ่มเติม

6.1 มาตรการช่วยเหลือแรงงานที่สูญเสียรายได้ (11 กันยายน 2563) (CNBC, 2020) รัฐบาลกลางอนุมัติโครงการเงินช่วยเหลือผู้สูญเสียรายได้ (Lost Wages Assistance Program) ที่จะจ่ายเพิ่มเติมให้แก่แรงงานที่ได้รับผลประโยชน์ทดแทนในกรณีว่างงาน (unemployment benefits) อยู่แล้วเป็นจำนวน 300 เหรียญสหรัฐ (9,350 บาท) ต่อสัปดาห์ สูงสุดไม่เกิน 6 สัปดาห์ ยกเว้นรัฐบางแห่ง เช่น เคนทักกี มอนแทนา เวสต์เวอร์จิเนีย จะได้รับเงินเพิ่มเติม 400 เหรียญสหรัฐ (12,460 บาท) ต่อสัปดาห์

6.2 มาตรการช่วยเหลือผู้เช่าที่อยู่อาศัยที่มีรายได้น้อยหรือได้รับผลกระทบจากโควิด-19 (Centers for Disease Control and Prevention 2020.) โดยรัฐบาลประกาศห้ามมิให้ขับไล่ผู้เช่าที่อยู่อาศัย เพื่อไม่ให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นอันจะก่อให้เกิดการแพร่ระบาดของโควิด-19 ได้ง่ายขึ้น โดยผู้ที่ได้รับการคุ้มครอง อาทิ ผู้ที่มีรายได้น้อยไม่เกิน 99,000 ดอลลาร์สหรัฐในปี 2563 (หรือไม่เกิน 198,000 ดอลลาร์สหรัฐ กรณีจ่ายภาษีร่วมกับคู่สมรส) ผู้ที่ไม่สามารถจ่ายค่าเช่าได้ตามกำหนดอันเนื่องมาได้รับผลกระทบจากโควิด-19 (ถูกลดค่าจ้าง ถูกลดชั่วโมงการทำงาน) เป็นต้น มีผลบังคับใช้ถึง 31 ธ.ค. 2563

6.3 มาตรการให้เงินชดเชยช่วยเหลือผู้ว่างงานเพิ่มเติม (27 ธันวาคม 2563) (Iowa Workforce Development, 2021) ภายใต้กฎหมาย Consolidated Assistance Act, 2021 รัฐบาลได้ประกาศใช้มาตรการ Federal Pandemic Unemployment Compensation (FPUC) เพื่อช่วยเหลือผู้ว่างงานที่เคยได้รับเงินชดเชยการว่างงานอยู่แล้ว ด้วยการให้เงินชดเชยเพิ่มอีก 300 ดอลลาร์สหรัฐ (9,350 บาท) ต่อสัปดาห์ เริ่มตั้งแต่วันที่ 26 ธ.ค. 2563 จนถึงวันที่ 13 มี.ค. 2564

6.4 มาตรการห้ามเจ้าของบ้านขับไล่ผู้เช่าที่ขาดรายได้ในช่วงโควิด-19 (3 สิงหาคม 2564) (Hughes 2021) โดย ศูนย์ควบคุมและป้องกันโรค (CDC) ได้ออกคำสั่งห้ามเจ้าของบ้านขับไล่ผู้เช่าออกเนื่องจากรายได้ไม่เพียงพอในการจ่ายค่าเช่า โดยคำสั่งนี้จะบังคับใช้ในพื้นที่ที่ประสบปัญหาการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ในระดับสูง และ CDC ประกาศให้พักชำระหนี้ได้จนถึงวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2564

มาตรการที่กล่าวมาข้างต้นเป็นมาตรการที่เลือกจากความเกี่ยวข้องกับแรงงานในระบบอาหารทั้งในด้านเศรษฐกิจ และสังคม ที่มุ่งเน้นสองประเด็น คือ การสนับสนุนภาคธุรกิจให้สามารถดำเนินการได้ ผ่านเงินช่วยเหลือด้านธุรกิจและการสนับสนุนเงินชดเชยแก่ลูกจ้าง ในอีกด้านหนึ่งเน้นที่การรักษาเสถียรภาพทางคุณภาพชีวิตทั้งในเรื่องอาหาร และที่พักอาศัย

#### 4.4 สรุปมาตรการเชิงเปรียบเทียบ

ทุกประเทศทั่วโลกต่างเผชิญกับวิกฤติการระบาดของโรคโควิด-19 ถ้าวินิจฉัย ลักษณะของวิกฤติการระบาดที่สร้างผลกระทบวงกว้าง ทั้งยืดเยื้อยาวนานต่อเนื่องเป็นระลอกคลื่น นี่ถือว่าเป็นวิกฤติอุบัติใหม่ที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน ทำให้วงจรการจัดการวิกฤติหมุนทับซ้อนเป็นชั้น มาตรการที่เคยรับมือได้ช่วงระยะเวลาหนึ่ง อาจจะทำให้คนกลุ่มหนึ่งผ่านพ้นวิกฤติและเข้าสู่ระยะฟื้นฟูเยียวยาได้ แต่เมื่อระลอกคลื่นวิกฤติโรคระบาดกลับมาใหม่ คนกลุ่มที่กำลังอยู่ในระยะฟื้นฟูเยียวยาก็ต้องกลับเข้าสู่วงจรรับมือวิกฤติใหม่ รวมทั้งคนกลุ่มที่ยังไม่อาจฟื้นฟูเยียวยาได้เมื่อต้องเผชิญวิกฤติต่อเนื่องก็อาจจะต้องใช้ทรัพยากรในการฟื้นฟูเยียวยามากขึ้น มาตรการที่มีอยู่เดิมอาจจะไม่สามารถรับมือวิกฤติซ้ำซ้อนได้เพียงพอ หลายประเทศในโลกจึงต้องมีนวัตกรรมทางนโยบายมารับมือ ในบางประเทศ มาตรการการรับมือทางนโยบายบางอย่างเมื่อทดลองใช้แล้วได้ผลดี แต่วิกฤติยังไม่ผ่านพ้น ประเทศนั้นก็อาจเลือกขยายระยะเวลาการใช้มาตรการรับมือเหล่านั้น ขณะเดียวกันก็ต้องออกมาตรการมาสนับสนุนการฟื้นตัวในทางเศรษฐกิจและสังคม จึงเป็นการยากที่จะแยกกลุ่มประเภทนโยบาย ว่านโยบายใดใช้รับมือวิกฤติที่มาจากผู้ถึงตัว หรือนโยบายใดใช้สำหรับการฟื้นฟูเยียวยาเพื่อกลับเข้าสู่เส้นทางการพัฒนาต่อ

งานศึกษานี้เลือกเปรียบเทียบมาตรการทางนโยบายระหว่างประเทศไทย สิงคโปร์ และสหรัฐอเมริกา ด้วยวิธีการทบทวนเอกสาร และสรุปเปรียบเทียบมาตรการรับมือวิกฤติโควิด-19 ของทั้ง 3 ประเทศ ไว้ (ตาราง 8 และ 9) โดยมุ่งเน้นไปที่มาตรการที่มุ่งกลุ่มเป้าหมายเป็นครัวเรือนรายได้น้อย และกลุ่มธุรกิจขนาดกลางและย่อม เนื่องจากแรงงานในระบบอาหารที่เป็นกลุ่มเปราะบางจะเป็นกลุ่มที่ได้รับการคุ้มครองโดยตรง และการรักษาการจ้างงานในกลุ่มธุรกิจขนาดกลางและย่อมนั้นเป็นหัวใจสำคัญของการสร้างความมั่นคงในการจ้างงานของแรงงานในระบบอาหาร ทั้งนี้ ในภาพรวมของทุกประเทศ กลุ่มธุรกิจขนาดกลางและย่อมในภาคบริการ



ตาราง 7 สรุปมาตรการรับมือวิกฤติโควิด-19 ระหว่างไทย สิงคโปร์ และสหรัฐอเมริกา

มาตรการช่วยเหลือ	ไทย	สิงคโปร์	สหรัฐอเมริกา
ครัวเรือนรายได้น้อย	<ul style="list-style-type: none"> <li>บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ</li> <li>คนละครึ่ง</li> <li>เราชนะ</li> <li>เราไม่ทิ้งกัน</li> </ul> <p>เงินอุดหนุน</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>คนพิการ</li> <li>ผู้มีบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ</li> <li>เด็กเล็ก/เด็กพิการ</li> <li>ครอบครัวยากจน</li> </ul> <p>อาหารกลางวันเด็กยากจน</p>	<p>เงินอุดหนุนรายได้</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>ผู้จ้างงานตนเอง</li> <li>ผู้มีรายได้น้อย</li> <li>ครอบครัวที่มีลูก</li> <li>ผู้สูงอายุ</li> <li>ผู้ตกงาน</li> <li>คนขับแท็กซี่</li> <li>รถเช่าส่วนบุคคล</li> </ul> <p>อุดหนุนค่าน้ำ-ไฟฟ้า</p> <p>คินค่าส่วนกลางบ้านรัฐ</p> <p>Grocery Voucher</p> <p>งดค่าธรรมเนียม/ค่าปรับของรัฐ</p> <p>เงินอุดหนุนผ่านองค์กร</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>สหภาพแรงงาน</li> <li>ชุมชนช่วยกลุ่มเปราะบาง</li> <li>หน่วยงานสังคมสงเคราะห์</li> </ul>	<p>FFCRA</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>Paid sick leave</li> <li>Unemployment Insurance</li> <li>SNAP/Food Stamp</li> </ul> <p>คินเงินภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา</p> <p>ขยายเวลาชำระหนี้ที่อยู่อาศัย</p> <p>เงินช่วยเหลือผู้ขาดรายได้</p> <p>ห้ามขับไล่ผู้เช่า</p> <p>เงินอุดหนุนผู้มีรายได้นานกลาง-น้อย</p> <p>เลื่อนเก็บภาษีแรงงานรายได้น้อย/เงินกู้เพื่อการศึกษา</p> <p>ผ่อนเกณฑ์ยึดทรัพย์สินสั่งหา</p>
ธุรกิจเอสเอ็มอีและรักษาการจ้างงาน	<p>พักชำระหนี้</p> <p>สินเชื่อฟื้นฟู</p> <p>สินเชื่อเพื่อส่งเสริมการจ้างงาน</p> <p>สิทธิประโยชน์ประกันสังคม</p> <p>ลดค่าไฟฟ้า</p>	<p>Job Support Scheme</p> <p>Wage Support Scheme</p> <p>Job Growth Incentive</p> <p>อุดหนุนค่าจ้าง</p> <p>อุดหนุนจ้างงานคนจบใหม่</p> <p>จ้างโดยรัฐ</p> <p>เลื่อนเสียภาษีรายได้</p> <p>คินภาษีอสังหาริมทรัพย์</p> <p>คินภาษีนิติบุคคล</p> <p>ผ่อนผันค่าเช่า</p> <p>สินเชื่อเอสเอ็มอี</p> <p>อุดหนุนค่าแรงฝึกงาน</p> <p>อุดหนุนค่าส่งคนฝึกอบรม</p> <p>งดภาษีธุรกิจจ้างแรงงานข้ามชาติ</p> <p>E-Payment</p>	<p>Pay Check Protection Program</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>เงินอุดหนุนธุรกิจ ป้องกันการเลิกจ้าง</li> </ul> <p>เลื่อนเก็บภาษีเงินได้</p> <p>เยียวยาธุรกิจ</p>

โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ซึ่งประกอบด้วยที่พักและร้านอาหาร ถือว่าได้รับผลกระทบมากที่สุดจากวิกฤติโควิด-19

มาตรการทางการเงินการคลังถือว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการเยียวยา และลดผลกระทบจากวิกฤติโควิด-19 โดยการใช้จ่ายภาครัฐอาจแบ่งเป็น (หนึ่ง) มาตรการช่วยเหลือผ่านเงินโอน การใช้จ่าย เครื่องมือภาษี และ (สอง) มาตรการช่วยเหลือผ่านการให้สินเชื่อและค้ำประกันสินเชื่อ ทั้งสินเชื่อผ่านโครงการภาครัฐ และสินเชื่อผ่านการปล่อยกู้ของธนาคารกลางที่ให้แก่สถาบันการเงิน ทั้งนี้ สัดส่วนการใช้จ่ายเงินภาครัฐของแต่ละประเทศสะท้อนการให้น้ำหนักความสำคัญต่อปัญหาและศักยภาพในการรับมือของแต่ละประเทศที่แตกต่างกัน

ช่วงปี พ.ศ. 2563 ในขณะที่สิงคโปร์ใช้จ่ายเงินภาครัฐราวร้อยละ 19.9 ของจีดีพี (มาตรการช่วยเหลือร้อยละ 15.9 และ มาตรการวงเงินค้ำประกันสินเชื่อ ร้อยละ 4) และรัฐบาลสหรัฐใช้จ่ายเงินราวร้อยละ 32 ของจีดีพี (มาตรการช่วยเหลือ ร้อยละ 12 และ วงเงินค้ำประกันสินเชื่อ ร้อยละ 20) เพื่อรับมือโควิด นี้สะท้อนให้เห็นชัดเจนว่า สิงคโปร์ให้น้ำหนักต่อมาตรการให้สินเชื่อน้อยกว่าสหรัฐอเมริกา แต่เน้นไปที่การช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางและการรักษาการจ้างงานมากกว่า และมีความหลากหลายของมาตรการให้ความช่วยเหลือที่มุ่งเข้าไปที่แรงงานกลุ่มเปราะบางค่อนข้างชัดเจน ซึ่งในกรณีของสิงคโปร์ระบุว่าเป็นกลุ่มผู้จ้างงานตนเอง และกลุ่มอาชีพขับซีร็อกแท็กซี่และรถยนต์ให้เช่าส่วนบุคคล ทั้งยังมีมาตรการเชิงรุกที่หลากหลายเพื่อช่วยเหลือธุรกิจขนาดกลางและย่อมแทนที่จะเน้นการให้สินเชื่อเหมือนสหรัฐอเมริกา

ส่วนประเทศไทยนั้นมีการใช้จ่ายเงินภาครัฐในปี พ.ศ. 2563 ราวร้อยละ 20 โดยมีสัดส่วนเพิ่มจากปีก่อนหน้าราวร้อยละ 3.2 แม้ไม่ชัดเจนว่ามีสัดส่วนการใช้จ่ายเงินภาครัฐผ่านมาตรการช่วยเหลือหรือวงเงินค้ำประกันสินเชื่อเป็นเท่าใด แต่หากพิจารณาเฉพาะลักษณะของมาตรการ (ตาราง 9) จะเห็นว่าเน้นไปที่การช่วยเหลือครัวเรือนรายได้น้อยรวมทั้งกลุ่มเปราะบางต่างๆ ซึ่งมีความเหมาะสมในช่วงเผชิญวิกฤติเบื้องต้นอย่างไรก็ดี มาตรการช่วยเหลือธุรกิจขนาดกลางและย่อมกลับมุ่งเน้นไปที่การให้สินเชื่อ ทั้งยังใช้มาตรการประกันสังคมที่มีอยู่เดิมเยียวยาเฉพาะกลุ่มแรงงานที่เป็นผู้ประกันตน ไม่อาจครอบคลุมกลุ่มผู้จ้างงานตนเองซึ่งรวมถึงผู้ประกอบการรายย่อย ส่งผลต่อขีดความสามารถในการฟื้นตัวของกลุ่มธุรกิจขนาดกลางและย่อม โดยเฉพาะธุรกิจร้านอาหาร รวมทั้งไม่อาจรักษาการจ้างงานที่ส่งผลกระทบต่อแรงงานรายได้น้อยในระบบอาหารโดยตรง ซึ่งน่ากังวลว่า ในระยะของการฟื้นตัวสู่เส้นทางการพัฒนาเดิม ประเทศไทยอาจจะต้องใช้ทรัพยากรมากกว่าและเวลานานกว่าประเทศอื่น ในการส่งเสริมทุนทางเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มธุรกิจขนาดกลางและย่อมให้กลับมาในระดับเดิม

ตาราง 8 เปรียบเทียบระดับมาตรการช่วยเหลือครัวเรือนรายได้น้อย และธุรกิจเอสเอ็มอี ของไทย สิงคโปร์ และสหรัฐอเมริกา

มาตรการช่วยเหลือ	ไทย	สิงคโปร์	สหรัฐอเมริกา
ครัวเรือนรายได้น้อย	✓✓	= ✓✓✓	✓✓✓✓
ธุรกิจเอสเอ็มอีและ รักษาการจ้างงาน	✓	✓✓✓✓	✓✓✓



ผลจากการทบทวนวรรณกรรมเปรียบเทียบมาตรการเชิงนโยบายในการรับมือโควิด-19 ของประเทศไทย กับสิงคโปร์ และสหรัฐอเมริกา สะท้อนให้เห็นว่า ประเทศไทยควรทบทวนมาตรการช่วยเหลือธุรกิจขนาดกลางและย่อมให้มีลักษณะเป็นแนวรุกมากขึ้น มีการติดตามประเมินผลโครงการให้สินเชื่อต่างๆ ว่ามีประสิทธิภาพหรือประสิทธิผลเพียงใด และอาจจะพิจารณาแนวทางการให้เงินอุดหนุนธุรกิจขนาดกลางและย่อมเพื่อรักษาการจ้างงานโดยตรง ซึ่งส่งผลกระทบเป็นต้นทุนมากกว่าแนวทางการให้เงินอุดหนุนครัวเรือนรายได้น้อยและกลุ่มเปราะบางที่ได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องระยะหนึ่งแล้ว เพื่อเพิ่มขีดความสามารถให้กับธุรกิจขนาดกลางและย่อม โดยเฉพาะในภาคบริการ ที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด อันจะนำไปสู่ความมั่นคงในการจ้างงาน และนอกจากวงจรการให้ความช่วยเหลือแบบสังคมสงเคราะห์ในระยะรับมือภัยพิบัติเฉพาะหน้าไปสู่ระยะการฟื้นตัวโดยเร็ว



สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

## บทที่ 5 ผลการวิจัย

งานศึกษานี้มีผลจากการเก็บข้อมูลหลายส่วน ประกอบด้วย ข้อมูลเชิงปริมาณ และข้อมูลเชิงคุณภาพ ทั้งนี้ ผลการวิจัยเชิงปริมาณมาจากการจัดเก็บข้อมูลเชิงปฐมภูมิแบบซึ่งหน้าผ่านแบบสอบถาม จากแรงงานในระบบอาหารรวม 398 คน ผลการวิจัยเชิงคุณภาพมาจากข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกแบบพบหน้ารวม 25 คน และการสนทนากลุ่ม 2 ครั้ง แบ่งเป็นกลุ่มลูกจ้าง 1 ครั้ง และกลุ่มผู้ประกอบการ 1 ครั้ง มีรายละเอียด ดังนี้

### 5.1 เชิงปริมาณ

#### 5.1.1 ข้อมูลทั่วไป

แรงงานในระบบอาหารส่วนมากเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย มีอายุตั้งแต่ 18 ปี ถึง 76 ปี อายุเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดอยู่ที่ 35 ปี นับถือศาสนาพุทธมากที่สุด (ร้อยละ 94.49) และส่วนมากเป็นคนไทยที่มีสัญชาติไทย (ร้อยละ 86.86)

สถานภาพครอบครัวของคนทำงานกลุ่มนี้พบว่าเกือบครึ่งหนึ่งแต่งงานแล้ว (ร้อยละ 47.97) แต่ก็เป็นโสดอยู่ไม่น้อย (ร้อยละ 41.37) ทั้งนี้ มีกลุ่มที่แยกกันอยู่/หย่าร้าง/เป็นหม้ายจำนวนน้อย

นอกจากนี้ ในด้านการศึกษาพบว่า ส่วนมากมีการศึกษาระดับมัธยมปลาย (ร้อยละ 23.41) รองลงมา มีการศึกษาระดับมัธยมต้น (ร้อยละ 17.56) และปริญญาตรี (ร้อยละ 16.03) ตามลำดับ

รายได้เฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างก่อนโควิด-19 อยู่ที่เดือนละ 17,145 บาท แต่ระหว่างโควิด-19 กลุ่มตัวอย่างมีรายได้ลดลงเหลือ 11,249 บาทต่อเดือน นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างเกือบทั้งหมดมีหนี้สินทั้งในและนอกระบบ

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีพื้นที่ทำงานอยู่ในเขตเมือง (ร้อยละ 88.9) แต่ที่พักอาศัยมีทั้งอยู่ในและนอกเขตเมือง

เมื่อพิจารณากลุ่มอาชีพของแรงงานในระบบอาหารจำแนกตามเพศ พบว่า กิจการด้านบริการทั้งในร้านอาหารและหาบเร่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ในขณะที่บริการส่งอาหาร ร้านของชำรวมถึงตลาดสดเป็นเพศชายมากกว่า ซึ่งแสดงให้เห็นว่า เงื่อนไขด้านลักษณะงานส่งผลต่อการเลือกจ้างแรงงาน เช่น งานที่ใช้แรงงาน อย่างการขนของในตลาดสดยังคงเป็นของเพศชาย และงานบริการที่ใช้แรงน้อยกว่า อย่างงานในร้านอาหาร หรือศูนย์อาหารยังคงเป็นของเพศหญิง เป็นต้น

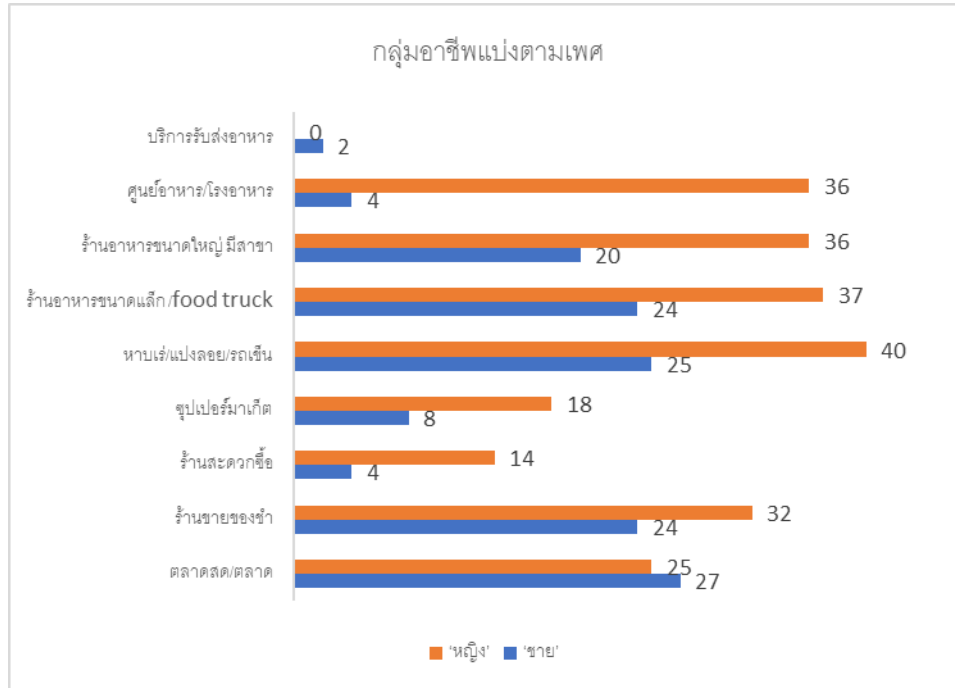


ตาราง 9 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

n=398

ข้อมูลทั่วไป	ร้อยละ
<b>เพศ</b>	
ชาย	36.5
หญิง	63.5
<b>สถานภาพสมรส</b>	
โสด	41.37
อยู่ด้วยกัน-สมรส	47.97
แยกกันอยู่	4.82
หย่าร้าง	2.28
หม้าย	3.55
<b>ศาสนา</b>	
พุทธ	94.49
อิสลาม	3.26
คริสต์	2.25
<b>สัญชาติ</b>	
ไทย	86.86
<b>ระดับการศึกษา</b>	
ไม่เคยเรียน และไม่จบ	3.56
ประถมศึกษา	
ประถมศึกษาตอนต้น	14.76
ประถมศึกษาตอนปลาย	6.87
มัธยมศึกษาตอนต้น	17.56
มัธยมศึกษาตอนปลาย	23.41
ปวช.	8.14
ปวส.	8.14
ปริญญาตรี	16.03
สูงกว่าปริญญาตรี	1.53
<b>ข้อมูล</b>	<b>เฉลี่ย/ร้อยละ</b>
<b>รายได้เฉลี่ย (บาท)</b>	
ก่อนโควิด-19	17,145
ระหว่างโควิด-19	11,249
มีหนี้ (ร้อยละ)	99.7
<b>อายุเฉลี่ย (ปี)</b>	35
<b>การอยู่อาศัยมานานเฉลี่ย (ปี)</b>	14

กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 60.8 อาศัยอยู่กับครอบครัว รวมถึงญาติ มีเพียงร้อยละ 39.2 ที่อาศัยอยู่คนเดียว ซึ่งพบว่าเกือบครึ่งหนึ่งของกลุ่มประชากรมีภาวะต้องดูแลผู้มีภาวะพึ่งพิงในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็น ลูก พ่อแม่ และญาติพี่น้อง (ร้อยละ 40)



รูป 14 กลุ่มอาชีพจำแนกตามอายุของแรงงาน

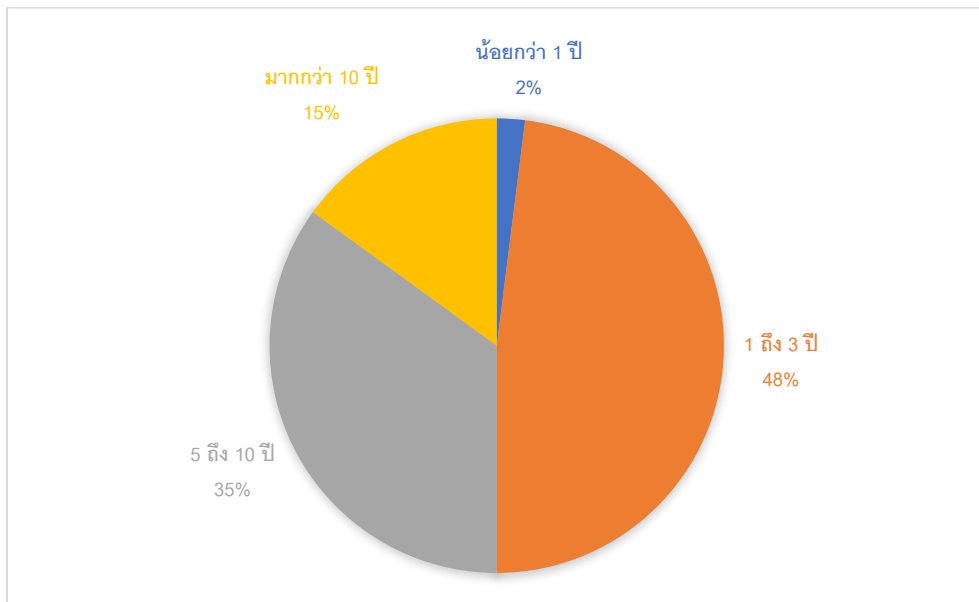
### 5.1.2 สถานภาพการทำงานและอาชีพของแรงงานในระบบอาหาร

ตาราง 10 สถานภาพในอาชีพ

สภาพในอาชีพ	ร้อยละ
นายจ้าง	9.0
ประกอบธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้าง	31.2
ลูกจ้าง	50.6
ช่วยธุรกิจในครัวเรือนโดยไม่ได้รับค่าจ้าง	1.5
ช่วยธุรกิจในครัวเรือนโดยได้รับค่าจ้าง	1.5
แม่บ้าน/พ่อบ้าน	0.7
นักเรียน/นักศึกษา	0.5
ว่างงาน/ เกษียณ	0.7
อื่นๆ	4.3

สถานภาพในอาชีพของกลุ่มตัวอย่างพบว่าครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเป็นลูกจ้าง (ร้อยละ 50.6) รองลงมาคือ เป็นผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัวแบบไม่มีลูกจ้าง หรือเจ้าของกิจการขนาดเล็ก (ร้อยละ 31.2)

ในขณะที่อายุการทำงานของแรงงานค่อยข้างแตกต่างกัน พบว่าช่วงอายุงานที่มากที่สุดคือ ช่วง 1-3 ปี รองลงมาคือ 5-10 ปี ตามลำดับ และร้อยละ 93.9 ยังมีงานทำอยู่ ซึ่งในจำนวนนั้นกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 17.6 มีที่ทำงาน หรือมีตำแหน่งงานมากกว่า 1 แห่ง และงานทั้งหมดรวรร้อยละ 74 ไม่มีสัญญาจ้าง และบางส่วนไม่แน่ใจว่ามีสัญญาจ้างใหม่ (ร้อยละ 3.7) เมื่อถามว่าชอบงานที่ทำอยู่ไหม ร้อยละ 53.4 ตอบว่าชอบ ส่วนที่เหลืออีกราวร้อยละ 28.3 ตอบว่าไม่ชอบ แต่ต้องต้องทำงานเพราะ ส่วนมากแล้วเลือกงานไม่ได้ อีกร้อยละ 14.9 ตอบว่ากลางๆ และเฉยๆ



รูปที่ 15 แสดงอายุการทำงานของแรงงานในระบบอาหาร

ระยะเวลาทำงานของแรงงานในระบบอาหารก่อนและระหว่างโควิด -19 สำหรับคนที่ยังมีงานทำอยู่นั้น ไม่แตกต่างกันมากนัก คือต้องทำงานวันละราว 9-10 ชั่วโมง แต่ระยะเวลาของการทำงานล่วงเวลาน้อยลงเมื่อมีโควิด- 19 อย่างไรก็ตามร้อยละ 58.4 มีวันหยุดสัปดาห์ละ 1 วัน รองลงมาร้อยละ 25.6 ไม่มีวันหยุดต้องทำงานทุกวัน และร้อยละ 10.6 สามารถมีวันหยุดสัปดาห์ละ 2 วัน และหากลาหยุดเพราะป่วยไม่ว่าจะเป็นจากโรคทั่วไปหรือจากโควิด -19 จะไม่ได้รับค่าตอบแทนร้อยละ 48.2

ในช่วงโควิด -19 ที่ผ่านมามีพบว่าร้อยละ 9.6 ยังทำงานเดิมตั้งแต่ก่อนเกิดโควิด- 19 แต่กลุ่มตัวอย่างอื่นมีการเปลี่ยนงานระหว่าง 1-4 ครั้ง และในนั้นร้อยละ 50 ต้องเปลี่ยนงานอย่างน้อย 1 ครั้ง และร้อยละ 53.6 ไม่มีประกันสังคม ส่วนกลุ่มที่มีประกันสังคมส่วนมากนายจ้างดำเนินการให้



ตาราง 11 ลักษณะของอาชีพปัจจุบัน

ลักษณะของอาชีพปัจจุบัน	ร้อยละ
ยังมีงานทำ	93.9
ว่างงาน	6.1
ทำงาน 1 แห่ง	73.3
ทำงานมากกว่า 1 แห่ง	26.7
ชอบงานที่ทำอยู่ใหม่	53.4
ไม่ชอบงาน	28.3
กลางๆเฉยๆกับงานที่ทำอยู่	14.9
มีสัญญาจ้าง	22.2
ไม่มีสัญญาจ้าง	74.1
ไม่แน่ใจ	3.7
ไม่มีวันหยุด	25.6
หยุดสัปดาห์ละ 1 วัน	58.4
หยุดสัปดาห์ละ 2 วัน	10.6
ลาป่วย-ลากิจจะไม่ได้ค่าตอบแทน	48.2
ไม่เคยเปลี่ยนงานเลย	9.6
ไม่มีประกันสังคม	53.6

### 5.1.3 การรับรู้เรื่องโควิด -19 และ ผลกระทบจากโควิด-19

การรับรู้เรื่องโควิด- 19 และการรับมือที่ผ่านมาของกลุ่มแรงงานผลกระทบที่ผ่านมาเป็นประเด็นสำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงการป้องกันของกลุ่มแรงงานในระบบอาหาร และผลกระทบที่ประกอบด้วยเรื่องทางเศรษฐกิจ สังคม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับสภาพชีวิต การงาน รายจ่ายที่สำคัญ และการได้รับการและมาตรการสนับสนุนช่วยเหลือจากรัฐนั้นกลุ่มตัวอย่างมีข้อมูลดังนี้

ในด้านการรับรู้ข่าวสารเพื่อการป้องกันตัวเองของกลุ่มแรงงานในระบบอาหารพบว่า กลุ่มตัวอย่างได้รับข่าวสารเรื่องโควิด-19 จากโทรทัศน์มากที่สุด รองลงมาคือ โทรศัพท์มือถือ ในระดับใกล้เคียงกันคือ ร้อยละ 75.3 และร้อยละ 70.6 และอินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางที่เข้าถึงอีกประเภทหนึ่ง อย่างไรก็ตามกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 83.0 มองว่าการรับรู้ข่าวสารของตนทันต่อเหตุการณ์พอๆ กับคนอื่นๆ ในสังคม

ตาราง 12 ช่องทางการรับรู้ข่าวสารเรื่องโควิด-19

การรับรู้ข่าวสาร	ร้อยละ
วิทยุ	7.5
โทรทัศน์	75.3
โทรศัพท์มือถือ	70.6
เพื่อน	25.9
ครอบครัว	22.9
ผู้นำชุมชน	9.5
ที่ทำงาน	18.5
หน่วยงานรัฐ	15.7
อินเทอร์เน็ต	33.4
ศูนย์ช่วยเหลือแรงงานข้ามชาติ	0.7
เอกสารเผยแพร่	1.2

มาตรการการรับมือเพื่อลดการแพร่กระจายโควิด-19 ในชีวิตประจำวันที่ผ่านมาที่กลุ่มตัวอย่างเลือกใช้มากที่สุดคือการใส่หน้ากากอนามัย ร้อยละ 97.0 รองลงมาเป็นการใช้เจลแอลกอฮอล์และสเปรย์แอลกอฮอล์ และการล้างมือ (ร้อยละ 76.6 และ ร้อยละ 70.6 ตามลำดับ) นอกจากนี้มาตรการที่รัฐเคยเสนอ เช่นการรักษา ระยะห่าง กินข้าวแยกกัน รวมไปถึงการเดินทางที่สามารถสร้างระยะห่างได้ ก็มีการนำมาใช้สำหรับกลุ่มตัวอย่าง

ตาราง 13 มาตรการรับมือที่ผ่านมา เพื่อลดการแพร่กระจายโควิด-19 ในชีวิตประจำวัน

มาตรการรับมือกับโควิด-19ที่ผ่านมา	ร้อยละ
ใส่หน้ากากอนามัย	97.0
พกเจลล้างมือ/สเปรย์แอลกอฮอล์	76.6
ล้างมือบ่อยๆ	70.6
สร้างระยะห่าง	67.1
กินข้าวแยกจาน/หาที่กินข้าวคนเดียว/ห่อข้าวไปกิน	51.9
เลือกการเดินทางที่คนน้อยที่สุด	45.9
ใช้รถส่วนตัว เช่น มอเตอร์ไซค์ รถยนต์ จักรยาน	45.9



อย่างไรก็ตามทั้งเรื่องการรับรู้ข่าวสารและมาตรการรับมือเพื่อการป้องกันตัวเองของกลุ่มตัวอย่าง เป็นไปในลักษณะของการรับเท่าที่มีช่องทางในการสื่อสารข่าวสาร จากฝั่งผู้ให้ข้อมูล ในขณะที่มาตรการรับมือเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของที่ปรากฏเป็นมาตรการที่เกิดตามคำแนะนำของข่าวสารที่ได้รับและเป็น มาตรการที่ใช้ทุนส่วนตัวในการสร้างมาตรการต่างๆ มากกว่า

ในด้านผลกระทบที่เกิดขึ้นระหว่างการแพร่กระจายเชื้อไวรัส นั้น พบว่า แรงงานในระบบอาหาร ส่วนมากที่เป็นกลุ่มตัวอย่างต้องเผชิญกับผลกระทบเชิงลบ และผลกระทบที่กลุ่มตัวอย่างส่วนมากได้รับคือ ด้าน เศรษฐกิจ ประกอบด้วย ลูกค้ายาลดลงและมีรายได้ลดลง ร้อยละ 53.6 และอีกร้อยละ 32.7 ประสบปัญหาต้อง ร้านปิด ในขณะที่กลุ่มลูกจ้างประสบปัญหาถูกเลิกจ้าง ถูกลดงานทั้งแบบที่ได้และไม่ได้ค่าจ้าง

ตาราง 14 ผลกระทบจากโควิด-19 ที่ผ่านมา

ผลกระทบจากโควิด-19 ที่ผ่านมา	ร้อยละ
ปิดร้าน	32.7
ลูกค้ายาลดลง/รายได้ลดลง	53.6
ถูกลดงาน ค่าตอบแทนเท่าเดิม	6.0
ถูกลดงาน ไม่ได้ค่าตอบแทน	6.7
บังคับหยุดงาน ได้ค่าตอบแทน	3.2
บังคับหยุดงาน ไม่ได้ค่าตอบแทน	5.0
เลิกจ้าง ได้ค่าตอบแทน	1.5
เลิกจ้างไม่ได้ค่าตอบแทน	2.2
ประสบอุบัติเหตุ ป่วยระหว่างทำงานมากขึ้น	1.0
จ่ายค่าเดินทางแพงขึ้น	2.7
บังคับกักตัวและให้นับเป็นวันลา	2.5
ถูกบังคับให้ทำงาน	1.2
ไม่รู้ว่าจะจ่ายค่าจ้างอีกไหม จะจ่ายหรือไม่	0.5
นายจ้างชู้ไม่ต่อสัญญา	0.7
นายจ้างชู้ ทำร้าย ใช้ความรุนแรง	0.1



ทั้งนี้ จะพบว่าผลกระทบจากโควิด-19 ส่วนมากเป็นเรื่องเกี่ยวกับเศรษฐกิจของแรงงานในระบบอาหาร เป็นประเด็นหลัก ซึ่งส่งผลกระทบต่อรายได้และรายจ่ายของแรงงานอย่างมากในช่วงเวลานั้น เมื่อถามเกี่ยวกับ ค่าใช้จ่ายก่อนและระหว่างโควิด -19 พบว่า กลุ่มตัวอย่างราวร้อยละ 30 พบว่า มีค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นระหว่างโควิด-19 เพิ่มขึ้น แต่อีก ร้อยละ 52.6 แจ้งว่ามีค่าใช้จ่ายก่อนและระหว่างเกิดการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด -19 เท่าเดิม ในขณะที่มีรายได้ลดลง หรือไม่มีรายได้เลย จากการถูกเลิกจ้าง หรือปิดร้าน

ตาราง 15 ค่าใช้จ่ายก่อนและหลังโควิด-19

ค่าใช้จ่ายก่อนและระหว่างโควิด-19	ร้อยละ
ลดลง	8.7
เท่าเดิม	52.6
เพิ่มขึ้น	29.5
ไม่แน่ใจ	9.2

ตาราง 16 รายจ่ายที่เพิ่มขึ้นระหว่างโควิด-19

ค่าใช้จ่ายอะไรที่เพิ่มขึ้น	ร้อยละ
ค่าที่อยู่อาศัย	24.9
ค่าอาหาร	53.9
ค่าเดินทาง	24.9
ค่าน้ำ ค่าไฟ	33.9
ค่าโทรศัพท์	22.9
ค่าอินเทอร์เน็ต	18.0
ค่าอุปโภคในครอบครัวอื่น	16.7
ค่าดูแลลูก/ค่าเทอม	9.2
ของใช้ส่วนตัว	20.9
การศึกษา	4.0
ค่ารักษาพยาบาล	5.2
ความบันเทิง	2.2
ค่าลงทุนในอาชีพ	11.5
เกี่ยวกับศาสนา	1.5



ค่าใช้จ่ายที่มากกว่าเดิมนั้น พบว่า กลุ่มตัวอย่างมากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 53.9) มีรายจ่ายด้านอาหารเพิ่มมากขึ้นในระหว่างการระบาดของโควิด -19 ซึ่งเป็นรายจ่ายที่สำคัญสำหรับการดำรงชีวิต นอกจากนี้ รายจ่ายที่เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดอีกรายการหนึ่งคือ ค่าน้ำและค่าไฟ (ร้อยละ 33.9) ในขณะที่ ค่าเช่าที่อยู่อาศัยและค่าเดินทาง ก็เพิ่มขึ้นเช่นกัน (ร้อยละ 24.9 เท่ากัน)

ในด้านความช่วยเหลือจากมาตรการภาครัฐพบว่า การสนับสนุนด้านการลดค่าใช้จ่ายและการสนับสนุนเงินสดยังเป็นมาตรการที่ช่วยบรรเทาความเดือดร้อนได้ดีกว่ามาตรการอื่นๆ

ตาราง 17 มาตรการของรัฐที่เข้าถึงได้ระหว่าง พ.ศ. 2563 และ พ.ศ.2564

ท่านเข้าถึงมาตรการช่วยเหลือใดของรัฐ	ร้อยละ	
	2563	2564
บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ	15.0	14.5
แจกเงิน เราไม่ทิ้งกัน – เราชนะ	22.4	29.7
คนละครึ่ง	59.6	65.1
ยิ่งใช้ยิ่งได้	-	1.2
ลดค่าน้ำ	9.2	6.0
ขยายเวลาจ่ายค่าน้ำ	2.0	-
คืนเงินประกันการใช้น้ำ	1.7	-
ลดค่าไฟฟ้า	10.7	8.2
ขยายเวลาจ่ายค่าไฟฟ้า	3.0	-
คืนประกันการใช้ไฟฟ้า	1.5	-
เพิ่มความเร็วอินเทอร์เน็ต และมีมือถือ	2.5	-
คู่มืออินเทอร์เน็ตโทรศัพท์	-	1.2

มาตรการของรัฐที่ออกมาในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2563 เป็นต้นมา พบว่ามาตรการที่กลุ่มตัวอย่างเข้าถึงส่วนมากเป็นมาตรการด้านการ “แจกเงินสด” เช่น มาตรการคนละครึ่ง (ร้อยละ 59.6 และร้อยละ 65.1 ใน พ.ศ.2563 และ พ.ศ. 2564 ตามลำดับ) และเราชนะ หรือ เราไม่ทิ้งกัน (ร้อยละ 22.4 และร้อยละ 29.7 ใน พ.ศ.2563 และ พ.ศ. 2564 ตามลำดับ) มากที่สุดทั้งสองช่วงเวลา รวมไปถึงมาตรการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐด้วย

ตาราง 18 มาตรการเยียวยาที่เข้าถึง

ท่านเข้าถึงมาตรการเยียวยาใดของรัฐ	ร้อยละ
ประกันสังคม	41.6
โครงการคนละครึ่ง	61.1
รัฐจ้างจัดหาอาหารให้แรงงานก่อสร้าง	1.2
สินเชื่อช่วยผู้ประกอบการรายย่อย ธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทย (ธพว.)	0.5
โครงการชอปปี้โลนออมสินฟื้นฟูท่องเที่ยวไทย โดยธนาคารออมสิน	0.7
โครงการสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำเอสเอ็มอี "มีที่ มีเงิน สำหรับธุรกิจการท่องเที่ยว"	0.2

จากตารางจะพบว่า มาตรการด้านเงินสนับสนุนโดยตรงยังเป็นมาตรการที่กลุ่มตัวอย่างเข้าถึงมากที่สุด ในขณะที่มาตรการประกันสังคมสำหรับผู้ประกันตนเป็นอีกมาตรการที่ช่วยเหลือในช่วงว่างงานได้เป็นอย่างดี

#### 5.1.4 สุขภาพและการปรับตัวกับโควิด- 19

กลุ่มตัวอย่างมองว่าตนเองมีสุขภาพทั่วไปค่อนข้างดี เพราะเป็นกลุ่มวัยทำงานที่สามารถทำงานได้อยู่ มีช่วงอายุที่ยังไม่มากซึ่งเป็นเรื่องปกติของระดับสุขภาพของคนวัยทำงานที่จะมีสุขภาพดีกว่าช่วงอายุที่มากขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็ยังมีประกันสุขภาพจากรัฐและในฐานะคนทำงานคือ โครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า หรือ 30 บาทรักษาทุกโรค (ร้อยละ 32.3) และประกันสังคมสำหรับคนทำงาน (ร้อยละ 43.8)

ตาราง 19 การประเมินตัวเองเกี่ยวกับโอกาสการติดเชื้อ

ท่านคิดว่าท่านเคยติดเชื้อหรือไม่	ร้อยละ
คิดว่าเคยติด	85.8
- มีอาการ	7.2
- ไม่มีอาการ	29.9
ไม่แน่ใจ	19.2
ปัจจุบันคิดว่า	
ปัจจุบันคิดว่าติดเชื้อ	7.5
ปัจจุบันคิดว่ากำลังกักตัว	4.6
ปัจจุบันคิดว่าไม่ติดเชื้อ	87.9



เมื่อถามถึงความการติดเชื้อโควิด-19 ที่ผ่านมาพบว่า ร้อยละ 85.8 ของกลุ่มตัวอย่างคิดว่าตนเองเคยติดเชื้อแล้วอย่างน้อยหนึ่งครั้งแต่ไม่ปรากฏอาการ ร้อยละ 29.9 และมีอาหารร้อยละ 7.2 ในขณะที่ปัจจุบันนี้ กลุ่มตัวอย่างมองว่าตอนนี้ตนยังไม่ติดเชื้อ (ร้อยละ 87.9)

ตาราง 20 แผนจัดการตนเองหากติดเชื้อ

ท่านคิดว่าหากท่านติดเชื้อท่านจะ	ร้อยละ
<b>ที่พัก</b>	
พักที่เดิม	47.9
รัฐจัดหาให้	12.0
นายจ้างจัดหาให้	3.2
ชุมชนจัดหาให้	1.7
เพื่อหาให้	3.2
ครอบครัว/ญาติจัดหาให้	7.0
องค์กรศาสนาจัดหาให้	0.2
องค์กรภาคประชาสังคมจัดหาให้	0.7
จะไม่มีที่พักแยก	2.5
<b>รายได้ช่วงรักษาหรือกักตัว</b>	
ไม่มี	45.4
นายจ้างจ่าย	5.2
ประกันสังคม	6.5
<b>เข้าถึงอาหารจาก</b>	
ทำกินเองในบ้าน	39.9
ครอบครัว	37.4
ชุมชน	4.5
เพื่อนร่วมงาน	4.7
นายจ้าง	2.0
สั่งซื้อ	23.4



ในกรณีหากมีการติดเชื้อแรงงานฯ กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่า หากตนติดเชื้อแล้วจะเลือกพักที่เดิมมากที่สุด (ร้อยละ 47.9) รองมาคือพักในที่พักที่รัฐจัดให้ (ร้อยละ 12.0) แต่น่าสนใจว่า ร้อยละ 2.5 มองว่าตนเองอาจไม่มีที่พักแบบแยกรักษาตัวจากคนอื่น ๆ และคาดว่าจะทำอาหารกินเองที่บ้านได้ (ร้อยละ 39.9) คิดว่าครอบครัวจัดการอาหารให้ร้อยละ 37.4 และคาดว่าจะสามารถสั่งอาหารเข้ามากินได้ อีกร้อยละ 23.4 อย่างไรก็ตามกลุ่มตัวอย่างเกือบครึ่งหนึ่งคิดว่าจะไม่มีรายได้ในระหว่างการกักตัวหรือรักษาพยาบาล (ร้อยละ 45.4)

### 5.1.5 ประสบการณ์ ความพร้อม และความคาดหวังในอนาคต

เมื่อถามถึงประสบการณ์เรื่องการได้รับความช่วยเหลือพบว่า ที่ผ่านมากลุ่มตัวอย่างร้อยละ 62.1 ยืนยันว่าต้องช่วยเหลือตัวเองมากที่สุด เพราะไม่มีใครเข้ามาช่วย หรือเข้าไม่ถึงความช่วยเหลือ รองลงมาคือญาติ ร้อยละ 19.2 ซึ่งใกล้เคียงกับนายจ้างหรือบริษัท (ร้อยละ 18.7) ในขณะที่หน่วยงานรัฐให้ความช่วยเหลือ ร้อยละ 15.5

ตาราง 21 ผู้ให้ความช่วยเหลือมากที่สุด

ในช่วงโควิด-19 ได้รับความช่วยเหลือจากใครมากที่สุด	ร้อยละ
ไม่มี/ช่วยตัวเอง	62.1
นายจ้าง/บริษัท	18.7
ญาติ	19.2
เพื่อน	6.5
เพื่อนร่วมงาน	7.7
หน่วยงานรัฐ	15.5
องค์กรภาคประชาชน / NGOs	1.0
ชุมชน	6.2

ตาราง 22 การประเมินระดับการเข้าถึงความช่วยเหลือจากภาครัฐ

ท่านเข้าถึงความช่วยเหลือจากภาครัฐมากน้อยอย่างไร	ร้อยละ
ไม่ได้เลย	29.4
ไม่ค่อยได้	21.0
พอได้	38.5
เข้าถึงได้พอควร	10.0
เข้าถึงได้มาก	1.1





ในขณะที่เดียวกันที่ต้องช่วยเหลือตัวเองเพราะส่วนหนึ่งเข้าไม่ถึงความช่วยเหลือของรัฐ มีเพียงหนึ่งในสามของกลุ่มตัวอย่างที่ยอมรับว่าเข้าถึงความช่วยเหลือได้ส่วนหนึ่ง อีกร้อยละ 21.0 เข้าถึงไม่ค่อยได้ และราวร้อยละเกือบ 30 เข้าไม่ถึงเลย มีเพียงร้อยละ 1.1 ที่เข้าถึงความช่วยเหลือได้ในระดับมากเท่านั้น ซึ่งสนับสนุนว่าเหตุใดกลุ่มตัวอย่างส่วนมากจึงพึ่งพาตนเองมากกว่าความช่วยเหลือของรัฐ

ประเด็นเรื่องความช่วยเหลือที่กลุ่มตัวอย่างต้องการนั้นจากตารางจะพบว่าความต้องการที่กลุ่มตัวอย่างอยากได้หลักๆ สองประเด็น คือ เรื่องรายได้ (ร้อยละ 67.8 ในช่วงแรก และร้อยละ 77.3 ในช่วงหลัง) และงาน ร้อยละ 22.2 ในช่วงแรก และร้อยละ 25.9 ในช่วงหลัง) เมื่อพิจารณาความต้องการด้านสุขภาพจะพบว่า ต้องการวัคซีน (ร้อยละ 24.9 ในช่วงแรก และร้อยละ 44.6 ในช่วงหลัง) และต้องการการตรวจคัดกรอง (ร้อยละ 25.9 ในช่วงแรก และร้อยละ 34.4 ในช่วงหลัง) ตามมาด้วยการเข้ารับการรักษา ร้อยละ 22.7 ในช่วงแรก และร้อยละ 33.7 ในช่วงหลัง ข้อมูลยืนยันว่าเมื่อการระบาดรุนแรงขึ้น ความต้องการในด้านเศรษฐกิจ และด้านสุขภาพจะสูงมากขึ้นตามไปด้วย เมื่อเทียบความต้องการจากสองช่วงเวลา

ตาราง 23 ความช่วยเหลือที่ต้องการในช่วงต้น พ.ศ. 2563 และช่วงปลาย พ.ศ. 2563-2564

ความช่วยเหลือที่ท่านต้องการ	ร้อยละ	
	ช่วงต้น พ.ศ. 2563	ช่วงปลายพ.ศ 2563-2564
รายได้	67.8	77.3
งาน	22.2	25.9
เงินกู้ฉุกเฉิน	15.0	19.0
ชะลอ/ลดเงินกู้เดิม	13.7	15.5
อาหาร	18.5	19.2
ที่พัก	10.7	10.0
อุปกรณ์ป้องกัน	20.9	18.5
ห้องพักแยก หรือเพื่อการกักตัว	6.2	7.0
ที่ปรึกษา/ นักจิตฯ	4.2	4.7
คนดูแลคนป่วย/คนแก่	5.5	4.7
คนดูแลเด็ก	3.7	4.2
การตรวจคัดกรอง	25.9	34.4
วัคซีน	24.9	44.6
การเข้ารับการรักษา	22.7	33.7



เมื่อถามถึงศักยภาพของกลุ่มตัวอย่างในการฝ่าฟันกับปัญหาให้พ้นสภาพวิกฤติ (ตาราง 24) ก็พบว่ากลุ่มตัวอย่างร้อยละ 84 เห็นว่าตนเองเป็นคนที่จะช่วยให้ตนเองพ้นวิกฤติ สอดคล้องกับประเด็นก่อนหน้านี้ว่าต้องช่วยตนเอง มากกว่าขอความช่วยเหลือจากคนอื่นหรือจากภาครัฐ อย่างไรก็ตาม ครอบครัวเป็นอีกกลุ่มที่กลุ่มตัวอย่างมองว่าสามารถเข้ามาช่วยให้พ้นวิกฤติได้ (ร้อยละ 65.1)

ตาราง 24 การประเมินศักยภาพผู้ช่วยเหลือให้ผ่านพ้นภาวะวิกฤติ

ใครสามารถช่วยให้ท่านผ่านพ้นวิกฤติได้	ร้อยละ
ตัวเอง	84.0
ครอบครัว	65.1
เพื่อน	10.0
ประชาสังคม	1.7
องค์กรศาสนา	1.7
(นโยบาย) รัฐบาล	10.2

เมื่อมองถึงอดีตเพื่อการปรับปรุงและเตรียมการสำหรับอนาคตแล้วพบว่า กลุ่มตัวอย่างมองการออมหรือมีเงินเก็บเป็นยุทธศาสตร์หลักที่กลุ่มตัวอย่างเลือก (ร้อยละ 76.8 ) ในขณะที่ยุทธศาสตร์ด้านโรคภัยกลุ่มตัวอย่างเลือก การทำประกันสุขภาพเป็นยุทธศาสตร์หลักอีกประการหนึ่ง (ร้อยละ 48.4) และความมั่นคงของงานเป็นอีกหนึ่งยุทธศาสตร์ที่เลือกกว่าจะสามารถช่วยให้ผ่านพ้นวิกฤติไปได้ (ร้อยละ 20.2)

ตาราง 25 ยุทธศาสตร์เตรียมความพร้อมรับมือวิกฤติโควิด-19

ถ้าเตรียมตัวก่อนโควิด-19 ได้ท่านอยากจะ	ร้อยละ
เรียนต่อเพื่อเพิ่มวุฒิ	13.5
เรียนเพิ่มเติมเพื่อพัฒนาทักษะ	8.2
หางานที่มั่นคงกว่าเดิม	20.2
มีเงินเก็บ/ออม	76.8
ทำประกันสังคม	15.7
ทำประกันสุขภาพ	48.4
จัดตั้งศูนย์เลี้ยงเด็กในชุมชน	0.7
พัฒนาระบบช่วยเหลือในชุมชน เช่น อสส.	2.0
ร่วมกิจกรรมในชุมชน	2.2
รวมกลุ่มคนทำงานเพื่อช่วยเหลือกัน	4.2

### 5.1.6 ความเปราะบางของกลุ่มแรงงานในระบบอาหาร

ข้อมูลจากแบบสอบถามเมื่อพิจารณาผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโควิด -19 โดยแยกตามกลุ่มอาชีพแล้วพบว่าความเปราะบางจากการไม่ได้รับการคุ้มครองจากระบบประกันสังคมนั้นส่งผลกระทบต่อชีวิตเมื่อเจอภาวะวิกฤติโรคระบาดทั้งในเรื่องสิทธิด้านรายได้ และการรักษาพยาบาล

ตาราง 26 สถานภาพการได้รับความคุ้มครองตามประเภทประกันสังคม แยกตามกลุ่มอาชีพ

ประเภทกลุ่มแรงงานในระบบอาหาร	ประเภทประกันสังคม (ร้อยละของแต่ละกลุ่มอาชีพ)				
	ม.33	ม.39	ม. 40	ไม่มี-ไม่รู้	รวม (%)
ตลาดสด/ตลาด (ข)	18	15	22	57	100
ร้านขายของชำ (ก)	19	18	21	42	100
ร้านสะดวกซื้อ (ก)	58	5	21	16	100
ซูเปอร์มาร์เก็ต (ก)	97	0	3	0	100
หาบเร่/แผงลอย/รถเข็น (ค)	15	12	25	48	100
ร้านอาหารขนาดเล็ก/Food Truck (ค)	19	19	27	36	100
ร้านอาหารขนาดใหญ่/มีสาขา (ค)	82	47	2	7	100
ศูนย์อาหาร/โรงอาหาร (ค)	45	13	30	13	100
บริการรับ-ส่งอาหาร (ง)	0	50	50	0	100

จากตารางจะพบว่า เมื่อเทียบประเภทของการประกันในกลุ่มอาชีพเดียวกันแล้วกลุ่มแรงงานในตลาดและตลาดสดเป็นกลุ่มที่ไม่มีประกันสังคมมากที่สุดถึงร้อยละ 57 และมีประกันสังคมที่ไม่มั่นคงเพราะเป็นแบบจ่ายเอง ตามมาตรา 40 (ร้อยละ 22) และ มาตรา 39 (ร้อยละ 15) รวมร้อยละ 37 รองลงมาคือกลุ่มหาบเร่แผงลอย รถเข็น ที่ไม่มีประกันสังคมร้อยละ 48 และอีกร้อยละ 37 อยู่ในกลุ่มที่มีประกันสังคมแบบจ่ายเองซึ่งไม่มั่นคงและสิทธิน้อยกว่า (ร้อยละ 25 อยู่ในมาตรา 40 และร้อยละ 12 อยู่ในมาตรา 39) เช่นเดียวกับกลุ่มร้านขายของชำที่ ร้อยละ 42 อีกร้อยละ 21 อยู่ในมาตรา 40 และอีกร้อยละ 18 อยู่ในมาตรา 39 ดังนั้นความเปราะบางของกลุ่มแรงงานในระบบอาหารเมื่อพิจารณาจากการคุ้มครองทางสังคมแล้ว คือ กลุ่มที่จ้างงานตัวเอง ไม่มีประกันสังคมและเป็นกลุ่มที่ต้องจ่ายประกันสังคมเอง ซึ่งกลุ่มแรกไม่ได้รับสิทธิการคุ้มครองในขณะที่กลุ่มหลังมีโอกาสที่จะหลุดจากการคุ้มครองได้หากขาดส่งประกันสังคมได้หากมีปัญหาด้านเศรษฐกิจ

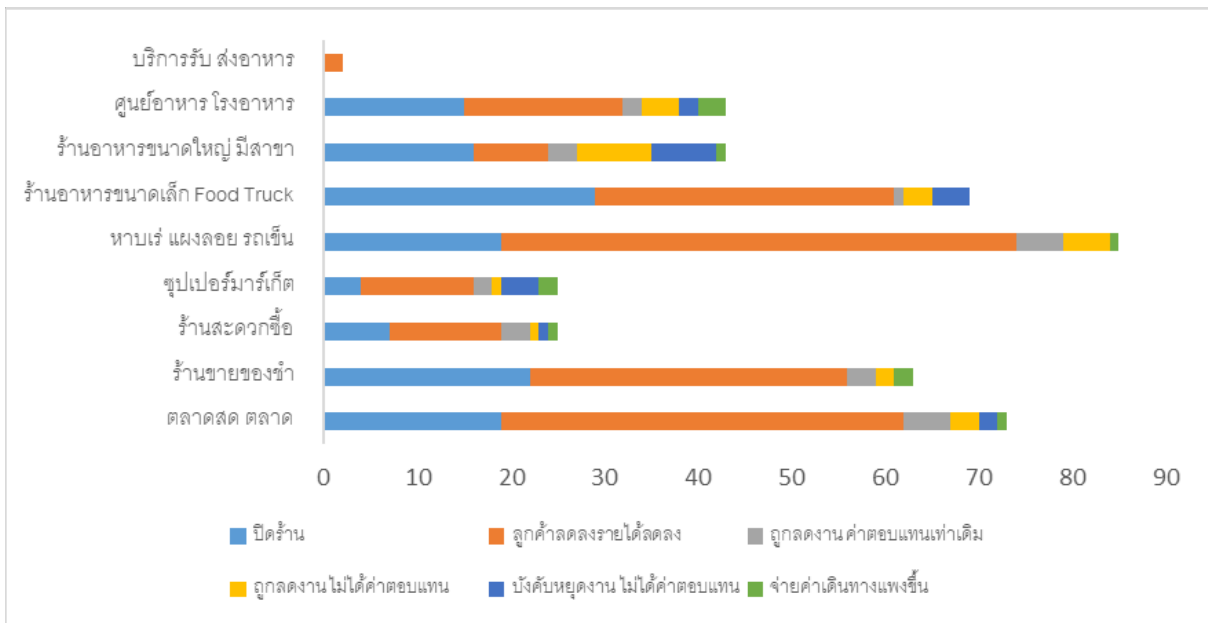


ตารางที่ 28 แสดงร้อยละของรายได้ก่อนและช่วงโควิด -19 แยกตามกลุ่มอาชีพ

ประเภทกลุ่มแรงงานฯ	รายได้ก่อนโควิด-19(มีค. 63) และ ช่วงโควิด-19 (พ.ศ.2563-2564)															
	(ร้อยละของแต่ละกลุ่มอาชีพ)															
	ไม่มีรายได้		น้อยกว่า 5,000		5,001-10,000		10,001-20,000		20,001-30,000		30,001-40,000		40,001-50,000		มากกว่า 50,000	
	ก่อน	โควิด	ก่อน	โควิด	ก่อน	โควิด	ก่อน	โควิด	ก่อน	โควิด	ก่อน	โควิด	ก่อน	โควิด	ก่อน	โควิด
ตลาดสด/ตลาด	0	9	2	26	34	34	49	25	9	2	0	2	0	0	6	2
ร้านขายของชำ	0	2	8	18	25	47	46	31	12	2	4	0	4	0	2	0
ร้านสะดวกซื้อ	0	7	13	20	47	40	40	33	0	0	0	0	0	0	0	0
ซูเปอร์มาร์เก็ต	3	6	0	0	31	50	66	44	0	0	0	0	0	0	0	0
หาบเร่/แผงลอย/รถเข็น	3	3	5	28	23	37	42	25	17	5	6	0	0	0	5	3
ร้านอาหารขนาดเล็ก/Food Truck	2	7	2	18	25	37	45	32	17	7	3	0	3	0	4	0
ร้านอาหารขนาดใหญ่/มีสาขา	4	4	10	10	33	40	42	38	10	6	0	0	0	0	2	2
ศูนย์อาหาร/โรงอาหาร	3	3	3	5	34	53	45	39	11	0	3	0	0	0	3	0
บริการรับ-ส่งอาหาร	0	0	0	0	0	50	50	50	50	0	0	0	0	0	0	0

นอกจากนี้ รายได้เป็นส่วนที่ยืนยันว่า แรงงานในกลุ่มอาหารประเภทต่างๆ มีความเปราะบางแตกต่างกัน รายได้ของแรงงานฯ เมื่อแยกตามกลุ่มอาชีพจะพบว่า ในภาพรวมรายได้ของแรงงานฯ ในทุกกลุ่มลดลงจากรายได้ที่เคยได้ในช่วงก่อนโควิด -19 แล้วส่วนมากแล้วทุกกลุ่มอาชีพจะมีรายได้เดือนอยู่ในช่วง 10,000 – 20,000 บาท มากที่สุด รองลงมาจะมีรายได้ ระหว่าง 5,000-10,000 บาท และเมื่อเผชิญหน้ากับการแพร่ระบาดของไวรัสทำให้ทุกกลุ่มอาชีพมีรายได้ต่อเดือนลดลงมาอยู่ที่ ระหว่าง 5,000-10,000 บาท มากที่สุด รองลงมาคือ 10,000 – 20,000 บาท และ น้อยกว่า 5,000 บาท ตามลำดับ เมื่อแยกพิจารณาแต่ละกลุ่มอาชีพจะพบว่า กลุ่มแรงงานที่เคยมีรายได้ก่อนโควิด -19 กลับประสบปัญหาว่าไม่มีรายได้เลย คือกลุ่ม ตลาด/ตลาดสด ร้านขายของชำ ร้านสะดวกซื้อ ในขณะที่พบอีกว่าแรงงานในกลุ่มที่ไม่เคยมีรายได้ก่อนโควิด-19 แพร่ระบาดกลับมามีรายได้ในระหว่างการแพร่ระบาด ซึ่งแสดงให้เห็นภาพของประชากรเริ่มเข้าสู่อาชีพใหม่

ผลกระทบจากโควิด-19 เมื่อแยกตามรายอาชีพทำให้เห็นว่า ปัญหาด้านเศรษฐกิจ และปากท้องเป็นปัญหาหลักที่แรงงานในระบบอาหารทุกกลุ่มอาชีพประสบ มาตรการปิดเมืองที่ผ่านมาส่งผลให้ร้านอาหารและกิจการที่เกี่ยวข้องแทบทั้งหมดปิดกิจการ และส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของเมืองและแรงงานอย่างมาก และแม้ว่าจะมีการเปิดร้านอาหารหรือกิจการด้านอาหารอีกครั้งก็ยังมีจำนวนของลูกค้าที่น้อยลง และส่งผลต่อรายได้ของร้านค้าและลูกจ้างอย่างมาก



รูป 15 ผลกระทบโควิด-19 ต่อแรงงานในระบบอาหารกลุ่มต่างๆ

ความเปราะบางของแรงงานในระบบอาหารจึงแบ่งออกเป็น 1) ความเปราะบางของลักษณะอาชีพ และเงื่อนไขการจ้างงาน ที่ทำให้ไม่ได้รับการคุ้มครองในระบบประกันสังคม และไม่มีความมั่นคงทางอาชีพและรายได้ 2) ความเปราะบางจากสถานการณ์ ส่งผลโดยตรงกับระบบเศรษฐกิจของชีวิตแรงงาน



## 5.2 เชิงคุณภาพ

### 5.2.1 สรุปผลการสัมภาษณ์เชิงลึกแรงงานในระบบอาหาร

การสัมภาษณ์แรงงานในระบบอาหารจำนวน 25 ราย เพื่อลักษณะของงาน สถานการณ์ที่ผ่านมา การรับมือและแนวทางในการฟื้นฟูผลกระทบจากโควิด-19 ทำให้เห็นภาพที่ผ่านมากของแรงงานได้ชัดมากขึ้น นอกจากนี้ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ช่วยสนับสนุนข้อมูลจากชุดอื่นได้มากขึ้น ดังนี้

#### ลักษณะแรงงานในระบบอาหาร

มีอายุอยู่ในวัยแรงงาน ส่วนมากมีระดับการศึกษาไม่สูง ส่วนมากเป็นเพศหญิง บางส่วนมีเงื่อนไขต้องกลับมาทำธุรกิจของที่บ้านแม้ว่าจะเรียนจบปริญญาตรี หรือต้องกลับมาบ้านด้วยเหตุผลส่วนตัวและต้องเปลี่ยนอาชีพมาขายอาหาร

#### ลักษณะงานในระบบอาหาร

เป็นงานหนัก รายได้ต่ำ ขาดการดูแลและคุ้มครอง ลักษณะของงานที่กลุ่มแรงงานในระบบอาหารส่วนมากมีลักษณะเป็น “งานนอกระบบ” แม้ว่าส่วนหนึ่งจะเข้าสู่ระบบประกันสังคมในมาตรา 33 ได้ แต่ก็มีจำนวนน้อยมาก ในขณะที่บางส่วนเข้าอยู่ในมาตรา 40 ที่ต้องจ่ายเองแต่ก็มีจำนวนน้อยเช่นกันเมื่อนับตามสัดส่วนของแรงงานในระบบอาหารทั้งหมด ระยะเวลาในการทำงานส่วนมากมีระยะเวลาการทำงานวันละมากกว่า 8 ชั่วโมง ซึ่งมีทั้งแบบได้ค่าล่วงเวลาและไม่มีค่าล่วงเวลา (OT) บางงานต่อเนื่องมากกว่าสิบชั่วโมง เช่นขายอาหารในตลาดนัด อย่างไรก็ตามในช่วงโควิด-19ที่ผ่านมาแรงงานเล่าว่าบางส่วนถูกลดงาน ไปถึงถูกเลิกจ้างหรือไล่ออก ในขณะที่บางส่วนทำงานมากขึ้นเนื่องจากต้องลดค่าใช้จ่าย กลุ่มที่เป็นจ้างงานตัวเองก็งานลดลงเห็นได้ชัดเนื่องจากไม่มีลูกค้ามาซื้อของ หรือตลาดปิดตามภาวะการแพร่ระบาดเป็นระยะ

สภาพการทำงานเป็นอีกประเด็นที่พบว่าส่งผลต่อแรงงานในระบบอาหาร ลูกจ้างในระบบส่วนมากมีวันหยุดหรือวันลาป่วย ในขณะที่แรงงานนอกระบบแทบไม่มีวันหยุดทำงานเลย เพราะร้านค้าต้องเปิดขายทุกวันเช่นเดียวกับตลาดนัด หรือแผงผัก หรือร้านอาหาร ซึ่งประเด็นต่อมาคือเจ้าของร้านอาหาร หรือพ่อค้าแม่ค้ามักไม่รวมเวลาในการเตรียมอาหาร และซื้ออาหารไว้ในชั่วโมงการทำงาน เพราะเมื่อคำนวณแล้วจะพบว่าพวกเขาทำงานมากกว่า 8 ชั่วโมงแบบไม่รู้ตัว

#### ผลกระทบจากโควิด-19 ต่อแรงงานในระบบอาหาร

พบว่าส่วนมากประสบปัญหาตรงกันคือรายได้ลดลง ค่าใช้จ่ายสูงขึ้น กรณีที่มีหนี้สินก็ยากที่จะชดเชย บางส่วนต้องเปลี่ยนงาน บางส่วนไม่มีรายได้พิเศษที่เคยได้ อย่างไรก็ตามในด้านการป้องกันโรคทั้งหมดต้องดูแลและป้องกันตัวเอง เช่นซื้ออุปกรณ์ป้องกัน และตรวจเชื้อเองในราคาที่แพง หรืออาจจะหายากในบางช่วงเวลา มี



มาตรการป้องกันตัวเองจากโอกาสการติดเชื้อคล้ายๆกัน เช่น ล้างมือบ่อยๆ ใช้สเปรย์หรือเจลแอลกอฮอล์ ใ้หน้ากากตลอดเวลา แยกกินอาหารกับที่บ้าน และการรักษาระยะห่างโดยเฉพาะในที่ทำงาน ในกรณีที่มีการติดเชื้อที่ผ่านมา (กลางถึงปลายพ.ศ. 2564) พบว่าการเข้าถึงเตียงของโรงพยาบาลทำได้ยากมา ความรู้ในการดำเนินการต่อเมื่อติดเชื้อมีจำกัด และสับสน บางกรณีไม่มียาสามัญประจำบ้าน เช่น พาราเซตามอล ต้องพึ่งพาหน่วยบริการสาธารณสุข ซึ่งมีความหนาแน่นของผู้เข้ารับบริการ บางกรณีต้องจ่ายค่ารักษาพยาบาลเพิ่มเพื่อได้รับโอกาสที่เร็วขึ้นในการเข้าถึงบริการสุขภาพ ดังนั้นโดยภาพรวมของกรณีศึกษาเกิดผลกระทบเชิงลบของแรงงานในระบบอาหารทุกกรณี แต่มีระดับความรุนแรงมากน้อยต่างกัน

### การรับมือของแรงงานในระบบอาหาร

มาตรการการรับมือส่วนมากเน้นการปรับตัว (adaptation) ด้านการดำรงชีวิตมากที่สุด เช่น การประหยัดในการดำรงชีวิต การลดค่าใช้จ่าย ขอยืมเงินจากครอบครัว ญาติ และเพื่อน เป็นต้น รองลงมาเป็นเรื่องของการเตรียมการเพื่อการป้องกันโรค ที่มุ่งการป้องกันตนเองและครอบครัวตามคำแนะนำต่างๆในการป้องกันโรค ซึ่งสามารถทำได้บ้างไม่ได้บ้าง เช่นการตรวจด้วยชุดตรวจ ATK ทุกสองวัน บางกรณีทำได้ตลอดเพราะค่าใช้จ่ายสูงเกินไปเมื่อต้องจ่ายเอง เป็นต้น

### ความช่วยเหลือ การชดเชยเยียวยาที่ได้รับ

ความช่วยเหลือที่กรณีศึกษาได้รับแบ่งออกเป็นสองกลุ่ม คือ (หนึ่ง) มาตรการจากรัฐ ส่วนมากสามารถเข้าถึงมาตรการด้านเงินสด ไม่ว่าจะเป็นคนละครึ่ง เราชนะ หรือเงินเยียวยาจากประกันสังคม ซึ่งได้ผลในการบรรเทาความเดือดร้อนของกรณีศึกษา แต่ก็ยังไม่ครอบคลุม อีกส่วนใช้บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ หรือบัตรคนจนที่เป็นมาตรการเงินสดเพื่อการซื้อของเช่นกัน (สอง) ความช่วยเหลือในลักษณะการสงเคราะห์ (assistance) จากทั้งหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน รวมไปถึงภาคประชาสังคม ห้างร้าน และบุคคลธรรมดา เช่น ส.ส.

### มาตรการป้องกันในอนาคต

เรื่องมาตรการป้องกันในอนาคตเป็นเรื่องที่กรณีศึกษาไม่สามารถตอบได้ทุกคน แต่ส่วนมากมาตรการที่คาดว่าจะทำประกอบด้วย (หนึ่ง) การออมเงินสด เพื่อเป็นทุนยามฉุกเฉินในอนาคต และจะต้องมีมากพอ (สอง) การหางานที่มั่นคงเพื่อให้สามารถเข้าสู่ความมั่นคงทางรายได้ และการเข้าถึงสวัสดิการที่จำเป็นต่อชีวิตในอนาคตได้ เช่น ประกันสังคม (สาม) เตรียมการป้องกันโรค เช่น เตรียมยาที่จำเป็นต่อการป้องกันและรักษาโรค กักตุนอุปกรณ์ป้องกันที่จำเป็นเพื่อลดความเสี่ยงที่ราคาจะสูงขึ้นหรือหาซื้อไม่ได้ในอนาคต (สี่) ซื้อประกันเอกชน ด้านต่างๆโดยเฉพาะด้านสุขภาพ



สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

ตาราง 27 สรุปข้อมูลกรณีศึกษา

กรณี	เพศ	อายุ	เรียน	อาชีพ	รายได้	เวลาทำงาน	ประกันสังคม	ผลกระทบโควิด	การรับมือ	นโยบายช่วยเหลือ	เตรียมการอนาคต
1	หญิง	33	-	ลูกจ้างจัดผัก	รายวัน 400 บาท	24.00-8.00 น.	ไม่มี -ไม่มีเงินจ่าย	ที่ตรวจแพง/ หยุดงานไม่มีรายได้	ป้องกัน-ดูแลตัวเอง-ประหยัด	อาหารจาก อบต./คนละครึ่ง	ไม่มี
2	หญิง	38	ม. 6	ลูกจ้างขายผัก	รายวัน 4-500 บาท	24.00-8.00 น.	ไม่มี- แพงกว่ารายได้ บัตรเดมชาดไม่รู้ไปทำเองที่ไหน	หยุดทำงานบ่อย/ อุปกรณ์ป้องกันแพงหาซื้อยาก	ดูแลตัวเอง	อบจ. นักการเมืองท้องถิ่นแจกอาหาร/ คนละครึ่ง	หา-เก็บเงินให้มากกว่านี้ รวมอุปกรณ์ป้องกันอื่นๆ
3	หญิง	30	ม.6	ลูกจ้างขายผัก	400-500 มีทิปพิเศษ บางวัน	24.00-8.00 น./8.00-16.00น.	ไม่มี -ไม่รู้ทำยังไง	ตลาดปิดต้องหยุดงานเรื่อยๆ	ยืมเงินที่บ้าน - ญาติ-เพื่อนบ้าง / หมุนเงิน/ หางาน	มี อสม. กับคนมาแจกอาหาร / คนละครึ่ง	มีงานที่ดี
4	หญิง	24	ม. 3	ขายของชำ	เดิม 10,000 ช่วงโควิด-19เหลือ 2,000 บาท ต่อเดือน	ทั้งวันไม่แน่นอน	ม.40	ไม่มีลูกค้า	ดูแลตัวเอง-ต้องปรับตัว	บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ/ ห้าพัน สองเดือน/คนละครึ่ง/ เราชนะ/ สส.แจกข้าวกล่อง-ถุงยังชีพ	ทำประกัน
5	หญิง	21		ร้านของชำ	ไม่แน่นอน	ทั้งวันแล้วแต่ลูกค้า	ไม่มี	ขายได้น้อยลง บางวันขายไม่ได้เลย	ป้องกันตัวเอง/ทำประกันโควิด-19 เอกชน	คนละครึ่ง	เตรียมการรักษาตัวเอง(ฟ้าทะลายโจร)





สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

กรณี	เพศ	อายุ	เรียน	อาชีพ	รายได้	เวลาทำงาน	ประกันสังคม	ผลกระทบโควิด	การรับมือ	นโยบายช่วยเหลือ	เตรียมการอนาคต
6	หญิง	35	ป.ตรี	ขาย ของ ชำ-ลูกชิ้น	1,000ต่อวัน	7.00-21.00 น.	ม.40 เคยมี ม.33 แต่ไม่ได้ ต่อ	ติดโควิด-19-ต้องปิด ร้าน-จ่ายค่าตรวจ เอง/ลูกค้าน้อยลง/ สเปรย์แพง	ม.เส้นด้ายมาช่วย ตอนป่วย/ประกัน โควิด-19เอกชน/ ดูแลกันเอง	-	มีบ้าน/สวัสดิการ ของรัฐที่ดี
7	ชาย	39	ป.ตรี	ขาย ปลาหมึก ย่าง	1,800- 2,000 ต่ อ วัน	เตรียมของ 6.00-13.00 น . ข ย 14.00- 20.30น.	ม.40- เคยมี ม. 33 ไม่ได้ต่อ	ปิดร้านไม่มีคนมา ตลาดนัด -เปิดก็ ขาดทุน	ช่วยตัวเอง หาทาง ขายของ / ประหยัด	คนละครึ่ง /ชดเชย จากม.40 สองพัน ห้าร้อยบาทสอง เดือน	อาชีพที่มั่นคง
8	หญิง	28	ม. 3	พนักงาน ศูนย์ อาหาร	10.00- 21.00น.	วันละ 380 บาท	ไม่มี-รอ นายจ้างทำให้ (ทดลองงาน1 ปีอยู่)	ศูนย์อาหารปิด ไม่มี รายได้	แฟนยังมีงาน/ดูแล กันเอง	บัตรคนจน /คนละ ครึ่ง/เซต แจก มาม่าคัพ	เก็บเงินสำรองให้ พอ
9	หญิง	29	ม.3	Super market	8.00-17.00 น./13.00- 22.30 น.	10,000ต่อ เดือน	มี	ไม่มีโอที /ใช้หนี้บัตร เครดิตไม่ได้เลย/ ของแพงขึ้นอยู่ลก บาก	ประหยัด-ลด ค่าใช้จ่าย/ดูแล ตัวเอง	คนละครึ่ง	เก็บเงิน/ เซฟ ตัวเองมากกว่านี้
10	หญิง	29	ปวช. 3	Big C จัดเรียง สินค้า	8.00-18.00 น.	10,000ต่อ เดือน	มี	ติดเชื้อ ต้องหยุดงาน ไม่มีรายได้ /ทำงาน หนักขึ้นเพราะคน ลดลง /อุปกรณ์	ป้องกันตัวเอง/ เพื่อนส่งของกิน ตอนป่วย	เยี่ยยา ประกันสังคม (2,500) /คนละ ครึ่ง	เก็บเงิน



สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

กรณี	เพศ	อายุ	เรียน	อาชีพ	รายได้	เวลาทำงาน	ประกันสังคม	ผลกระทบโควิด	การรับมือ	นโยบายช่วยเหลือ	เตรียมการอนาคต
								ป้องกันแพงเพราะใช้แล้วทิ้ง			
11	ชาย	31	-	โลตัส จัดของหน้าร้าน	8.00-18.00 น.	10,000-12,000ต่อเดือน	มี	ค่าใช้จ่ายสูงขึ้นมาก ค่ากินอยู่ และ อุปกรณ์ป้องกัน	ช่วยตัวเอง ป้องกันตัวเองและครอบครัว	เยียวยา ประกันสังคม (5,000) / คนละ ครั้ง/เขตมาตรวจโควิด-19	เก็บเงิน
12	หญิง	44	ม. 3	ขายอาหารตามสั่ง	3,000 ต่อวัน เป็นหลัก ร้อยช่วงหลัง	7.00-17.00น. ไปตลาดจนปิดร้าน 04.00-22.00น.	ไม่มี	ช่วงแรกขายดี คนทำงานที่บ้านแต่ค่าจีพีแพงมากกำไรน้อยลง/ แต่รอบต่อมารายได้ลด เพราะคนทำอาหารเองไม่สั่งอาหาร ค่าใช้จ่ายด้าน อุปกรณ์ป้องกันแพงและใช้เยอะ	ปรับมาขายของออนไลน์ 3ปรับเมนู/ ดูแลตัวเอง/ ประหยัดค่าใช้จ่ายมากขึ้น /หาเงินกูในระบบช่วยหมุนเงิน	บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ /เราชนะ/ สงเคราะห์บุตร	บริหารจัดการระบบเงินในบ้านใหม่ (เก็บเงิน)
13	หญิง	33	ม. 6	แผงขายขนมไทย	800-900 ต่อวัน	04.00-15.00น.มีเตรียมของตอนเย็น	ไม่มี	ตกงานจากโรงแรม มาขายขนม / ค่าใช้จ่ายสูงมาก- รายรับน้อยลงค่าตรวจโควิด-19แพง	ดูแลกันเอง / ปรับพฤติกรรมเรื่องความสะอาด	คนละครั้ง	เก็บเงิน สร้างความมั่นคงให้ครอบครัว



สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

กรณี	เพศ	อายุ	เรียน	อาชีพ	รายได้	เวลาทำงาน	ประกันสังคม	ผลกระทบโควิด	การรับมือ	นโยบายช่วยเหลือ	เตรียมการอนาคต
								เพราะต้องทำบ่อย / ต้องดูแลลูก			
14	หญิง	51	ป.ตรี	ผู้จัดการ KFC	-	7.00-16.00 น.	มี	ยอดขายตกลงลูกค้าไม่มา / พนักงานติดโควิด-19/ ดูแลลูกเรียนออนไลน์/ ลูกเป็นซึมเศร้า	ดูแลตัวเอง / ซื้อประกันเอกชน	คนละครึ่ง	เตรียมเงิน
15	ชาย	36	ม.6	พนักงานปรุงอาหาร KFC	12,000	7.00-14.00 2 15.00-24.00น.	มี	รายได้ลดเหลือ 7,000 / ไม่พอใช้จ่าย	ประหยัด/ ปกป้องตัวเอง	คนละครึ่ง	เก็บออมเงิน / ทำให้สุขภาพแข็งแรง
16	หญิง	53	ม.3	ขายขนมหวานหน้าบ้าน	5,000-8,000 ต่อวัน	12.00-22.00 น. ไม่รวมเตรียมทำ	ไม่มี	รายได้ลดเหลือวันละ 600 รายจ่ายเพิ่ม	ดูแลตัวเอง/ เปลี่ยนพฤติกรรมคนในบ้านด้านสุขภาพ	คนละครึ่ง/ เราชนะ/ อสม. แจกหน้ากาก	เก็บเงินเพราะค่าใช้จ่ายเยอะ
17	ชาย	46	ปวช.	ขายอาหาร	18,000 ต่อเดือน	7.00-17.00 น.	ไม่มี	อุปกรณ์ป้องกันแพง / ค่าใช้จ่ายไม่พอใช้	ดูแลตัวเอง	คนละครึ่ง	เก็บเงินให้มากขึ้น
18	หญิง	42	ม. 6	แม่ครัวศูนย์อาหาร	11,500ต่อเดือน แต่จ่ายรายวัน	9.00-20.00 น.	มี ม. 39	ถูกพักงานไม่มีรายได้/ ตนเองและแม่ติดโควิด-19 / รายได้ลดสลับจ้างและหยุดงาน	ดูแลตัวเอง ตอนติดเชื้อโทร 1330	บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ	เก็บเงินให้มากๆ



สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

กรณี	เพศ	อายุ	เรียน	อาชีพ	รายได้	เวลาทำงาน	ประกันสังคม	ผลกระทบโควิด	การรับมือ	นโยบายช่วยเหลือ	เตรียมการอนาคต
19	หญิง	45	ม.3	ผู้ช่วยพ่อครัวในร้านตามสั่ง	-	10.00-20.00 น.	มี	ติดโควิด-19 พักงาน / รอเตียงนาน ติดต่อศูนย์ยากและนาน/คนในบ้านตกงานรายได้ลด ค่าใช้จ่ายเพิ่ม	ดูแลตนเอง ไปหาที่รับขอบริจาคลดค่าใช้จ่าย	เยี่ยมวยา ประกันสังคม/เขตดินแดงให้ยาโควิด-19 /ศูนย์ฮอนด้าแจกข้าว	ดูแลตัวเองให้ดี เตรียมของใช้ของกินให้พร้อม
20	หญิง	48	ป.6	ผู้ช่วยพ่อครัวในร้านอาหาร	กำไร 5,000 ต่อวัน	16.00 น. - 01.00 น.	ไม่มี	รายได้ลดลง 100% รายจ่ายเท่าหรือมากกว่าเดิม/ ต้องเปลี่ยนไปทำเกษตร	ดูแลตัวเอง / เปลี่ยนอาชีพไปทำเกษตร	เยี่ยมวยา 5,000	ถ้ามีเงินจะเปลี่ยนอาชีพไปทำเกษตรผสมผสาน มีข้าวกินมีอาหาร
21	หญิง	40	-	ขายอาหาร	ไม่แน่นอน	ทั้งวัน	ไม่มี	ลูกค้าหาย / อุปกรณ์ป้องกันแพงหายากบางช่วง	เลิกจ้างลูกน้อง / ดูแลตนเอง	คนละครึ่ง /เราชนะ	เก็บเงิน
22	หญิง	-	-	เจ้าของร้านอาหาร - ลูกจ้างหลักสิบ	300,000 ต่อเดือน	บอกไม่ได้	ไม่มี	ไม่มีรายได้เลยต้องปิดร้าน- ช่วงห้ามนั่งกิน รายได้ลดมาก/ ไม่มีเงินเก็บเลย / ต้นทุนร้านสูง	ดูแลพนักงาน/ หาแผนบริหาร ดูแลเรื่องตรวจโควิด-19/ลองส่งออนไลน์แต่ไม่ดี / ช่วยตัวเอง	ไม่ได้รับ	เตรียมเงินทุนสำรอง
23	ชาย	-	-	เจ้าของแผงผักในตลาดห้วย	50,000-1000,000 ต่อวัน	03.00-16.00 น.	ไม่มี	ขายไม่ได้ ผักเน่าต้องทิ้ง รายได้ตก/ คนไม่มาตลาด ร้าน	พยายามหมุนเงินให้ทันวันต่อวัน	ไม่ได้รับ	คิดไม่ออก



สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

กรณี	เพศ	อายุ	เรียน	อาชีพ	รายได้	เวลาทำงาน	ประกันสังคม	ผลกระทบโควิด	การรับมือ	นโยบายช่วยเหลือ	เตรียมการอนาคต
				ขวาง- ลูกจ้าง สามคน				สั่งพักน้อยลง -ขาย ไม่หมด			
24	หญิง	-	-	เจ้าของ ร้านอาหาร รตามสั่ง ลูกจ้างสี่ คน	20,000 บาทต่อวัน	24 ชั่วโมง		รายได้ลดเหลือ ไม่ ถึง 10,000ต่อวัน/ วัตถุดิบแพงขึ้น/ ลูกค้าหาย	หมุนเงิน แต่ไม่เล็ก จ้างพยายามเปิด ร้านต่อไป/ ลด ต้นทุนวัตถุดิบ บางส่วน	เราชนะ / ของ ร้านไม่มีอะไรมา ช่วยเหลือ/ โครงการฉุกเฉิน	มองเรื่องการลด ต้นทุนร้านอาหาร เช่น คุมราคา วัตถุดิบโดยเฉพาะ น้ำมัน
25	หญิง	37	-	ชอบสั่งตำ และ อาหาร ตามสั่ง	7000-8,000 ต่อวัน	11.00- 22.00 น. ไม่ รวมเตรียม ของ	ม. 40	ยอดตก คนหาย รายได้หายไป ครึ่งหนึ่ง/	ด้านสุขภาพต้อง ช่วยตัวเอง /ร้าน ปรับไปขาย ออนไลน์แต่ก็ยาก	เราชนะ	รัฐต้องเข้ามา ช่วยเหลือมากกว่า นี้ เช่นมาตรการ ชดเชยต่างๆ

## 5.2.2 การสนทนากลุ่มของกลุ่มแรงงานในระบบอาหารที่เป็นลูกจ้างและผู้จ้างงานตนเอง

ผลจากการสนทนากลุ่ม 2 ครั้ง ในวันที่ 27 มีนาคม 2565 และวันที่ 3 เมษายน 2565 พบว่า กลุ่มแรงงานกลุ่มนี้ได้รับผลกระทบจากโควิด-19 ไม่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะอยู่ในระดับผู้ประกอบการ หรือระดับลูกจ้างและร้านขนาดเล็ก ประเด็นหลักที่พบ ๔ ประเด็น พบว่า ผลกระทบด้านเศรษฐกิจมีมากที่สุด รองลงมาคือ ผลกระทบด้านสุขภาพและการป้องกันโรค ผลกระทบต่ออนาคต ที่แย่ที่สุดคือ ผลกระทบด้านภาระงานดูแลที่ไม่มีรายได้ (unpaid care work) ซึ่งส่งผลต่อปัญหาครอบครัวและความสัมพันธ์

### ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ

ปัญหาเรื่องปากท้องเป็นสิ่งที่กรณีสึกษาต้องเผชิญทุกคน แต่มีระดับความรุนแรงแตกต่างกัน

กรณีสึกษา ก. ประสบปัญหาต้องขายร้านอาหารที่เคยทำและกลายเป็นลูกจ้างในร้านอาหารคนรู้จักแทน และประสบปัญหาชักหน้าไม่ถึงหลังเพราะมีจำนวนสมาชิกในบ้านจำนวนมากที่ต้องอาศัยรายได้จากกรณีสึกษาและสามี

กรณีสึกษา ข. พบว่า แม้จะต้องปิดร้านอาหารที่เคยทำไปขายออนไลน์แทน แต่ก็ยังสามารถพุงรายได้รายจ่ายในครอบครัวไว้ได้ เพราะมีคนรู้จักที่สามารถฝากร้านในการสั่งอาหารกล่องตามงานต่างๆ หรือเพื่อการทำบุญได้ เป็นต้น

แนวทางการรับมือที่ผ่านมา กรณีสึกษาเลือกที่จะปรับยุทธศาสตร์การค้าขายเป็นออนไลน์มากขึ้น เปิดช่องทางการรับสั่งอาหารและพยายามลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนให้มากที่สุด

ในขณะที่เดียวกันมาตรการจากภายนอกที่สำคัญคือ นโยบายแจกเงินสดของภาครัฐ ที่สามารถช่วยค่าครองชีพในแต่ละเดือนได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม ปัญหาหนึ่งที่กรณีสึกษาประสบคือ การจำกัดคุณสมบัติของร้านค้าที่เข้าร่วมนโยบายบัตรคนจน ทำให้ร้านค้าเหล่านั้นสามารถขึ้นราคาสินค้ามากกว่าราคาตามท้องตลาดประมาณร้อยละ 10-20 ทำให้แม้จะได้ของในราคาสมทบจ่าย แต่ก็ซื้อแพงกว่า ทำให้ได้ปริมาณน้อยกว่าเมื่อซื้อในมูลค่าเงินที่เท่ากันจากร้านอื่น

### ผลกระทบด้านสุขภาพและการป้องกันโรค

ผลกระทบดังกล่าวเกี่ยวข้องกับตรงกันสถานการณ์การแพร่ระบาดในช่วงระยะเวลาต่างๆ รวมไปถึงรายจ่ายที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาของสถานการณ์การแพร่ระบาด



ในช่วงพ.ศ. 2564 นายจ้างบางรายให้ลูกจ้างไปหาที่ตรวจไวรัสเอง หรือมีการปิดให้ไปหาวิธีเข้ารับวัคซีนเอง ซื้อและหาอุปกรณ์ป้องกันเองไม่ว่าจะเป็นเจลแอลกอฮอล์ หน้ากากอนามัย ซึ่งราคาขึ้นลงตามความต้องการของตลาด ในช่วงแรกๆ ยิ่งหาได้ยากและมีราคาแพง (พ.ศ. 2564) เมื่อสถานการณ์ความขาดแคลนเบาบางลงแต่ก็กลายเป็นสินค้าใช้แล้วทิ้งที่จำเป็นต้องซื้อตลอดเวลา ในเวลาต่อมาเมื่อมีชุด ATK ก็มีแนวทางไปในทางเดียวกัน คือ เอกชน เจ้าของร้าน และลูกจ้าง ต้องแสวงหาและซื้ออุปกรณ์ป้องกันตัวเหล่านี้เอง แม้ว่าจะมีนโยบายแจกหรือขอรับโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย แต่ก็ไม่พอเพียงต่อความต้องการใช้ รายจ่ายเพื่อการดูแลสุขภาพจึงเพิ่มมากขึ้นในช่วงสองปีที่ผ่านมา และเมื่อคำนวณจากจำนวนสมาชิกในบ้านจึงกลายเป็นรายจ่ายหลักอีกประการหนึ่งที่เพิ่มเข้ามาไม่ต่างจากรายจ่ายค่าอาหาร

กรณีศึกษา ค. เล่าว่าเธอต้องตรวจชุด ATK ทุกสองวัน เพราะต้องไปขายอาหารในศูนย์อาหารเช่นเดียวกับ

กรณีศึกษา ง. ที่ทำงานเป็นลูกจ้างในร้านขายอาหาร ที่นายจ้างบังคับให้ตรวจ ATK ทุกสองวัน และผลัดภาระค่าใช้จ่ายให้เป็นของลูกจ้าง เพราะหากไม่ตรวจก็จะไม่ให้เข้ามาขายอาหารในร้านของตน เป็นต้น

ในส่วนของแนวทางรับมือของปัญหาด้านสุขภาพและการป้องกันโรคนั้น กรณีศึกษาเลือกที่จะสร้างเครือข่ายข่าวเพื่อรับทราบมาตรการหรือนโยบายความช่วยเหลือจากภาคส่วนต่างๆ รวมไปถึงการรวมความข้อมูลในการเข้าถึงความช่วยเหลือหรือเยียวยาต่างๆ เช่น กรณีการแจก ATK ฟรีที่มีการจำกัดจำนวนคนรับและปริมาณที่ได้

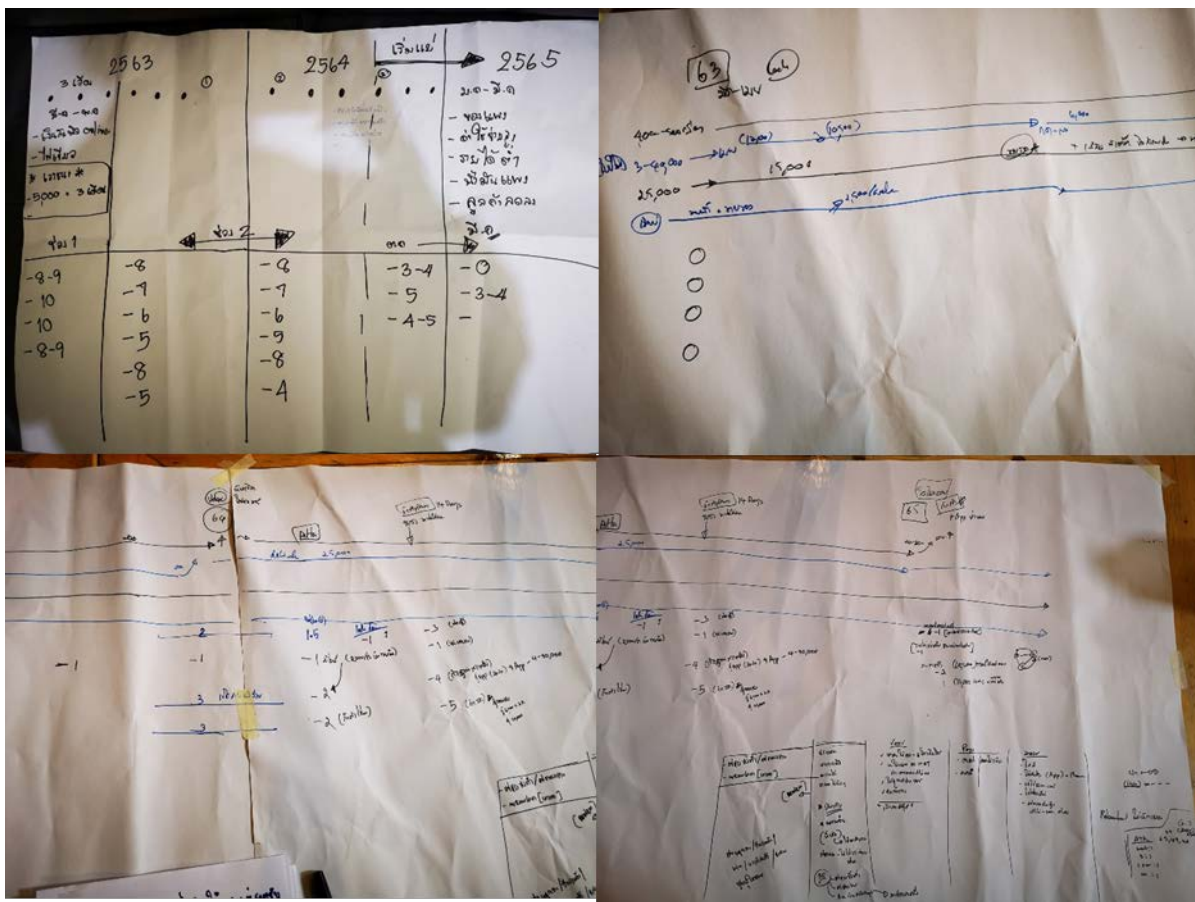
กรณีศึกษารายหนึ่งเล่าว่า ยุทธวิธีในการไปรับ ประกอบด้วย เลือกที่ใกล้บ้านให้ไปรับแต่เช้า ยิ่งพร้อมทั้งร้านเปิดก็จะสามารถได้รับชุดตรวจฟรีได้ และต้องเลือกว่าสถานที่ที่จะได้รับต้องไม่มีคนพลุกพล่าน เพราะจะมีสัดส่วนของคนที่จะไปรับน้อยกว่า รวมไปถึงความปลอดภัยของเราก็จะมีโอกาสในการติดเชื่อได้น้อยลงอีกประการหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม กรณีศึกษาทุกรายเสนอว่าการป้องกันเป็นประเด็นสำคัญที่สุด เพียงแต่ต้องแสวงหายุทธวิธีในการดูแลตัวเองภายใต้ข้อจำกัดที่มีให้ได้มากที่สุด รวมไปถึงการสร้างความสำคัญก่อนหลังว่าต้องทำอะไรก่อนหากจำเป็นต้องเลือกทำได้ทีละอย่าง

### ผลกระทบด้านอนาคต

ผลกระทบด้านนี้เป็นประเด็นต่อเนื่องมาจากสองปัญหาแรกที่พบว่า ระยะเวลาสองปีที่ผ่านมา กรณีศึกษาทุกรายได้ใช้เงินเก็บที่มีไปจนหมดแล้ว และกำลังประสบปัญหาการเอาชีวิตรอดที่เรียกว่า “วันต่อวัน”

กรณีศึกษา จ. เล่าให้ฟังว่า ตอนนี้อาชีพลำบากมากไม่ต้องคิดว่าเดือนหน้าจะเอาอย่างไร เอาแค่วันนี้ อาทิตย์นี้ให้รอดไปก่อน เพราะไม่รู้ว่าจะวันไหนเราจะติดเชื่อ ตอนนี้อาจยังสามารทำงานได้ก็ยังไม่ไหวอยู่ แต่หากวันใดต้องติดเชื่อและต้องหยุดทำงาน ไม่มีรายได้จะอยู่ได้ยาก หรือไม่ก็อยู่ไม่ได้เลย เพราะเงินเก็บหมดไปตั้งแต่ปีก่อน



รูป 16 ช่วงเวลาของสภาพปัญหาและระดับสภาพวิกฤติในชีวิต กลุ่มที่ 1 (บน) และกลุ่มที่ 2 (ล่าง)

ทุกกรณีศึกษาเห็นตรงกันว่า ตั้งแต่ต้นปี พ.ศ.2565 ที่ผ่านมารีกรได้ว่ามีความเดือดร้อนมากที่สุดแล้ว เนื่องจาก ไม่มีเงินสำรองอีกแล้ว ราคาข้างของแพงขึ้น คนใช้จ่ายน้อยลง คนซื้อข้าวกินนอกบ้านน้อยลง และเลือกมากขึ้น ส่งผลโดยตรงต่อคนทำงานในระบบอาหารกลุ่มที่ที่ส่วนมากประกอบธุรกิจขายอาหาร

กรณีศึกษา ก. เล่าว่า เดิมเคยเปิดร้านแกวสำนักงาน ขายอาหารและเครื่องดื่ม ตอนสำนักงาน ปิดช่วงแรกก็ยังพอไหว แต่พอผ่านไปห้า หกเดือน ต้องปิดร้านอาหารเหลือแต่ร้านเครื่องดื่มเพื่อลดค่า





ลงทุนในการเตรียมของสด และเมื่อการปิดสำนักงานยังเกิดขึ้นต่อเนื่อง ในท้ายที่สุดก็ต้องปิดร้านขายเครื่องดื่มในที่สุด ทั้งที่เดิมเป็นกิจการที่สามารถเลี้ยงคนทั้งบ้านได้ ตอนนี้เหลือตนเองและสามีที่เป็นลูกจ้างและวินมอเตอร์ไซด์ที่ต้องหาเลี้ยงครอบครัวใหญ่ และยังมีมองไม่ออกว่าวันไหนถ้าร้านเครื่องดื่มที่ไปเป็นลูกจ้างปิดตัวลงตนเองก็จะตกงานอีก

เมื่อพิจารณาถึงแนวโน้มในอนาคต กลุ่มผู้ประกอบการรายจ้างและร้านขนาดใหญ่เห็นตรงกันว่าในช่วงต้นปีพ.ศ. 2565 เป็นช่วงที่วิกฤติที่สุด จากสถานการณ์สองประการคือ เงินเก็บที่เคยมีหมดแล้วตั้งแต่ปีก่อน และสภาพของสินค้ามีราคาแพงมากขึ้นโดยเฉพาะน้ำมันสำหรับทำอาหาร ซึ่งเป็นปัจจัยหลักของการประกอบอาชีพ ทำให้ถือว่าเป็นวิกฤติรุนแรงที่สุดสำหรับกลุ่มนี้

แนวทางการรับมือปัญหานี้ ครัวศึกษาทั้งหมดยังไม่พบทางออกระยะยาวที่สามารถเสนอได้ มีเพียงการรับมือระยะสั้นที่แต่ละคนต้องปรับตัวเองตามสถานการณ์แต่ละเรื่องไป เช่น เปลี่ยนงาน หรือหางานเสริมสร้างโปรโมชันใหม่ๆ ที่ดึงดูดลูกค้าให้มาซื้อ หรือการคิดเมนูใหม่ เช่นเดียวกับความพยายามที่จะต้องรักษางานในฐานะลูกจ้างด้วย เช่น การยอมทำโอทีแบบไม่มีค่าตอบแทน

### ผลกระทบด้านภาระงานดูแลที่ไม่มีรายได้ (unpaid care work)

งานดูแลที่ไม่มีรายได้ที่เพิ่มขึ้นในครัวเรือนช่วงมาตรการปิดเมืองหรือรักษาระยะห่าง ส่งผลต่อปัญหาครอบครัวและความสัมพันธ์ และพบจากเกือบทุกครัวศึกษา

ปัญหาเรื่องงานที่ไม่ก่อรายได้ในครอบครัวเป็นงานที่ถูกมองไม่เห็นมาโดยตลอดและกลายเป็น “งานซ้อน” ที่มักไม่ถูกคิดมูลค่าของงาน ทำให้เกิดปัญหาว่างานที่ต้องดูแลที่มีรายได้กลายเป็นภาระของผ้หญิงหรือคนที่อยู่บ้าน ซึ่งเมื่อรวมกับปัญหาอื่นจึงกลายเป็นปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ในครอบครัว

ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มยืนยันว่าปัญหาเรื่องความสัมพันธ์เป็นปัญหาที่แตกต่างกันไปในแต่ละครอบครัวของครัวศึกษา ส่วนมากเกิดจากความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่ผ่านมา ครอบครัวที่มีลูกในวัยเรียน และก่อนวัยเรียน ประสบปัญหาการต้องดูแลบุตรหลานที่ต้อง “เรียนออนไลน์” หรือไม่สามารถส่งไปศูนย์อนุบาล ได้ เช่นเดียวกับการดูแลผู้สูงอายุในบ้าน

ครัวศึกษา ค. เล่าว่าเธอต้องดูแลลูกพร้อมทั้งทำอาหารที่รับคำสั่งแบบออนไลน์ไปด้วย ทำให้ต้องจัดเวลาในการรับรายการอาหารให้ไม่ตรงกับช่วงที่ต้องช่วยลูกเรียนหนังสือ ซึ่งทำให้ การทำงานทำได้จำกัดมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ความตึงเครียดเกิดขึ้นในบ้านได้ตลอดเมื่อความกังวลเรื่องอื่นๆ รุมเร้า ความไม่มั่นคงทางรายได้ อาชีพ วิถีงานที่เปลี่ยนไป ความกังวลเรื่องโรคภัย ก่อให้เกิดภาวะที่



พร้อมจะมีปัญหาในความสัมพันธ์ บางคู่เมื่อคู่สมรสแต่งงานก็จะมีภาวะเครียด และนำไปสู่ปัญหาเรื่อง ทะเลาะ และความสัมพันธ์ในครอบครัวที่แย่ง

แนวทางการรับมือที่ใช้กันมากที่สุดคือการคุยกัน แล้วร่วมหาทางแก้ปัญหากันไปด้วยกัน แม้ว่าครอบครัวของภรรยาที่ให้ข้อมูลยังไม่มีตัวอย่าง แต่ก็เล่าถึงกรณีที่เคยเห็นว่าเมื่อความเครียดสะสมก็ทำให้เป็นผลต่อความสัมพันธ์ในครอบครัวเสมอ ทั้งนี้ ภรรยาหลายรายให้ข้อสังเกตว่า แม้ปัจจุบันครอบครัวของแต่ละคนยังไม่มีปัญหารุนแรงเพราะยังพอหาทางใช้ได้อยู่ แต่หากในอนาคตสถานการณ์ยังไม่ดีขึ้น โอกาสของการทะเลาะในครอบครัวก็อาจจะเกิดขึ้นได้เช่นกัน

## บทที่ 6 อภิปรายผล สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

### 6.1 แรงงานในระบบอาหารที่เป็นกลุ่มเปราะบาง: ผู้จ้างงานตนเอง และผู้ประกอบการรายย่อย

ผลการทบทวนวรรณกรรมว่าด้วยสถานการณ์และผลกระทบต่อแรงงานในระบบอาหารในประเทศไทย นำมาสู่การจัดแบ่งกลุ่มแรงงานในระบบอาหารที่มีความเปราะบางและตกอยู่ในความเสี่ยงช่วงวิกฤติโรคระบาดรวม 8 กลุ่ม ประกอบด้วย (หนึ่ง) ร้านชำและร้านสะดวกซื้อ (สอง) ชุบเปอร์มาร์เก็ต (สาม) ตลาดสด (สี่) หาบเร่แผงลอย (ห้า) ร้านอาหารขนาดเล็ก (หก) ร้านอาหารขนาดใหญ่ มีสาขา (เจ็ด) ศูนย์อาหารหรือโรงอาหาร (แปด) บริการรับส่งอาหาร

หลังจากดำเนินการเก็บข้อมูลปฐมภูมิจากกลุ่มตัวอย่าง 398 คน ก็พบว่ากลุ่มคนทำงานในระบบอาหารทุกกลุ่มต่างได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 โดยมีระดับของผลกระทบที่แตกต่างกัน และช่วงเวลามีผลกระทบรุนแรงแตกต่างกัน ขึ้นกับภาวะความเปราะบางและความเสี่ยงของคนทำงานแต่ละกลุ่ม ทั้งนี้ ผลการวิจัยเชิงปริมาณของงานศึกษานี้ชี้ชัดว่ากลุ่มแรงงานในระบบอาหารที่เปราะบางมากที่สุดคือ **กลุ่มผู้จ้างงานตนเอง และกลุ่มธุรกิจขนาดย่อม** ในส่วนของกิจกรรมกระจายอาหารและการจัดเตรียมอาหาร ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของงานศึกษาอื่น ที่พบว่ากลุ่มจ้างงานตนเองได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมมากกว่ากลุ่มอื่น เนื่องจากเป็นกลุ่มแรงงานนอกระบบที่ไม่มีข่ายคุ้มครองทางสังคมรองรับ เมื่อเผชิญภาวะวิกฤติจึงตกจากมาตรฐานคุณภาพชีวิตที่ดีและเข้าสู่ภาวะที่เดือดร้อนและมีปัญหาทั้งต่อตัวเองและครอบครัว (Sansri, 2021)

เมื่อพิจารณาจากสัดส่วนแรงงานในระบบอาหารกลุ่มเปราะบางในแต่ละกลุ่ม (ตาราง 28) ที่มีรายได้ลดลงต่ำกว่า 5,000 บาท/เดือน ประกอบด้วย คนทำงาน **หาบเร่แผงลอย** (ร้อยละ 28) ใน **ตลาด/ตลาดสด** (ร้อยละ 26) ใน **ร้านสะดวกซื้อ** (ร้อยละ 20) ใน **ร้านชำ** (ร้อยละ 18) และใน **ร้านอาหารขนาดเล็ก** (ร้อยละ 18) ในขณะเดียวกัน ทั้งห้ากลุ่มเกือบครึ่งไม่ได้เป็นผู้ประกันตนในระบบประกันสังคม (เฉลี่ยร้อยละ 40) นั่นคือ กลุ่มผู้จ้างงานตนเอง ที่เป็นคนทำงานหาบเร่แผงลอย ในตลาด/ตลาดสด ร้านสะดวกซื้อ (พาร์ตไทม์) และกลุ่มธุรกิจขนาดย่อม ที่มีคนทำงานในร้านชำและร้านอาหารขนาดเล็ก เป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบทางรายได้ค่อนข้างมากจากวิกฤติโควิด-19

ทั้งนี้ ข้อมูลจากการสำรวจพบว่า กลุ่มแรงงานที่เคยมีรายได้ก่อนโควิด -19 เมื่อเผชิญกับวิกฤติโควิด-19 แล้วประสบปัญหาถึงระดับที่ไม่มีรายได้เลย ได้แก่ กลุ่มคนทำงานในตลาด/ตลาดสด ร้านขายของชำ ร้านสะดวกซื้อ ส่วนกลุ่มคนทำงานหาบเร่แผงลอยเป็นกลุ่มที่มีรายได้ลดลงมาอยู่รวมกันในกลุ่มรายได้ไม่เกิน 5,000 บาท/เดือน ในสัดส่วนมากกว่ากลุ่มอื่น และกลุ่มคนทำงานในร้านสะดวกซื้อ เป็นกลุ่มใหญ่ที่ช่วงก่อนโควิด-19 มี

รายได้ไม่มาก (5,001 – 10,000 บาท/เดือน) ในสัดส่วนสูงกว่าคนกลุ่มอื่น แม้จะได้รับผลกระทบจากโควิด-19 ทำให้บางคนหล่นไปอยู่กลุ่มที่รายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท/เดือน แต่ก็ยังเป็นกลุ่มคนทำงานที่รายได้ไม่มาก

เมื่อเทียบกับกลุ่มคนทำงานในซูเปอร์มาร์เก็ต ร้านอาหารขนาดใหญ่/มีสาขา และศูนย์อาหาร/โรงอาหาร ซึ่งได้รับผลกระทบจากโควิด-19 ทำให้รายได้ลดลงเช่นกัน แต่ทั้งสามกลุ่มเป็นกลุ่มที่ส่วนใหญ่มีรายได้ 10,001 – 20,000 บาท/เดือน และหลังโควิด-19 กลุ่มคนทำงานส่วนใหญ่กลายเป็นกลุ่มที่มีรายได้ไม่มาก (5,001 – 10,000 บาท/เดือน) อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากสถานการณ์ได้รับความคุ้มครองจากระบบประกันสังคม ทั้งคนทำงานในซูเปอร์มาร์เก็ต ร้านอาหารขนาดใหญ่/มีสาขา เป็นกลุ่มคนทำงานที่เกือบทั้งหมดเป็นผู้ประกันตนในระบบประกันสังคม มาตรา 33 (ร้อยละ 97 และร้อยละ 82 ตามลำดับ) ในขณะที่คนทำงานในศูนย์อาหาร/โรงอาหาร มีสัดส่วนการเป็นผู้ประกันตนในระบบประกันสังคม มาตรา 33 เพียงร้อยละ 45 และมีสัดส่วนการเป็นผู้ประกันตนในระบบประกันสังคม มาตรา 40 มากที่สุดเมื่อเทียบกับกลุ่มอื่น (ร้อยละ 30) อาจกล่าวได้ว่า คนทำงานในศูนย์อาหาร/โรงอาหาร แม้จะเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบทางรายได้ไม่มาก แต่เป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อประสพภาวะวิกฤติ ที่ทำให้คนส่วนใหญ่กลายเป็นกลุ่มคนทำงานรายได้น้อย (5,001 – 10,000 บาท/เดือน) และได้รับความคุ้มครองจากระบบประกันสังคมน้อยกว่ากลุ่มคนทำงานในซูเปอร์มาร์เก็ตและร้านอาหารขนาดใหญ่/มีสาขา ทั้งที่เป็นกลุ่มคนทำงานที่มีนายจ้างชัดเจนเหมือนกัน ซึ่งให้เห็นว่า แม้ในภาวะปกติ กลุ่มคนทำงานในศูนย์อาหาร/โรงอาหาร เป็นกลุ่มที่มีนายจ้างหลีกเลี่ยงการปฏิบัติตามกฎหมายมิได้นำเอาลูกจ้างเป็นผู้ประกันตนในระบบประกันสังคมตามมาตรา 33 แต่คนทำงานกลุ่มนี้ก็มีความประสงค์ที่จะเป็นผู้ประกันตนในระบบประกันสังคม จึงเลือกที่จะทำประกันสังคมด้วยตนเองผ่านมาตรา 39 และ 40

แรงงานในระบบอาหารที่เป็นกลุ่มเปราะบางและกลุ่มเสี่ยงเหล่านี้ต่างเผชิญกับความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม เนื่องจากรายได้ลดลง และมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะค่าอาหาร (ร้อยละ 54) ค่าสาธารณูปโภค (ร้อยละ 34) ค่าที่อยู่อาศัย (ร้อยละ 25) และค่าเดินทาง (ร้อยละ 25) ในขณะเดียวกัน เกือบทั้งหมดล้วนมีหนี้ (ร้อยละ 99.7) และเกือบครึ่งหนึ่งของกลุ่มประชากรต้องรับผิดชอบดูแลผู้มีภาวะพึ่งพิงในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็น ลูก พ่อแม่ และญาติพี่น้อง (ร้อยละ 40) ข้อค้นพบเหล่านี้ สอดคล้องกับงานวิจัยที่พบว่า แรงงานที่เป็นผู้ประกอบการขนาดเล็กรวมถึงการจ้างงานตนเอง และลูกจ้างในกลุ่มอาชีพ ในตลาดสด ร้านขายของชำ หาบเร่แผงลอย รถเข็น และร้านอาหารขนาดเล็ก เป็นกลุ่มเปราะบางที่ประสบปัญหาจากรายได้ที่ไม่มั่นคง และส่งผลต่อการดำรงชีวิต (มณฑลลี กปิลกาญจน์, 2564; Sansri 2021)

นอกจากนี้ ผลการศึกษาเชิงปริมาณและคุณภาพแสดงให้เห็นชัดเจนว่า คนทำงานในระบบอาหารมีความรู้ในการดูแลป้องกันตัวเองจากการระบาดของโรคค่อนข้างดี แต่ประสบปัญหาในการเข้าถึงและการถูกผลกระทบค่าใช้จ่ายในการป้องกันตัวเองจากการทำงานในภาวะที่มีโรคระบาด ซึ่งเป็นประเด็นอาชีวอนามัยใน

การทำงาน ในภาวะวิกฤติการระบาดใหญ่ คนทำงานถูกผลกระทบทั้งจากนายจ้างและรัฐให้ต้องซื้ออุปกรณ์ป้องกันตัวเอง ไม่ว่าจะเป็นหน้ากากอนามัย แอลกอฮอล์ เจลล้างมือ ชุดตรวจหาเชื้อไวรัส รวมไปถึงวัคซีน เช่นเดียวกันกับการรักษาพยาบาลที่มีอย่างจำกัด ในขณะที่ช่องทางเลือกสำหรับการรักษาในสถานพยาบาลเอกชนที่เป็นทางเลือกมีราคาแพง การป้องกันและรักษาตนเองจึงเป็นเรื่องยากสำหรับแรงงานในระบบอาหารที่มีรายได้ไม่สูงมากนัก และมีโอกาสในการเลือกที่น้อยกว่าคนอื่น (วรธา มงคลสืบสกุล, 2022; รัตพงษ์ สอนสุภาพ และคณะ 2565)

## 6.2 ปัจจัยหลักส่งผลกระทบต่อความไม่มั่นคงในชีวิตของแรงงานในระบบอาหาร: ความไม่มั่นคงทางรายได้และการจ้างงาน

ความไม่มั่นคงทางรายได้และการจ้างงานนี้เป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารของคนทำงานในระบบอาหารพื้นที่เขตเมืองโดยตรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาผ่านช่องทางการเข้าถึงอาหาร 4 ช่องทาง (Charoenratana, Anukul, and Rosset, 2020) นั่นคือ ปลูกเองไม่ได้ เก็บหาไม่ได้ แบ่งปันกันได้บ้างแต่ก็เป็นไปอย่างจำกัด ช่องทางหลักในการเข้าถึงอาหารจึงเป็นการซื้อ ซึ่งสำหรับคนทำงานที่มีรายได้ลดลง กำลังซื้อลดลง ย่อมซื้อได้น้อยลง ขณะเดียวกัน การใช้ประโยชน์จากคุณค่าอาหารก็ลดลง เนื่องจากไม่สามารถเข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพ ซึ่งมีราคาสูงชันกว่าเดิมในภาวะวิกฤติได้ ข้อมูลจากการศึกษาเชิงคุณภาพพบว่า กรณีศึกษาหลายกรณีเลือกประหยัดเงินในการซื้ออาหารที่มีคุณภาพ เพื่อลดรายจ่าย และเพื่อให้มีอาหารกินได้ครบสามมื้อสำหรับทุกคนในครอบครัว

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพยืนยันว่า คนทำงานในระบบอาหารได้รับผลกระทบจากการระบาดใหญ่ของไวรัสโคโรนาต้านเศรษฐกิจมากที่สุด เนื่องจากทำให้ขาดงานขาดรายได้แต่มีรายจ่ายเพิ่มขึ้น รองลงมาคือ ด้านสุขภาพและการป้องกันโรค เนื่องจากขาดความปลอดภัยในการทำงานในภาวะเสี่ยง ขาดอุปกรณ์ป้องกัน ถัดมาคือด้านอนาคต คนทำงานรู้สึกขาดความมั่นคงในชีวิต เนื่องจากทุนทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีอยู่ค่อนข้างจำกัด แม้จะใช้รับมือภาวะวิกฤติจากโรคระบาดได้ แต่ไม่เพียงพอสำหรับระยะฟื้นฟู จึงไม่สามารถวางแผนอนาคตได้ และท้ายสุดคือปัญหาด้านภาระงานดูแลที่ไม่มีรายได้ (unpaid care work) ที่เพิ่มขึ้นจากเดิม โดยไม่มีค่าตอบแทน ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวตึงเครียด

ความรู้สึกไม่มั่นคงในชีวิตของคนทำงานในระบบอาหารที่เกิดขึ้นหลังจากเผชิญกับภัยพิบัติโควิด-19 บันทกอนศักยภาพของคนทำงานในการมองภาพความเป็นไปได้ในอนาคต เนื่องจากต้องรับมือกับวิกฤติความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม(สุขภาพ)เฉพาะหน้าในปัจจุบันที่รู้มรเร้าต่อเนื่องยาวนาน นอกจากนี้ สภาพการทำงาน (working condition) ของแรงงานในระบบอาหารส่วนใหญ่มีชั่วโมงการทำงานยาวนานมากกว่า 8 ชั่วโมง หลายกลุ่มถูกเอารัดเอาเปรียบมิได้คำนวณเวลาทำงานที่ไม่มีค่าตอบแทนเข้าไป และโดยมากแทบไม่มีวันหยุด โอกาสของการได้หยุดพักใคร่ครวญเพื่อวางแผนอนาคตจึงเป็นไปได้ยาก

ทั้งนี้ พบว่ากลุ่มที่สามารถรับมือกับภาวะวิกฤติและมีแนวโน้มจะฟื้นฟูเยียวยาตัวเองจากภาวะวิกฤติได้มากกว่ากลุ่มอื่นคือกลุ่มคนที่มีทุนทางเศรษฐกิจและสังคมมากกว่ากลุ่มอื่น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนหนุ่มสาว อายุราว 20 - 40 ปี มีการศึกษา เข้าถึงข้อมูลข่าวสาร มีทักษะในการจัดการเงินและรายได้ระดับสูง และมีเครือข่ายครอบครัวที่ให้การสนับสนุนช่วยเหลือ ส่วนกลุ่มที่มีทุนทางเศรษฐกิจและสังคมน้อยกว่ากลุ่มอื่น จะมีภาระรับผิดชอบคนในครอบครัว รายได้ที่มีจึงต้องรองรับรายจ่ายของคนในครอบครัวที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงด้วย กลุ่มที่เป็นแรงงานย้ายถิ่นเข้ามาในเมือง จึงอาจไม่มีทุนเครือข่ายชุมชนหรือสังคมรองรับมากพอ

นอกจากนี้ ผลการประชุมกลุ่มคนทำงานในระบบอาหารชี้ให้เห็นว่า แนวทางการเตรียมตัวเพื่อรับมือวิกฤติในอนาคตมุ่งเน้นการส่งเสริมทุนทางเศรษฐกิจและสังคมผ่านการออม (ร้อยละ 77) ประกันสุขภาพ (ร้อยละ 49) และความมั่นคงในงาน (ร้อยละ 20) เหล่านี้ ล้วนเป็นแนวทางที่พยายามจะเพิ่มทุนทางเศรษฐกิจและสังคมของตนให้สามารถเตรียมพร้อมและรับมือภัยพิบัติครั้งต่อไปให้ได้

### 6.3 งานที่ถูกมองข้าม และส่งผลกระทบต่อคนทำงานที่มีภาระรับผิดชอบต่อครอบครัว: งานดูแล

ผลจากการสำรวจเชิงปริมาณชี้ให้เห็นว่า คนทำงานในระบบอาหารเกือบครึ่งหนึ่งแต่งงานแล้ว (ร้อยละ 47.97) แต่ก็เป็นโสดอยู่ไม่น้อย (ร้อยละ 41.37) โดยส่วนใหญ่อาศัยอยู่กับครอบครัวหรือญาติ (60.8) ในขณะที่คนทำงานในระบบอาหารโดยมาก (ร้อยละ 65.1) มองว่าครอบครัวเป็นต้นทุนสำคัญในการให้ความช่วยเหลือเพื่อผ่านพ้นวิกฤติ แต่เกือบครึ่งหนึ่งของแรงงานในระบบอาหารที่สำรวจมีภาวะต้องดูแลผู้มีภาวะพึ่งพิงในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็น ลูก พ่อแม่ และญาติพี่น้อง (ร้อยละ 40)

ข้อค้นพบจากการวิจัยเชิงคุณภาพเปิดเผยให้เห็นชัดเจนว่า มาตรการควบคุมโรคระบาด ทั้งการปิดเมือง การรักษาระยะห่าง รวมทั้งการทำงานจากบ้าน (Work from Home) ทำให้ภาระงานดูแล (Care work) ในครัวเรือนเพิ่มขึ้นจากเดิมหลายเท่า โดยเฉพาะในกลุ่มคนทำงานผู้หญิงหรือครอบครัวพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวที่ต้องรับภาระดูแลผู้ป่วยจากการติดเชื้อ ผู้ป่วยติดเตียง และผู้สูงอายุ และเด็กในครอบครัวที่อายุไม่ถึง 18 ปี ที่ต้องเรียนออนไลน์ เนื่องจากศูนย์เลี้ยงเด็กและโรงเรียนปิด

ภาระงานดูแลในครัวเรือนนี้ เดิมทีก็ดำรงอยู่ในฐานะงานที่ไม่มีค่าตอบแทน (unpaid work) และขาดมาตรการเชิงนโยบายรองรับ เนื่องจากถูกมองว่าเป็นงานที่ไม่ก่อให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไม่เสมอภาคทางเพศทำให้งานดูแลทั่วโลกรวมทั้งในประเทศไทยเป็นงานที่อยู่ในความรับผิดชอบของผู้หญิง ประกอบกับกระบวนการพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายที่ผ่านมาขาดสมดุลจากมุมมองของหญิงชาย งานดูแลจึงเป็นงานที่ถูกมองข้ามในระดับนโยบายตลอดมา กระนั้น งานดูแลในบ้านมีความสำคัญและเป็นงานที่หนักมากขึ้นในภาวะการแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่ผ่านมา (ESCAP, 2021) การทำงานแบบสองเท่าของคนทำงาน สภาพของการอยู่บ้านมากขึ้น จากการปิดเมืองและมาตรการทำงานจากที่บ้าน หรือเรียนจากที่บ้าน สร้างงานดูแลที่ไม่มีรายได้มากขึ้น นอกจากนี้ การอยู่ร่วมกันในบ้านในช่วงระยะเวลาที่มากขึ้น

ร่วมกับความเครียดด้านปัญหาเศรษฐกิจเป็นบ่อเกิดให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวตึงเครียดมากขึ้นและนำไปสู่ความขัดแย้งและอาจนำไปสู่ความรุนแรงในครอบครัว

ประเด็นภาระงานดูแลในครัวเรือนที่ไม่มีค่าตอบแทนนี้ ปรากฏเด่นชัดในภาวะวิกฤติโรคระบาด นอกเหนือจากความตึงเครียดจากปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมแล้ว ความตึงเครียดด้านความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวยังเพิ่มขึ้นจากปริมาณงานดูแลในครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นมากกว่าภาระปกติ และแม้ว่าคนทำงานในระบบอาหารเป็นกลุ่มคนทำงานที่จำเป็นในช่วงภาวะวิกฤติ แต่มาตรการรองรับงานดูแล ดังเช่น การอนุญาตให้มีบริการศูนย์เลี้ยงเด็กสำหรับกลุ่มคนทำงานที่จำเป็นในภาวะวิกฤติ ก็ไม่ปรากฏขึ้นมาเพื่อรองรับลูกหลานของคนทำงานเหล่านั้น รวมไปถึงการขาดหายไปของมาตรการลาป่วยที่ได้ค่าตอบแทนกรณีที่คนในครอบครัวเจ็บป่วย (Family paid sick leave) กล่าวได้ว่า สำหรับคนทำงานที่มีภาระรับผิดชอบคนในครอบครัวในประเทศไทย ยังขาดมาตรการเชิงนโยบายด้านผ่อนภาระงานดูแลมารองรับ และบั่นทอนศักยภาพของคนทำงานในการรับมือวิกฤติและฟื้นฟูตัวเองในอนาคต

#### 6.4 กรอบนโยบาย: มุ่งเน้นการสร้างความมั่นคงทางรายได้และการจ้างงาน

งานศึกษานี้มุ่งพัฒนากอบนโยบายภายใต้มิติความมั่นคงของมนุษย์ (Human Security) นั่นคือ การที่ประชาชนได้รับหลักประกันด้านสิทธิ ความปลอดภัย การสนองต่อความจำเป็นขั้นพื้นฐาน โดยจะต้องปลอดภัยจากความกลัว ปลอดภัยจากความขาดแคลนหรือต้องการ และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี (Owen, 2010) เพื่อเป็นมาตรการในการลดผลกระทบและฟื้นฟูแรงงานในระบบอาหารที่เปราะบางในเขตเมืองในระยะสั้น กลาง ยาว

ตาราง 28 กรอบพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายลดผลกระทบจากโควิด-19 และฟื้นฟูเยียวยาคนทำงานในระบบอาหารเขตเมืองตามกรอบความมั่นคงของมนุษย์ สามระยะ

ความมั่นคงของมนุษย์	มาตรการลดผลกระทบและฟื้นฟูแรงงานในระบบอาหารเขตเมือง		
	สั้น	กลาง	ยาว
สุขภาพ	<ul style="list-style-type: none"> <li>● การเข้ารับบริการสาธารณสุขที่รวดเร็วและครอบคลุมเมื่อป่วย (ร)</li> <li>● สนับสนุนการเข้าถึงอุปกรณ์ป้องกัน และการเข้าถึงวัคซีนที่ฟรี หรือราคาถูก (ป)</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● การเข้าถึงวัคซีนแบบร้อยเปอร์เซ็นต์และ วัคซีนเข็มกระตุ้น (ป)</li> <li>● การเข้าถึงเตียงและยารักษาโควิด-19 ที่มีประสิทธิภาพ (ร)</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● เข้าถึงวัคซีนเพื่อการป้องกันอย่างต่อเนื่องและครอบคลุม (ป)</li> <li>● ลดอัตราการเสียชีวิตจากการติดเชื้อ (ร)</li> </ul>

อาหาร	<ul style="list-style-type: none"> <li>● เข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพและปลอดภัยครบสามมื้อ (ร)</li> <li>● ตรึงราคาอาหารและวัตถุดิบ เพื่อลดค่าใช้จ่ายด้านอาหาร (ป)</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● การพยุงราคาอาหารและวัตถุดิบในภาวะยากลำบาก(ป)</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● สนับสนุนการเพิ่มค่าจ้าง หรือพัฒนาระบบการประกันรายได้ให้กับแรงงาน(ร)</li> <li>● สนับสนุนการซื้อขายอาหารที่มีคุณภาพและปลอดภัย (ป)</li> <li>● สร้างธนาคารอาหาร (food bank)</li> </ul>
เศรษฐกิจ	<ul style="list-style-type: none"> <li>● สร้างรายได้ให้แรงงาน(ร)</li> <li>● มาตรการชดเชย หรือสงเคราะห์รายได้(ร)</li> <li>● มาตรการลดค่าใช้จ่าย เช่น ชะลอหนี้ ลดค่าอุปโภค(ร)</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● สร้างอาชีพและมาตรฐานรายได้(ป)</li> <li>● ชะลอหนี้(ร)</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● มาตรการรายได้เพื่อชีวิต (ป)</li> <li>● มาตรการภาษีติดลบ (ป)</li> <li>● มาตรการออมที่เหมาะสมกับอาชีพ</li> </ul>
บุคคล	<ul style="list-style-type: none"> <li>● ช่วยเหลือตามความต้องการ(ร)</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● พัฒนาทักษะ (ป)</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● คุณภาพชีวิตที่ดี</li> <li>● งาน-อาชีพ-รายได้ที่มั่นคง</li> <li>● มาตรการคุ้มครองแรงงานที่ครอบคลุม (social safety nets)(ป)</li> </ul>
ชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> <li>● สร้างเครือข่ายความช่วยเหลือในระดับชุมชนหรือกลุ่ม(ร)</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● สร้างความแข็งแรงให้เครือข่าย ช่างและขยายเครือข่ายให้มากขึ้น (ป)</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● สร้างความยั่งยืนให้กับเครือข่าย(ป)</li> </ul>
สิ่งแวดล้อม	<ul style="list-style-type: none"> <li>● -</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● -</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>● -</li> </ul>
การเมือง			

(ร): มาตรการรับมือ (ป): มาตรการป้องกัน



โดยทั่วไป ความมั่นคงของมนุษย์แบ่งพิจารณาได้ 7 ประเด็น ประกอบด้วย ด้านสุขภาพ ด้านอาหาร ด้านเศรษฐกิจ ด้านบุคคล ด้านชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการเมือง ตามแนวทางของสหประชาชาติ (UNDP, 1994) แต่เนื่องจากข้อมูลจากงานศึกษานี้ไม่สามารถเติมประเด็นสิ่งแวดล้อมได้ และเพื่อลดปัจจัยด้านการเมืองในงานศึกษานี้ จึงเลือกเอาประเด็นการเมืองออกจากกรอบการวิเคราะห์ ทำให้เหลือกรอบประเด็นที่เกี่ยวข้องเพียง 5 ประเด็น คือ สุขภาพ อาหาร เศรษฐกิจ บุคคล และชุมชน ซึ่งกรอบเบื้องต้นมีรายละเอียดในตาราง 28

อย่างไรก็ดี ข้อมูลจากงานศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่าในภาวะวิกฤติ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับกลุ่มผู้จ้างงานตนเองและกลุ่มธุรกิจขนาดย่อม ซึ่งเป็นกลุ่มเปราะบางในกลุ่มประชากรคนทำงานในระบบอาหาร (หัวข้อ 6.1) เป็นภาพสะท้อนของกลุ่มเปราะบางในกลุ่มประชากรแรงงานทั้งหมด นั่นคือ คนทำงานที่เป็นกลุ่มเปราะบาง ที่ได้รับผลกระทบในมิติความมั่นคงของรายได้และการจ้างงานมากกว่าคนทำงานกลุ่มอื่นก็คือ **กลุ่มผู้จ้างงานตนเองและกลุ่มธุรกิจขนาดย่อม** และควรเป็นกลุ่มเป้าหมายแรกของการออกแบบมาตรการเชิงนโยบายเพื่อรับมือภาวะวิกฤติและฟื้นฟูตัวเอง

ขณะเดียวกัน ข้อมูลจากงานวิจัยเชิงคุณภาพยืนยันว่า ความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจ (รายได้และการจ้างงาน) ของแรงงานในระบบอาหารเป็นปัจจัยอุปสรรคสำคัญของการเข้าถึงความมั่นคงด้านอื่น ครอบคลุมด้านอาหาร สุขภาพ บุคคล และชุมชน (หัวข้อ 6.2) ทั้งยังบั่นทอนศักยภาพการฟื้นตัวของแรงงานในระบบอาหาร รวมไปถึงการฟื้นตัวของอุตสาหกรรมอาหารในอนาคต มาตรการเชิงนโยบายจึงควรมุ่งเน้นไปที่การสร้าง**ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของแรงงาน**ในฐานะทุนทางเศรษฐกิจและสังคมในการรับมือและฟื้นฟูจากวิกฤติ

การกำหนดทิศทางของมาตรการเชิงนโยบายที่มุ่งสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจนี้ยังมีความสอดคล้องกับความต้องการของคนทำงานในระบบอาหารโดยรวม นั่นคือ แรงงานในระบบอาหารที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเหล่านี้ เมื่อประสบภาวะวิกฤติ (ช่วงปลาย พ.ศ. 2563 – 2564) **ต้องการความช่วยเหลือหลักด้านรายได้** (ร้อยละ 77) และ **งาน** (ร้อยละ 22) ซึ่งเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้เข้าถึงอาหาร (Food accessibility) ของคนทำงานในเขตพื้นที่เมือง ในขณะที่ความต้องการด้านอาหาร (ร้อยละ 19.2) ใกล้เคียงกับเงินกู้ฉุกเฉิน (ร้อยละ 19.0) และอุปกรณ์ป้องกัน (ร้อยละ 18.5) รองลงไปคือการชะลอ/ลดเงินกู้เดิม (ร้อยละ 15.5) ซึ่งยืนยันว่าในภาวะวิกฤติ คนทำงานในระบบอาหารเหล่านี้ประสงค์จะมีรายได้จากการทำงาน มากกว่าจะได้รับความช่วยเหลือในลักษณะเดียวกับกลุ่มประชากรเปราะบางที่ไม่สามารถทำงานได้ (เด็ก ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ป่วยติดเตียง เป็นต้น)

นอกจากนี้ ข้อมูลจากการสำรวจยืนยันว่า มาตรการที่กลุ่มตัวอย่างเข้าถึงมากที่สุดคือ “คนละครึ่ง” (ร้อยละ 65) ซึ่งหากพิจารณาพร้อมกับมาตรการ เราชนะ/เราไม่ทิ้งกัน (ร้อยละ 30) จะเห็นได้ว่ามาตรการกระจายเงินสดในภาวะวิกฤติไปยังกลุ่มคนทำงานรายได้น้อยประสบผลค่อนข้างมาก โดยในกลุ่มคนทำงานนี้มีสัดส่วน

ของคนจนค่อนข้างน้อย จึงมีสัดส่วนผู้เข้าถึงมาตรการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐไม่มากนัก (ร้อยละ 15) แต่จะพบว่าเข้าถึงสิทธิประโยชน์จากมาตรการประกันสังคมกรณีว่างงานค่อนข้างมาก (ร้อยละ 42)

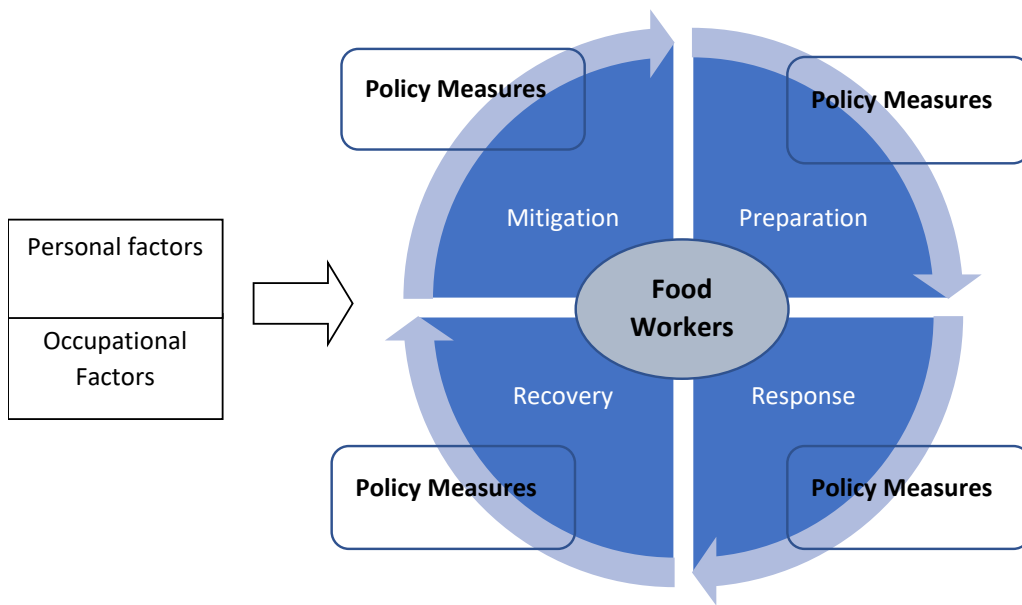
ทิศทางของมาตรการเชิงนโยบายที่มุ่งเป้าไปยังกลุ่มคนทำงานในระบบอาหารที่เป็นกลุ่มเปราะบางและเน้นไปที่การสร้างความมั่นคงทางรายได้และการจ้างงาน ยังมีความสอดคล้องกับผลการทบทวนวรรณกรรมว่าด้วยสถานการณ์และผลกระทบต่อแรงงานในระบบอาหารในประเทศสหรัฐอเมริกาและสิงคโปร์ ซึ่งพบว่ามีลักษณะของมาตรการหลักเพื่อรับมือผลกระทบและฟื้นฟูในกลุ่มแรงงานในระบบอาหารร่วมกัน ๒ ลักษณะ ได้แก่ (หนึ่ง) มาตรการมุ่งเป้าไปที่แรงงานในระบบอาหารที่เป็นกลุ่มเปราะบาง ได้แก่ กลุ่มคนทำงานรายได้น้อย กลุ่มแม่เลี้ยงเดี่ยว กลุ่มคนว่างงาน และกลุ่มผู้จ้างงานตนเอง โดยเน้นหนักไปที่ การอุดหนุนรายได้อื่นๆ และช่วยลดค่าใช้จ่ายด้านอาหารและที่อยู่อาศัย (สอง) มาตรการมุ่งเป้าไปที่ผู้ประกอบการขนาดกลางและย่อมในระบบอาหาร โดยเน้นไปที่การอุดหนุนรายได้อื่นๆ เพื่อรักษาสภาพการจ้างงาน ลดค่าใช้จ่ายด้านค่าเช่าและภาษี

ทั้งนี้ มีข้อสังเกตว่า มาตรการรับมือโควิด-19 ของประเทศไทยนั้น แม้จะมุ่งเน้นการให้ความช่วยเหลือครัวเรือนรายได้น้อย แต่ยังไม่สามารถรักษาการจ้างงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ส่งผลกระทบต่อธุรกิจขนาดกลางและย่อมอย่างรุนแรงในภายหลัง โดยกลุ่มตัวอย่างยืนยันว่าเข้าไม่ถึงมาตรการสินเชื่อที่มีอยู่ ไม่ว่าจะสินเชื่อช่วยเหลือผู้ประกอบการรายย่อย ธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทย (ธพว.) โครงการซอฟต์โลนออมสินฟื้นฟูท่องเที่ยวไทย โดยธนาคารออมสินโครงการสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำเอสเอ็มอี "มีที่ มีเงิน สำหรับธุรกิจการท่องเที่ยว" มีอัตราการเข้าถึงเพียงร้อยละ 0.5, 0.7 และ 0.2 ตามลำดับ จึงควรพิจารณาทบทวนหาแนวทางเพิ่มประสิทธิภาพของมาตรการด้านสินเชื่อดังกล่าวเพิ่มเติม

รายละเอียดของข้อเสนอเชิงนโยบายบนพื้นฐานของงานศึกษานี้ เพื่อรับมือผลกระทบและฟื้นฟูแรงงานระบบอาหารเขตพื้นที่เมืองจากวิกฤติการระบาดของโรคโควิด ๑๙ จึงมุ่งเป้าไปยัง (หนึ่ง) กลุ่มแรงงานในระบบอาหารที่เป็นกลุ่มเปราะบางและกลุ่มเสี่ยง (สอง) กลุ่มธุรกิจขนาดกลางและย่อม โดยเน้นไปที่การสร้าง **ความมั่นคงทางรายได้และรักษาการจ้างงาน** (ดู บทที่ 8)

## บทที่ 7 คู่มือการรับมือภาวะวิกฤติสำหรับแรงงานในระบบอาหาร

จากการศึกษาพบว่า การพัฒนาคู่มือการรับมือภาวะวิกฤติของแรงงานในระบบอาหารตามแนวคิด วงจรบริหารจัดการภัยพิบัติ เพื่อการรับมือภาวะวิกฤติที่ประกอบด้วย การรับมือต่อการเผชิญภัย ต่อด้วยการฟื้นฟูเยียวยา และการบรรเทาผลกระทบ เพื่อสร้างความพร้อมเตรียมรับมือภัยพิบัติ ที่อาจจะเกิดขึ้นอีกในอนาคต ต้องพัฒนาการรับมือตามขั้นตอนร่วมกับกลุ่มกรณีศึกษามีผลดังนี้



รูป 17 วงจรจัดการภัยพิบัติ จากกรอบการวิจัย

### 7.1 ระยะเผชิญหน้ารับมือวิกฤติ

เป็นระยะแรกเมื่อมีภัยพิบัติหรือวิกฤติมากระทบ จึงเป็นการรับมือในระยะแรกที่สำคัญ ประกอบด้วย

#### ด้านกายภาพ

ก. **การป้องกันโรค** นอกจากการรับรู้ว่ามีโควิด -19 คืออะไรแล้ว ยังมีสิ่งที่ต้องเตรียมตัวประกอบด้วย

- การเตรียมและการเข้าถึงเครื่องป้องกันโรค ประสานงานกับหน่วยงานในชุมชนที่มีหน้าที่รับผิดชอบด้านสาธารณสุข เช่น ผู้นำชุมชน อสม. อสต.(กรณีแรงงานข้ามชาติ) เพื่อเข้าถึงข้อมูลข่าวสารต่างๆ

- การประเมินตนเองด้านความเสี่ยงในการติดโรค เข้าถึงแหล่งข้อมูลที่เป็นที่ถูกต้อง และระมัดระวังข้อมูลปลอมโดยการพิจารณาและตรวจสอบข้อมูลว่ามาจากแหล่งข่าวที่เชื่อถือได้หรือไม่ ทั้งนี้ ต้องมีเบอร์สาธารณะสุข หรือผู้ที่มีความรู้เรื่องหากต้องการปรึกษา หรือสอบถามข้อมูลด้านโรค
- การเข้าสู่กระบวนการรักษา และกักตัว ต้องมีเบอร์ของผู้เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ อสม. หรือ อสต.(กรณีแรงงานข้ามชาติ) และเบอร์สายด่วนของกระทรวงสาธารณสุข และเบอร์ฉุกเฉินในช่วงเวลานั้น

**ข. การดูแลตนเองและครอบครัวเรื่องเศรษฐกิจ และสังคม** ประกอบด้วย การตรวจสอบเงินสดและเงินออม ค่าใช้จ่ายต่อเดือนและหนี้สินที่มี โดยทำบัญชีขนาดตของการใช้จ่ายเงินในครอบครัวเพื่อทราบว่าจำเป็นต้องแสวงหาช่องทางการเข้าถึงรายได้เพิ่มเติมอย่างไร และจะมีการตัดลดรายจ่ายส่วนใดได้บ้าง

- การเข้าถึงรายได้ กรณียังมีงานทำให้พยายามรักษางานและรายได้ไว้ รวมไปถึงหากมีภาวะตกงาน หรือถูกลดเงินเดือนต้องหารายได้อื่นเพิ่ม รวมไปถึงการเปลี่ยนงาน หรือเพิ่มงานในกรณีที่มีเวลาเพิ่มมากขึ้น
- การเข้าถึงรายได้ กรณีที่ไม่สามารถมีรายได้จากงานด้วยเหตุผลใดๆก็ตาม และต้องการกู้ยืมเงิน ให้เริ่มจากสถาบันการเงินที่อยู่ในระบบ โดยต้องทำการศึกษาเงื่อนไขของเงินกู้ต่างๆ อย่างชัดเจน ทั้งนี้ หากต้องมีการกู้หลายแห่ง ต้องรักษาเครดิตของการกู้ยืมไว้ โดยอาจเจรจาขอจ่ายขั้นต่ำ หรือจ่ายเฉพาะดอกเบี้ยไปก่อนเป็นต้น
- การเข้าถึงรายได้จากการรับความช่วยเหลือจากภาครัฐผ่านมาตรการต่างๆ เช่น การลงทะเบียนเพื่อรับเงินชดเชยจากสำนักงานประกันสังคม การแจกอุปกรณ์ป้องกัน การใช้มาตรการเยียวยาอื่นๆ โดยต้องรับฟังข้อมูลข่าวสารจากภาครัฐอย่างสม่ำเสมอ
- การลดรายจ่าย การลดรายจ่ายเป็นการประเมินตนเองและของครอบครัวว่ารายจ่ายใดไม่สำคัญและเรียงลำดับความสำคัญจากมากไปน้อยเพื่อให้เริ่มการตัดการใช้จ่ายได้อย่างทันที่
- การประนอมหนี้ กรณีที่มีหนี้สินให้เริ่มปรึกษากับเจ้าหน้าที่ในระบบและนอกระบบเพื่อทำการประนอมหนี้

## ด้านจิตใจ

มาตรการรับมือด้านนี้เป็นกระบวนการรับมือต่อความเครียดที่มีในตนและความเครียดกับคนรอบข้าง โดยเฉพาะในครอบครัว

- ทำความเข้าใจและยอมรับสถานการณ์ตามความเป็นจริง อย่าหลอกตัวเองว่าจะรักษาสถานการณ์ได้ ทั้งที่สถานการณ์กำลังวิกฤติ ด้วยการเขียนบัญชีครัวเรือนล่วงหน้า เพื่อให้เห็นภาพว่าความวิกฤติของตนและหรือครอบครัวอยู่ในระดับใด โดยคำนวณจากรายได้ที่มีว่าจะสามารถอยู่ได้กี่เดือน ระหว่าง
  - แดง-วิกฤติมีรายได้พอเดือนต่อเดือน หรือไม่พอชนเดือน
  - เหลือง-กำลังเข้าสู่วิกฤติสามารถมีรายได้พอใช้ในระยะเวลาสามเดือน
  - เขียว- ระยะเวลาปลอดภัยยังสามารถดำรงชีพได้มากกว่าหกเดือนขึ้นไป
  - เมื่อทราบสถานการณ์แล้วจึงจะสามารถเริ่มคิดถึงวิธีการแก้ไขและลดภาวะแอบเครียด หรือเครียดแบบไม่รู้ตัว
- ลดความกังวลเรื่องการติดไม่ติดเชื้อ โดยเชื่อมั่นป้องกันตนเอง ผ่านความรู้ที่ได้รับ และให้มั่นใจว่าเมื่อติดแล้วจะทราบว่าต้องดำเนินการและปฏิบัติตัวอย่างไร
- เปิดอกคุยกันในครอบครัว ถึงสถานการณ์ที่กำลังเผชิญ พูดคุยกันมากขึ้นในกรณีที่ต้องการคำปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญ(นักจิตบำบัด) ให้ปรึกษาสายด่วนสุขภาพ หรือปรึกษากับ อสม. และให้เข้าใจกันว่า การปรึกษากับนักจิตบำบัดไม่ใช่ “คนบ้า”

## 7.2 ระวังฟื้นฟูเยียวยา

เป็นขั้นตอนต่อมาหลังได้รับผลกระทบ ประกอบด้วย

- การฟื้นฟูด้านเศรษฐกิจ การฟื้นฟูทางเศรษฐกิจส่วนหนึ่งเป็นการหางานใหม่ การกลับเข้าทำงานใหม่ เพื่อหารายได้ ด้วยการรับฟังข่าวสารและใช้เครือข่ายคนรู้จัก หรือนายจ้างเก่าเพื่อเข้าถึงงานในสาขาเดิมที่มีความชำนาญ หรือวางแผนการเปิดร้านใหม่ โดยพิจารณาจากงบประมาณ และโอกาสของความสำเร็จในการเปิดร้านเป็นสำคัญ
- การฟื้นฟูร่างกายหลังการติดเชื้อ การดูแลและหรือการป้องกันการติดเชื้อซ้ำ ด้วยการปฏิบัติตามมาตรการด้านการรักษา และป้องกันที่มีต่อโรคแต่ละสายพันธุ์อย่างถูกต้อง

### 7.3 ระยะเวลาบรรเทาผลกระทบ

เป็นขั้นตอนในระยะถัดมา การบรรเทานั้นมุ่งมองจากภาครัฐเป็นหลักประกอบด้วย

- ความช่วยเหลือต่อเนื่องเพื่อให้แรงงานในระบบอาหารสามารถพยุงชีวิตพื้นฟูอาชีพได้เพื่อ บรรเทาผลกระทบระยะยาว เช่น การลดดอกเบี้ย หรือเงินต้นเงินกู้เดิม การสนับสนุนเงินกู้ สำหรับการประกอบอาชีพ จากสถาบันการเงินต่างๆ
- ความช่วยเหลือกลุ่มแรงงานที่ไม่มั่นคงทางรายได้ ที่ยังไม่มียานทำ ด้วยการสนับสนุนการสร้าง อาชีพ รวมไปถึงการขยายเงินชดเชยรายได้ตามสถานการณ์

### 7.4 ระยะเวลาเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือวิกฤติในอนาคต

เป็นการวางแผนในการรับมือในอนาคตพบว่า มาตรการที่เกี่ยวข้องมีสองประการคือ

- การเตรียมความพร้อมด้านสุขภาพ การรักษาสุขภาพเป็นประเด็นสำคัญไม่ว่าจะเป็น การออก กำลังการ บริโภคอาหารที่ดีมีประโยชน์ รวมไปถึงการสร้างช่องทางในการเข้าถึงระบบสุขภาพ ทั้งในส่วนของภาครัฐและภาคเอกชนตามกำลังของแต่ละบุคคล
- การเตรียมความพร้อมด้านการเงิน มาตรการหลักที่ต้องเตรียมคือการออมเงินไว้ในยามฉุกเฉินใน รูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะฝากธนาคาร หรือแบบอื่นๆ รวมไปถึงการสร้างเครดิตเพื่อให้สามารถ เข้าถึงแหล่งเงินกู้ในยามฉุกเฉิน ทั้งนี้รวมถึงมาตรการที่รัฐสามารถสนับสนุนแรงงานนอกระบบ ในการเข้าถึงแหล่งเงินกู้ในแบบฉุกเฉินและแบบปกติเพื่อการประกอบอาชีพ

## บทที่ 8 ข้อเสนอเชิงนโยบาย

วิกฤติการระบาดของโรคโควิด-19 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2562 เป็นต้นมา ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของมนุษย์ ทั้งในมิติสุขภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ในขณะที่มาตรการควบคุมการระบาดของโรคนำมาสู่การยุติหรือชะลอกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมจำนวนมาก แต่กิจกรรมเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยเฉพาะในพื้นที่เขตเมือง ยังต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม หน่วยงานในระบบอาหารเขตพื้นที่เมือง ซึ่งเป็นกลุ่มเปราะบางในฐานะคนทำงานรายได้น้อย ต้องกลายเป็นกลุ่มคนทำงานที่ต้องเผชิญความเสี่ยงจากการระบาดของโรค ควบคู่ไปกับความไม่มั่นคงในการจ้างงานและรายได้ มากกว่าคนทำงานกลุ่มอื่น ส่งผลต่อการฟื้นตัวของอุตสาหกรรมภาคธุรกิจและบริการภายใต้ระบบอาหารเขตพื้นที่เมือง ซึ่งเป็นแหล่งจ้างงานขนาดใหญ่ ประกอบด้วย (หนึ่ง) ธุรกิจค้าปลีก/ค้าส่ง (สอง) ตลาด/ตลาดสด (สาม) ร้านอาหาร/ศูนย์อาหาร/หาบเร่แผงลอย และ (สี่) ธุรกิจรับส่งอาหาร

ข้อค้นพบสำคัญจากงานศึกษามลกระทบและการฟื้นตัวของแรงงานในระบบอาหารในการสร้างความมั่นคงของมนุษย์จากวิกฤติโควิด ชี้ให้เห็นว่าสัดส่วนแรงงานในระบบอาหารกลุ่มเปราะบางในแต่ละกลุ่ม ที่มีรายได้ลดลงต่ำกว่า 5,000 บาท และไม่มีประกันสังคม (เฉลี่ยร้อยละ 40) ประกอบด้วย คนทำงานหาบเร่แผงลอย (ร้อยละ 28) ในตลาด/ตลาดสด (ร้อยละ 26) ในร้านสะดวกซื้อ (ร้อยละ 20) ในร้านชำ (ร้อยละ 18) และในร้านอาหารขนาดเล็ก (ร้อยละ 18) ซึ่งในภาพรวมคือ กลุ่มผู้จ้างงานตนเอง และกลุ่มธุรกิจขนาดย่อม ในส่วนของกิจกรรมกระจายอาหารและการจัดเตรียมอาหาร นอกจากนี้ ยังพบว่ากลุ่มคนทำงานในศูนย์อาหารเป็นกลุ่มเสี่ยงต่อความยากจน เพราะแม้จะมีนายจ้างชัดเจน แต่กลับอยู่ในประกันสังคมมาตรา 33 ไม่ถึงครึ่ง (ร้อยละ 45) แรงงานในระบบอาหารที่เป็นกลุ่มเปราะบางและกลุ่มเสี่ยงเหล่านี้ต่างประสบปัญหาความไม่มั่นคงทางอาหาร เนื่องจากรายได้ลดลง และมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะค่าอาหาร (ร้อยละ 54) ค่าสาธารณูปโภค (ร้อยละ 34) ค่าที่อยู่อาศัย (ร้อยละ 25) และค่าเดินทาง (ร้อยละ 25)

งานวิจัยนี้ได้พัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบาย เพื่อรับมือผลกระทบและฟื้นฟูแรงงานระบบอาหารเขตพื้นที่เมืองจากวิกฤติการระบาดของโรคโควิด ๑๙ มุ่งเป้าไปยังกลุ่มแรงงานในระบบอาหารที่เป็นกลุ่มเปราะบางและกลุ่มเสี่ยงดังกล่าว รวมทั้งกลุ่มธุรกิจขนาดกลางและย่อม โดยเน้นไปที่การสร้างความมั่นคงทางรายได้และรักษาการจ้างงาน ดังนี้

### 8.1 มาตรการมุ่งเป้ากลุ่มแรงงานในระบบอาหารกลุ่มจ้างงานตนเอง

- *อุดหนุนรายได้กลุ่มผู้จ้างงานตนเอง* ในกลุ่มหาบเร่แผงลอย ตลาด/ตลาดสด ร้านสะดวกซื้อ ร้านชำ และร้านอาหารขนาดเล็ก โดยให้แสดงหลักฐานการประกอบอาชีพ กำหนดเงื่อนไขให้เข้าสู่ระบบประกันสังคม ผ่านการให้เงินอุดหนุนรายได้ ๕,๐๐๐ บาท/เดือน ต่อลูกจ้างและผู้ประกอบการที่มีรายได้น้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท จากมาตรการปิดเมือง
- *บัตรอิเล็กทรอนิกส์หรือคู่มืออาหาร* มูลค่าอย่างน้อย ๑๘๐ บาท/วัน สำหรับแรงงานในระบบอาหารที่ได้รับผลกระทบจากการปิดกิจการช่วงปิดเมือง หรืออยู่ในระหว่างกักตัว หรือตกงานขาดรายได้ สำหรับซื้ออาหารสดหรือแห้งหรือปรุงสำเร็จโดยเฉพาะ จากร้านค้า/ร้านอาหารขนาดกลางและขนาดย่อม กรณีที่เป็นผู้หญิงและมีบุตรอายุไม่เกิน ๑๘ ปี ได้รับเงินอุดหนุนค่านมและอาหารสำหรับเด็กอีก ๑๐๐ บาท/วัน ต่อเด็กหนึ่งคน
- *ลดหย่อนค่าน้ำค่าไฟ* ร้อยละ ๓๐ อย่างน้อย ๖ เดือน ให้กับกลุ่มผู้จ้างงานตนเองที่อยู่ในห้องเช่าขนาด ๑ ห้อง โดยอาศัยอยู่รวมกัน ตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป เนื่องจากมาตรการปิดเมืองและมีการทำงานจากที่บ้าน
- *คืนภาษีให้กับผู้ประกอบการในระบบอาหารที่เป็นผู้จ้างงานตนเอง* และได้รับผลกระทบจากวิกฤติโรคระบาดและมาตรการควบคุมโรคระบาด รวบรวมร้อยละ ๒๐ ของกำไรขั้นต้น ในช่วงเวลาที่มีการปิดเมืองหรือกำหนดระยะห่างอย่างน้อย ๓ เดือน สูงสุดไม่เกิน ๑๕,๐๐๐ บาท

### 8.2 มาตรการมุ่งเป้ากลุ่มแรงงานในระบบอาหารที่อยู่ในครัวเรือนรายได้น้อย

- *อุดหนุนรายได้ที่ลดลงจากการลดเวลาทำงาน* โดยรัฐร่วมกับนายจ้างจ่ายเงินชดเชยรายได้ที่ลดลงจากการลดเวลาทำงานฝ่ายละ ร้อยละ ๓๓ ให้กับลูกจ้างที่ต้องมีเวลาทำงานขั้นต่ำ ๑/๓ ของเวลาทำงานปกติ ในช่วงธุรกิจกลางของผู้ประกอบในระบบอาหาร กลุ่มค้าปลีก/ค้าส่ง ตลาด/ตลาดสด ร้านอาหาร/ศูนย์อาหาร/หาบเร่แผงลอย เป็นระยะเวลาอย่างน้อย ๖ เดือน โดยธุรกิจเหล่านี้จะไม่มีกำไรลูกจ้างออก และจ่ายเงินเดือนให้กับลูกจ้างแม้อยู่ในช่วงลาป่วย กักตัว หรือลาคลอด และรัฐจะรับผิดชอบค่าใช้จ่ายประกันสังคมแบบเต็มจำนวนแทนผู้ประกอบการในช่วงเวลาดังกล่าว โดยมุ่งเน้นผู้หญิงทำงานที่ตั้งครรภ์และคนทำงานที่มีบุตร รวมแล้วไม่เกินร้อยละ ๖๐ ของลูกจ้างทั้งหมดของสถานประกอบการนั้น
- *ศูนย์เลี้ยงเด็ก* ที่เปิดบริการในช่วงปิดเมืองหรือรักษาระยะห่าง เพื่อรองรับเด็กก่อนหรือเด็กเล็กที่อยู่ในความดูแลของแรงงานในระบบอาหารและหรือแรงงานจำเป็นกลุ่มอื่น ในจำนวนที่เพียงพอ
- *ยกเว้นหรือลดหย่อนค่าเช่าที่พักอาศัย* ในช่วงปิดเมือง กรณีที่เป็นของรัฐ ให้ยกเว้นค่าเช่าอย่างน้อย ๓ เดือน ให้กับคนทำงานในระบบอาหารที่ตกงาน และขาดรายได้ กรณีที่เป็นของเอกชน ให้รัฐลดหย่อน



ภาษีแก่ผู้ให้เช่าร้อยละ ๕๐ หากลดหย่อนค่าเช่าลงไปร้อยละ ๒๐ หรือยกเว้นภาษีผู้ให้เช่า หากยกเว้นค่าเช่าอย่างน้อย ๑ เดือน

- *ผ่อนปรนการชำระค่าล่วงเวลาที่อยู่อาศัย* ให้กับครัวเรือนของพนักงานในระบบอาหารที่ตกงาน และขาดรายได้ งดเก็บค่าธรรมเนียมการเบิกเงินเกินบัญชีและการชำระค่าใช้จ่ายล่าช้า และไม่มีการรายงานข้อมูลไปที่เครดิตบูโร
- *สินเชื่อกู้เงิน* ให้กับครัวเรือนพนักงานในระบบอาหารที่ตกงาน และขาดรายได้ คนละไม่เกิน ๒๐,๐๐๐ บาท โดยไม่มีดอกเบี้ย

### 8.3 มาตรการมุ่งเป้าธุรกิจขนาดกลางและย่อมในระบบอาหาร

- *อุดหนุนการรักษาการจ้างงาน* โดยรัฐให้เงินอุดหนุนผู้ประกอบการขนาดย่อย (ลูกจ้างไม่เกิน ๕ คน) ในกลุ่มหาบเร่แผงลอย ตลาด/ตลาดสด ร้านสะดวกซื้อ ร้านชำ และร้านอาหารขนาดเล็กที่ไม่มีการไล่ลูกจ้างออกเดือนละ ๑,๐๐๐ บาท ต่อลูกจ้าง ๑ คน เป็นระยะเวลาอย่างน้อย ๖ เดือน โดยธุรกิจเหล่านั้นต้องและจ่ายเงินเดือนไม่ต่ำกว่าค่าจ้างขั้นต่ำ โดยรัฐจะรับผิดชอบค่าใช้จ่ายประกันสังคมแบบเต็มจำนวนแทนผู้ประกอบการในช่วงเวลาดังกล่าว
- *อุดหนุนค่าใช้จ่ายประกันสังคม เพื่อจูงใจให้ผู้ประกอบการศูนย์อาหารทำประกันสังคมมาตรา ๓๓* ให้กับลูกจ้างของตน โดยรัฐจะรับผิดชอบค่าใช้จ่ายประกันสังคมแบบเต็มจำนวนแทนผู้ประกอบการที่ได้รับผลกระทบอย่างน้อย ๖ เดือน ทั้งนี้ ต้องไม่มีการไล่ลูกจ้างออก และมีการจ่ายเงินเดือนไม่ต่ำกว่าค่าจ้างขั้นต่ำ
- *ลดหย่อนหรือชะลอการจัดเก็บค่าธรรมเนียมในกระบวนการขึ้นทะเบียนแรงงานข้ามชาติ* ให้รัฐจูงใจผู้ประกอบการในระบบอาหารขนาดกลางและขนาดย่อม ในกลุ่มหาบเร่แผงลอย ตลาด/ตลาดสด ร้านสะดวกซื้อ ร้านชำ และร้านอาหารขนาดเล็ก นำลูกจ้างแรงงานข้ามชาติที่ไม่มีเอกสารหรือไม่ถูกระเบียบเข้าสู่กระบวนการขึ้นทะเบียนหรือต่ออายุเอกสารเกี่ยวข้อง และป้องกันการเคลื่อนย้ายแรงงานช่วงปิดเมือง โดยการลดค่าธรรมเนียมทั้งหมดร้อยละ ๕๐ และกรณีที่มีค่าใช้จ่ายรวมกันเกิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท ผู้ประกอบการสามารถผ่อนชำระได้ภายในเวลา ๑ ปี
- *ยกเว้นหรือลดหย่อนค่าเช่า* ในช่วงปิดเมือง กรณีที่รัฐหรือหน่วยงานของรัฐเป็นผู้ให้เช่า ให้ยกเว้นค่าเช่าอย่างน้อย ๓ เดือน ให้กับธุรกิจขนาดกลางและย่อม กลุ่มหาบเร่แผงลอย ตลาด/ตลาดสด ร้านสะดวกซื้อ ร้านชำ และร้านอาหารขนาดเล็ก กรณีที่เป็นของเอกชน ให้รัฐจูงใจผู้ให้เช่าในการลดค่าเช่าร้อยละ ๒๐ ด้วยการลดภาษีเงินได้ของผู้ให้เช่า ร้อยละ ๕๐ เป็นเวลาครึ่งปี หรือกรณีที่เป็นพื้นที่ตลาด ให้รัฐอุดหนุนค่าใช้จ่ายในการติดตั้งระบบป้องกันและระงับอัคคีภัยให้กับผู้ให้เช่าที่ลดค่าเช่า

- ลดภาษีมูลค่าเพิ่ม ร้อยละ ๕๐ ให้ผู้ประกอบการร้านอาหารขนาดเล็กที่ได้รับผลกระทบ เป็นระยะเวลา ๖ เดือน
- ลดหย่อนภาษีเงินได้นิติบุคคล ร้อยละ ๓๐ ให้กับผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลางและย่อม กลุ่ม ตลาด/ ตลาดสด ร้านสะดวกซื้อ ร้านชำ และร้านอาหารขนาดเล็ก
- อุดหนุนการใช้พลังงานที่มีประสิทธิภาพ โดยรัฐให้ทุนอุดหนุนธุรกิจขนาดกลางและย่อม โดยเฉพาะกลุ่มร้านอาหาร ร้านชำ ตลาด และร้านสะดวกซื้อ ในการเปลี่ยนมาใช้อุปกรณ์ประหยัดพลังงาน สูงสุดไม่เกิน ร้อยละ ๕๐

#### 8.4 มาตรการระยะยาว

- ประกันสังคมคนทำงานในศูนย์อาหาร/ร้านอาหาร หน่วยงานรัฐและเอกชนที่ใช้บริการธุรกิจจ้างเหมาช่วง แรงงาน ต้องกำหนดเงื่อนไขให้ธุรกิจดังกล่าวจ่ายเงินเดือนในอัตราไม่ต่ำกว่าค่าจ้างขั้นต่ำและจัดให้มีประกันสังคม มาตรา ๓๓ แก่คนทำงาน และให้มีกระบวนการตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอทุกปี
- การเปลี่ยนผ่านของหาบเร่แผงลอยสู่พื้นที่ศูนย์อาหาร ในเขตที่มีพื้นที่หาบเร่แผงลอยหนาแน่นสะท้อนให้เห็นว่า หาบเร่แผงลอยเป็นแหล่งอาหารสำคัญของผู้คนในพื้นที่นั้น รัฐควรร่วมกับเอกชนจัดหาพื้นที่ศูนย์อาหารในบริเวณนั้นเพื่อให้ผู้ประกอบการหาบเร่แผงลอยในพื้นที่นั้น กรณีเป็นอาคารสำนักงานขนาดใหญ่มีคนทำงานมากกว่า ๔๐๐ คนขึ้นไป ต้องจัดให้มีศูนย์อาหารภายในอาคาร กรณีที่มีอาคารที่พักอาศัยขนาดใหญ่ หรือหอพักจำนวนมาก ต้องหารือให้จัดหาพื้นที่ศูนย์อาหารร่วมกัน
- สินเชื่อสตาร์ทอัพและเงินทุนหมุนเวียนสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจอาหารรายย่อย คู่ขนานไปกับการจัดอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการ
- ส่งเสริมการรวมกลุ่มของผู้จ้างงานตนเอง โดยรัฐให้เงินอุดหนุนผู้จ้างงานตนเองผ่านการขึ้นทะเบียนเป็นสมาชิกขององค์กรที่ทำงานเกี่ยวข้อง อาทิ สหภาพคนทำงาน ศูนย์ประสานงานแรงงานนอกระบบ เป็นต้น คนละ ๕๐๐ บาท เพื่อหนุนเสริมศักยภาพองค์กรตัวแทนกลุ่มจ้างงานตัวเองให้สามารถดำเนินการช่วยเหลือผู้จ้างงานตนเองในภาวะวิกฤติได้ในอนาคต และหรือเป็นหน่วยให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิแรงงาน ประกันสังคม ตลอดจนจัดเก็บค่าธรรมเนียมผู้ประกันตน



## บรรณานุกรม

- ACAPS. (2020). "#COVID19 Government Measures Dataset". Retrieved from <https://www.acaps.org/covid19-government-measures-dataset>
- Adhikari, Sandesh. 2018. "Food Security: Pillars, Determinants and Factors Affecting It - Public Health Notes." <https://www.publichealthnotes.com/food-security-determinants-and-urbanization/>.
- Chanprasit, Chawapornpan, Waruntorn Jongrungrotsakul, Thanee Kaewthummanukul, and Rujadhorn Indratula. 2020. "พฤติกรรมการทำงานและวิถีชีวิตของแรงงานนอกระบบ: เกษตรกรปลูกข้าวโพด." *Nursing Journal* 47 (2): 50–63.
- Cohen, Marc J, and James L Garrett. 2010. "The Food Price Crisis and Urban Food (in)Security." *Environment and Urbanization* 22 (2): 467–82. <https://doi.org/10.1177/0956247810380375>.
- Congressional Research Service. 2021. "Unemployment Rates During the COVID-19 Pandemic."
- Ericksen, Polly J. 2008. "Conceptualizing Food Systems for Global Environmental Change Research." *Global Environmental Change* 18 (1): 234–45. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2007.09.002>.
- FAO. 2006. "Food Security." FAO. [http://www.fao.org/fileadmin/templates/faoitally/documents/pdf/pdf\\_Food\\_Security\\_Concept\\_Note.pdf](http://www.fao.org/fileadmin/templates/faoitally/documents/pdf/pdf_Food_Security_Concept_Note.pdf).
- Food Chain Workers Alliance. 2012. "Mission & History." 2012. <http://foodchainworkers.org/about-2/mission-background/>.
- Heller, M.C. and Keoleian, G.A.,. 2003. "Assessing the Sustainability of the US Food System: A Life Cycle Perspective." *Agricultural Systems*, no. 76: 1007–41.
- Herold, Sam, and Michael Sawada. 2012. "A Review of Geospatial Information Technology for Natural Disaster Management in Developing Countries." *International Journal of Applied Geospatial Research* 3 (April): 24–62. <https://doi.org/10.4018/jagr.2012040103>.
- Hughes, Andrew Ackerman and Siobhan. 2021. "Biden Administration Issues New Eviction Moratorium." *Wall Street Journal*, August 3, 2021, sec. Politics. <https://www.wsj.com/articles/biden-administration-set-to-issue-new-eviction-moratorium-11628022282>.



- Jin Cho, Seung, Jun Yeong Lee, and John Winters. 2020. "COVID-19 Employment Status Impacts on Food Sector Workers." IZA DP No. 13334. USA: IZA Institute of Labor Economics. <https://www.iza.org/publications/dp/13334/covid-19-employment-status-impacts-on-food-sector-workers>.
- Library of Congress. 2020a. "H.R.6201 - 116th Congress (2019-2020): Families First Coronavirus Response Act." Legislation. 2019/2020. March 18, 2020. <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/house-bill/6201>.
- . 2020b. "H.R.748 - 116th Congress (2019-2020): CARES Act." Legislation. 2019/2020. March 27, 2020. <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/house-bill/748>.
- Owen, Taylor. 2010. "Human Security: A Contested Contempt." In *The Routledge Handbook of New Security Studies*. New York: Routledge.
- Ross, Martha, and Nicole Bateman. 2019. "MEET the LOW-WAGE WORKFORCE." Brookings. [https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2019/11/201911\\_Brookings-Metro\\_low-wage-workforce\\_Ross-Bateman.pdf#page=9](https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2019/11/201911_Brookings-Metro_low-wage-workforce_Ross-Bateman.pdf#page=9).
- Searchinger, Tim, and Ralph Heimlich. 2015. "AVOIDING BIOENERGY COMPETITION FOR FOOD CROPS AND LAND," 44.
- Sobal, J., Khan, L.K., and Bisogni, C. 1998. "A Conceptual Model of the Food and Nutrition System." *Social Science & Medicine*, no. 47: 853–63.
- Stage, Jesper, Jørn Stage, and Gordon Mcgranahan. 2010. "Is Urbanization Contributing to Higher Food Prices?" *Environment and Urbanization* 22 (1): 199–215. <https://doi.org/10.1177/0956247809359644>.
- Tawfik, Gehad Mohamed, Kadek Agus Surya Dila, Muawia Yousif Fadlilmola Mohamed, Dao Ngoc Hien Tam, Nguyen Dang Kien, Ali Mahmoud Ahmed, and Nguyen Tien Huy. 2019. "A Step by Step Guide for Conducting a Systematic Review and Meta-Analysis with Simulation Data." *Tropical Medicine and Health* 47 (1): 46. <https://doi.org/10.1186/s41182-019-0165-6>.
- TDRI. 2021. "วิเคราะห์ความเหมาะสมของมาตรการลดหย่อนการส่งเงินประกันสังคม." TDRI: Thailand Development Research Institute. May 22, 2021. <https://tdri.or.th/2021/05/covid-14/>.
- UNDP. 1994. *Human Development Report*. New York: Oxford University Press. [http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/255/hdr\\_1994\\_en\\_complete\\_nostats.pdf](http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/255/hdr_1994_en_complete_nostats.pdf).
- WHO. 2008. "Closing the Gap in a Generation: Health Equity through Action on the Social Determinants of Health."



[https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/43943/9789241563703\\_eng.pdf;jsession](https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/43943/9789241563703_eng.pdf;jsession)

Wilkinson, Richard, and Michael Marmot. 2009. "Social Determinant of Health." *Journal of Public Health Policy*, April.

<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198565895.001.0001>.

กปิลกาญจน์, มณฑลลี, พรชนก เทพขาม, นันทินิตย์ ทองศรี, and พัทธยา เลาสุทแสน. 2563. "ผลกระทบโควิด 19 ต่อตลาดแรงงานไทย." 2563.

[https://www.bot.or.th:443/Thai/ResearchAndPublications/articles/Pages/Article\\_12Oct2020.aspx](https://www.bot.or.th:443/Thai/ResearchAndPublications/articles/Pages/Article_12Oct2020.aspx).

แก้วมณี, เสาวลักษณ์, and ขวพรพรรณ จันทร์ประสิทธิ์. 2554. "ปัจจัยคุณภาพสุขภาพจากการทำงานและภาวะสุขภาพตามความเสี่ยง ของแรงงานสูงอายุในอุตสาหกรรมอาหารทะเลบรรจุกระป๋อง."

เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. <https://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/250289>.

ขุนทองจันทร์, สุภาวดี, มาลินี ศรีไมตรี, and วิลารักษ์ อ่อนสีบุตร. 2017. "รถเกี่ยวนาข้าวและการจ้างแรงงานของเกษตรกรพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ และสุรินทร์ Economic Costs and Benefits in Harvesting Activities by Combine Harvesters, and Labors in Ubon Ratchathani Sisaket and Surin Province." *Journal of Management Science, Ubon Ratchathani University* 6 (12): 43–55.

จันทนะศิริ, ยุวดี. 2544. "การพัฒนาสิทธิและบทบาททางเศรษฐกิจของสตรีในภาคอุตสาหกรรม: ศึกษาเฉพาะกรณีอุตสาหกรรม อาหารทะเลแช่แข็ง ในจังหวัดสงขลา." สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

<https://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/121166>.

ตั้งบุญชัยเจริญ, บุญชิน. 2015. "การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีในการจัดการแรงงานต่างด้าวในอุตสาหกรรมประมงและ ห้างเย็นแปรรูปอาหารทะเลบริเวณจังหวัดชายทะเลภาคกลาง." *วารสารสุทธิปริทัศน์* 29 (91): 102–29.

ทรัพย์สิงห์, บวร. 2563. "แรงงานนอกระบบหลังโควิด." กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธนาคารแห่งประเทศไทย. 2563. "รายงานนโยบายการเงิน กันยายน 2563." ธนาคารแห่งประเทศไทย.

[https://www.bot.or.th/Thai/MonetaryPolicy/MonetPolicyComittee/MPR/BOX\\_MPR/BOXMPR\\_Q32563\\_1Labor.pdf](https://www.bot.or.th/Thai/MonetaryPolicy/MonetPolicyComittee/MPR/BOX_MPR/BOXMPR_Q32563_1Labor.pdf).

บุญชัย, กฤษณา, จุฑาทิพย์ มณีพงษ์, and ปิโยรส ปานยงค์. 2563. "การประเมินความเสียหาย ผลกระทบ และการปรับตัวของชุมชนท้องถิ่น ต่อภาวะโรคระบาด COVID 19." มูลนิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

[https://www.ldi.or.th/wp-content/uploads/2020/11/Research\\_COVID.pdf](https://www.ldi.or.th/wp-content/uploads/2020/11/Research_COVID.pdf).



- เบาเนิด, สมสกุล, and วิโรจน์ เกษภูาลักษณ์. 2017. “การจัดการแรงงานต่างด้าวของสถานประกอบการแปรรูปอาหารทะเลใน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร.” *Veridian E-Journal, Silpakorn University (Humanities, Social Sciences and Arts)* 10 (1): 1376–93.
- พันธ์แอ, ดารุณี. 2559. “ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการจัดเก็บเงินสมทบกองทุนประกันสังคม ตามพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533.” *วารสารวิชาการบัณฑิตวิทยาลัยสวนดุสิต* 12 (3): 195–203.
- ฟองมูล, สายสกุล. 2560. “ผลกระทบจากการขาดแคลนแรงงานภาคการเกษตรที่มีผลต่อความมั่นคงทางด้านอาหารในจังหวัดเชียงใหม่.” เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.  
<https://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/310322>.
- รัฐฉัตรานนท์, วัลลภ. 2019. “การหาขนาดตัวอย่างที่เหมาะสมสำหรับการวิจัย: มายาคติในการใช้สูตรของ ทาโร ยามาเน และเครจซี่-มอร์แกน.” *วารสารรัฐศาสตร์ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์* 6 (1): 27–58.
- เล็กเฟื่องฟ, เนื้อแพรว, ศุภนิจ ปิยะพรหมดี, พรพจ ปรปักษ์ขาม, and นฎา วะสี. 2563. “เมื่อ โควิด-19 ปิดเมือง: ผลกระทบต่อแรงงานไทยในมิติ Supply-Side.” 2563.  
[https://www.pier.or.th/?post\\_type=abridged&p=7535](https://www.pier.or.th/?post_type=abridged&p=7535).
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2562. “สรุปผลการสำรวจภาวะการมีงานทำของประชากร (เดือนมีนาคม พ.ศ. 2562).”  
[http://www.nso.go.th/sites/2014/DocLib13/%E0%B8%94%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%AA%E0%B8%B1%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B8%A1/%E0%B8%AA%E0%B8%B2%E0%B8%82%E0%B8%B2%E0%B9%81%E0%B8%A3%E0%B8%87%E0%B8%87%E0%B8%B2%E0%B8%99/%E0%B8%A0%E0%B8%B2%E0%B8%A7%E0%B8%B0%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%97%E0%B8%B3%E0%B8%87%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%82%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%8A%E0%B8%B2%E0%B8%81%E0%B8%A3/2562/Report\\_03-62.pdf](http://www.nso.go.th/sites/2014/DocLib13/%E0%B8%94%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%AA%E0%B8%B1%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B8%A1/%E0%B8%AA%E0%B8%B2%E0%B8%82%E0%B8%B2%E0%B9%81%E0%B8%A3%E0%B8%87%E0%B8%87%E0%B8%B2%E0%B8%99/%E0%B8%A0%E0%B8%B2%E0%B8%A7%E0%B8%B0%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%97%E0%B8%B3%E0%B8%87%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%82%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%8A%E0%B8%B2%E0%B8%81%E0%B8%A3/2562/Report_03-62.pdf).
- . 2563. “สรุปผลสำคัญการสำรวจแรงงานนอกระบบ พ.ศ.2563.”  
<http://www.nso.go.th/sites/2014/Pages/%E0%B8%AA%E0%B8%B3%E0%B8%A3%E0%B8%A7%E0%B8%88/%E0%B8%94%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%AA%E0%B8%B1%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B8%A1/%E0%B9%81%E0%B8%A3%E0%B8%87%E0%B8%87%E0%B8%B2%E0%B8%99/%E0%B9%81%E0%B8%A3%E0%B8%87%E0%B8%87%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%99%E0%B8%AD%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%9A%E0%B8%9A.aspx>.



สุขศรี, เบญจพร, and กิ่งกนก ขวลิตธำรง. 2557. “ผลกระทบของนโยบายค่าจ้างขั้นต่ำวันละ 300 บาท ต่อการขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าว : กรณีศึกษาแรงงานต่างด้าวชาวพม่าในกลุ่มโรงงานอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูป อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร.” กทม.: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

<https://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/277443>.

สุขอร่าม, ศุภลักษณ์. 2552. “ทัศนคติของแรงงานไทย ต่อการทำงานร่วมกับแรงงานต่างด้าว ในธุรกิจแปรรูปอาหารทะเล ในอำเภอเมืองสมุทรสาคร.” เชียงใหม่.: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

<https://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/212615>.

สุริยะวรรณ, เพิ่มพูน, and วินัส ฤชัย. 2554. “ปัจจัยที่มีผลต่ออุปสงค์แรงงานต่างด้าว ของผู้ประกอบการธุรกิจร้านอาหารในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่.” เชียงใหม่.: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

<https://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/250186>.



สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)





สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

ภาคผนวก



สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)



## ก. แบบสอบถามเรื่องผลกระทบและการฟื้นตัวของคนทำงานเกี่ยวกับอาหารภายใต้วิกฤติโควิด

### คำชี้แจง

เนื่องด้วยภาวะวิกฤติโควิด-19ในประเทศไทยที่เกิดขึ้นตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2563 มาตรการควบคุมการแพร่ระบาดนำมาสู่การจำกัดควบคุมกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมของประชากรโดยรวม อย่างไรก็ตาม ในช่วงการระบาดใหญ่ภารกิจการสร้างความมั่นคงทางอาหารยังอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของคนทำงานในระบบอาหารจำนวนมาก ถือได้ว่าเป็นคนทำงานด้านหน้าเช่นเดียวกับบุคลากรทางการแพทย์ซึ่งเป็นคนทำงานที่ต้องเผชิญความเสี่ยงจากโรคระบาดเป็นอันดับต้น-ต้น ทั้งยังได้รับผลกระทบเป็นวงกว้าง และยังคงขาดมาตรการฟื้นฟูเยียวยาที่เหมาะสม

แบบสอบถามนี้เป็นส่วนหนึ่งของ *โครงการวิจัยผลกระทบและการฟื้นตัวของแรงงานในระบบอาหารในการสร้างความมั่นคงของมนุษย์จากวิกฤติโควิด-19* ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) โดยมีเป้าหมายในการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลจากคนทำงานเกี่ยวกับอาหารที่ได้รับผลกระทบจากการระบาดโควิด-19 ประกอบด้วยกลุ่มค้าขายวัตถุดิบ กลุ่มประกอบอาหารจำหน่าย และกลุ่มจัดส่งอาหาร เพื่อนำไปสู่การพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายว่าด้วยมาตรการฟื้นฟูเยียวยาและการเตรียมรับมือผลกระทบจากวิกฤติในกลุ่มคนทำงานเกี่ยวกับอาหารต่อไป

การรักษาความลับของข้อมูลทั้งหมดจะได้รับการไว้เป็นความลับและไม่เผยแพร่เว้นแต่ใช้ภายใต้โครงการเท่านั้น ซึ่งดำเนินการโดยสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยได้รับการสนับสนุนจากสภาวิจัยแห่งชาติ ตามวัตถุประสงค์ข้างต้น และจะเผยแพร่ข้อมูลในภาพรวม ไม่ระบุตัวตนของท่าน และนำมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางวิชาการเท่านั้น จะทำลายภายในหนึ่งปีหลังสิ้นสุดโครงการ ท่านสามารถเลิกทำแบบสอบถามได้ตลอดเวลาโดยจะไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อท่าน หากท่านเข้าใจและยินยอมให้ข้อมูลแล้ว ขอให้ท่านตอบแบบสอบถามนี้

หากมีข้อสงสัย ท่านสามารถติดต่อ *ดรศยามล เจริญรัตน์* หรือ *นางสาวธัญชนก วรากรพัฒนกุล* ที่หมายเลขโทรศัพท์ 02 218 7392 หรือ 02 218 7377 หรืออีเมล [nongnui3211@gmail.com](mailto:nongnui3211@gmail.com) ขอขอบพระคุณที่กรุณาสละเวลาและให้ข้อมูล

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ และกรอกตัวเลข ลงในช่อง  และตาราง และเขียนคำอธิบายเพิ่มเติมใน.....

ข้อมูลการสังเกต (เฉพาะผู้สัมภาษณ์)									
เป็นกลุ่มแรงงานในระบบอาหารกลุ่มใด <input type="checkbox"/> ตลาดสด/ตลาด <input type="checkbox"/> ร้านขายของชำ <input type="checkbox"/> ร้านสะดวกซื้อ <input type="checkbox"/> ซูเปอร์มาร์เก็ต <input type="checkbox"/> หาบเร่/แผงลอย/รถเข็น <input type="checkbox"/> ร้านอาหารขนาดเล็ก/Food Truck <input type="checkbox"/> ร้านอาหารขนาดใหญ่/มีสาขา <input type="checkbox"/> ศูนย์อาหาร/โรงอาหาร <input type="checkbox"/> บริการรับ-ส่งอาหาร <input type="checkbox"/> รถพุ่มพวง <input type="checkbox"/> รถขนส่งวัตถุดิบ (เนื้อ ผัก ผลไม้ เครื่องปรุง)									
ที่อยู่อยู่ในโซน..... ที่ทำงานอยู่ในโซน .....									
สภาพบ้านผู้ถูกสัมภาษณ์ มีลักษณะใดต่อไปนี้		<input type="checkbox"/> บ้านโดด/บ้านเดี่ยว <input type="checkbox"/> ห้องแถว/เรือนแถว <input type="checkbox"/> ห้องชุด (คอนโด) <input type="checkbox"/> ทาวน์เฮาส์ <input type="checkbox"/> ตึกแถว <input type="checkbox"/> ห้องเช่า(ในบ้าน) <input type="checkbox"/> อื่นๆ ระบุ.....							
ความเป็นเจ้าของ		<input type="checkbox"/> เจ้าของบ้าน <input type="checkbox"/> อาศัยอยู่ไม่มีค่าเช่า <input type="checkbox"/> เช่าเอง <input type="checkbox"/> เข้าร่วมกับคนอื่น							
แบบบันทึกสมาชิกในครัวเรือน (เฉพาะช่วงอายุ 12-65 ปี) 1 (หัวหน้า 2 (คู่ครอง 3 (บุตร/ธิดา 4 (พี่น้อง 5 (พ่อแม่ 6 (ญาติ 7 (ผู้อาศัยที่ไม่ใช่ญาติ 8 (อื่นๆ									
ความสัมพันธ์กับ หัวหน้าครอบครัว	เพศ		อายุ	เคยตกงาน หรือมี ผลกระทบจากโค วิด-19		ปัจจุบัน	โควิด-19		หมายเหตุ
	ชาย	หญิง		ไม่เคย	เคย		มีงานทำ	รับวัคซีน	
(ผู้ให้สัมภาษณ์)									
(สมาชิกครอบครัว 1)									
(สมาชิกครอบครัว 2)									
(สมาชิกครอบครัว 3)									
(สมาชิกครอบครัว 4)									
1. ข้อมูลทั่วไป									
1.	สถานภาพในครัวเรือน	<input type="checkbox"/> หัวหน้าครัวเรือน <input type="checkbox"/> คู่ครองของหัวหน้าครัวเรือน <input type="checkbox"/> บุตร/ธิดา <input type="checkbox"/> พี่น้องของหัวหน้า/คู่ครอง <input type="checkbox"/> พ่อแม่ของหัวหน้า/คู่ครอง <input type="checkbox"/> ญาติ ระบุ..... <input type="checkbox"/> ผู้อาศัยที่ไม่ใช่ญาติอื่นๆระบุ.....							



2.	เพศ	<input type="checkbox"/> ชาย <input type="checkbox"/> หญิง <input type="checkbox"/> อื่นๆ <input type="checkbox"/> ไม่ระบุ
3.	อายุ	.....ปี หรือ เกิดเดือน..... พ.ศ. ....
4.	ที่เกิด	จังหวัด.....
5.	อยู่ที่นี้มานาน	..... ปี
6.	รายได้ของท่าน/เดือน	ก่อนโควิด-19 .....บาท หลังโควิด-19/ปัจจุบัน .....บาท
7.	รายได้ของครอบครัว ท่าน/เดือน	ก่อนโควิด-19 .....บาท หลังโควิด-19/ปัจจุบัน .....บาท
8.	สัญชาติ	<input type="checkbox"/> ไทย <input type="checkbox"/> อื่นๆ ระบุ.....
9.	ระดับการศึกษาสูงสุด	<input type="checkbox"/> ไม่เคยเรียน <input type="checkbox"/> กำลังเรียน ระดับ..... <input type="checkbox"/> ประถมศึกษาตอนต้น <input type="checkbox"/> ประถมศึกษาตอนปลาย <input type="checkbox"/> มัธยมศึกษาตอนต้น <input type="checkbox"/> มัธยมศึกษาตอนปลาย <input type="checkbox"/> ปวช. <input type="checkbox"/> ปวส. <input type="checkbox"/> ปริญญาตรี <input type="checkbox"/> สูงกว่าปริญญาตรี
10.	สถานภาพสมรส	<input type="checkbox"/> โสด <input type="checkbox"/> มีคู่ / อยู่ด้วยกัน <input type="checkbox"/> แยกกันอยู่ <input type="checkbox"/> หย่าร้างหรือเลิกกัน <input type="checkbox"/> หม้าย
11.	ลักษณะครอบครัวที่ อยู่ด้วยกัน	<input type="checkbox"/> เลี้ยงเดี่ยว <input type="checkbox"/> อยู่คนเดียว <input type="checkbox"/> สามี+ภรรยา <input type="checkbox"/> พ่อแม่ลูก <input type="checkbox"/> พ่อแม่ลูก + ปู่ย่าตายาย <input type="checkbox"/> อยู่กับคนอื่นที่ไม่ใช่ญาติ
12.	ท่านอาศัยอยู่กับ	<input type="checkbox"/> อยู่คนเดียว <input type="checkbox"/> อยู่กับครอบครัว <input type="checkbox"/> อยู่กับเพื่อน <input type="checkbox"/> อยู่กับคนอื่น ไม่มีห้องแยกส่วนตัว <input type="checkbox"/> อยู่กับคนอื่น แต่มีห้องพักแยกส่วนตัวหรือห้องแยกของครอบครัว <input type="checkbox"/> อื่นๆ ระบุ.....
13.	คนในครอบครัวที่ต้อง รับผิดชอบดูแล	<input type="checkbox"/> ไม่มี <input type="checkbox"/> สามี/ภรรยา/คู่ชีวิต <input type="checkbox"/> คนแก่/คนพิการ/คนป่วย จำนวน.... คน <input type="checkbox"/> เด็กเล็ก (1-6 ปี) จำนวน.... คน <input type="checkbox"/> เด็ก/เยาวชนวัยเรียน จำนวน.... คน
14.	อาชีพปัจจุบัน/ล่าสุด	ระบุ ลักษณะ.....
15.	สถานภาพในอาชีพ	<input type="checkbox"/> นายจ้าง <input type="checkbox"/> ประกอบธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้าง <input type="checkbox"/> ลูกจ้าง <input type="checkbox"/> ช่วยธุรกิจในครัวเรือนโดยไม่ได้รับค่าจ้าง <input type="checkbox"/> ช่วยธุรกิจในครัวเรือนโดยได้รับค่าจ้าง <input type="checkbox"/> แม่บ้าน/พ่อบ้าน <input type="checkbox"/> นักเรียน/นักศึกษา <input type="checkbox"/> ตอนนี้อยู่ไม่ได้ทำงาน/ว่างงาน <input type="checkbox"/> เกษียณ



16.	ทำงานมาแล้ว	..... ปี ..... เดือน
<b>2. สภาพการทำงานและการคุ้มครองทางสังคม</b>		
	ปัจจุบันท่านยังทำงานอยู่ไหม	<input type="checkbox"/> มีงานทำ <input type="checkbox"/> ว่างงาน
	ท่านทำงานกี่แห่ง/มีกี่งาน?	<input type="checkbox"/> ไม่มี <input type="checkbox"/> 1 <input type="checkbox"/> 2 <input type="checkbox"/> มากกว่า 2
	ทำไมถึงมาทำงานนี้?	<input type="checkbox"/> ชอบ <input type="checkbox"/> เรียนจบด้านนี้ <input type="checkbox"/> เป็นกิจการครอบครัว <input type="checkbox"/> เป็นงานเสริม <input type="checkbox"/> ทางอื่นไม่ได้ <input type="checkbox"/> ดีที่สุดเท่าที่จะหาได้ <input type="checkbox"/> หาประสบการณ์ <input type="checkbox"/> อื่นๆ ระบุ.....
	ชอบงานที่ทำอยู่ไหม?	<input type="checkbox"/> ชอบ เพราะ ..... <input type="checkbox"/> ไม่ชอบ เพราะ..... <input type="checkbox"/> เฉยๆ <input type="checkbox"/> กลางๆ <input type="checkbox"/> ไม่แน่ใจ
	งานที่ท่านทำมีสัญญาจ้างงานหรือไม่	<input type="checkbox"/> มี <input type="checkbox"/> ไม่มี <input type="checkbox"/> ไม่แน่ใจ <input type="checkbox"/> อื่นๆ ระบุ...
	ท่านทำงานวันละ	ก่อนโควิด-19.....ชั่วโมง ช่วง .....น. - .....น. ช่วงโควิด-19.....ชั่วโมง ช่วง .....น. - .....น.
	ท่านทำงานสัปดาห์ละ	ก่อนโควิด-19 ..... วัน ช่วงโควิด-19 ..... วัน
	ท่านมีโอทีหรือไม่	ก่อนโควิด <input type="checkbox"/> ไม่มี <input type="checkbox"/> มี ประมาณ .....ชั่วโมง ต่อสัปดาห์ ช่วงโควิด <input type="checkbox"/> ไม่มี <input type="checkbox"/> มี ประมาณ .....ชั่วโมง ต่อสัปดาห์
	ท่านมีวันหยุดประจำสัปดาห์กี่วัน	<input type="checkbox"/> ไม่มี <input type="checkbox"/> 1 <input type="checkbox"/> 2 <input type="checkbox"/> อื่นๆ ระบุ...
	ท่านลาป่วย/ลาจกโดยได้รับค่าจ้างไหม	<input type="checkbox"/> ไม่ได้ <input type="checkbox"/> ได้ <input type="checkbox"/> อื่นๆ ระบุ...
	ช่วงโควิดท่านเคยว่างงานหรือไม่	<input type="checkbox"/> มีงานทำตลอด <input type="checkbox"/> ว่างงานตั้งแต่ .....จนปัจจุบัน <input type="checkbox"/> เคยว่างงานช่วง..... แต่ ปัจจุบันมีงานทำแล้ว
	ท่านเปลี่ยนงานระหว่างช่วงโควิด-19	..... ครั้ง
	ท่านได้งานอย่างไร?	<input type="checkbox"/> สมัครเอง <input type="checkbox"/> มีคนติดต่อมา <input type="checkbox"/> มีคนแนะนำ <input type="checkbox"/> อื่นๆ ระบุ...



3. ผลกระทบจากโควิดและมาตรการลดผลกระทบ/ฟื้นฟูเยียวยา		
41.	ท่านรับทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสถานการณ์โควิดอย่างไร	<input type="checkbox"/> วิทยู <input type="checkbox"/> โทรทัศน์ <input type="checkbox"/> โทรศัพท์มือถือ <input type="checkbox"/> เพื่อน <input type="checkbox"/> ครอบครัว <input type="checkbox"/> ผู้นำชุมชน <input type="checkbox"/> ที่ทำงาน <input type="checkbox"/> หน่วยงานรัฐ <input type="checkbox"/> ศูนย์ช่วยเหลือแรงงานข้ามชาติ <input type="checkbox"/> อินเทอร์เน็ต <input type="checkbox"/> เอกสารที่แปลเป็นภาษาต่างๆ <input type="checkbox"/> อาสาสมัครแรงงานข้ามชาติ <input type="checkbox"/> วัด/องค์กรอื่น <input type="checkbox"/> อื่นๆ .....
42.	ท่านคิดว่าท่านรับทราบข้อมูลทันต่อเหตุการณ์มากแค่ไหน	<input type="checkbox"/> ช้ามาก <input type="checkbox"/> ช้ากว่าปกติ <input type="checkbox"/> เท่าๆกับคนทั่วไป <input type="checkbox"/> เร็ว <input type="checkbox"/> เร็วมาก เพราะ .....
43.	ท่านมีวิธีการป้องกันตัวเองอย่างไร เมื่อออกไปทำงานในภาวะโควิด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<input type="checkbox"/> ใส่หน้ากากอนามัย <input type="checkbox"/> พกเจลล้างมือ/สเปรย์แอลกอฮอล์ <input type="checkbox"/> ล้างมือบ่อยๆ <input type="checkbox"/> สร้างระยะห่าง <input type="checkbox"/> กินข้าวแยกจาน/หาที่กินข้าวคนเดียว/ห่อข้าวไปกิน <input type="checkbox"/> เลือกการเดินทางที่คนน้อยที่สุด <input type="checkbox"/> ใช้รถส่วนตัว เช่น มอเตอร์ไซค์ รถยนต์ จักรยาน <input type="checkbox"/> ไม่ทำอะไรเลย เพราะ.....
44.	สถานการณ์เกี่ยวกับการทำงานที่ท่านเผชิญ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	<input type="checkbox"/> ปิดร้าน <input type="checkbox"/> ลูกค้าลดลง/รายได้ลดลง <input type="checkbox"/> ถูกลดงาน ค่าตอบแทนเท่าเดิม <input type="checkbox"/> ถูกลดงาน ไม่ได้ค่าตอบแทน <input type="checkbox"/> บังคับหยุดงาน ได้ค่าตอบแทน <input type="checkbox"/> บังคับหยุดงาน ไม่ได้ค่าตอบแทน <input type="checkbox"/> เลิกจ้าง ได้ค่าตอบแทน <input type="checkbox"/> เลิกจ้างไม่ได้ค่าตอบแทน <input type="checkbox"/> ประสบอุบัติเหตุ ป่วยระหว่างทำงานมากขึ้น <input type="checkbox"/> จ่ายค่าเดินทางแพงขึ้น <input type="checkbox"/> บังคับกักตัวและให้นับเป็นวันลา 14 วัน หรือมากกว่า 14 วัน และไม่ได้ค่าจ้าง <input type="checkbox"/> ถูกบังคับให้ทำงาน <input type="checkbox"/> ไม่รู้ว่าจ่ายค่าจ้างอีกไหม จะจ่ายหรือไม่? <input type="checkbox"/> นายจ้างชู้ไม่ต่อสัญญา <input type="checkbox"/> นายจ้างชู้ ทำร้าย ใช้ความรุนแรง <input type="checkbox"/> อื่นๆระบุ .....



45.	สถานการณ์ที่อยู่อาศัยในช่วงโควิดของท่าน	<input type="checkbox"/> ไม่มีความเปลี่ยนแปลง <input type="checkbox"/> ย้ายที่อยู่ในราคาถูกลง <input type="checkbox"/> ย้ายที่อยู่ไปอยู่ร่วมกับเพื่อน <input type="checkbox"/> มีคนย้ายมาอยู่ด้วย <input type="checkbox"/> อื่นๆ ระบุ.....	
4	ท่านมีค่าใช้จ่ายด้านที่พัก	ก่อนโควิด .....บาท ช่วงโควิด .....บาท	
4	ท่านมีค่าใช้จ่ายด้านชีวิตประจำวัน	<input type="checkbox"/> ลดลง <input type="checkbox"/> เท่าเดิม <input type="checkbox"/> เพิ่มขึ้น <input type="checkbox"/> ไม่แน่ใจ ก่อนโควิดประมาณ .....บาท ช่วงโควิดประมาณ .....บาท	
4	ท่านมีค่าใช้จ่ายด้านใดสูงขึ้นบ้าง	<input type="checkbox"/> ค่าที่อยู่อาศัย <input type="checkbox"/> ค่าอาหาร <input type="checkbox"/> ค่าเดินทาง <input type="checkbox"/> ค่าน้ำค่าไฟ <input type="checkbox"/> ค่าโทรศัพท์ <input type="checkbox"/> ค่าอินเทอร์เน็ต <input type="checkbox"/> ค่าอุปโภคในครอบครัวอื่น <input type="checkbox"/> ค่าดูแลลูก/ค่าเทอม <input type="checkbox"/> ของใช้ส่วนตัว <input type="checkbox"/> การศึกษา <input type="checkbox"/> ค่ารักษาพยาบาล <input type="checkbox"/> ความบันเทิง <input type="checkbox"/> ค่าลงทุนในอาชีพ <input type="checkbox"/> เกี่ยวกับศาสนา <input type="checkbox"/> อื่นๆ ระบุ.....	
4	ท่านมีค่าใช้จ่ายด้านใดลดลงบ้าง	<input type="checkbox"/> ค่าที่อยู่อาศัย <input type="checkbox"/> ค่าอาหาร <input type="checkbox"/> ค่าเดินทาง <input type="checkbox"/> ค่าน้ำค่าไฟ <input type="checkbox"/> ค่าโทรศัพท์ <input type="checkbox"/> ค่าอินเทอร์เน็ต <input type="checkbox"/> ค่าอุปโภคในครอบครัวอื่น <input type="checkbox"/> ค่าดูแลลูก/ค่าเทอม <input type="checkbox"/> ของใช้ส่วนตัว <input type="checkbox"/> การศึกษา <input type="checkbox"/> ค่ารักษาพยาบาล <input type="checkbox"/> ความบันเทิง <input type="checkbox"/> เสียงโชค <input type="checkbox"/> ค่าลงทุนในอาชีพ <input type="checkbox"/> เกี่ยวกับศาสนา <input type="checkbox"/> อื่นๆ ระบุ.....	
5	ท่านจัดการงาน/รายได้อย่างไร	<input type="checkbox"/> พยายามรักษางานที่มีอยู่ <input type="checkbox"/> หางานใหม่ <input type="checkbox"/> หางานทำเพิ่มเติม	
5	ท่านเข้าถึงมาตรการของรัฐด้านใดบ้าง	<u>ปี พ.ศ.2563</u> <input type="checkbox"/> บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ <input type="checkbox"/> แจกเงิน (เราไม่ทิ้งกัน) <input type="checkbox"/> คนละครึ่ง <input type="checkbox"/> ลดค่าน้ำ <input type="checkbox"/> ขยายเวลาจ่ายค่าน้ำ <input type="checkbox"/> คืนเงินประกันการใช้น้ำ	<u>ปี พ.ศ.2564</u> <input type="checkbox"/> บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ <input type="checkbox"/> แจกเงิน (เราชนะ) <input type="checkbox"/> คนละครึ่ง <input type="checkbox"/> ยิ่งใช้ยิ่งได้ <input type="checkbox"/> เราชนะ <input type="checkbox"/> ลดค่าน้ำ

		<input type="checkbox"/> ลดค่าไฟฟ้า <input type="checkbox"/> ขยายเวลาจ่ายค่าไฟฟ้า <input type="checkbox"/> คืนเงินประกันการใช้ไฟฟ้า <input type="checkbox"/> เพิ่มความเร็วอินเทอร์เน็ต/มือถือ	<input type="checkbox"/> ลดค่าไฟฟ้า <input type="checkbox"/> คุ้มครองอินเทอร์เน็ตและโทรศัพท์
5.	สถานที่ทำงานอยู่/เคยอยู่ภายใต้มาตรการล็อกดาวน์หรือไม่	<input type="checkbox"/> ใช่ <input type="checkbox"/> ไม่ใช่ <input type="checkbox"/> ไม่แน่ใจ	
5.	กรณีที่ใช้ ลักษณะผลกระทบต่อสถานที่ทำงาน	<input type="checkbox"/> ปิดกิจการ <input type="checkbox"/> ปิดชั่วคราว <input type="checkbox"/> เปิดดำเนินการบางส่วน <input type="checkbox"/> อื่นๆ ระบุ.....	
5.	มาตรการเยียวยาของรัฐที่ท่านเข้าถึง	<input type="checkbox"/> ประกันสังคม <input type="checkbox"/> โครงการคนละครึ่ง <input type="checkbox"/> รัฐจ้างจัดหาอาหารให้แรงงานก่อสร้าง <input type="checkbox"/> สินเชื่อช่วยผู้ประกอบการรายย่อย ธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทย (ธพว.) <input type="checkbox"/> โครงการซอฟต์แวร์โลนออมสินฟื้นฟูท่องเที่ยวไทย โดยธนาคารออมสิน <input type="checkbox"/> โครงการสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำเอสเอ็มอี "มีที่ มีเงิน สำหรับธุรกิจการท่องเที่ยว" <input type="checkbox"/> อื่นๆ ระบุ.....	
<b>4. สุขภาพ</b>			
55.	สุขภาพของท่านเป็นอย่างไร	<input type="checkbox"/> ไม่ดีเลย <input type="checkbox"/> ไม่ค่อยดี <input type="checkbox"/> ทั่วไป <input type="checkbox"/> แข็งแรง <input type="checkbox"/> แข็งแรงมาก	
56.	ท่านมีประกันสุขภาพแบบใด	<input type="checkbox"/> 30 บาท <input type="checkbox"/> ประกันสังคม <input type="checkbox"/> ประกันสุขภาพเอกชน <input type="checkbox"/> ประกันสุขภาพแรงงานต่างด้าวของสาธารณสุข <input type="checkbox"/> อื่นๆ ระบุ.....	
57.	เมื่อเจ็บป่วยท่านเลือกจะทำอย่างไร	<input type="checkbox"/> ไม่ทำอะไร <input type="checkbox"/> หยุดพัก <input type="checkbox"/> ซื้อ/ต้มยากินเอง <input type="checkbox"/> ไปหาหมอ/คลินิก <input type="checkbox"/> ไปโรงพยาบาล <input type="checkbox"/> อื่นๆ ระบุ.....	
58.		<input type="checkbox"/> ไม่ป่วย/บาดเจ็บเลย	

	<p>ในช่วง 6 เดือนที่ผ่านมา ท่านเคยป่วยหรือบาดเจ็บไหม</p>	<p><input type="checkbox"/> ป่วย/บาดเจ็บ <input type="checkbox"/> ป่วยเป็นโรค.....</p> <p>ร้ายแรงแค่ไหน <input type="checkbox"/> มากที่สุด <input type="checkbox"/> มาก <input type="checkbox"/> ปานกลาง <input type="checkbox"/> น้อย <input type="checkbox"/> ไม่รู้</p> <p>ท่านทำอะไร <input type="checkbox"/> ไม่ทำอะไร</p> <p><input type="checkbox"/> พักเฉยๆ <input type="checkbox"/> ซ้ำยา/ต้มยากินเอง</p> <p><input type="checkbox"/> หมอพื้นบ้าน/หมอผี <input type="checkbox"/> คลินิกชุมชน/รพสต.</p> <p><input type="checkbox"/> ไปคลินิกเอกชน</p> <p><input type="checkbox"/> ไป รพ.เอกชน <input type="checkbox"/> ไปรพ. รัฐบาลไม่เกิน 50 เตียง</p> <p><input type="checkbox"/> ไปรัฐบาลเกิน 50 เตียง <input type="checkbox"/> อื่นๆ ระบุ.....</p> <p>ท่านใช้สิทธิประกันสุขภาพหรือประกันสังคมหรือไม่</p> <p><input type="checkbox"/> ไม่ได้ใช้ <input type="checkbox"/> ใช้สิทธิ</p> <p>ค่าใช้จ่าย <input type="checkbox"/> หลักร้อย <input type="checkbox"/> หลักพัน</p> <p><input type="checkbox"/> หลักหมื่น <input type="checkbox"/> ไม่รู้</p> <p>หยุดงาน/ทำงานไม่ได้ ..... วัน</p>
<p>59.</p>	<p>ในช่วงโควิด ท่านรู้สึก (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)</p>	<p><input type="checkbox"/> กลัว ระบุ .....</p> <p><input type="checkbox"/> โกรธ ระบุ .....</p> <p><input type="checkbox"/> รู้สึกผิด ระบุ .....</p> <p><input type="checkbox"/> เฉยๆ</p> <p><input type="checkbox"/> อื่นๆ ระบุ.....</p>
<p>60.</p>	<p>ที่ผ่านมา ท่านมีอาการหรือคิดว่าตัวเองติดเชื้อโควิดหรือไม่ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)</p>	<p><input type="checkbox"/> คิดว่าติด <input type="checkbox"/> มีอาการ</p> <p><input type="checkbox"/> คิดว่าไม่ติด <input type="checkbox"/> ไม่มีอาการ <input type="checkbox"/> ไม่แน่ใจ</p> <p>เพราะ.....</p>
<p>61.</p>	<p>ที่พักกรณีที่ต้องหยุดงานเพราะป่วยเป็นโควิด หรือต้องกักตัว</p>	<p><input type="checkbox"/> อยู่ห้องพักเดิม <input type="checkbox"/> รัฐจัดให้ <input type="checkbox"/> นายจ้างจัดให้</p> <p><input type="checkbox"/> ชุมชนจัดให้ <input type="checkbox"/> เพื่อนหาให้ <input type="checkbox"/> ครอบครัว/ญาติหาให้</p> <p><input type="checkbox"/> องค์กรทางศาสนาจัดให้ <input type="checkbox"/> องค์กรภาคประชาสังคมหาให้</p> <p><input type="checkbox"/> ไม่มี เพราะ.....</p>

62.	แหล่งรายได้กรณีที่ต้องหยุดงานเพราะป่วยเป็นโควิด หรือต้องกักตัว	<input type="checkbox"/> ไม่มี <input type="checkbox"/> นายจ้างจ่ายให้ <input type="checkbox"/> ประกันสังคม <input type="checkbox"/> อื่นๆ ระบุ.....
63.	แหล่งอาหารกรณีที่ต้องหยุดงานเพราะป่วยเป็นโควิด หรือต้องกักตัว	<input type="checkbox"/> ในบ้าน <input type="checkbox"/> ครอบครัว <input type="checkbox"/> ชุมชน <input type="checkbox"/> เพื่อนร่วมงาน <input type="checkbox"/> นายจ้าง <input type="checkbox"/> สั่งซื้อ <input type="checkbox"/> อื่นๆ ระบุ.....
64.	หลังจากหยุดงานเพราะป่วยเป็นโควิด หรือต้องกักตัว ยังได้ทำงานเดิม?	<input type="checkbox"/> ใช่ <input type="checkbox"/> ไม่ใช่ เพราะ <input type="checkbox"/> ลาออก <input type="checkbox"/> ถูกเลิกจ้าง <input type="checkbox"/> เลิกกิจการ
<b>4. ทบทวนประสบการณ์และความคาดหวังในอนาคต</b>		
6.	ในช่วงวิกฤตโรคระบาด ท่านได้รับความช่วยเหลือจากใครหรือหน่วยงานใดมากที่สุด	<input type="checkbox"/> ไม่มี/ช่วยตัวเอง <input type="checkbox"/> นายจ้าง/บริษัท <input type="checkbox"/> ญาติ <input type="checkbox"/> เพื่อน <input type="checkbox"/> เพื่อนร่วมงาน <input type="checkbox"/> หน่วยงานรัฐ <input type="checkbox"/> เอ็นจีโอ <input type="checkbox"/> ชุมชน <input type="checkbox"/> อื่นๆ .....
6.	ท่านเข้าถึงการช่วยเหลือของรัฐ	<input type="checkbox"/> ไม่ได้เลย <input type="checkbox"/> ไม่ค่อยได้ <input type="checkbox"/> พอได้ <input type="checkbox"/> เข้าถึงพอสมควร <input type="checkbox"/> เข้าถึงได้มาก
6.	โควิดปีก่อนหน้า(พ.ศ. 2563) ความช่วยเหลือใดที่ท่านต้องการในภาวะโควิด	<input type="checkbox"/> รายได้ <input type="checkbox"/> งาน <input type="checkbox"/> เงินกู้ฉุกเฉิน <input type="checkbox"/> ชะลอ/ลดเงินกู้เดิม <input type="checkbox"/> อาหาร <input type="checkbox"/> ที่พัก <input type="checkbox"/> อุปกรณ์ป้องกัน <input type="checkbox"/> ห้องพักแยก(กักตัว) <input type="checkbox"/> ที่ปรึกษา/นักจิตวิทยา <input type="checkbox"/> คนดูแลคนป่วย/คนแก่ <input type="checkbox"/> คนดูแลเด็ก <input type="checkbox"/> การตรวจคัดกรอง <input type="checkbox"/> วัคซีน <input type="checkbox"/> การเข้ารับการรักษา <input type="checkbox"/> อื่นๆ .....

6	ท่านเข้าถึงความช่วยเหลือได้มากหรือน้อย	<input type="checkbox"/> ไม่ได้เลย ระบุ..... <input type="checkbox"/> ไม่ค่อยได้ ระบุ..... <input type="checkbox"/> พอได้ ระบุ..... <input type="checkbox"/> เข้าถึงพอสมควร ระบุ..... <input type="checkbox"/> เข้าถึงได้มากระบุ.....
6	โควิดปีนี้ (พ.ศ.2564) ความช่วยเหลือใดที่ท่านต้องการในภาวะโควิด	<input type="checkbox"/> รายได้ <input type="checkbox"/> งาน <input type="checkbox"/> เงินกู้ฉุกเฉิน <input type="checkbox"/> ชะลอ/ลดเงินกู้เดิม <input type="checkbox"/> อาหาร <input type="checkbox"/> ที่พัก <input type="checkbox"/> อุปกรณ์ป้องกัน <input type="checkbox"/> ห้องพักแยก(กักตัว) <input type="checkbox"/> ที่ปรึกษา/นักจิตวิทยา <input type="checkbox"/> คนดูแลคนป่วย/คนแก่ <input type="checkbox"/> คนดูแลเด็ก <input type="checkbox"/> การตรวจคัดกรอง <input type="checkbox"/> วัคซีน <input type="checkbox"/> การเข้ารับการรักษา <input type="checkbox"/> อื่นๆ .....
7	ท่านเข้าถึงได้มากหรือน้อย	<input type="checkbox"/> ไม่ได้เลย ระบุ..... <input type="checkbox"/> ไม่ค่อยได้ ระบุ..... <input type="checkbox"/> พอได้ ระบุ..... <input type="checkbox"/> เข้าถึงพอสมควร ระบุ..... <input type="checkbox"/> เข้าถึงได้มากระบุ.....
7	ท่านคิดว่าช่วงโควิดตนเองทำได้ดีที่สุดในเรื่องใด (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)	<input type="checkbox"/> ป้องกันตัวเอง/ผู้อื่นได้ <input type="checkbox"/> ไม่เจ็บป่วย <input type="checkbox"/> ไม่เคยตกงาน <input type="checkbox"/> ตกงานแต่ก็หางานทำได้ <input type="checkbox"/> ดูแลครอบครัวได้ <input type="checkbox"/> ส่งเงินกลับบ้านได้ <input type="checkbox"/> ไม่เป็นหนี้ <input type="checkbox"/> ช่วยเหลือคนอื่นได้บ้าง <input type="checkbox"/> อื่นๆ....
7	ถ้าย้อนเวลากลับไปได้ ท่านอยากทำอะไรก่อนที่จะมีโควิด (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)	<input type="checkbox"/> เรียนต่อเพื่อเพิ่มวุฒิ <input type="checkbox"/> เรียนเพิ่มเติมเพื่อพัฒนาทักษะ <input type="checkbox"/> หางานที่มั่นคงกว่าเดิม <input type="checkbox"/> มีเงินเก็บ/ออม <input type="checkbox"/> ทำประกันสังคม <input type="checkbox"/> ทำประกันสุขภาพ <input type="checkbox"/> จัดตั้งศูนย์เลี้ยงเด็กในชุมชน <input type="checkbox"/> พัฒนาระบบช่วยเหลือในชุมชน เช่น อสส. <input type="checkbox"/> ร่วมกิจกรรมในชุมชน <input type="checkbox"/> รวมกลุ่มคนทำงานเพื่อช่วยเหลือกัน <input type="checkbox"/> อื่นๆ ระบุ.....

7	<p>ต้นทุนสำคัญของท่านที่ จะนำพาตัวเองให้รอด พ้นจากวิกฤติโควิดครั้งนี้</p>	<p><input type="checkbox"/>ตัวเอง      <input type="checkbox"/>ครอบครัว      <input type="checkbox"/>เพื่อน <input type="checkbox"/>เอ็นจีโอ      <input type="checkbox"/>องค์กรศาสนา <input type="checkbox"/>นโยบายรัฐ      <input type="checkbox"/>อื่นๆ .....</p>
7	<p>หลังวิกฤติผ่านพ้น ท่าน อยากทำอะไรเพื่อรับมือ วิกฤติที่อาจเกิดขึ้นอีก (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)</p>	<p><input type="checkbox"/> เรียนต่อเพื่อเพิ่มวุฒิ      <input type="checkbox"/> เรียนเพิ่มเติมเพื่อพัฒนาทักษะ <input type="checkbox"/> หางานที่มั่นคงกว่าเดิม      <input type="checkbox"/> มีเงินเก็บ/ออม <input type="checkbox"/> ทำประกันสังคม      <input type="checkbox"/> ทำประกันสุขภาพ <input type="checkbox"/> จัดตั้งศูนย์เลี้ยงเด็กในชุมชน <input type="checkbox"/> พัฒนาระบบช่วยเหลือในชุมชน เช่น อสส. <input type="checkbox"/> ร่วมกิจกรรมในชุมชน <input type="checkbox"/> รวมกลุ่มคนทำงานเพื่อช่วยเหลือกัน <input type="checkbox"/> อื่นๆ ระบุ.....</p>
7	<p>เมื่อท่านอายุ 60 ปี ท่าน จะ</p>	<p><input type="checkbox"/> เกษียณอายุ ไม่ทำงาน      <input type="checkbox"/> ยังทำงานต่อ เพราะชอบ และมีแรง <input type="checkbox"/> ทำงานต่อ เพื่อเลี้ยงตัวเอง      <input type="checkbox"/> อื่นๆ ระบุ.....</p>

๙๐ จบกการสัมภาษณ์ ขอขอบคุณที่กรุณาตอบแบบสอบถาม ๙๑



ข. แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์กรณีศึกษา

1. ข้อมูลส่วนตัว ผู้ให้สัมภาษณ์ ชื่อ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ สัญชาติ ความรับผิดชอบของท่าน
2. อธิบายลักษณะอาชีพในปัจจุบันของท่านว่าเป็นอย่างไร และระยะเวลาการทำงาน /ว่างงาน ท่านได้งานมาอย่างไร รายได้ ระยะเวลาทำงานในแต่ละวัน
3. งานของท่านในปัจจุบัน มีสัญญาการจ้างงาน มีระบบประกัน หรือสวัสดิการหรือไม่อย่างไร
4. เล่าถึงประวัติอาชีพของท่านก่อนหน้านี้ รวมถึงปัญหาที่พบในการทำงานของแต่ละอาชีพที่ท่านเคยประสบ โดยเฉพาะช่วงก่อนและระหว่างโควิด-19 (ก่อน มี.ค. 2563 - ปัจจุบัน) มีสัญญาการจ้างงาน มีระบบประกัน หรือสวัสดิการหรือไม่อย่างไร
5. ท่านและครอบครัวมีประกันสุขภาพ หรือไม่อย่างไร ทำไมถึงมี หรือทำไมไม่มี
6. ท่านทราบมาตรการช่วยเหลือ หรือคุ้มครองช่วงโควิด-19อะไรบ้าง จากใคร(หน่วยงานไหน รัฐเอกชน ชุมชน ฯลฯ)อธิบายว่าแต่ละมาตรการเป็นอย่างไร และท่านเข้าถึงมากน้อยแค่ไหน สามารถช่วยเหลือท่านได้หรือไม่อย่างไร มาตรการใดดีบ้างสำหรับท่าน
7. ประสบการณ์เกี่ยวกับโควิด-19 การป้องกันตัวของท่าน ท่านได้รับผลกระทบจากโควิด-19อะไรบ้างอย่างไร และท่านแก้ปัญหาเหล่านั้นได้อย่างไร และ และท่านทราบข่าวสารเรื่องโควิด-19อย่างไร
8. ประสบการณ์เกี่ยวกับวัคซีน และการติดเชื้อ ของท่านและครอบครัวเป็นอย่างไร
9. ท่านคิดว่าโควิด-19ตั้งแต่ปีก่อนท่านทำอะไรได้ดีบ้าง และอยากกลับไปแก้ไขอะไรบ้าง
10. ท่านคิดว่า ปัจจัย หรือต้นทุนอะไร หรือสิ่งใดที่ท่านอยากจะเตรียมเพื่อจะช่วยให้ก้าวข้ามวิกฤติแบบนี้ในอนาคต



สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)





ค. แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่มแรงงาน และผู้เกี่ยวข้อง

1. ท่านคิดว่าอาชีพของท่านเป็นอย่างไร/ อาชีพของแรงงานในระบบอาหารเป็นอย่างไร ช่วยให้คำจำกัดความหรือลักษณะของงาน การจ้างงาน รายได้ ระบบสวัสดิการและการคุ้มครองแรงงาน
2. สถานการณ์โควิด-19ส่งผลอย่างไรกับกลุ่มแรงงานอาหารบ้าง และคิดว่ากลุ่มหรืออาชีพใดที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด เพราะเหตุใด
3. มีมาตรการช่วยเหลือสนับสนุนอะไรสำหรับแรงงานในระบบอาหารบ้าง ได้จากใคร การเข้าถึงเป็นอย่างไร และมีประโยชน์มากแค่ไหน
4. มาตรการใดบ้างที่แรงงานนอกระบบยังขาด หรือต้องการเพื่อให้ก้าวผ่านสถานการณ์วิกฤติครั้งนี้ และใครควรเป็นแกนในการดำเนินการ
5. หากเตรียมการได้สำหรับอนาคต ท่านคิดว่า “อะไร” ที่เราควรต้องมี หรือเตรียมพร้อมไว้เพื่อรองรับกับวิกฤติอื่นในอนาคต และใครควรเข้ามามีบทบาทในการทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายนั้น
6. มีบทเรียนการทำงานที่ดีที่ไหนบ้างที่จะเป็นจุดเริ่มต้นการทำงานต้นแบบเรื่องการจัดการวิกฤติในกลุ่มแรงงานในระบบอาหาร และดีอย่างไร(อธิบายเพิ่ม)



สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)



ง. กรอบคำถามสำหรับการพัฒนากระบวนการรับมือกับภาวะวิกฤติของแรงงานในระบบอาหาร  
(ให้เน้นการทำกระบวนการเล่าเรื่อง หรือ story telling)

1. ขอให้ท่านเล่าเรื่องการทำงานของกลุ่มของท่านว่าเริ่มได้อย่างไร ขอบเขตการทำงานของกลุ่มของท่าน แค่นั้นอย่างไร
2. อะไรเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้งานก้าวต่อไปได้ตั้งแต่เริ่มทำงาน
3. ใครบ้างที่เป็นคนทำงานในชุมชน / กลุ่มงาน ของท่าน และเลือก หรือเข้ามาร่วมทำงานได้อย่างไร
4. อะไรเป็นอุปสรรคของการทำงานบ้าง อยากให้ลำดับระดับของปัญหา-อุปสรรค และทางแก้ไขที่ทั้งสำเร็จและไม่สำเร็จ
5. ท่านมีอะไรที่อยากบอกเล่าให้คนอื่นฟังเป็นพิเศษ
6. ถ้ากลับไปแก้ไขได้ ท่านจะทำอะไรใหม่บ้าง ในสถานการณ์ไหน



สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)



## จ. ประวัติผู้เชี่ยวชาญ

### 1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ตะวัน วรรณรัตน์ (Assistant Professor Tawan WANARAT)

หัวหน้าภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

#### คุณวุฒิระดับอุดมศึกษา

- เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2550
- วิศวกรรมศาสตร์บัณฑิต สาขาวิศวกรรมโยธา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พ.ศ. 2545

#### บทความทางวิชาการตีพิมพ์เผยแพร่

- ตะวัน วรรณรัตน์. “ระบบคุ้มครองแรงงานนอกระบบ”. วารสารวิจัยสังคม 31, 1-2 (มกราคม – ธันวาคม 2551) : 35-55.
- ตะวัน วรรณรัตน์และปรกรณ์ เลิศเสถียรชัย. “สร้างสถาบันวิจัยทางสังคมศาสตร์ให้เรียนรู้สู่ความเป็นเลิศและความเป็นมนุษย์”. วารสารวิจัยสังคม 31, 1-2 (มกราคม – ธันวาคม 2551) : 113 – 154.
- ตะวัน วรรณรัตน์. “คุณค่าของการทำงาน”. ใน ฉัตรทิพย์ นาถสุภา บรรณาธิการ. ด้วยรักเล่มที่ 7 แนวคิดทางการเมืองและสังคม, 309 – 327. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, 2556.
- ตะวัน วรรณรัตน์. “การศึกษาเศรษฐกิจนอภาคทางการในประเทศไทย”. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย สาขาสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปะ 34,1 (มกราคม – เมษายน 2557) : 137 – 159.

#### บทความทางวิชาการนำเสนอในเวทีวิชาการ

- “รูปแบบและพัฒนาการของการควบคุมแรงงานโดยฝ่ายทุนในประเทศไทย” เสนอในงานประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติ ครั้งที่ 8 (พ.ศ. 2550)

#### งานวิจัย

- สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. โครงการการศึกษาวิจัยเรื่อง ระบบคุ้มครองและสร้างความมั่นคงสำหรับแรงงานนอกระบบ, ปี 2550 เสนอต่อกระทรวงแรงงาน
- สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. โครงการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในภาคใต้เพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาอุตสาหกรรมและบริการ, ปี 2551 เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ



## สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

- ตะวัน วรรณรัตน์. เศรษฐกิจนอกภาคทางการในประเทศไทย : บทสำรวจสถานะความรู้, ปี พ.ศ. 2555 เสนอต่อสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
- ตะวัน วรรณรัตน์. การศึกษาแรงงานนอกระบบในประเทศไทย, ปี 2557 ได้รับทุนสนับสนุนจากคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

### ผลงานในลักษณะอื่น

- ตะวัน วรรณรัตน์. “ย้อนกลับมาทำความเข้าใจกับการคุ้มครองแรงงานนอกระบบ”. มุมมองบ้านสามย่าน กรุงเทพธุรกิจ 26 มี.ค. 2552.
- ตะวัน วรรณรัตน์. “สวัสดิการสังคมของไทยจะไปทางไหน”. มุมมองบ้านสามย่าน กรุงเทพธุรกิจ 11 มิ.ย. 2552.
- ตะวัน วรรณรัตน์. “เราสอนอะไรเด็กในวันเด็กแห่งชาติ”. มุมมองบ้านสามย่าน กรุงเทพธุรกิจ 13 ม.ค. 2554.
- ตะวัน วรรณรัตน์. “งานที่มีคุณค่า”. มุมมองบ้านสามย่าน กรุงเทพธุรกิจ 27 ก.ย. 2555.
- ตะวัน วรรณรัตน์. “กระแสการสร้างมาตรฐานและการประเมินเชิงปริมาณ”. มุมมองบ้านสามย่าน กรุงเทพธุรกิจ 2 พ.ค. 2556



## 2. ผศ. ดร. สร้อยมาศ รุ่งมณี (Assistant Professor Dr. Soimart RUNGMANEE)

ผู้ช่วยคณบดีฝ่ายวิเทศสัมพันธ์ วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

### ประวัติการศึกษา

Ph.D. Human Geography the University of Sydney, Australia

ศศ.ม. เศรษฐศาสตร์ □ การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ร.บ. ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

### ผลงานวิชาการ

#### งานวิจัย (ระหว่าง ปีพ.ศ. 2556 - 2561 )

- สร้อยมาศ รุ่งมณี และอัจฉรา รักยุติธรรม. (2014). เส้นทางและร่องรอย: เมืองไทยในงานของแอนดรู เทอร์ตัน. แปลจาก Hirsch P. and Nicolas T. “Tracks and Traces: Thailand and the Work of Andrew Turton”. เชียงใหม่: ซิลค์เวิร์ม บุ๊คส์

#### บทความทางวิชาการ (ระหว่าง ปี พ.ศ. 2556 - 2561 )

- RUNGMANEE, S. (2014). “The Dynamic Pathways of Agrarian Transformation in the Northeastern Thai-Lao Borderland” in Australian Geographer. 45(3), pp. 341-354.
- สร้อยมาศ รุ่งมณี (2013). “การศึกษาชาติพันธุ์วรรณนาแบบพหุสนามในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว”ในวารสารสังคมศาสตร์. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 1: 155-78.
- RUNGMANEE, S. (2013). “Compromised Margins: Rethinking Power, State and Village Relations in the Borderlands of Thailand and Lao PDR” in the International Journal of Thai Studies, 6: 125-138.



### 3. ดร. บวร ทรัพย์สิงห์ (Dr. Borvorn SUBSING)

นักวิจัย สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

#### ประวัติการศึกษา

- การศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปี 2543
- เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปี 2546

สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชา

การคุ้มครองผู้บริโภค, การพัฒนาชุมชนเมือง, สิทธิและความเป็นธรรมทางสังคม

การวิจัยเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (PAR) และการถอดบทเรียน (KM)

#### ผลงานวิจัย

- 2558 โครงการจักรยานเพื่อชีวิตและการท่องเที่ยว, หัวหน้าโครงการ
- 2558 โครงการประวัติศาสตร์ร่วมสร้างสี่ขังยั่งยืน, นักวิจัย
- 2558 การศึกษาแนวทางการจัดระบบคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุโดยชุมชนมีส่วนร่วม, หัวหน้าโครงการ
- 2557 ความเป็นธรรมเรื่องที่อยู่อาศัยของคนจนเมือง, นักวิจัย
- 2557โครงการสำรวจการใช้น้ำมันทอดซ้ำและแนวทางการจัดการ กรณีเกาะสี่ขัง จังหวัดชลบุรี, นักวิจัย
- 2556 แผนงานเสริมสร้างคุณภาพชีวิตการท างานองค์กรภาครัฐ, สสส, นักวิจัย
- 2556 โครงการศึกษาวิจัยเรื่องปฏิสัมพันธ์ระหว่างการย้ายถิ่นกับการเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อม กรณีศึกษาน้ำ
- ท่วมในประเทศไทยปี พ.ศ. 2554 กรณี ชุมชนคนจนเมือง, นักวิจัย

#### บทความ

- จักรยานกับการใช้งานบนพื้นที่สาธารณะ. วารสารสถาบันวิจัยสังคม พ.ศ. 2557 ปีที่ 57 ฉบับที่ 1

#### หนังสือ

- สถานการณ์การใช้น้ำมันทอดซ้ำในประเทศไทย ความจริงที่คุณต้องรู้, สนับสนุนโดย แผนงานคุ้มครองผู้บริโภคด้านสุขภาพ (คคส.), ปีที่พิมพ์2554.





สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

- แผนการจัดการเรียนรู้กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน อย.น้อย ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย, สนับสนุนโดย สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา, ปีที่พิมพ์2554.
- แผนการจัดการเรียนรู้ อย.น้อยระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย, สนับสนุนโดย สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา, ปีที่พิมพ์2553.
- หนังสือชุด แนวคิดและรูปแบบการป้องกันยาเสพติดในเยาวชนกลุ่มเสี่ยง รวม 12 เล่ม, สนับสนุนโดยสำนักพัฒนาการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, ปีที่พิมพ์2552.



สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)



## ฉ. สรุปความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อแบบสอบถาม

## ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

เนื้อหา	คะแนนการพิจารณา			รวม	ข้อเสนอแนะ
	RV1	RV2	RV3		
1. สถานภาพในครัวเรือน	1	0	1	2	
2. เพศ	1	0	1	2	เป็นส่วนเดียว หรือคนละส่วนตัวกับ6.1
3. อายุ	1	0	1	2	เป็นส่วนเดียว หรือคนละส่วนตัวกับ6.2
4. ที่เกิด	1	0	0	1	
5. อยู่ที่นี่มานาน	1	0	0	1	
6. รายได้ของท่าน ต่อเดือน	1	1	1	3	
7. รายได้ของครอบครัวท่าน ต่อเดือน	1	1	1	3	วัดยากอยู่พอสมควรเลยครับ ถ้าเทียบก่อน/หลัง
8. ศาสนา	1	0	-1	0	
9. สัญชาติ	1	1	0	2	
10. ระดับการศึกษาสูงสุด	1	1	1	3	
11. สถานภาพสมรส	1	1	1	3	
12. ลักษณะครอบครัว/ครัวเรือน	0	0	1	1	คำถามนี้ ึ่ง
13. ท่านอาศัยอยู่กับ	1	0	1	2	
14. คนในครอบครัวที่ต้องรับผิดชอบดูแล	1	1	1	3	
15. อาชีพปัจจุบัน/ล่าสุด	1	1	1	1	น่าจะถามไปพร้อม6.4
16. สถานภาพในอาชีพ	1	0	1	2	
17. ทำงานมาแล้ว	1	1	1	3	น่าจะถามไปพร้อม6.4 และ 15

ตอนที่ 2 สภาพการทำงานและการคุ้มครองทางสังคม

เนื้อหา	คะแนนการพิจารณา			รวม	ข้อเสนอแนะ
	RV1	RV2	RV3		
18. ปัจจุบันท่านยังทำงานอยู่ไหม	1	1	1	3	● ชุดคำถามเรื่องงานมี ถามในหลายจุด มี คำถามซ้ำๆ คล้ายๆ กัน
19. ท่านทำงานที่แห่ง/มีกี่งาน?	1	1	1	3	
20. ทำไมถึงมาทำงานนี้?	1	1	1	3	
21. ชอบงานที่ทำอยู่ไหม?	1	0	0	1	● บางคำถามต้องแบ่ง ช่วงเวลาให้ชัดเจนว่า ก่อน ระหว่างโควิดรอบ
22. งานที่ท่านทำมีสัญญาจ้างงานหรือไม่	1	0	1	2	
23. ท่านทำงานวันละกี่ชั่วโมง	1	1	1	3	
24. ท่านทำงานสัปดาห์ละ กี่วัน	1	1	1	3	1-2หรือ3
25. ท่านมีโอทีหรือไม่	1	1	1	3	● ลำดับการถามอาจไล่ทำ เรื่องการเข้าสู่งาน การ เปลี่ยนงาน การทำงาน (วัน เวลา ชม รายได้ หนี้สิน ต้นทุน สิทธิ สวัสดิการ) แล้วค่อยพูด ถึงความถึงพอใจ
26. ท่านมีวันหยุดประจำสัปดาห์กี่วัน	1	0	0	1	
27. ท่านลาป่วย/ลาภิกขุโดยได้รับค่าจ้าง ไหม	1	1	0	2	
28. ช่วงโควิดท่านเคยว่างงานหรือไม่	1	1	1	3	● ขาดเรื่องรายได้ ต้นทุน กำไร ที่เป็นตัวเงิน
29. ท่านเปลี่ยนงานระหว่างช่วงโควิด	1	1	1	3	
30. ท่านได้งานอย่างไร?	1	1	0	2	
31. ระหว่างทำงานท่านรับเงินเดือน อย่างไร?	1	1	1	3	● ควรจะถามว่าเข้า ประกันสังคมแบบใด เมื่อตั้งใจเก็บข้อมูลก็ ยอมแสดงว่าเค้าอาจจะ มีประกันสังคม
32. ท่านรับค่าตอบแทนแบบไหน	1	1	1	3	
33. ท่านมีหนี้หรือไม่ (กรณีที่มี ดูข้อ ถัดไป)	1	1	1	3	
34. ท่านเป็นหนี้จากอะไร (ตอบได้ มากกว่า 1 ข้อ)	1	1	1	3	● บางคำถามกว้างไป ● หัวข้อแบบสอบถามมี กลุ่มให้บริการรับส่ง
35. ท่านมีรายได้เพียงพอกับรายจ่าย	1	1	1	3	
36. ท่านมีเงินออมหรือไม่	1	1	1	3	
37. รายได้บางส่วนของท่าน ส่งกลับบ้าน หรือรับจากบ้าน	1	1	1	3	



38. ท่านมีประกันสังคมหรือไม่	1	0	1	2	อาหารและกลุ่มคนที่ ขายอาหาร ซึ่งในตอนนี้ คนตงงานจำนวนมาก เลือกจะไปเป็นคนรับส่ง อาหารหรือขายอาหาร อาจจะต้องมีคำถามนำ
39. ท่านมีสิทธิเข้าประกันสังคมแบบใด	1	0	1	2	
40. ท่านพอจะทราบไหมว่าประกันสังคม มีสิทธิประโยชน์อะไรบ้าง (เลือกได้ มากกว่าหนึ่งข้อ)	1	1	1	3	
41. ท่านคิดว่างานที่ท่านทำอยู่เป็นงานที่ดี ไหม?	1	1	1	3	

ตอนที่ 3 ผลกระทบจากโควิดและมาตรการลดผลกระทบ/ฟื้นฟูเยียวยา

เนื้อหา	คะแนนการพิจารณา			รวม	ข้อเสนอแนะ
	RV1	RV2	RV3		
42. ท่านรับทราบข้อมูลข่าวสาร เกี่ยวกับสถานการณ์โควิดอย่างไร	1	1	1	3	น่าจะแยกออกไปอีกส่วน หนึ่ง
43. ท่านคิดว่าท่านรับทราบข้อมูลทัน ต่อเหตุการณ์มากแค่ไหน	1	1	1	3	
44. ท่านมีวิธีการป้องกันตัวเองอย่างไร เมื่อออกไปทำงานในภาวะโควิด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	1	1	1	3	
45. สถานการณ์เกี่ยวกับการทำงานที่ ท่านเผชิญ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	1	1	1	3	
46. สถานการณ์ที่อยู่อาศัยในช่วงโควิด ของท่าน	1	1	1	3	
47. ท่านมีค่าใช้จ่ายด้านที่พัก	1	1	1	3	
48. ท่านมีค่าใช้จ่ายด้านชีวิตประจำวัน	1	1	1	3	
49. ท่านมีค่าใช้จ่ายด้านใดสูงขึ้นบ้าง	1	1	1	3	
50. ท่านมีค่าใช้จ่ายด้านใดลดลงบ้าง	1	1	1	3	
51. ท่านจัดการงาน/รายได้ได้อย่างไร	1	1	1	3	



52. ท่านเข้าถึงมาตรการของรัฐด้านใดบ้าง	1	1	1	3	
53. สถานที่ทำงานอยู่/เคยอยู่ภายใต้มาตรการล็อกดาวน์หรือไม่	1	1	1	3	
54. กรณีที่ใช้ ลักษณะผลกระทบต่อสถานที่ทำงาน	1	1	1	3	ใกล้เคียงกับ 45
55. มาตรการเยียวยาของรัฐที่ท่านเข้าถึง	1	1	1	3	ใกล้เคียงกับ 52

## ตอนที่ 4 สุขภาพ

เนื้อหา	คะแนนการพิจารณา			รวม	ข้อเสนอแนะ
	RV1	RV2	RV3		
56. สุขภาพของท่านเป็นอย่างไร	1	1	1	3	
57. ท่านมีประกันสุขภาพแบบใด	1	1	1	3	เหมือนข้อ38
58. เมื่อเจ็บป่วยท่านเลือกจะทำอย่างไร	1	1	1	3	
59. ในช่วง ๖ เดือนที่ผ่านมา ท่านเคยป่วยหรือบาดเจ็บไหม	1	-1	1	1	
60. ในช่วงโควิด ท่านรู้สึก (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	1	0	1	2	ข้อมูลที่ให้มาไม่ชัดเจน
61. ที่ผ่านมา ท่านมีอาการหรือคิดว่าตัวเองติดเชื้อโควิดหรือไม่ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	1	-1	1	1	
62. สถานะสุขภาพของท่าน	0	-1	1	0	
63. ที่พักรงที่ที่ต้องหยุดงานเพราะป่วยเป็นโควิด หรือต้องกักตัว	1	1	1	3	



64. <u>แหล่งรายได้</u> ที่ <del>ที่</del> ต้องหยุดงาน เพราะป่วยเป็นโควิด หรือต้องกัก ตัว	1	1	1	3	
65. <u>แหล่งอาหาร</u> ที่ <del>ที่</del> ต้องหยุดงาน เพราะป่วยเป็นโควิด หรือต้องกัก ตัว	1	1	1	3	
66. <u>หลังจาก</u> หยุดงานเพราะป่วยเป็นโค วิดหรือต้องกักตัว <u>ยังได้ทำงาน</u> <u>เดิม?</u>	1	1	1	3	

## ตอนที่ 5 ทบทวนประสบการณ์และความคาดหวังต่ออนาคต

เนื้อหา	คะแนนการพิจารณา			รวม	ข้อเสนอแนะ
	RV1	RV2	RV3		
67. ในช่วงวิกฤตโรคระบาด ท่านได้รับ ความช่วยเหลือจากใครหรือ หน่วยงานใดมากที่สุด	1	1	1	3	
68. ท่านเข้าถึงการช่วยเหลือของรัฐ	0	1	1	2	ระวังขัดกับข้อ 52,55
69. <u>โควิดปีก่อนหน้า(พ.ศ. 2563)</u> ความช่วยเหลือใดที่ท่านต้องการใน ภาวะโควิด	1	1	1	3	
70. ท่านเข้าถึงได้มากหรือน้อย	-1	1	1	1	คืออะไร
71. <u>โควิดปีนี้(พ.ศ.2564)</u> ความ ช่วยเหลือใดที่ท่านต้องการในภาวะ โควิด	1	1	1	3	
72. ท่านเข้าถึงได้มากหรือน้อย	-1	1	1	1	คืออะไร
73. ท่านคิดว่าช่วงโควิดตนเองทำได้ดี ที่สุดในเรื่องใด (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)	1	1	1	3	

74. ถ้าย้อนเวลากลับไปได้ ท่านอยากทำอะไรก่อนที่จะมีโควิด (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)	1	1	1	3	
75. ต้นทุนสำคัญของท่านที่จะนำพาตัวเองให้รอดพ้นจากวิกฤติโควิดครั้งนี้	1	1	1	3	
76. หลังวิกฤติผ่านพ้น ท่านอยากทำอะไรเพื่อรับมือวิกฤติที่อาจเกิดขึ้นอีก (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)	1	1	1	3	
77. หากท่านอายุมากแล้ว	0	0	1	1	แบ่งโดยเกณฑ์อายุก็ได้ ไม่เห็นต้องตอกย้ำว่าแก่
78. ท่านอยากให้ลูกหลานทำงานแบบไหน?	1	-1	0	0	

### ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

- 1) จัดลำดับการถามให้ชัดเจน ไม่ควรถามซ้ำซ้อน
- 2) ควรระบุช่วงเวลาของสถานการณ์ให้ชัดเจนว่า ก่อน ระหว่างระบาดของ1 หลังการระบาดรอบ1 หรือการระบาดของ 2,3
- 3) บางข้อคำถามตอบแบบ1 คำตอบ หรือตอบได้หลายคำตอบ บางข้อเป็นคำถามต่อเนื่องหรือชุดคำถามต้องจัดไว้ใกล้ๆกันละถามให้จบไปในครั้งเดียว
- 4) ลอง try out อาจทำให้ได้ชัดเจนขึ้น
- 5) ข้อด้านสุขภาพทั้งหมด ต้องแบ่งให้ชัดว่าหมายถึงช่วงเวลาไหน ไม่อย่างนั้นคนตอบจะสับสน
- 6) บางคำถามที่ให้มาบางข้อมีข้อความไม่ครบถ้วนทำให้ไม่สามารถประเมินความเหมาะสมในข้อนั้นๆ ได้
- 7) แบบสอบถามค่อนข้างยากและบางข้อมีคำถามซ้ำ
- 8) เป็นงานวิจัยที่น่าสนใจที่เก็บข้อมูลในกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับระบบอาหาร แต่เนื่องจากเป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ อาจจะทำให้เห็นภาพรวม ถ้ามีกรณีศึกษาเชิงลึกของคนหลายๆ อาชีพน่าจะทำให้งานวิจัยชิ้นนี้น่าสนใจมากขึ้น





## ช. ภาวะการทำงานของประชากร พ.ศ. 2554-2563

ตารางที่ ๘-1 แสดงภาวะการทำงานของประชากร(the labor force survey) พ.ศ. 2554-2563

ภาวะการทำงานตามกลุ่มอาชีพ	2563	2562	2561	2560	2559	2558	2557	2556	2555	2554
<b>1.ภาคการเกษตร</b>	<b>11,810.47</b>	<b>11,820.89</b>	<b>12,168.29</b>	<b>11,783.27</b>	<b>11,746.62</b>	<b>12,271.91</b>	<b>12,732.72</b>	<b>15,406.95</b>	<b>15,433.58</b>	<b>14,883.10</b>
1) เกษตรกรรม การป่าไม้ และการประมง	11,810.47	11,820.89	12,168.29	11,783.27	11,746.62	12,271.91	12,732.72	15,406.95	15,433.58	14,883.10
<b>2.นอกภาคการเกษตร</b>	<b>25,869.73</b>	<b>25,792.55</b>	<b>25,696.26</b>	<b>25,674.98</b>	<b>25,946.02</b>	<b>25,744.25</b>	<b>25,344.71</b>	<b>23,499.93</b>	<b>23,507.54</b>	<b>23,581.55</b>
1) การทำเหมืองแร่และเหมืองหิน	74.49	60.7	73.48	64.46	66.47	79.23	68.98	65.89	72.94	49.96
2) การผลิต	5,976.23	6,124.72	6,258.59	6,107.54	6,288.51	6,453.60	6,393.46	5,435.25	5,394.46	5,301.37
3) ไฟฟ้า ก๊าซ ไอน้ำ และระบบปรับอากาศ	122.59	120.4	113.31	126.93	121.23	105.31	117.09	99.07	94.75	101.29
4) การจัดหา น้ำ การจัดการ และการบำบัดน้ำเสีย ของเสีย และสิ่งปฏิกูล	98.7	95.19	77.13	99.14	96	82.55	105.45	88.57	66.41	88.78
5) การก่อสร้าง	2,232.42	2,191.16	2,112.38	2,160.20	2,352.14	2,281.76	2,269.20	2,542.59	2,493.06	2,371.90
6) การขายส่ง และการขายปลีก การซ่อมยานยนต์และรถจักรยานยนต์	6,276.98	6,245.37	6,277.30	6,320.78	6,331.42	6,175.79	6,184.87	6,007.83	5,993.81	6,037.02
7) การขนส่ง และสถานที่เก็บสินค้า	1,326.38	1,301.18	1,259.87	1,232.19	1,198.53	1,215.83	1,192.30	947.92	925.94	937.32
8) กิจกรรมโรงแรม และการบริการด้านอาหาร	2,869.96	2,850.05	2,827.15	2,778.28	2,729.45	2,643.56	2,567.80	2,299.98	2,307.21	2,545.71
9) ข้อมูลข่าวสารและการสื่อสาร	222.1	196.3	199.01	219.68	231.25	241.75	247.95	199.21	213.82	181.42
10) กิจกรรมทางการเงินและการประกันภัย	524.89	515.54	500.78	524.54	545.57	539.21	526.83	440.49	417.78	395.45
11) กิจกรรมอสังหาริมทรัพย์	232.74	201.57	184.07	204.38	186.3	193.62	159.15	131.72	131.12	105.83
12) กิจกรรมทางวิชาชีพ วิทยาศาสตร์ และเทคนิค	385.98	380.04	386.77	363.52	354.43	373.52	316.66	257.27	238.72	268.18
13) กิจกรรมการบริหารและการบริการสนับสนุน	533.03	601.47	560	586.76	579.44	547.5	495.29	393.94	388.78	394.34



สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

14) การบริหารราชการการป้องกันประเทศ และการ										
ประกันสังคมภาคบังคับ	1,643.34	1,611.43	1,626.48	1,588.80	1,579.41	1,611.15	1,589.36	1,639.95	1,713.62	1,596.39
15) การศึกษา	1,210.85	1,157.11	1,164.35	1,185.08	1,184.82	1,181.91	1,152.72	1,180.62	1,201.15	1,287.40
16) กิจกรรมด้านสุขภาพและงานสังคมสงเคราะห์	689.66	643.27	658.72	719.55	706.29	681.62	683.68	645.3	660.2	671.01
17) ศิลปะ ความบันเทิง และนันทนาการ	274	266.88	248.23	242.67	252	267.06	255.91	237.56	227.93	230.11
18) กิจกรรมบริการด้านอื่น ๆ	887.95	932.09	881.48	842.36	829.29	770.31	736.09	630.43	677.6	739.56
19) กิจกรรมการจ้างงานในครัวเรือนส่วนบุคคล กิจกรรมการ										
ผลิตสินค้าและบริการที่ทำขึ้นเอง เพื่อใช้ในครัวเรือน	230.8	218.8	210.96	218.36	232.11	232.62	216.3	203.6	253.02	247.29
20) กิจกรรมขององค์การระหว่างประเทศ	2.26	3.72	3.34	3.52	3.11	3.2	4.23	2.96	4.05	3.24
21) ไม่ทราบ	54.39	75.58	72.86	86.27	78.28	63.17	61.4	49.82	31.18	28.02

ที่มา: ปรับปรุงจากรายงานการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรที่วราชาอาณาจักร (The Labor Force Survey) , สำนักงานสถิติแห่งชาติ



### ณ. แบบฟอร์มสรุปผลงานวิจัย/โครงการวิจัย

- โครงการ** ผลกระทบและการฟื้นตัวของแรงงานในระบบอาหารในการสร้างความมั่นคงของมนุษย์  
จากวิกฤติโควิด  
Impacts and Resiliencies of Food workers for Human Security in COVID Crisis
- นักวิจัย** ดร. ศยามล เจริญรัตน์  
Dr. Sayamol Charoenratana
- ที่อยู่ติดต่อได้** สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ชั้น 5 อาคารวิศิษฐ์ ประจวบเหมาะ ข  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถ.พญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กทม.  
**โทรศัพท์** 0813553748  
**อีเมล** [saya21@yahoo.com](mailto:saya21@yahoo.com)
- ชื่อหน่วยงาน** สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ปีที่ดำเนินการเสร็จ** พ.ศ. 2565
- คำค้น** คนทำงานในระบบอาหาร, โควิด-19, ความมั่นคงของมนุษย์, การรับมือและการฟื้นตัววิกฤติ
- keywords** Food workers, COVID19, Human security, Crisis respond and recovery
- อ้างอิง** ศยามล เจริญรัตน์ และคณะ. (2565). ผลกระทบและการฟื้นตัวของแรงงานในระบบอาหาร  
ในการสร้างความมั่นคงของมนุษย์จากวิกฤติโควิด (รายงานวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานการ  
วิจัยแห่งชาติ.



สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)



ญ. แบบฟอร์มสรุปผลงานวิจัย (สำหรับเผยแพร่ในระบบ EXPLORE ผ่านทางเว็บไซต์ [www.thai-explore.net](http://www.thai-explore.net))

โครงการ ผลกระทบและการฟื้นตัวของแรงงานในระบบอาหารในการสร้างความมั่นคงของมนุษย์  
จากวิกฤติโควิด

Impacts and Resiliencies of Food workers for Human Security in COVID Crisis

นักวิจัย ดร. ศยามล เจริญรัตน์

Dr. Sayamol Charoenratana

ที่อยู่ติดต่อได้ สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ชั้น 5 อาคารวิศิษฐ์ ประจวบเหมาะ ซ  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถ.พญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กทม.

โทรศัพท์ 0813553748

อีเมล [saya21@yahoo.com](mailto:saya21@yahoo.com)

ชื่อหน่วยงาน สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีที่ดำเนินการเสร็จ พ.ศ. 2565

คำค้น คนทำงานในระบบอาหาร, โควิด-19, ความมั่นคงของมนุษย์, การรับมือและการฟื้นตัววิกฤติ

keywords Food workers, COVID19, Human security, Crisis respond and recovery

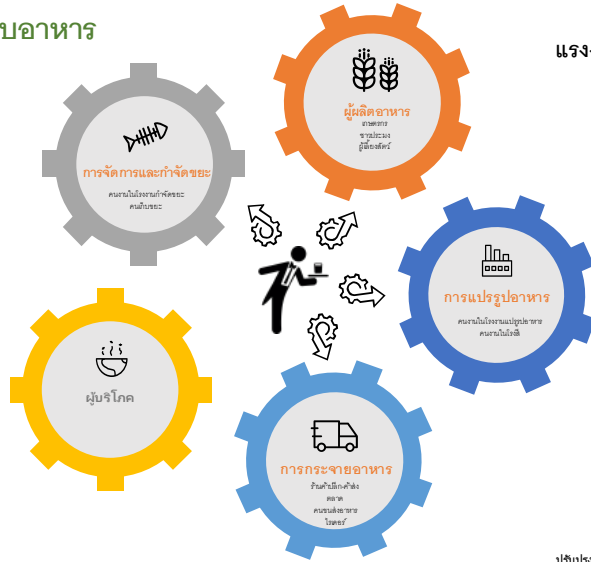
อ้างอิง ศยามล เจริญรัตน์ และคณะ. (2565). ผลกระทบและการฟื้นตัวของแรงงานในระบบอาหาร  
ในการสร้างความมั่นคงของมนุษย์จากวิกฤติโควิด (รายงานวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานการ  
วิจัยแห่งชาติ.

รูปภาพ หรือภาพเคลื่อนไหว ไม่มี

คำอธิบาย ไม่มี

สรุปรงานวิจัยในรูปแบบ info graphic โดยให้มีตราสัญลักษณ์ของ วช. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

**แรงงาน**  
ในระบบอาหาร



**เขาใคร**

แรงงานที่ทำงานอยู่ในงานที่เกี่ยวข้องกับอาหาร

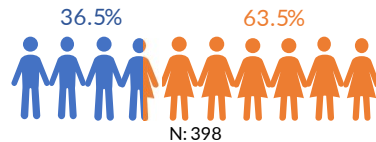
อยู่ทั้งในเมืองและชนบท

เป็นแรงงานทั้งในและนอกระบบ

- เกษตรกร 12 ล้านคน
- แปรรูป 6 ล้านคน
- ขายเป็นปลีก ขายเป็นส่ง 6.3 ล้านคน
- ขนส่ง 1.3 ล้านคน
- โรงแรม- บริการอาหาร 2.9 ล้านคน

ปรับปรองจากสถิติแรงงานที่ขายรายงานการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรวัย ราชอาณาจักร, 2564

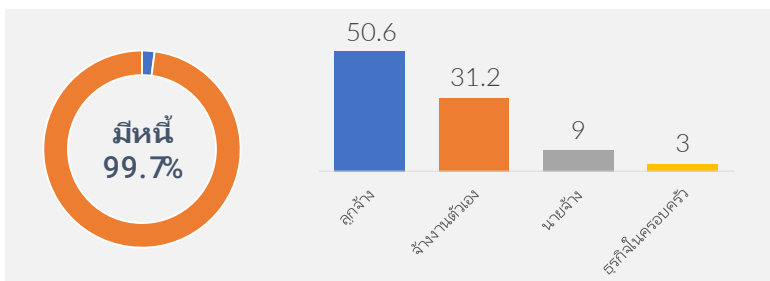
**แรงงาน**  
ในระบบอาหาร



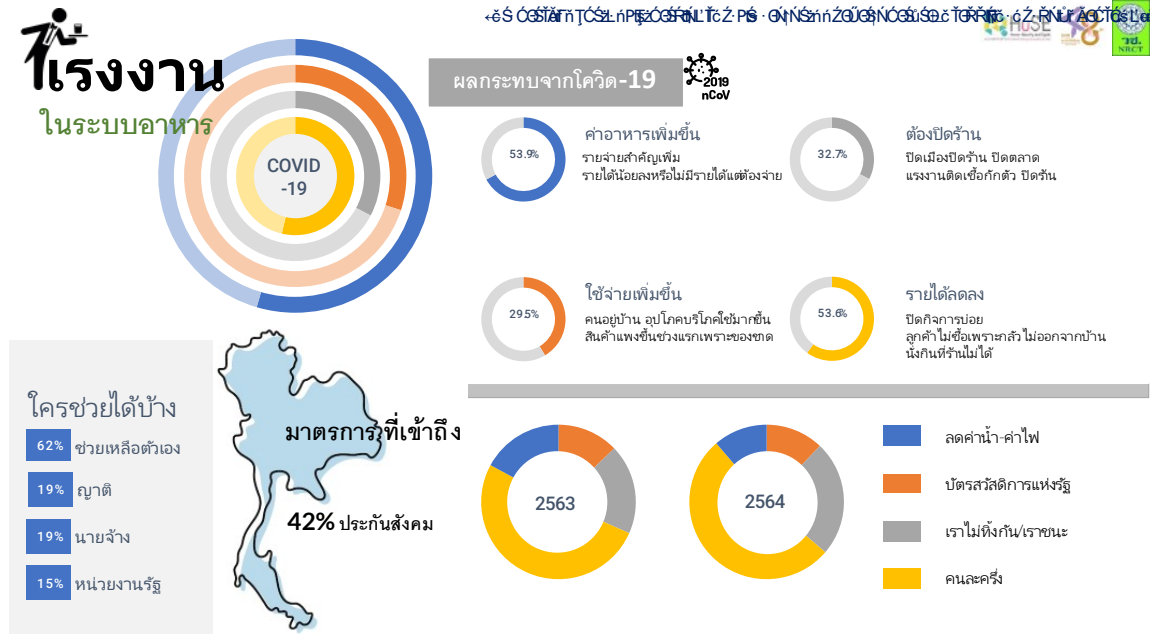
**รายได้เฉลี่ย**

ก่อนโควิด ▲ 17,145      ช่วงโควิด ▼ 11,249

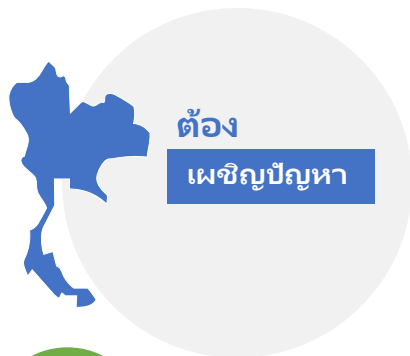
อายุเฉลี่ย <b>35 ปี</b>	เรียนจบไม่เกินมัธยมปลาย <b>66%</b>	ทำงานในอาชีพนี้มานานกว่า 3 ปี <b>50%</b>	คิดว่าเคยติดโควิด <b>85.8%</b>
----------------------------	---------------------------------------	---	-----------------------------------



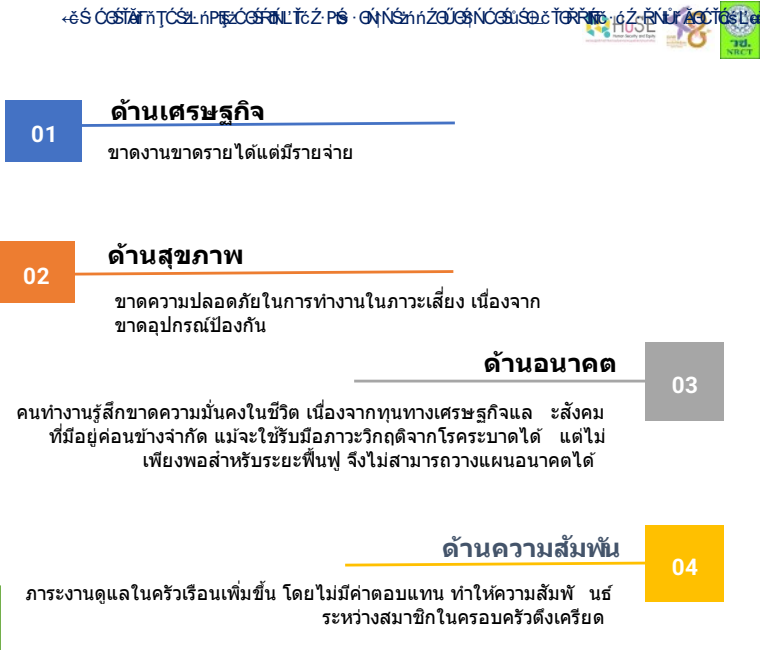
- 01** 53.๘%  
ไม่มีประกันสังคม  
ไม่ถูกคุ้มครองช่วงโควิด-19
- 02** 74.๒%  
ไม่มีสิทธิญาติจ้าง  
จ่ายประกันสังคมเอง (ม.40)
- 03** 25.๘%  
ทำงานทุกวัน ไม่มีวันหยุด  
สภาพการจ้างงานแย



## รายงาน ในระบบอาหาร



**ต้อง**  
การสร้างความมั่นคงทางรายได้  
รักษาการจ้างงาน



นำเข้าข้อมูลสรุปผลงานวิจัย 5 บรรทัด ในระบบ EXPLORE ผ่านทางเว็บไซต์ [www.thai-explore.net](http://www.thai-explore.net)

การศึกษาแบบผสมจากแบบสอบถาม 398 คน สัมภาษณ์ 25 กรณี และสนทนากลุ่ม พบว่าแรงงานในระบบอาหาร ขาดความมั่นคงทางอาชีพ เพราะส่วนมากเป็นแรงงานนอกระบบและไม่มีประกันสังคม ผลกระทบจากโควิด ด้านรายได้ที่ลดลงหรือไม่มีเลย แต่ยังมีรายจ่าย เสี่ยงจากการทำงานเพราะเข้าไม่ถึงอุปกรณ์ วัคซีน และการรักษา ขาดความมั่นคงในชีวิตขาดต้นทุนทำให้วางแผนอนาคตไม่ได้ และมีงานดูแลแบบไม่มีรายได้มากขึ้นส่งผลด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว มาตรการแก้ไขคือการรักษาตำแหน่งงานและการสร้างความมั่นคงทางรายได้



สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)



## ฎ. แบบฟอร์มสรุปรงานวิจัยในรูปแบบอินโฟกราฟิกส์

โครงการ ผลกระทบและการฟื้นตัวของแรงงานในระบบอาหารในการสร้างความมั่นคงของมนุษย์  
จากวิกฤติโควิด

Impacts and Resiliencies of Food workers for Human Security in COVID Crisis

นักวิจัย ดร. ศยามล เจริญรัตน์

Dr. Sayamol Charoenratana

ที่อยู่ติดต่อได้ สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ชั้น 5 อาคารวิศิษฐ์ ประจวบเหมาะ ข  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถ.พญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กทม.

โทรศัพท์ 0813553748

อีเมล [saya21@yahoo.com](mailto:saya21@yahoo.com)

ชื่อหน่วยงาน สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีที่ดำเนินการเสร็จ พ.ศ. 2565

ประมวลผลงานวิจัยสรุปเป็นภาพ info graphic ในรูปแบบต่างๆ อย่างสร้างสรรค์ที่เข้าใจง่ายและ  
น่าสนใจ

## แรงงาน ในระบบอาหาร








## เขาคือใคร

แรงงานที่ทำงานอยู่ในงานที่เกี่ยวข้องกับอาหาร

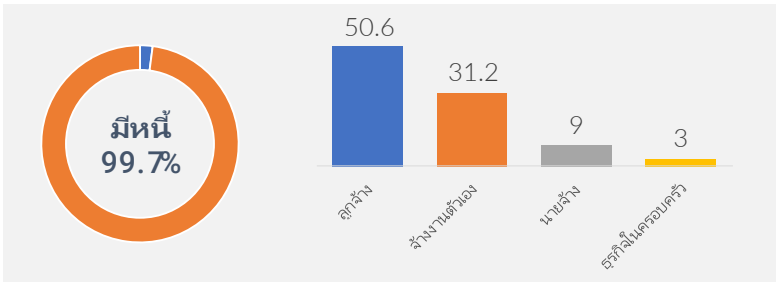
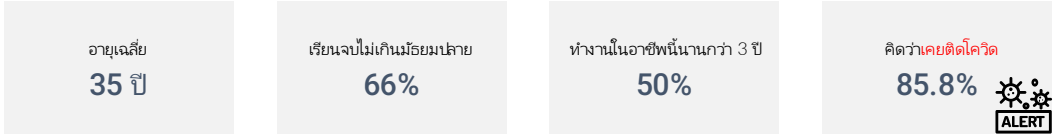
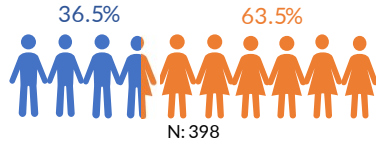
อยู่ทั้งในเมืองและชนบท

เป็นแรงงานทั้งในและนอกระบบ

-  เกษตรกร 12 ล้านคน
-  แปรรูป 6 ล้านคน
-  ขายเป็นปลีก ขายเป็นส่ง 6.3 ล้านคน
-  ขนส่ง 1.3 ล้านคน
-  โรงแรม- บริการอาหาร 2.9 ล้านคน

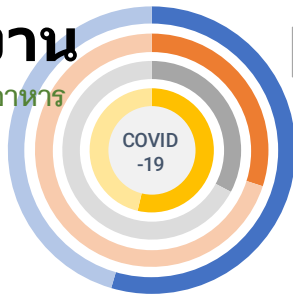
ปรับปรุงจากสถิติแรงงานไทยของงานการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรที่ ราชอาณาจักร, 2564

# แรงงาน ในระบบอาหาร

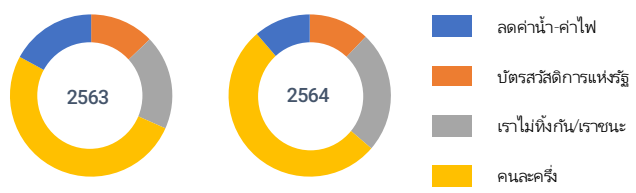
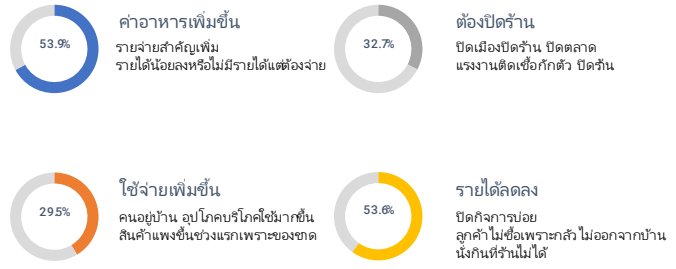


- 01 **53.0%**  
ไม่มีประกันสังคม  
ไม่ถูกคุ้มครองช่วงโควิด-19
- 02 **74.1%**  
ไม่มีสัญญาจ้าง  
จ่ายประกันสังคมเอง (ม.40)
- 03 **25.6%**  
ทำงานทุกวัน ไม่มีวันหยุด  
สภาพการจ้างงานแย่

# แรงงาน ในระบบอาหาร



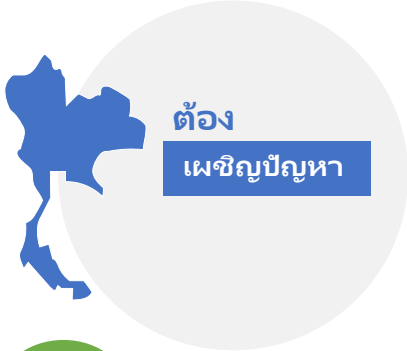
## ผลกระทบจากโควิด-19





# แรงงาน

ในระบบอาหาร



## ต้อง

การสร้าง ความมั่นคงทางรายได้  
รักษาการจ้างงาน

**01 ด้านเศรษฐกิจ**  
ขาดงานขาดรายได้แต่มีรายจ่าย

**02 ด้านสุขภาพ**  
ขาดความปลอดภัยในการทำงานในภาวะเสี่ยง เนื่องจากขาดอุปกรณ์ป้องกัน

**ด้านอนาคต** **03**

คนทำงานรู้สึกขาดความมั่นคงในชีวิต เนื่องจากทุนทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีอยู่ค่อนข้างจำกัด แม้จะใช้รับมือภาวะวิกฤติจากโรคระบาดได้ แต่ไม่เพียงพอสำหรับระยะฟื้นฟู จึงไม่สามารถวางแผนอนาคตได้

**ด้านความสัมพันธ์** **04**

ภาระงานดูแลในครัวเรือนเพิ่มขึ้น โดยไม่มีค่าตอบแทน ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวตึงเครียด



สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)



## ฎ. แบบฟอร์มประเมินผลการวิจัยในการนำไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม

### ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ชื่อแผนงานวิจัย/ชื่อโครงการวิจัยผลกระทบและการฟื้นตัวของแรงงานในระบบอาหารในการสร้างความมั่นคงของมนุษย์จากวิกฤติโควิด (Impacts and Resiliencies of Food workers for Human Security in COVID Crisis)

ชื่อนักวิจัย ดร. ศยามล เจริญรัตน์ หน่วยงาน สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

งบประมาณที่ได้รับการสนับสนุน 1,428,000 (บาท) ปีงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุน 2564

วัน/เดือน/ปี ที่ดำเนินการวิจัยแล้วเสร็จ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2565

เป้าหมายดำเนินการ แรงงานในระบบอาหารในเขตเมือง

พื้นที่การใช้ประโยชน์ กรุงเทพมหานคร

### ส่วนที่ 2 ผลการวิจัยและการนำไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม

#### 2.1 การนำไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม (สามารถตอบได้มากกว่า 1 มิติ)

**มตินโยบาย** หมายถึง การมีเอกสารแสดงความสนใจ ความต้องการ หรือการนำข้อมูลและแนวทางแก้ไขซึ่งได้จากผลงานวิจัย สิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมมาใช้ประกอบการแก้ไขปัญหาสำคัญและปัญหาเร่งด่วนของประเทศในองค์กร หรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน

- ปัญหาสำคัญ/ปัญหาเร่งด่วนของประเทศ คือ แรงงานในระบบอาหารมีจำนวนมากในสังคมไทย เมื่อพิจารณาในเขตเมืองจะพบว่าแรงงานในระบบอาหารส่วนมากเป็นแรงงานนอกระบบและไม่ได้รับความคุ้มครองในระบบประกันสังคมจำนวนมาก และเมื่อมีภาวะโรคระบาดเกิดขึ้นจึงส่งผลให้แรงงานกลุ่มนี้เข้าไม่ถึงความคุ้มครองทางสุขภาพและความคุ้มครองทางรายได้ ส่วนหนึ่งนำไปสู่ปัญหาการแพร่ระบาดในวงกว้าง เช่นกรณีตลาดกุ่ม และอีกทางหนึ่งเมื่อขาดความมั่นคงทางรายได้ก็จะประสบปัญหาทางเศรษฐกิจในครอบครัว
- ชื่อองค์กร หรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ที่นางานวิจัยไปใช้ประโยชน์ สำนักงานประกันสังคม กระทรวงพัฒนามนุษย์และสังคม
- ช่วงเวลาที่นางานวิจัยไปใช้ประโยชน์ (วัน/เดือน/ปี) อยู่ระหว่างรอนำเสนอผลงานต่อหน่วยงาน
- ลักษณะการนางานวิจัยไปใช้ประโยชน์ (โปรดให้คำอธิบาย พร้อมแนบเอกสาร/ภาพประกอบ) อยู่ระหว่างรอนำเสนอผลงานต่อหน่วยงาน



- การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อองค์กร หรือหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน (โปรดให้คำอธิบาย พร้อมแนบเอกสาร/ภาพประกอบ) อยู่ระหว่างรอนำเสนอผลงานต่อหน่วยงาน

**มิติวิชาการ** หมายถึง การมีเอกสารแสดงถึงการอ้างอิง (Citations) บทความวิจัย ที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารวิชาการระดับนานาชาติ ซึ่งมี Peer-review (โปรดแนบเอกสาร/หลักฐานอ้างอิง)

อยู่ระหว่างเตรียมบทความ

**มิติเชิงสังคม/ชุมชน** หมายถึง การมีเอกสารแสดงความสนใจ หรือความต้องการเข้ารับการถ่ายทอดความรู้ของชุมชน ท้องถิ่น หรือองค์กร (ไม่ใช่หน่วยงานต้นสังกัดของนักวิจัย/หน่วยงานให้ทุน) ที่แสดงให้เห็นถึงการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ และรูปแบบการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อชุมชน ท้องถิ่น องค์กร

- ชื่อชุมชน ท้องถิ่น หรือองค์กร ที่นำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ .....
- ช่วงเวลาที่นำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ (วัน/เดือน/ปี).....
- ลักษณะการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ (โปรดให้คำอธิบาย พร้อมแนบเอกสาร/ภาพประกอบ) .....
- การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อชุมชน ท้องถิ่น องค์กร (โปรดให้คำอธิบาย พร้อมแนบเอกสาร/ภาพประกอบ).....

**มิติพาณิชย์** หมายถึง การมีเอกสารแสดงความสนใจ หรือความต้องการในการนำผลงานวิจัย สิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมไปพัฒนา/ปรับปรุง กระบวนการผลิตและจำหน่ายในภาคการผลิตและภาคอุตสาหกรรม

- ภาคการผลิต/ภาคอุตสาหกรรม ที่นำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ .....
- ช่วงเวลาที่นำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ (วัน/เดือน/ปี).....
- ลักษณะการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ (โปรดให้คำอธิบาย พร้อมแนบเอกสาร/ภาพประกอบ) .....
- การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อภาคการผลิตและภาคอุตสาหกรรม (โปรดให้คำอธิบาย พร้อมแนบเอกสาร/ภาพประกอบ).....

## 2.2 ทรรศนะทางปัญญาที่เกิดจากงานวิจัย (โปรดระบุเดือนปี ที่ยื่นขอและได้รับ)

∴

## 2.3 ผู้ได้รับผลประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม (โปรดระบุหน่วยงาน บุคคล หรือพื้นที่ที่นำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์)



..

2.4 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานวิจัย (งานวิจัยที่แล้วเสร็จ)

- ไม่มีปัญหาและอุปสรรค
- มีปัญหาและอุปสรรค (โปรดระบุสาเหตุ)

ประสบปัญหาในการลงสนามวิจัยเนื่องจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสเป็นระลอกๆ ส่งผลต่อ  
แผนการดำเนินการเก็บข้อมูลอย่างมาก ทั้งการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ และคุณภาพ

2.5 ผลกระทบจากการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ (งานวิจัยที่แล้วเสร็จ)

- ไม่มีผลกระทบ
- มีผลกระทบ (โปรดระบุสาเหตุ)

ลงชื่อ .....

(ดร.ศยามล เจริญรัตน์)

ตำแหน่ง หัวหน้าโครงการ



สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)





## ญ. รายชื่อนักวิจัย

ดร. ศยามล เจริญรัตน์(ชำนาญการ) หัวหน้าโครงการ  
หน่วยงาน สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย  
โทรศัพท์ 081-355-3748  
อีเมล: saya21@yahoo.com, sayamol.c@chula.ac.th

## นักวิจัยและผู้ร่วมวิจัย

นางสาวชลนภา อนุกุล

นักวิจัย  
หน่วยงาน มูลนิธิเครือข่ายเพื่อสังคมเป็นธรรม  
โทรศัพท์ 086-328-8368  
อีเมล: cholnapa@gmail.com

รศ.ดร. คานางค์ คันธมธูรพจน์

นักวิจัย  
หน่วยงาน คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์  
มหาวิทยาลัยมหิดล  
โทรศัพท์ 086-588-6004  
อีเมล: k\_kanang@yahoo.com

ผศ.ดร.ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ

นักวิจัย  
หน่วยงาน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม  
โทรศัพท์ 081-951- 7023  
อีเมล: Riverfree1@hotmail.com

อ.ดร.ธีรเวทย์ ลิ้มโกลมวิลาส

นักวิจัย  
หน่วยงาน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ  
โทรศัพท์ 099-242-4515  
อีเมล: Teerawate@g.swu.ac.th

นางสาวจันทรา เนินนอก

ผู้ช่วยวิจัย  
หน่วยงาน สถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย  
โทรศัพท์ 090-135-6070  
อีเมล: jantra\_noennok@hotmail.com

นางสาวธัญชนก วรากรพัฒนกุล

ผู้ช่วยวิจัย  
หน่วยงาน มูลนิธิเครือข่ายเพื่อสังคมเป็นธรรม  
โทรศัพท์ 092-895-9098  
อีเมล: nongnui@gmail.com



สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)